NICOLAI BVRGVNDI I. C.
ET PROFESSORIS ORDINARI
CODICIS IN ACADEMIA
INGOLSTADIENSI,

HISTORIA BELGICA,

AB ANNO M. D. LVIII.

INGOLSTADII,
Ex Officinâ WILHELMI EDERI.
Apud IOANNEM BAYR.
ANNO DOMINI M.DC. XXXIII.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO

PRINCIPI

MAXIMILIANO

S. R. I.

ARCHIDAPIFERO

ELECTORI,

VTRIVSQVE BAVARIÆ

DVCI

ET

COMITI

PALATINO RHENI.

NON offendam, MAXIMILIANE Princeps Serenissime, si hunc libellum sub nominis Tui Magnitudine exire patiar. Belgium meum cùm felicissimum ac misserrimum simul fuit, veluti in pictura quadam repræsento. Videbis virtutis vitiorúmque certamen. Videbis perfidiam cum fide lu-

ctantem. Sectásque nostrorum temporum in religionem attollentes supercilium. Breviter, quidquid malorum prorupit in publicam perniciem, ex æmulatione & invidiâ Magnatum, Principi suo non sat obedientium. Hæc sunt initia, quibus populus ille distractus est in partes. His causis inter se nunc commissus, totius Orbis oculos, tanquam ad spectaculum quoddam gladiatorium, in se avertit. Pulchrum tibi erit alienę gentis calamitates percurrere, ut subditorum tuorum felicitatē agnoscas, quos pestilentissimum hoc sydus nunquam afflavit, in mediis tamen collidentium inter se religionum fluctibus deprehensos. Ego cùm hæc scriberem, non semel inhorrui. In acerbâ illâ miseriarum contemplatione diutiùs hærere non erat animus, nisi reluctantem coëgissent viri magni, quibus nec negare quidquam debebam, nec poteram. Fatigatus igitur forensium occupationum molestiâ, alienas curas in hoc otio deposui, posteritatísq; negotium agere institui. Ne autem liber iste jamdiu neglectus, inter quisquilias meas pulverulentus ingemiscat, sub nomine Serenitatis Tuæ manumisi. Vt si livorem cōtrahat, inveniat patrocinium: si pu-

ſi publicum favorem, inter donaria numeretur. Perſis olim nefas fuit ſine munuſculo Reges accedere. Horum exemplo Serenitati Tuæ voveo, quod ſemper habui inter pignora chariſſimum. Agnoſco enim quo me favore exceperis, cum è Belgio evocatum, celeberrimæ Tuæ Academiæ Ingolſtadienſi adſcripſiſti. Sed ſi quæſiſſem Faſtigio Tuo dignum munus, non invenirem ſatis idoneum. Poſſem equidem in virtutes Tuas ire, Victorias extollere, quibus contumaces inimicorum ſpiritus confeciſti. Sed laudes Tuas tam ægre admittis, quam cæteri mortales lubenter audiunt. Virtutis mercedem in conſcientia facti reponis, ſolidamque gloriam, nullâ adulatione libatam, à poſteritate exſpectas. Admitte igitur benigno oculo exile monumentum ingenij mei, & hoc donario Serenitatem Tuam adorari patere.

SERENITATI TVÆ

Devotus

Nicolaus Burgundius.

AD LECTOREM.

HIstoriam Belgicam hic habes. Si tempora æstimes, prope antiquam: si res gestas, prope novam. Multi hactenus provinciam illam ingressi sunt: sed non omnes fidem intulere quam debebant. Plerisque ad veritatem affectus obfuit. Alij rectis monimentis destituti, rerum alieno ævo gestarum ignorantiâ laborant. Ego sanè polliceri possum, nihil me posteritati imponere. Fidelissimis manuscriptis adjutus sum. Quidquid in Belgicis concilijs actum, ex schedis Viglij accepi. quidquid in Hispanicis, ex commentarijs Tissenacquij. Viri illi falli non potuêre. Vterque enim rebus interfuit. Litteras denique omnes percurri, quas & Rex ad Gubernatricem, & ad Regem transmisit Gubernatrix. Ex quibus multa hausi, quæ temporum ratio & ignorantia absconderant. Quisquis hæc leget, nisi malignus esse velit, bonam fidem æstimabit.

V. C.

NICOLAO BVRGVNDIO IVRISCONS.

Summo, in ſummâ Flandriæ Curiâ cauſſarum Patrono.

Cum à Sereniſſ. Duce Bavariæ evocatus ad lectionem Iuris publicam in Academiâ ſuâ Ingolſtadienſi ſtaret in procinctu ſuæ profectionis.

SAt ſcio, Amicitiæ primæva ab origine noſtræ,
Et voto docti tempore conloquij:
Quod ſanxêre novem, noſtri, ſacra Numina, amoris;
Ac cum prudenti Pallade, juſta Themis:
Non maleſuada tuam penetravit opinio mentem,
Quæ enervet Fidei robora firma meæ.
Nam illa, velut ſcopulus contra maris impetum inanem,
Immoto rumpens navifragam undam animo:
Mutui in æternum victuri conſcia Amoris;
Non per longinqui tædia diſcidij,
Sit labefactari potis: haut per corporum amantum
Vaſtitiem, aut præſens quæ mala languor habet.
Atque adeò ſi quis nigrâ ſit ſenſus in urnâ,
Vivere poſt mortem hanc experiere meam.
Verumetiam ut noſtri quædam extera ſymbola Amoris;
Fidi index animi; ſit tibi, ſitque alius:
Hoc tibi, B V R G V N D I, huic noſtro adpoſui Monumenta
Mnemoſunum; æternæ pignus Amicitiæ.
Nam clueas noſtri licet ingens Belgica ſecli
Laus, ut Pieridum deliciæ & Charitum:
Nec vix in quoquam tibi ſe æquiparare potiſſit:
Atque viciſſatim me quoque perditè ames:

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIÆ BELGICÆ
LIBER I.

FATO generis humani quemadmodum siderum, ita & rerum vices circumaguntur. Prima potestas in populo multis fuit; quæ citò ad primores flectendo; & ibi fracta discordiis, apud reges demùm fessa consedit: unde iterum ad exordium suum exosa revertitur. Raro gentibus tàm felicia fata sunt, ut in eodem statu tranquillæ perdurent. Vnumquodque sæculum sua calamitas prosequitur simul, atque deponit. Igitur semper bella nasci, pacem subsequi, marcentem pacem vitia excipere, & hæc ipsa rursus ubi processerint in summa, iratum numen ad ultionem provocant. Quippe natura multitudine onusta quietis est intolerans. & ob id se velut ipsam accito Marte necessum expurgat: quasiq; renascitur, ut in profundo otio iterùm consenescat. Sed vitæ mortalium dux atque moderatrix sapientia est, quæ contra omnes casus virtute instructa, impendentia mala ex alto prospicit, minantémque tempestatem immota exspectat. Secura potissi-

mùm, non ob aliud, quàm quod nihil acerbius accidere videat, quod non aliquando acciderit. Omnis ætas de sæculo suo queritur, & suum quisque infelicissimum falsò credit; quia suum: hoc est; quod nulla calamitas altius penetret, quam quæ sentitur. Homines cottidiè mutantur; mores hominum in orbem redeunt. eadem fabula sæpius, iterumque peragitur sub aliis, atque aliis personis. Luxus, fraus, libido, peculatus, & ejusmodi flagitia quæ hodiernos affligunt mores, & olim prona, atque in aperto fuêre. Sed non aliter ad posteros, quàm per silentium veniunt. Quocircà reipublicæ interest scriptores existere. Hi sunt qui famam rerum gestarum longius traducunt; eventu, præceptisque salubria docent; iniquitati denique temporum constantiâ, vel consilio occurrere. Quippe nemo rectius, quàm exemplis instruitur. Proinde operæpretium duxi, aggredi bellum, quo nullum unquam diuturnius aut acerbius Belgium habuit, tum conflictu totius orbis Christiani, cùm atrocitate præliorum, & nutatione victoriæ, exercitibus hinc pro religione & imperio, illinc pro vindicandâ libertate non minore animo concurrentibus. Nam qui hæc leget, facilè discet scenam rerum humanarum. Eadem causa, idem furor, eadem rabies primo Gallias inflammavit, mox in Scotiam deflexit, inde Belgis incubuit. At mihi princi-

principium narrandi facturo, pauca explanare convenit de statu reipublicæ. Nam & exteris me scribere memini, qui aliis, atque aliis conditionibus regnantur.

Belgica omnis longè, latéque, per Gallias, Germaniamque diffunditur. Cujus non una gens; sed propriis nationibus, provinciis, nominibusque discreta, in commune Belgæ vocantur, aut inferioris Germaniæ populi. Olim in singulis provinciis imperium fecerant. Imperium dominicum; inde regium, hoc est; legitimum; quoad vim dominationis privilegiis frangendo in formam principatus concessit. Summa imperii penes singulos, quos nascendi sors, & promiscua successio, non aura popularis, vel ambitio rebus præposuit. Licentia principum supra leges. pòst insanis castigata privilegiis, multorum motuum causam dedit. nunquam satis concordi potentia, quæ ad unum, vel plures, aut omnes tota non pertinet. Insurgentibus enim principibus, populus contra niti cœpit; non passus vim dominorum intendi, quorum jugum jam exuere cœperat. Brevique ostendit, nullum majus esse privilegium, quàm carere omni privilegio, cujus umbrâ publica tranquillitas sæpe illuditur. Sed hæc ipsa Principes ab initio benignius indulserant, ut immunitatis dulcedine animarent multitudinem ad opificia, & exterarum

Status Belgii brevis descript.

gentium commercia elicerent. Nec fefellit, hæc moderatio dominationis magnum quoque incrementum dedit. Quippe ibi populus,& divitiæ, ubi & libertas. in tantùm brevi potentia crevit,ut etiam formidolosa haberetur Principibus suis, nec iisdem artibus quibus erat elata, deprimi posset. Post multos deinde per ordinem successionis dominos, universa Belgarum sceptra in Burgundicam gentem felicitas transtulit,nuptiis,pactis, successione, & fortunâ ad omnia prodigâ. tunc cùm sub uno spiritu, unoque rectore, ad terrorem Europæ circumferrentur Belgica signa, statim quoque popularis licentia cessit, magnitudine potentiæ debilitata, & timore compulsa ad reverentiam obsequii. simul ad imaginem regni adunatæ provinciæ, in unum quasi reipublicæ corpus formamque coaluêre. Status autem habitusque talis erat. Porrò titulo alio,atque alio,omnes tamen unius nutum intuebantur. Penes eundem pacis, bellique arbitrium, & administratio erat. Militiæ nomina dabant, non lecti, aut jussi: sed voluntarii. Namque populus olim ad pacem mitigatus, stipendiorum collatione vacationem redemerat. Lætis Principibus, & augmentum potestatis libenter retinentibus. quippè sordidâ adulatione exoluti,nec à libidine,vel ingenio plebis pendentes, vim armorum, hoc est; materiam facemq; seditionum turbidæ multitudi-

titudinis audaciæ eripuerant. Subsidia & tributa Ordinibus imperabantur, non promiscuo jure veluti in solutis regnis: sed consensu civium, hoc unum ex imagine libertatis retinentium, ut peteretur, quod negari jure non potest necessitatem æstimantibus. Ordines autem constituebant delegati cujusque provinciæ, quos ex ecclesiasticis, nobilitate & civitatibus suffragia elegerant. Ærario principis senatus præerat. Finantiarum nomine designabatur. quem duo præsides (vulgo capita nominantur) cum thesaurario & præfectis aliquot constituunt. patrimonium, & domesticas principis opes, simul & ingentia tributa curabat. Judicia magistratibus permissa. Necubi tamen Justitia gemeret, provocatio placuit ad supremas curias provinciarum. Vnde ad Mechliniense tribunal à plerisque recurritur. Gentis proceres provinciis præerant, gubernaculis urbium admovebantur, legionibus imperabant, populum in obsequio principis; & subinde principem in metu tenebant benevolentiâ populi diuturnitate victâ. Minorum gentium nobilitas per urbes sparsa, atque diffusa, cum plebe magistratus implere, suæ quisque patriæ operam dare, præsidio esse, incrementum quærere. Populus suis vivebat legibus, pace adultus, commerciis potens, obsequium principi, inter libertatem, & servitutem. Cæterum Carolo Cæsare in lon-

ginqua abstracto, tantum imperium à Mariâ sorore videbatur aptè regi non posse, quàm si cum multis communicaret consilium. Senatum igitur excitat, qui de statu rerum, hoc est, de bello, pace, fœderibus Principum, præsidiisque & munitionibus deliberaret, & ob id Concilium Status appellavit. Proceres gentium ut plurimum citrà numerum assumebantur. proceres, quod commilitio Cæsaris assueti, tamen procul illo agente ab administratione non exclusi, absentiam & desiderium principis per speciem fallerent. gentium verò, ne peregrinorum odia in seditionem erumperent. an quod imperia patientius populus ferat, quæ à suis proficiscuntur? Huic Concilio Princeps præerat, aut Gubernator. Rebus quoque civilibus curiam aperuit. Præsidem ei imposuit. Concilium Sanctius, aut Privatum nominavit. Privatum enim cum Principe expendit arcana imperii. Apud Græcos olim apocleti vocabantur. Per hos provinciarum, urbiumque querelæ, atque discordiæ plerumque dirimuntur, diplomata edicta, & rescripta, àbolitiones quoque, & indulgentias, ut & alia quædam Suprema in Belgio Concilia expediunt, atque omnia ea quæ supra leges, citra tamen injuriam princeps potest. Nec ea potentium dignitas fuit. sine respectu generis, sine curâ ambitionis, duodecim primo assumpti sunt, quos fama,

& vir-

& virtus, legumque studium supra vulgus evexerat. nunc pro regnantium arbitrio numerus constat. Interjecto Cæsar tempore provinciarum habenas in filium transtulit, onustus senectute, ægróque corpore, & fessus longâ potentiâ. Philippus ergo inter initia imperii, vim omnem principatus ad se revocavit. salutari more potentiam repetens, quã subinde proceres assuetudine imperandi ignavis dominis totam eripiunt. Bellum adversus Gallos supererat, assiduos hostes, & ut ita dicam prope hereditarios. sed quo interim vacuum foret de pace agere, annorum quinque inducias condixit. Quas paullo post Gallus fregit, & manifestius quàm ut à scelere excusari possit. Ingenio velox, pœnitentiâ mobilis, ad pacem, ad bellum perinde subitus. Et nunquam postea aperto Marte, nisi infeliciter dimicavit. scires curæ esse Deo ultionem. Sed mutuis vulneribus fatigati, cum uterque sibi confideret, neuter frangeretur ad tranquillitatem respexêre; ultimum semper lassis, vel exhaustis refugium. Hinc à pace mihi initium historiæ. sine amore, sine odio partium. quibus hactenus vitiis maximè laboratum est. Multi sterilitate litterarum, plerique inscitiâ genii tam regionis, quam populi & reipublicæ; plures tamen religionibus vel infensi nimis, vel nimis obnoxii. Mihi sacrorum cultus, quem à majo-

ribus accepi, non adimet libertatem, quam felicitas temporum promiscuam fecit.

MDLVIII *Pax cum Gallis cõponitur.* Gallus ergo præsentium rerum fastidium conceperat. Læto amoribus, venustisque studiis ingenio, & horum loco adversa fortuna armorum statim tædium fecit, & pacem quàm bellum malebat. Similis querulo, quod tam frigidè à Paulo Pontifice exceptus fuerat cum Guisio exercitus. Nec eundem videbat in bellum instructum, cujus impulsu causaque, pacem ruperat. Et sine dubio Pontificis cervicibus vires Hispanorum graves erant: at si frangerentur, Gallorum mores suspecti. Proinde (ut fertur) non causæ, non studiis partium; sed nec amori reipublicæ bellum dederat. contentus inter se commisisse reges, utroque lassato, & ad pacem respiciente, Etruriam ipse, tanquam adhuc incertæ possessionis sibi auferret. Et hinc promissa extrahere cœperat; satis gnarus, non bello magis, quàm morâ belli Gallos consumi, qui victoriam omnem in impetu constituunt, cujus statim obliviscuntur, ubi in externos exundant. Proinde Gallis tam ingentes conatus in Italia frustra expertis, postremæ duæ clades cum internecione nobilitatis, de supercilio eorum multum detraxerant. Sed præcipuus concordiæ auctor Annas Montmorancius, Magister equitum, seu Franciæ Conestabilis, regii exercitus prætor. Sancto-Quintino prælio in

Belga-

Belgarum manus venerat. dein convento pretio remissus, spem, & fiduciam pacis, quam captivus fecerat, liber non abjecit. Huic uni viro bellum adversus Philippum semper displicuit. solus omnium suaserat, Regi, ne feralem Gallis repeteret Italiam, equites se transituros Alpes, ut pedites inde reverterentur affirmans. Nec econtra Philippus abhorrebat à concordiâ. ingenio ad tranquilla promptiore, & alienis magis armis, quàm propriâ voluntate, ad bellum compulsus. Nam & Carolum patrem extinctum accipiens, animum cogitationemque ad Hispaniam appulerat. Et hinc proclivior ad tranquillitatem temporum, cujus ante desiderium conceperat. Sed in pari Regum voto, nemo erat qui prior loqui vellet. Pudebat confessione propriæ infirmitatis victorem hostem facere. Inerat magnus utrique animus. & accessione Italicarum virium, par jam victori victus exercitus. Cunctantibus ergo publicam calamitatem extinguere privatâ verecundiâ, Christierna Lotharingi vidua concordiæ mentionem injecit. Prudens, & virilis animi mulier. Alteri regum sanguine, alteri per conjunctionem filii annexa erat. ac tùm quidem per finitimorum rabiem exposita injuriis, haut ægrè expugnavit, ut consentirent in colloquium. Actumque ut circa Idus Octob. Cericam-

pum convenirent. Cœnobium est Cistercienſis Ordinis, inter terminos vtriuſque regni. Cardinalis Lotharingus, Ioannes Morvellerius Aurelianenſium epiſcopus, Annas Montmorantius Coneſtabilis, Iacobus Albo Sancto-andreæ, tribunus militum ſive (ut dicunt) Mareſchalus, & Claudius Albaſpinæus Secretarius, ab Henrico rege præmiſſi. & ut cupidiores pacis viderentur, Philippi caduceatores paullò diutius exſpectavêre. A Philippo autem hi ſuccedebant, Antonius Perenottus Granvellanus Atrebatenſium epiſcopus, Ferdinandus Alvares à Toledo, dux Albanus, Guillelmus Naſſovius princeps, Ruygomes de Sylvâ Melitæ comes, & Vlricus Viglius ab Ayta Suichemus præſes Privati Conſilij. Ante omnia caduceatoribus placuit dimitti utrimque exercitus. ne proximus armorum ſtrepitus, tàm ſalutare turbaret commercium. At ne tunc quoque dilationem Gallus fecit. equitibus domum remiſſis, pedites in præſidia diſtribuit. curam deducendorum Germanorum Nivernio tradidit. Nam & Philippus jàm in Atrebatibus exercitum diſſolvebat. Magna pro Sabaudiâ contentio fuit. Gallus per ſucceſſionem aviæ ad ſe trahens, & quod omni iure potentius eſt, præmio victoriæ retinebat. Multum ex adverſo Thomâ Languſco Stropianæ comite, ac Præſide Aſtenſi pro Phileberto nitenti-

tentibus ; non armis in hoc contendendum esse ; sed forum ex more, legésque respicerent. Nec displicuit Gallis resumere cognitionem. at longè aliud poscebatur, ut paucis civitatibus pignori relictis, sua Phileberto restitueretur possessio. Sed hoc ipsum à Gallis contumaciter negabatur. Nec aliter quàm in gratiam Margaretæ sororis Henrici Regis Philebertus posteà obtinuit, quam se in uxorem ducturum spopondit. Tota igitur concordiæ moles circà Caletum fuit. urbem in Gallico littore positam, multis ætatibus Angli insederant. quę longa possessio effecit, ut veluti suam constantius vindicarent. Gliscebat inter partes certamen, & neuter remissurus aliquid videbatur de pertinaciâ: cum Philippus, & ipse de pace desperans, Comitem Feriæ dimisit in Angliam, ad percunctandam uxorem Mariam, an mercari pacem vellet, quę sine damno ejus componi non posset: si bellum haberet in animo, nuptiis Elisabethæ sororis in spem successionis regni sui Sabaudum adoptaret, ad quem jam potissimùm detrimentũ omne armorum perveniat. Sed medio tempore Maria decessit. cujus mors colloquium fœderis in tempus dissolvit. Elisabetha verò sceptrum adepta, & semper per dissimulationem dubia, tanquàm alicui nuptura, primùm externis, deindè & domesticis, posteà omnibus imposuit. seque & regnum hac arte egre-

egregiè tutata, ubi invidiam ſuperatam vidit, nuptiarum æmulos ſenſim ſuſtulit. tantaſque gentes, vix hodie patienter uni viro obedientes, femina, quod mirêre, tot annis in profundiſſima pace continuit. cui nihil dulcius regno unquam fuit. quod ne alteri traderet, omne matrimonium deſpexit. Sunt qui velint ad nuptias ejus intendiſſe Regem Philippum. Cujus rei certum auctorem non habeo. niſi quod Gallos acceperim, ſollicitaſſe ſummum Pontificem ne gratiam affinitatis Philippo faceret, vel diſturbaret conſilia ejus. ſed inani ſuſpicione correptos exiſtimo. nec enim Reges alio affectu ſæpius peccant; quibus ſemper formidoloſa eſt aliena felicitas. Cæterum poſt Calend. Febr. reſumtæ ſunt conditiones fœderis. Et jam prona omnia fortuna fecerat. Eliſabetha conſilii ambigua, ſed ad ſtabiliendum ſceptrum recens partum convenire pacem rata, ſimul metuens offenſam Philippi, quod ſub initia regni libertatem religionis vulgaſſet, cum Henrico ipſa per legatos de Caleto tranſegit: ut in annos octo Gallis cederet. reſtituerent deinde; vel quinquaginta aureorum millia penderent. in hoc legitimi obſides traderentur. Reſtabant ergo Genuenſes, Coſmuſque Medicæus. involuti & ipſi contagio alieni belli. quia ſocietatem Hiſpanorum palam induerant. alter eorum Senas tanquam ſuas; illi Corſi-

Corsicam repetebant. Nec tam ingentia armorum præmia Gallus ægrius dimisit, quàm ceperat. vna dies, vna hora, vnus calami ictus tot victorias repentè abstulit. adeò vt quidam dicerent, sic pacisci Gallos, quasi nunquam bellum essent habituri. Elisabetham Henrici regis filiam Philippus sibi juncturus erat. & hoc plerisque satis videbatur ad securitatem. prorsus quasi necessitudo fidem tueretur, quã religio non poterat. vsus certè comprobavit, affinitatem principum ad miserationem erga oppressos satis validam: inter æmulos, & infensos odia non minuêre. quippe speciem magis amicitiæ, quàm vim retinent, pacémque & bellum æstimant ex temporum ac fortunæ ingenio. sed & sanguinis pignora, suorúmque matrimonia, & sacramentum pro vtilitate ferè dispensant. In cæteris justitiam, in regno fidem, aut naturam non agnoscunt. Leges pacis hæ convenere.

Pacta Madriti, & Vallicellis inita, firma, rataque sunto, nisi aliter convenit.

Pax solida, æternaque concordia, bonâ fide inter reges tanquam fratres coito; quam non obtentu Turcici fœderis, non alitèr lædere, vel offendere, liceat.

Fidem invicèm præstanto Romanæ religionis curam acturos, daturosque operam, ut œcumenicum concilium celebretur.

Esto vtrimque præteritorum oblivio. esto liberum commercium. nulli fraudi sit stetisse in partibus. bona in eam

in eam causam publicata, vel distracta restituuntor. demtis tamen Neapolitanorum, Siculorum, atque Insubrum exulibus.

Oppida ab hinc octennio capta, vtrimque redduntor. Gallus Theonvillam, Marieburgum, Ivosium, Danvillerium, Montmedium, Valentiam Insubriæ, ejusque arces, & castella: Philippus verò Sancto-Quintinum, Hanum, & Castelletum.

Eo statu quo nunc est Terouana restituitor. Ivosium mœnibus nudator, alterutrum munire jus non esto. non arcem, non propugnaculum in proximis mille passibus exstruere.

Ditio Carolatensis, cum Hesdino ad Philippum spectato. Delfinus Galliæ in Crepacordij possessionem admittitor; salvo jure Crunij toparchæ.

Philippus Elisabetham regis filiam matrimonio adjungito. trecenta aureorum millia dos esto.

Emanueli Phileberto omnis Sabaudia, trans, cisque Alpes redditor. Augusta Taurinorum, Pinarolum, Clerium, Clavasium & Villanova loco pignoris à Gallo retinetor, quoad de jure succesionis pronuntiatum fuerit. interim & Vercellæ & Asta Hispanorum præsidiis occupantor.

Dux Sabaudiæ neutralis maneto. Margaretam Regis sororem in vxorem ducito. trecenta aureorum millia cum vsufructu principatus Bituricensis dos sunto.

Gallorum Rex præsidium Etruriâ educito. patricij Senenses, alijque ad Ilcini-montem profugi restituuntor. si imperio audientes fuerint bona his redduntor.

Gallus

Gallus Corsicam, & quæ in Liguriâ occupat Genuensibus restituito. Genuenses econtra ejusdem Regis amicitiam colunto. militiam ejus secutis, & proscriptis pœnam remittunto.

Arx Bullonia Leodiensium episcopo restituitor. negotium Sedanense excipitor.

Lusitana dote maternâ securè fruitor.

Quidquid alterutter Monferrati occupat Guillelmo duci Mantuæ restituito. arces & munimenta à se exstructa cuique diruere jus esto.

Maria Borbonia Fano-Pauli securè fruitor, salvis aliorum actionibus.

Gallus intrà proximum trimestre prior pacta exequitor. Inde Philippus post alterum mensem fidem præstato. obsides interim tradito.

Is demùm annus III. Non. April. Potentissimos validissimósque Reges, veriùs lassavit, bellúmque magis, quàm bonâ fide diffidentiam, odiáque sustulit. In Castro Cameracensi conditiones hæ convenerant. & hinc pax Cameracensis vulgò dicitur. quæ Pontificē, Ferrariensem, Mediolanenses, Etruscos, Neapolitanos, Siculos, Genuenses, id est, propè totam Italiam tot annorum bello absolvit. quorum causa, Belgas, simul & Hispanos & Anglos, cū Gallis commiserat. At Senēsibus libertatis infeliciter auspicatæ finem attulit. quam pleriq; exules etiam tùm à Gallo incassum repetentes, sanctitate fœderis repulsi sunt. Cæterùm & Pontifex, & Cæsar, & Electores, tetrarchæ, civita-

civitatesque imperii; simul Polonus, Danus, Suevus, Anglus, Scotus, Veneti, Helvetii, Rheti, Sabaudus, Lotharingus, Parmensis, Ferrariensis, Mantuanus, Genuenses, ac Lucenses, breviter, tota Europa fœderi adscripta. prorsus ut non cum una gente & pugnatum hactenus, & compositum: sed in unâ gēte totus Christianus orbis, & concussus, & sedatus videretur. Paullò post conditiones Gallus implevit. Albanum, Auriacum, Egmondanum, & Arschotanum obsides habuit.

MIↃLIX. Stylo veteri Rex Philippus Gubernatricē Belgio imponit.

Hinc conversus ad pacem Philippus, primum omnium paternis manibus ingenti pompâ Bruxellæ parentavit. Mox navigaturus in Hispaniam, provincias ordinat, statumque reipublicæ componit, ac firmat. Sed eum maximè agitabat, quem cum potestate summæ rerum, ac gubernaculo præficeret. Imperator Ferdinandus pro Archiduce filio haut obscurè ambiebat. Auriacus & Egmondanus rumoribus populi maxime destinabantur. neutrum tamen in sermone Rex habuerat. non quod factiones metueret ex æqualium invidiâ, atque inde discrimen: quamvis hoc quoque spectaretur. at quia magnatum potentia, aliàs gravis, & semper nimia, periculum accerseret; ne quod ex alieno sumerent arbitrio, ex suo deponerent. Cuncta scrutanti, optimum visum, paterno exemplo gentis suæ feminam Belgis imponere. Animus huic sexui

quan-

quantumvis impotens; tamen ad res novas videbatur meticulosus, ac mollior. Nec dubitabatur, quin tantæ familiæ splendor, ac majestas, tot illustrissimis Belgarum proceribus venerationem incuteret. Secretò agitatum de Christiernâ Lotharingi viduâ, & Margaretâ uxore Parmensis. illa quidem amitæ filia, hæc ex concubinâ soror. alioquin virtute animoq; & cætera pares, ac fortunâ prorsùs dignâ tanto fastigio. Sed difficiliorem electionem reddebant studia procerum in diversum accensa. non amore, vel curâ reipublicæ. sua quemque spes, vel ambitio impulerat hanc, vel illam suffragijs destinare imperio. Auriacus Lotharingę fautor aderat. adstrepente vulgi famâ anteferendam esse, utpote Belgis acceptam, morúmque similitudine propiorem, cui & pacem se debere meminerant. Ille tamen ad longè aliud intendebat. jampridem nec minore ambitu filiæ ejus Dorothææ nuptias sollicitaverat. tunc quidem majorum ornamentis ac stirpe imperatoriâ tumens: mox pretio suffultus tanti certaminis, & veluti jure exacturus si gubernaculi munus beneficij sui fecisset. Nec segnius Granvellanus Atrebatensium episcopus pro Margarita nitebatur, ardore retinendæ potentiæ, quâ hactenùs in aulâ prævaluerat. Verumtamen ut consilio suo adjiceret robur, Albanum simul in partes extimulat, promptum suâ sponte, & adversus

Belgas ſatis obliquum. Erat tunc Philippo frequens, ſeorſim, & quaſi aliud agenti ſententias exquirere. quod pleroſque reges ſapienter factitaſſe legimus; ne qui in commune rogantur, in gratiam potentiorum conſilia flectant, aut ſolita purpuratis adulatione conſilia dirigant, quo principem ire vident. Albanus ergo pro more rogatus, in expedito regi ſuaſit, *Securitatis intereſſe Margaretam eligi. ſanctimoniâ vitæ, fideque probatam. cujus filium veluti obſidem, maritum teneret in Italiâ clauſum; & alioquin deſtitutum potentiâ ad occupandum facinus. Lotharingos Belgis finitimos eſſe, & affinitate Gallorum, veteriſque inimicitiæ recordatione ſuſpectos: Geldriam denique ad ſe trahere. timere ergo ne fiduciâ virium, & favore populi diuturnitate victo periculum faciant. maxime cum & jam per ſpeciem amicitiæ proceribus blandiantur. ſacroſanctum principatus arcanum eſſe, neminem aliquem magnum facere, cujus fortunam in poteſtate non teneas. nimiam credulitatem multos perdere. ſuſpectandum ſemper dominantibus qui capax habetur, & imperio proximus. Nec Chriſtiernam accuſari; quamvis vulgi rumore prodigam, atque alieni æris famâ laborantem: ſed humanum ingenium potentiæ avidum, ac per fas nefaſque præceps ad profundam animi cupidinem.* Ratio tam ſalubris conſilij facile vicit, ut Margareta ſine mora evocaretur, tribus ſubnixa

Concilijs

Conciliis rectura provincias. fatali indignatione Auriaci, qui exinde Granvellano adversus, sanctissimam hastenus amicitiæ tesseram fregit, atque inexpiabile odium concipiens, venturæ calamitatis fundamenta posuit.

Provincias verò inter proceres Rex divisit, ut præter summam imperii, Brabantiam quoque Parmensis haberet: Flandriam, Artesiamque Egmondano tradidit, divitiis, armisque validissimas. Hollandia, Zeelandia, Vltrajectum, Auriaco data sunt. nauticus populus, & hanc unam artem eâ tempestate sibi vindicans, cujus nunc commercium unus orbis non capit. Frisia, ac Transislania Ioanni de Ligne comiti Arenbergio: Geldria, cum Zutphania Carolo de Brimeu comiti Meghemo permissa. Petrus Ernestus comes Mansveldius Luxenburgum sortitus est. In Hannoniam Ioannes Glimæus marchio Bergensis missus, adjunctis Valencenis, atque arce Cameracensi. Namurcum Barlaimontio; Insulæ, Duacum, & Orcinum Ioanni Montmorantio Courrurii domino; Tornacum Florentio Montmorantio Baroni Montignæo evenêre. In Transmosanos Brabantiæ terminos, destinatus est Ioannes comes Frisiæ Orientalis.

Provincias inter Proceres distribuit.

Ordinarias equitum turmas, (vulgo Ordinantiarum) inter magnates quoque distribuit. Hodie nomina tantum, & solatia. olim flos

Ordinarias equitum turmas ma-

gnatibus assignat. flos provinciæ, vires, nervusque exercitus. sive numerum spectes, tria equitum millia fecerant: sive robur, omnes electi: sive animos, plerique nobiles habebantur. Bello feroces, & ad improvisos impetus prompti, validique: pace verò in suas quisque domos disparati, ac tributis exempti, ad usum præliorum sine stipendio seponebantur.

Comitis Hornani & Granvellani dissidium. Philippum Montmorantium comitem Hornanum mari classique Rex præposuit. Ante illum diem Geldriam sub fiduciâ rexerat, & eandem provinciam porrò affectabat. Sed fuêre qui in eo suspectarent artes Granvellani; ut ingenium turbidum, & olim sibi discors, procul amoliretur à republicâ. Ac profectò tardè, nec sine precibus, Concilio Status adscriptum convenit. seu conscius rei Granvellanus, sive innocens fuerit: tamen suspicionibus odia fovebantur, propemodum deteriora præteritis discordiis. Nam tristissimas inter se pridem simultates exercuerant; quarum caussa hæc fuit. Simonem Renardum Debremontii toparcham Granvellanus detulerat, non satis integrâ fide insolentes inducias cum Gallo pepigisse. Et eundem Renardum ob eam caussam in aulâ suspectum, Carolus Laiagnii comes tanquam suum dedecus accepit. Siquidem legationis ejus princeps fuerat. Hinc contentio, mox jurgium. Solitâque contagione proximos, & affines indigna-

tio

tio corripuit. Ante alios Hornanus excanduit; naturâ suâ vehemens, & Lalaignio affinis, qui sororem illius habebat uxorem. sed posteà quoque Granvellanus proprio nomine iram ejus elicuit, asperavitque. Cum enim ab eo Hornanus quæreret, an sibi Geldriæ præfecturam relicturus esset Rex: & quid, (respondit ille) si sciam, an proditurum me putas tibi? Haut dubiè superba vox erat. Sed opinor irato exciderat. Hornanum tamen vehementer offendit. Itaque clam Granvellanum proscindere cœpit, actisque ejus obstrepere, donec in aperta odia erumperent. Contumelia enim in virum non inciderat ut altius absconderetur per dissimulationem, vel constantia virtutis indignationem concoqueret. Nam si discussâ opinionum caligine verum volumus, aut omninò injuriam in rerum naturâ non existere, aut in faciente esse necesse est: quia sapientis animum non afficit.

Cæterum ad firmandum religionis statum, comitia Ordinum Gandavi Rex indixit. Ipse sibi per Mechliniam iter pronuntiat. Nunquam satis de religione securus, quam supremo Concilio volebat commendare. Satis doctus, mutationem status in expedito fore, si noxiâ superstitione caperetur populus pace lasciviens, & ad novandum naturâ propensus: quem magnates armatum occupando, pro suâ quisque vel egestate, vel ambitione, aut vin- *Philippus Rex Mechliniam proficiscitur.*

vindictâ, pietatis obtentu in principes exstimulant. Proinde magno animo exerceri leges jubet; pœnasque exigi à sectariis exutâ omni dissimulatione, & misericordia.

Novos episcopatus molitur.

Et pridem Franciscum Zonnium theologum Lovaniensem, ad Paulum Pontificem legaverat, cum mandatis ejusmodi: Invalescere cottidie hæreticorum vecordiam, atque uti tabem proximas quasque civitates invadere. de cætero verendum, ne flagrantibus usquequaque finitimis, ipsa contagio & Belgas corripiat. Publicâ circa res divinas torpedine, & vilescente sacrorum majestate per sacerdotum incuriam. Remotiores episcopos, ut officia intendant. latius imperium, quàm ut in ordinem redigant, non genio populi, non commercio linguæ conjunctum. præsentissimum tot malis remedium, singulis provincijs assignari præsules, ac partito onere curam in angustias contrahere. Adjecitque libellum. Magnitudo Belgarum continebatur. quot archiepiscopos, quot episcopos destinaret; sedes, opes, jurisdictonem. in cathedralibus ecclesijs tres omnino theologos, totidemque jurisconsultos ac nobiles requirebat. Archidiaconos, & archipræsbyteros pro magnitudine imperij. quæ cuncta Granvellanus curiose descripserat.

Concilium status restituit.

Post hæc ad pristinam formam revocavit Concilium Status, quod sub initia imperij ad se re-

ſe retraxerat. Ad hujus miniſterij procurationem Antonius Perenottus Granvellanus epiſcopus Atrebatenſis, Guillelmus Naſſovius princeps Auriacus, Amorallus comes Egmondanus, Philippus à Stavele Glaionij dominus, Carolus baro Barlaimontius, Viglius Ayta Suichemus aſſumti ſunt. At enim ſecretis codicillis imperat Gubernatrici, in perplexitate rerum & reliquos Aurei Velleris equites in communionem adſciſceret. Concilium ipſa cogeret, quoties videretur. ipſa præeſſet, ſuffragia exquireret, ſequeretur, aut ſtatueret, non quod plures ſentirent: ſed quod putaret optimum. nunc cum paucis, aliquando cum omnibus, ſæpe cum multis, ſemper tamen cũ Granvellano deliberaret, è Finãtijs ſubinde ac Privato concilio vires advocando. Sic nihil temerè, omnia tutò agi. ſingulos falli poſſe, neminem omnes decipere. Gomeſium quoque Figueroam Feriæ comitem Concilio Status adſcripſerat, & in Belgio relicturus erat. Sed neſcio quo fato mutaverit conſilium. Procerum arte factum dicitur; maxime invidiâ eorum penes quos auctoritas, & ſi deijcerentur externi, plus potentiæ ſperantium. Nam ut primum Ordines Gandavum convenêre, non uno prætextu alium ab alio diverſos admonebant; *ne ſinerent prodi libertatem publicam. Peſſimo conſilio ſubiugari provincias. Externorum dominationem ſenſim inſurgere. adeone* *Ordines Provinciarum*

 effœtam

instigatur à proceribus.

effœtam patriam, ut republica Senatum suppeditare nequeat? an provincialium fides periclitatura esset, nisi in Concilium peregrini veniant? Comitem Feria Senatui Status adscriptum. Quantum abesse, ut omne provinciarum regimen Hispani in se transscriberent? à patriis honoribus Belgas excluderent? & ad similitudinem victarum gentiũ cunctis imperarent? Primas dominandi spes in modico. Vbi semel processerint paullatim insurrecturos, atque ad se tracturos omnia. Quid enim illis cum his provinciis? nisi ut arcana imperij scrutarentur, ac dominandi licentiam à suâ cupiditate in patientiam Belgarum transferrent? sensimque populum assuescerent, non tam Regi absenti, quàm genti servire in quâ Rex degeret? adesse Hispanicas legiones, & in præsidia distribui, tãquam sua patria Belgis tutò credi non possit. A provincialibus stipendia exspectare. & sic nullum tributorum finẽ fore, manentibus semper exigendi & conferendi causis. nẽpe ut quod nunc voluntatis, & liberalitatis esset, in necessitatẽ, dominiumq; verteretur. pudendum sibi, pudendum populo servitiũ; cum nihil civium oculis nisi Hispanicum occurret, atq; omnia externa. Meminissent ergo missionem exposcere, jampridẽ promissam. Et hoc potissimum Ordinibus convenire.
Pronis auribus hæc accepta. & certatim inclinatio animorum sequebatur. Inflammantibus insuper Antverpiensium querelis. Nam & Atrebatenses adversus insolentiam militum orabant auxiliũ. Cæteris quoque promissam missionis

ſionis ſpem in ſuum ludibrium receſſiſſe murmurantibus. Igitur inter ſe de remedio conſultabant. Præſentiſſima materies ad reſolvẽdam vim principatus, cujus rationem quam ſinguli non audent, omnes exigunt; & nihil magis unquam dominantibus diſplicuit, quam ex totâ gente concilium. Fremebant omnes tuendam libertatem. Pleriſque addentibus, ſi promiſſa miſſio non procederet, revocanda eſſe tributa in decem annos indulta. Alii revolvebantur ad privilegia ſua, & hoc ipſum acerrimum telum adverſus licentiam principum.

Rex Philippus Galliæ Regi parentat.

Philippus interim Rex magnâ curâ juſta perſolvebat manibus Henrici Galliæ Regis, paullò antè miſerabiliter extincti. Inter ludos haſtiles cum comite Montgomerio III. Cal. Auguſt. concurrens, dextro oculo vulnus acceperat unde ſtatim ex equo collapſus exanimis, ſequentibus Nonis exſpiravit. Cujus morti Philippus ingemuiſſe dicitur. Sed & Andream Veſalium, de ſalute ejus ſolicitus, in Galliam dimiſerat. Erat enim nobilis medicus, Philippum ſequens, natione Belga, qui non ſolùm illius ætatis genium; ſed ferè omnes ante ſe mortales humani corporis peritiâ ſuperavit.

Aurei Velleris equites creat.

Hinc aurei velleris ſolemnia Rex celebrat. In cujus Ordinem aſſumpti ſunt Franciſcus Rex Galliæ, Guidobaldus à Monfeltre dux Vrbini, Marcus Antonius Columna dux Paliani,

liani, Philippus Montmorantius dominus Hachicourtius, Balduinus Lanoius dominus Tourcoignii, Guillelmus Croyus marchio Rentei, Florentius Montmorantius baro Mõtignæi, Philippus comes Lignius, Carolus Lanoyus Princeps Sulmonensis, Antonius Lalaignius come Hoochstratanus, Ioachimus baro Nieuhausius, Cancellarius Bohemiæ.

Orat'o Granvellani ad Ordines provinciarum.

Ingressus inde conventum Ordinum ex more suo pauca locutus est. sed sermonem ejus Granvellanus excipiens, ejusmodi verba fecit. *Optandum erat Regi, parta jam pace frui posse, ac vobiscum unà diutius in commune consulere. sed nutantia alibi sceptra invitum abstrahunt. Hispaniæ novo Cæsaris imperio non sat firmatæ, sine Rege diutius esse non possunt. Seditionis consilia apertius agitant, quàm aut fallere poßint, aut contemni debeant. Præsentia majestatis haut ullo negotio dißipabit periculum adhuc incipiens, ceteroqui forte noxium. Vos interim nisi spectatos haberet, hortaretur ad constantiam. Sed nec vestri mores, nec fiducia ejus patiuntur. Dubitare nefas, similes adhuc vobis, idest; an Belgæ sitis. Fidem, & obsequium, nec per metum, hactenus retinuistis. Quam cætera nationes in Principe fortunam, vos in fortuna Principem reveremini. Sed hæc laus ita manebit inculpata, si fæda sectariorum contagio non obliteret. nec id vestro; sed rei vitio, quæ sine concußione status non invalescit. Reliqua scelera nocent singulis. hoc unum armatum est in perni-*

perniciem universi. Aliorum exitus vos docere possunt, quàm fragile sit imperium quod religionis turbine quatitur. Remissio legum Germaniam perdidit. Providendum vobis est, ne eadem indulgentia & Belgium corrumpat. ut tolli sectarij possint, puniendi sunt. Bonis nocet qui pepercit malis. remedium erit in cæteros, si unus, atque alter in exemplum veniat. Enimverò Princeps edicto pridem intonuit sed peccavit, si in hoc leges dedit, ut per silentium, & secordiam judicum populus disceret licentius transgredi. aut exercēdæ pœnæ sunt, aut impares eritis flagitiis. Et quidem si satis esse crederet supremus Conciliis hoc ipsum mandasse: hodiè solicitudinem, fidemq; vestram nequaquam imploraret. sed in magno discrimine non satis prospicitur. Nimiū firmari non potest cui sceptra nituntur, & imperia serviunt. De cætero, in omnem ipse partem sic prospexit, ut nisi quod sine illo eritis, abesse nō sentietis. Et quoniam Sabaūdo ad sua regressus est, Margaretam sororē in duos annos gubernaculo substituit. Carolum filium daturus vobis erat, si ejus esset ætatis, qua librare posset imperij corpus tot periculis septum. Belgam tamen legit, recturam Belgas. ita ut quoties discrimen impenderit, coràm eundem habituri sitis & Principē, & imperatorem. Nec antè ab illo, quàm à periculis destituemini. Vos interim cultum, & reverentiam quam debetis Principi, deferte gubernatrici: & quanti illum facitis, in hac ostendite. Reliqui veneratione, & silentio; Syndicus Gandavensis (quippe sic cōvenerat) Ordinum

num nomine gratias egit benevolentiæ Regis. *Cæterum*, inquit, *idem animus futurus est tuis qui fuit semper, ad religionem constans, quia pro Principe pertinax. Et tamen Deus avertat nefas. interim si irruperit, paratos habebis ultores. Scimus quidem quod nec idipsum imperaturus fueras, si in tuâ esset potestate, sollicitudini, quam voluptatibus, otioque mensuram ponere. Quippe hactenus & religiosi legum custodes, & acerrimi vindices sumus. Veruntamen constantiam nostram paullo ante extulisti supra mortales. Pudori nostro grave præconium: sed ex affectu tuo natum. cujus fiduciâ audebimus petere à majestate tuâ, ut alienigenas elimines, qui tantæ laudis gratiam inutili morâ infringunt. Quid obsecro ad hanc rempublicam peregrina nomina? nunquid nos ut cæteræ nationes inconstantiæ, aut stoliditatis arguant? Ac ne externo quidem opus præsidio in pace sedentibus. fides nostra faciet ut stabile, firmumque sit imperium. Benevolentia populi optimus regni custos. Vanum est in pace alere, propter quod pacem fecimus. sic lenior pace Mars erit. quia tum necessitas patientiam acuit, in tranquillitate calamitatibus succumbimus. An externos credis temperaturos ab injuria, quos præsentia Regis sui in modestiâ non continuit? ecce Antverpienses, Atrebatensesque, & Cameracenses de vi conqueruntur. Theonvilla, ac Marieburgum deserta oppida. Pacẽ vero fecisti, non ut ibi solitudinem relinqueres, qua tamẽ ex magnâ parte manebit, si depopulatores istos non eduxeris,*

Ordinum responsio.

eduxeris, Belgica præsidia imponens. Forte tamen Gallorum inconstantiam, jam ante prospicis. Recte id quidem. sed fama longe bellum præcurrit. Interim quid attinet magno ære peregrinos redimere, in alieno semper rapidos, & tanquam mox abituros, spolia intendentes? supersunt validi Belgarum manipuli. hæc sunt præsidia, quorum virtuti Cæsar gravissimis temporibus rempub. credidit. cur jam damnetur illorum fides, quam per tot sæcula inviolatam præstitêre majoribus tuis? tantisper autem bellum protrahet, donec externæ gentes sub signa conveniant, aut è proximo concurratur ad auxilium. Fulminatus est Rex improvisa expostulatione, admiratusque novitatem exempli, irasceretur ne haut facile dixerim. Nec dubio, arcana imperij tentari senserat, confestim tamen descendit è solio. Dixisse quidam ferunt, num & se exisse vellent qui Hispanus utique sit. Simul extra curiam se proripuit. Nulla tamen postea iracundiæ signa ostendit. Dux Sabaudiæ pervicaciam Ordinum verbis castigavit. Nam in illum diem vicarium imperium gesserat. Et *mirari se* ajebat *tam procaciter interpellari principem, qui præteritis comitijs fidem præstitisset suam. certiora pignora dare non posse, pollicendo sancire Reges. nec eorum aliam esse cautionem. Detur ergo justum esse quod peterent, interim non frustrari desideria Ordinum. tantum exspectarent in alterum vel tertium mensem, saltem donec in Hispaniam venisset Rex,*

Rex, ubi stationes & hyberna aßignaturus est legionibus, quæ præsens locus ostendit melius. Serò quidem Ordines pœnituit, iracundiam Regis veritos. Sabaudum tamen hortati sunt, ut caussam provinciarum ageret.

Rex è Belgio solvit & in Hispaniam navigat.

VII. Calend. Septemb. Vlissingâ Rex solvit. Comitem Feriæ secum unà reduxit. & ne quam querelæ materiam, procul se agente, in provinciâ relinqueret, externorum præsidia post sextum mensem in Italiam revocavit. arcesque & gubernacula civitatum provincialibus tradidit. In comitatu ejus pauci è Belgis fuêre. Hornanus classi præerat. Carolus Tissinacquius à consiliis Belgicis futurus Regi: Iodocus Cortevillius à secretis.

Hinc varii sermones per omnem provinciam. plerisque laudantibus Regem, plerisque arguentibus, prout cuique amor, odium, aut ingenium erat. Prudentiores tamen caussam abscessus, statumque reipublicæ expendebant. Regem quidem necessitate actum in Hispaniam velificasse, quæ tot sceptra magnitudine caperet: unde Italiæ commodè prospici, Indiæ contineri, atque ex opposito Barbari compesci possint. Seditiones verò obtentui sumptas, quò facilius imponeret populo, cuncta rapienti in deterius. Neutiquam tamen res in Belgio tutas esse, turbari facilè ac misceri posse, principe in Hispaniis continenter agente, crudoque ad longinqua imperia.

peria. qui non sæculi vitiis, non ingeniis hominum æstimatis, arces, præsidia, civitates, provincias, hoc est; præmia defectionis optimatibus prodidit. Quid enim sequetur, nisi ut populus in unius Regis sui reverentiam ante intentus, nunc propiore spe, atque utilitate suis præfectis veluti principibus sensim assuescat, ac consurgendi fiduciam, viresque sufficiat? Formidabiles revera quorundam opes. & hos quoque in Concilium Status adscitos, ut intutæ potentiæ adjicerentur vires publici consilii. Sapienter eos dixisse, qui suasissent Regi, ut suæ gentis Proceres aliquot, quorum fortunam haberet in manu, cum auctoritate in Belgio relinqueret; qui Procerum acta specularentur, & non sibi, sed Regi cogerent administrare rempublicam. Æquum fortè multis videri, ut Belgæ relinquantur legibus suis, sine peregrino magistratu, sine externo exercitu. sed hæc ipsa in provinciarum perniciem quandoque redundatura, otii ebrietate, ac longa pacis segnitie.

Profecto Rege luxuriare cœpit Belgica felicitas, crescentibus sensim divitiis quibus secura pax viam aperuit. Divitias autem sua excepere vitia; hoc est, superbia, lascivia, luxuria privatorum, & magnificentia principum. Inter Proceres statim gliscebat æmulatio: quæ præsentiâ Philippi Regis haut ægrè com- *MDLX. Stylo veteri.* *Initium discordiæ inter Proceres.*

compreſſa, eodem abſente ſine retinaculo erumpebat. Plerique Granvellano infenſi, criminabantur potentiam ſibi gravem, multis nimiam. Et primo quidem Simon Renardus multo ante diſcors, veteres inimicitias animoſe exercebat. Sed non ultra, quam ut actis ejus contradiceret. Tacitis adhuc cæterorum odijs, & manente in ſpeciem concordiã; donec Egmondanus atrocius erumperet. nullâ vetere irâ: ſed irritatus, quod Helſautij toparcham, ad Heſdini præfecturam Granvellanus extulerat; adhibitis aulæ artibus, quas optimi principes & declinant ſemper, & incurrunt. Iuſſerat Rex inter alia imperij decreta, ut ad vacua, & honorata miniſteria, à gubernatoribus provinciarum nominarentur tres, è quibus poſtea judicium ſibi, & electionem permitterent. Egmondanus ergo totidem repræſentaturus erat Regi. Quippe Heſdinum Arteſiæ oppidum gubernaculo ejus ſuberat. Sed ut quarto loco, atque extra ordinem Helſautium adſcriberet, precibus Granvellani dederat; ſpondentis quidem, non ob aliud ſe id velle, quam ut Helſautius ſplendidâ repulſâ Regi notus, ad futura momenta reſervaretur. Detecta fraus obliquis animis accepta. ſed amicorum adulatio indignationem auxit, inſerendo ſæpius querelas, & ambiguos de Granvellano ſermones. Clientes quoq; maledicendi licentiã inſolentius efferebant;

rebant;

rebant; ad læta, & tristia Procerum perinde semper compositi. Nec deerat Auriacus inveterato odio æstuans: Sororem Ducis Saxoniæ acceperat uxorem. & has ei tedas ut infaustas reipublicæ, & religionis exitium portendentes Granvellanus exprobraverat. Adhæc Lazarus Swendius homo Germanus, Auriacum in gratiam cum Egmondano reduxit. ut qui ante illum diem inter se discordes, conspiratis animis Granvellani potentiā destruerent. Nam & ipse Swendius armis inclytus, & magnatum amicitiâ subnixus, remoto Granvellano altiorem fortunam præsumebat animo, hunc unum sibi credens ad fastigium officere.

Tali rerum statu, cum offensi proceres ad ultionem spectarent, novorum episcoporum fama adfertur. Res haut dubiè saluberrima, & à multis retrò principibus frustrà agitata. quā plerique secordiâ, plures bello retenti, Cæsar quoque ob consanguinitatem amicitiamque circumsedentium antistitum extraxerat, Philippo filio quasi per successionem tradens. Indignum ratus alienæ gentis episcopos, longum & secors in suos exercere imperium. Atque ea tempestate in Belgio quatuor omnino episcopatus. Atrebatensis ex olim. Tornacensem, Vltrajectinum, & Cameracensem diversæ principum pactiones adjecerant. sed tot simul provinciis pares illi esse non poterāt. *MDLIX. Stylo vet. Novi episcopi instituuntur.*

Externi deinde Archiepiſcopi his imminebant, qui ſalubria illorum decreta turbare aut evertere conſueverant. Igitur Pius Quartus Pontifex Maximus, re cum ſeptem Cardinalibus deliberata, in tres archiepiſcopatus diſcrevit provincias. Deſignatę ſedes, Mechlinia, Vltrajectum, Cameracum. E quibus Mechlinia dignitate eminentior, ſex complecteretur epiſcopatus: Antverpienſem, & Silvæducenſem in Brabantia: Gandavenſem, Brugenſem, & Iprenſem in Flandria: Ruremondenſem in Geldria: quinque epiſcopi Vltrajectino ſubmiſſi, Harlemenſis in Hollandia; Middelburgenſis in Zeelandia, Leeuwardenſis in Friſia: Daventrienſis in Tranſiſlania, & Groeningenſis. reliquæ provinciæ lingua, ſituque Gallis affines, quatuor epiſcopatus ſub imperio Cameracenſis explebant. Attrebatenſem, & Audomarenſem in Arteſia, Tornacenſem, & Namurcenſem. Reliquum erat ut novæ dignitates honeſtis opibus inſtruerentur. Frequens curia ſub Paulo Quarto Romæ decreverat, proximorum monaſteriorum decimis tria aureorum millia detrahi. Deinde repertum, ut expunctis abbatibus, epiſcopi ſubſtituerentur. Ejus conſilii auctorem Granvellanum fuiſſe invidia oſtendit. Et ſiniſtra de monachis fama, Pii Pontificis aſſenſum facilè attraxit. Præſidentibus enim epiſcopis, in ordinem redituri credebantur, qui ſolutis

vetu-

vetustate moribus, sanctissimam majorum disciplinam corruperant. Præpositusq; Granvellanus ei curæ, proxima quæque monasteria corripuit. Forte ea tempestate Affligemium, sanctusque Bernardus & Tongerloa abbates non habebant, & circa eligendi successoris consilium intentos, Mechliniēsi, Antverpiensi, & Silvæducensi assignat. Nam & Donsanum Brugensi, & Martinianum Iprensi, & Egmondanum Harlemēsi, Margarittanumq; ac Liddanum Leeuwardensi, Bertinianū, sanctumque Gerardum Audomarensi atque Namurcensi ità addixit, ut quamdiu supervixissēt abbates priorem opulentiam complecterentur, episcopis interim dotem conferrent. Gandavi S. Bavonis Præpositura erat, magnis opibus florēs; nec multò divitiis inferior S.ti Lævini Præpositura Daventriæ pollebat, quas utriusq; urbis episcopus ad se retraxit. Archiepiscopatus Mechlinsensis Granvellano cessit. Antverpia Philippo Nigri destinata: Sonnius Silvæducensibus præficitur: Cornelius Jansenius theologus Lovaniensis Gandavensibus: Petrus Curtius Brugensibus: Martinus Rithovius theologus Iprensibus: Guillelmus Damasi Lindanus theol. Ruremondensibus: Fredericus Schenc à Tautenbergh, Vltrajectum retinuit. Harlemum Nicolao à Terra-Nova: Daventrium Ægidio de Monte Franciscano: Leeuwerdia Cunero Petri à Brauwershavē;

Groeninga Ioanni Cnisio Franciscano evenêre. Nicolaus à Castro Abbas Præmonstratensium Middelburgensibus imponitur. patrimoniumq; omne cum monachis partitus, abbatiam transtulit in cathedralem ecclesiã. Maximilianus à Bergis Cameraci relictus est: Carolus Croyus Tornaci. Franciscus Richardotus Burgundus Granvellano Atrebati successit. Namurcum Antonio Havetio Dominicano; Audomarum Gerardo Hamericourtio abbati Bertiniensi contigit.

Hanc mutationem rerum adversus rumor excepit, quem pro diverso animorum motu multi explicabant. Procerum pars Granvellano infensa, & adeptâ materiâ ad criminationẽ vertebatur. Inde & contagionem attraxit nobilitas magnis potissimum domibus annexa. Nam promptissimus quisque adulatione, & obsequio, honoribus colebatur. sed & populus statim exarsit, irritatus acerbo multorum sermone, vagis auctoribus sparso, tanquam in privilegia impingeret Rex, quod sine Ordinum cõsensu ejusmodi novitatem induceret. aliud specie præferri, aliud re agi. Granvellanum hominem arrogantem & Hispanis obnoxium; ac Hispanos dominationem cogitantes, hæc ipsa moliri. qui per artem intruderent episcopos, ut atrocitatem Inquisitionis inferrent. Nec dubitabatur, quin confestim tres theologi, nobilesque, & totidem juriscon-

sulti

sulti in cathedralibus ecclesiis ad canonicatus subveherentur. Duo ex his Inquisitioni præfuturi erant. Inquisitores vocarentur. reliqui verò Assessores. quippe ea cuncta Romani Pontificis diploma promiserat. Credulitatem juvêre monachorum querelæ, in deterius cuncta trahentes. & has passim jactas, temere creditas, inquieta multorum, & fœcunda rumoribus ingenia, cottidie in auctius differebant. At profundâ irâ Auriacus Proceres alium ab alio diversos aggrediebatur, novorumque episcoporum consilium arguebat. simul & Granvellanum onerabat ingenti invidiâ. Erat enim ingenio solers, & demerendis hominibus apto. splendore familiæ, juxta opibus potens, quamvis plerumque falsa, & inania ingereret, tamen cum fide audiebatur. Quippe multis opinionem fecerat penetrasse se in arcana Regis, cujus innocentiam modestè criminabatur; fluxam illi fidem, nec Principe dignam. peregrinis consiliis imbutum, & Granvellano obnoxium, in summo imperio, non nisi imperium cogitare. Inde plerique fastidire Regem, cum potissimum jactaretur, abrogationem privilegiorum imminere à Principe Belgis infesto, in quorum exitium Inquisitionem induceret. Multi proinde Granvellani acta propius expendere, amicitiam, congressum, familiaritatem exuere; qui contra nitens, & spernen-

dis rumoribus validus, archiepiſcopatum Mechlinienſem nihilo ſegnius auſpicatum ibat. Annotavêre curioſi, neminem ex Proceribus extitiſſe, qui honoris causâ obviam proceſſerit. ſive tamen neglexerint, ſive aſpernati ſint officium honeſtatis, novi ſermonis irritamentum fuit.

Granvellanus in Ordinem Cardinalium aſſumitur.

Sed eum paullo poſt in Ordinem Cardinalium Pontifex adoptavit. Galerum autem ipſe Rex tranſmiſit purpuratorum inſigne, ut eminentiâ dignitatis Proceribus æquatum invidiæ ſubtraheret, quem faſtiditum omnibus jampridem cognoverat. Nec ideò tamen invidiam imminuit. adeo difficile eſt hominibus conceptũ ſemel odium exuere, cujus nullus eſt modus, cum ſemel terminum tranſierit.

Sectarii ſtudia ſua.

Cæterùm antehac nihil adhuc adverſus religionem proruperat. metu legum, quas olim inexorabiles, infeſta Procerum diſſidia reſolvebant. Externorum commercia non paucos Belgarum corruperant. & hi epiſcopos inſectandi ſpecie, ſubinde religioni & cęremoniis illudebant. Jam enim mortalium omnium odia in epiſcopos ſe converterant. Execrabatur eos populus, ut Inquiſitores; faſtidiebant eccleſiaſtici, ut ſeveriſſimos morũ cenſores; monachi denique, ut bonorum ſuorum raptores. idem omnibus queſtus, ex cauſis diverſis. miſcentibus ſe ſectariis, atque animis multitudinis tædium priſtinæ religionis,

ſimul

ſimul & ſtudia ſua inſinuantibus; propter libidinem talia loquendi impunitam, cujus exemplum Proceres fecerant. nullum enim populo majus momentum ad virtutes aut vitia, quàm inclinatio Principum, ad quorum mores cæteri componuntur. Hinc ad hæreſim ne ſibi quidem ſatis notam inclinari cœpit. occultis primùm ſtudiis, & od id nocentioribus. Donec aliis ſcrutatis, pluribus conſcientiâ obſtrictis, & ubi aderant vires, in parte religionis fuit publicare flagitium.

Primus furor Tornaco erupit. circa Calend. Septemb. è ſecreto & latebris in apertum prodiit. Incolas ejus civitatis jus commercii Gallis potiſſimùm miſcuerat, corruperatque. ſed non aliud adhuc quàm pſalmos more ſuo noctu modulabantur. audacia tuti, quam tenebræ abſconderant. Acceſſit deinde ad impetum novitatis Matthæus Launoy, homo ingenioſe malus, & præſtigiatori ſimilis, prurientibus facem ſubjiciens. Is apud Calvinum adoleverat à primâ ætate, & in illa ſchola ſtudiorum ſuorum rudimenta poſuerat. Tornacum inde accitus, multos eloquentiâ ſeduxit, cui ſpeciem pietatis intexuerat. Emptæ furtim mulierculæ fanaticum morbum mentiebantur; quæ deinde mimicam ſanitatem acceptum ei ferebant. His potiſſimum commentis auctoritatem aſtruxit. Nam è proximis urbibus, pagiſque, & *Sectarii inſurgere incip. unt.*

 undi-

undique effundebantur homines tanquam ad miraculum. Et fuêre qui sanctitatis famam ei circumdarent. ne quid deesset mendacio, centones vestium in religione habebãtur, quas pro reliquiis ignari colebant, & profana manu contigisse in parte felicitatis reposuerant. Nec deerat ipse cohortari singulos, adire municipia, ubique adesse, Ministri munus exequi; neque jam occulto; sed propalam: nisi quod adhuc concionaretur in silvis, abditisque saltibus audaciam concluderet. Munia quę ipse non poterat, obibant discipuli. qui non minori impostura rudem populum ludificabantur. sed non occultum diu mendacium fuit. Fanaticæ illæ mulierculæ, promissum operæ suæ pretium exigentes; & cum negaretur, larvam omnem detraxêre. Ne quis à nobis ficta hæc esse crederet, ipse Launoi libello vulgavit. quippe postea redditus est Romanæ ecclesiæ; vanæque credulitatis vestigia sustulit. Paullo tristius Valencenæ conflagravêre, Philippi Maillart, & Simonis Faveau vecordiâ accensæ. obscuri & ex ultima plebe homines Ministrorum provinciam assumserant. sed flagitii comperti, conduntur in carcerem. ægrè id ferebant sectarii. totaque nocte per forum & tenebras lymphantibus similes volitabant, clamoribus turbidi, & psalmorũ cantilenis in vernaculum numerum traductis

lasci-

laſcivientes. Sed nec abſtinebant minis in prætorem, cujus aures crebris verberabant injurijs. ſimul auxilium afflictis ſpondebant. Nec magiſtratus obviam ibat. plurium veſania audaciam excuſſerat. & inconſultâ gubernatrice, cum periculo ſeditionis incipere nemo audebat. Parmenſis re cognitâ animosè leges exerceri jubet. Itaque primores civitatis in curiam coeunt, quam compleverant armatis; ac ne effuſa opificum turba ſeditionem faceret, primo diluculo reos traducũt ad publicum judicium. Ingens multitudo ad rogum concurrit, quem in foro excitaverat lictor. Iamque eò quoque damnati producebantur; cùm à pleriſque lapidatio urgeri cœpit. deindè ira pervenit in rabiem. impetúque facto audaciſſimi quique violentis manibus rogum diſſipant. itum inde ad damnatos, quos lictor tumultu in carcerem timidus retraxerat. effractis foribus vincula rumpunt. carnificúmque manibus in præſens noxios eripiunt, ut paullò pòſt vecordem ſpiritum digno redderent ſupplicio. Igitur venêre judices extra ordinem à gubernatrice. præſidium militare ex proximis hybernis unà tranſmiſſum. Ferociſſimorum ſanguine expiatum eſt facinus. cæteris autem mens obtorpuit, jam attonitis, & ſibi metuentibus. ut facilè appareret vim populi in multitudine pernitioſam: ſparſam verò, atque ſolutam impune contemni.

Hæc impendentium malorum initia, seu portenta erant; reliquis gentibus fortasse terribilia: Belgis tamen non intelligebantur. Tanta animorum obstinatio fuit. Immemores alienæ calamitatis, sibique imminentis, turbari religionem malebant, quam non arcere episcopos, quos etiam ultro in remedium expetere debuerant. At illi nihilominus ad destinatas sibi provincias accingebantur. Flandri, & Audomarenses haut ægrè admisêre. Silvæducenses, & Harlemenses parumper commoti sunt. Reliqua Brabantia ut ad jugum inhorruit. Forte Ordinum frequentiam solita tunc comitia Bruxellam contraxerant. Ibi abbates identidem ingerebant; *majorum mores, & privilegia pollui. episcopos in cœnobia intrudi; haut aliâ caussâ quam vt primo loco sederent in comitijs, provinciarum vires specularentur, principumque petitionibus mensuram statuerent ex suâ libidine: Denique vt nihil liberum, nihil sincerum amplius esset in Ordinibus. Quem enim in comitijs liberam vocem exercere, quem recusare aliquid, aut hiscere contra ausurum? imminentibus supra caput episcopis, cujusque nutum verbaque notantibus? aut adulandum fore illis hominibus, aut spem honorum in posterum abijciendam; quando nemo deinceps ad magistratus, quam per episcopos perveniret. Iam rectores illos in aulæ voluptatibus habitos, fractosque, à monasticâ disciplinâ prorsus abhorrere. & hoc nihil aliud esse, quam perturbationem Ordinum, & confusionem sacro-*

ſacrorum inducere. Tantum abeſſe ut religionis incrementum quæreretur; Inquiſitionis præfectos mutato in mollius nomine appellari epiſcopos. Per artem nunc theologos aſſumi; vt quemadmodum nova imperia; ita quoque egregijs virtutibus auctoritatem ſanciant. Irrupturos mox aulicos illos. irrupturos alienigenarum liberos, nullo patriæ amore retentos. Qui non conſcientiam, non integros mores in comitia adferrent: ſed aulicorum ambitu evecti, ac dominationem cogitantes, alienæ tantum cupiditati inſervirent. Neminem principum æquis oculis libertatem aſpicere. vltimum in principatu ſemper eſſe regnum. Nec divitias illas totas ſuas eſſe. benignam majorum liberalitatem partim in hoſpitalitatem, partim in compendium pauperum contuliſſe. manere adhuc poſteros eorum. quo animo laturos, parentum ſuorum beneficia epiſcoporum faſtui, ac pompæ tanquam inſtrumenta luxuriæ accedere? Omnia ſe expertos conſilia. juriſconſultos toto orbe Chriſtiano quæſiviſſe. nec laborare de jure, ſi leges valerent. Nunc cùm imperio ageretur æſtimare neceſſitatem. Si tamen Ordines ſecum miſcerentur, fiduciam ponere in benignitate Regis. qui non ſuâ voluntate; ſed paucorum ambitione circumventus tranſiſſet in hæc conſilia. Illum Ordines adirent. omnium nomine affarentur, cauſæq; ſuæ juſtitiam repræſentarent. Hæc & plura hic atque ibi jactata, traxerunt Ordines in ſententiam.

Eâ tempeſtate Geneva urbs antiqua, & ſtudijs nobilis, paſſim à Belgis frequentabatur. Non tam liberalium artium cauſa, quæ Lovanij non

nij non minus laudabiliter colebantur: quam quod Gallorum ſermonem ſimul ediſcerent. Cæterum novitate religionum, qua tunc maximè Genevenſes præter cæteros inſignes habebantur, offenſus Rex, litterarum commercio ejus urbis, Belgis interdixit. Et quo facilius lubricam juvenum ætatem conceſſis ſtudijs retineret, novam Academiam ex conſilio Viglij, Duaci inſtituit. Neque ea res criminationibus caruit. Lovanienſibus potiſſimum in detrimentum ſui interpretantibus. ſolitudinem urbi rediturам, in cujus ſolatium olim Academia ſubvenerat. Brabantiæ Ordines apud Gubernatricem ſupplices, & ob magnitudinem negotij rejecti ad Regem, delegatos decernunt in Hiſpaniam, privilegia ſua memoraturos. Quippe ne abbatiæ in commendas transfunderentur, veterum Principum indulta caverant. Delegati cum aſſenſu auditi ſunt à Rege. ſcribente potiſſimum Gubernatrice, quam periculoſe leges verterentur, quibus publicus ſtatus innititur. Monaſteria Abbatibus permiſſa, octingentos quotannis florenos epiſcopis conferre jubentur. De Academiâ nihil mutatum. Antverpienſes ſeorſim legationem ornaverant, civium querelas, & vota laturam. Nam ſi metu Jnquiſitionis advenæ tenerentur, moritura commercia referebant. *Scire ſe quidem nihil triſte ab epiſcopis timendum eſſe, nec alio conſilio inſtitutos, quam ut in cuſto-*

MDLXII *Stylo veteri.*

diam

diam religionis vigilarent; sed hoc ipsum suspicacibus externorum animis persuaderi non posse; & plurimum vrbi suæ accessurum, si hoc incommodo absolverentur. multitudinem non aliter vanis, & inanibus, quam vero terreri: & malorum hominum deliramentis concussam, stultè omnia in metus trahere. Philippus Rex deliberaturum se præfatus, libellos recepit. Réque pensatâ possessionem episcopatus in adventum suum vacuam esse jussit. His auditis, Geldrij, Frisij, Groeningenses, & Daventrienses contumaciores reddebantur. Nam & ipsi ab initio adventantes episcopos constanter repulerant. animati studijs Procerum, invidiam Granvellano ex omni parte quærentium.

Medio tempore nuntiatum est discordare Gallias, & ingenti apparatu in civile bellum revolvi. Et à Carolo Rege aderant legati, auxilium orantes in vltionem sceleris erga se perpetrati, cujus exemplum communis Regum causa postularet. suberat tamẽ metus, ne complexi dexteras verterent arma, & infesta signa Belgis inferrent. Proceres in concilium vocatos Gubernatrix perpendere jubet, quid sibi agendum, & post triduum referre sententiam. Egressi curiâ, multi ex his cum Auriaco concedunt ad epulas, quas tum forte solemniores instruxerat. Ibi de Granvellano plurimus sermo. Iam enim plerisque videbatur elatior quàm ferri posset. Quippe sine illius suffragatione

tione neminem ad magna, & honorata ministeria provehi aſpexerant. & ſi quid in Hiſpaniam ſcriberetur, haut aliæ ſententiæ Rex accedebat, quam cujus ille auctor fuerat. tantam de ſe prudentiæ opinionem fecerat. vir ſanè præſtans, diſciplina, & indole erectus ad magna, Regique chariſſimus, atque illo amicitiæ gradu dignus, in quem conſilij publici fata hactenus recubuerant. Hinc potiſſimum dolor, & indignatio, quod homo talis, & quidem externus, occuparet primum gratiæ locum apud Regem, & in ſecretorum omnium admitteretur conſortium. Itaque ut ſæpe alias, tunc quoque paſſim criminabantur, *quod ſolus ille rempublicam regeret. quod ex libidine cunctos extolleret, aut deprimeret. quod ſui ratio non haberetur, prævaleſcente ſemper illius ſententia, tanquam plus omnibus ſaperet. vnum quidem è ſenatoribus eſſe; ſed re verâ imperij ſummam habere in manibus. & ob id, ſuis artibus Gubernatricem ad provinciarum regimen evexiſſe, non viribus, non experientia validam, ut reipublicæ munia ſibi arrogaret, ex arbitrio ſtatum formaret, cæteroſque calcaret recenti potentiâ. Nil ſe in concilio quam numerum facere, egregie ſcilicet ornatos, vano, & ſupervacuo titulo, vno Granvellano in ſacra, in profana, & in omnia regimen vſurpante. Non aliâ cauſâ novos introduxiſſe epiſcopos, quam ut inviſis hominibus, & ſui ſimilibus Ordines impleret, ne qua pars reipublicæ Granvellaniſtis careat. mox fratres, mox cognatos & affines Concilio Status illaturum. qui actio-*

nes

nes Procerum observent, & apud Regem universos accusent, vt supplantatâ nobilitate ad Hispanorum arbitrium rempublicam instituant. Olim Principes omnia per Magnates egisse. nec pœnitere veteris status. ad stabiliendum imperium maximè pertinere, si ratio apud vnum, cura cum multis communicetur. Eundum obviam vanitati, & arrogantiæ hominis. Et hoc in expedito fore, si unanimes fuerint, atque vno semper ore sententiam prompserint. idem velle, idem nolle, id est; amicos esse debere, qui societate velleris propiore nexu jungerentur. eâque concordiâ auctoritatem illius convulsuros. Et instabat Auriacus, ut privatim nunc statuerent, quid post triduum dicturi essent in curia. Pauci quidem assentiebantur ei. Neque enim usqueadeo corrupti mores erant. plerisque adhuc privatas simultates sic exercentibus, ut salutis publicæ curam non deponerent. Ab his igitur responsum, tres dies ad deliberandũ datos, ut ab eo quod hodiè placeret, medio tempore liceret recedere. neque convenire, ut privatim inter se de tanta re decernant, qui coràm, & sub oculis Gubernatricis jussi essent ferre suffragium. Condicto àutem die, cum super inopia ærarij, Gallorumque postulatis consulerentur, sinceris judicijs decrevere, referendum esse ad Regem. actumque ut Montignæus ea legatione fungeretur.

Inter quæ Hornanus ex Hispaniâ supervenit, Consiliarij Status titulo excultus. vetus odium

odium diuturnitate non exuerat. Statimque se factiosis applicuit. Cæterũ Auriacus pluribus artibus nobilitatẽ juxta, ac plebem sibi devinxerat. comis, liberalis, magnificus, non contemptor, non superbus, commune nobilitatis vitium: solertissimè populo blandus, congressu & sermone familiaris, infimo cuique honorem reddebat, prorsus vulgari auræ commodissimus. tótque bonas artes prudentia, calliditate, & solertia miscuerat; vitijs nisi plerisque Principum familiaribus, non corruperat. nihil temere loqui, egregiè dissimulare, aliud lingua pręferre, aliud pectore claudere, tutissima quæq; metuere. magnæ sanè virtutes quoties in virum bonum, & civilia patientem inciderint. Ingenium ejus olim notaverat Carolus Cæsar, & reipublicæ quandoque grave, & periculosum fore prædixerat. Regi quoque paullò suspectior erat, quàm volebat videri. & ob id Flandriam ambientem, Hollandiæ præposuerat, eâ tempestate inopi, atque infirmæ provinciæ. Granvellanum quoque custodiæ causa abhibuerat Concilio Status; virum constantem, & obstrepere ausum, quoties à ratione abiretur, & justitia. Quæ res potissimum Granvellani invidiam inexpiabilem fecit. Proceribus libertati ejus irascentibus, nec satis patientibus secundo gradu post illum consistere. sed jam furore, & ambitu cuncta compleverant. consilia domi

mi frequenter habere, apud Gubernatricem impotentiam criminari, consiliis ejus officere, nihil pensi habere dum è provinciis amolirentur.

Proceres ad Regē scribunt ut Granvellanum amoveat.

Eò tandem res deducitur, ut Auriacus, Egmondanus, & Hornanus ad Regem scriberent in hunc modum. *Ægris oculis Proceres summam reipublicæ in unum aliquem translatam aspicere. Quæ jam ut maximè incolumis esset, stare tamen non posse, nisi amoto Granvellano, cujus impotentiam omnes fastidire inciperent. se ad id consilii publico urgeri periculo. Malum esse displicere cunctis ut uni placeas. si quæ suaderent, etiam crederet, omnia in melius processura. Placida Parmensis imperia populum continere. Neque hæc in ambitionem consuli, cujus causas procul haberent. Pro beneficio accepturos, si expungerentur è Concilio Status, ubi Granvellano præsente, non indoli, non existimationi, ac ne sacramento quidem suo satisfacerent. Religionis curam diligenter acturos. & illam hactenus inviolatam stetisse solicitudine suâ: quæ dissolutis Granvellani moribus perire sensim inciperet.*

Respōsum Regis Philippi.

Rerum novitas ingentem Regi solicitudinem incussit. Mox Debremontii dominum redire in Burgundiam iubet. quem pridem Granvellano infensum, mutuas simultates exercere perceperat. Proceribus autem in hæc verba rescripsit. *Affectum animi vestri perspectum habeo. cur tamen res in præsens mutari debeant, non video. si ex vobis alteruter excurrerit;* MDLXII. *Stylo vet.*

D *cuncta*

cuncta ex liquido cognoscam. Regem me esse memini,& inauditum damnare non posse. Ingrata Proceribus epistola fuit. Quippe non obscure repulsi erant. & hoc ipsum in contemptum sui interpretabantur. Inde ad fortiora consilia respexêre. & quod præsentissimum remedium rebantur, Generalia Ordinum concilia sollicitare incipiunt. Sed Gubernatrix decretum Regis in contrarium obtendebat. Nam inter plura alia arcana mandata, hoc ipsum diligentissimè jusserat Rex,ne absente se Generalia Ordinum comitia indicerentur. Cùm ergò mentionem eorum gravatè admisisset, plus indignationis factiosis accessit.

Auriacus, Egmondanus & Hornanus è Concilio se subducũt.

Post aliquot dies,tres illi quos ante nominavi Gubernatricem aggrediuntur libello, in hanc sententiam. *Proceres sæpe inter se miscuisse sermonem de statu publico. qui ab exitio quantillum abesset,ex his intelligeret. Novis opinionibus addictum esse populum. militibus stipendia non dependi, toties flagitata,atque promissa. blanditiis ultra pacari non posse. exhaustum esse Regis ærarium, & alieno ære gravatum. Parum abesse, quin importuna creditorum libido negotiatoribus Belgicis manus foris injiciat, & commercia intervertat. Ista tot mala anteverti potuisse Generalium ordinum comitiis, usitato hactenus in anxiis rebus remedio. Cùm ei verò displicerent hæc consilia, orare ut salutari aliqua ratione subveniret. Nam quod ad se attineret, abdicare Concilium Status, in quo hactenus pro umbrâ servierint.*

vierint. Simul omnes abstinebant curiâ. nec precibus, nec auctoritate ad mutandam sententiam compelli poterant.

Deinde ut erant ad omnia quæ agitassent pervicacis animi, sumpsere rursus tabellas, & ejusmodi verba ad Regem exarant. *Laudabile id quidem, quod indicta causa in tuos non statuas. Neque se Granvellanum reum facere. contrà bene illi consultum velle, si adimeretur onus, supervacuum forsan; at certè cujus humeri magnitudinem non caperent. Causam si requiris, à malis publicis exigenda est. Ipsæ calamitates erudire te possunt, quàm impares lacertos imperio subjiciat. In Hispaniam, nisi per rempublicam foret, non unus aliquis nostrum; sed universi veniremus. Armorum strepitus, qui vicinas concutit gentes, ad intensiorem curam nos compellit, & in suas quemque cogit provincias. Attamen si verum scire vis, ex litteris nostris consequi potes. quarum fidei præsentia nostra, nec detrahet aliquid, nec adjiciet. De cætero rogamus, ut in bonam partem consulas, destitutum esse à nobis Concilium Status. ubi in tempestivis simultatibus tempus terendo, magis graves, quàm utiles eramus. Difficile est cum eo vivere, qui modum nescit in imperio.*

Proceres rursus ad Regem scribunt.

In his motibus Proceres toti erant. cùm & populus, nihil horum ignarus, non mediocriter murmurare cœpit. Multi non tam Granvellano infensi, quàm Proceribus adulantes, maledictis agebant. Proceres enim af-

fectus omnium in se attraxerant. qui per creditas sibi provincias animis civium propius incumbentes; cùm amicos, & adulatores honoribus excolerent, & promptissimus quisque supra cæteros attolleretur, arcanum quoddam in omnes gerebant imperium. Igitur factionem, & contumaciam eorum vulgus laudare, Granvellani famam verbis, famosisque libellis, atque omni prorsus modo proscindere; avaritiam, ambitionem, libidinem objectare; crucem, & lapidationem meritum clamare; utique postquam per multitudinem spargi cœpit, suasisse illum Regi, ut à Summo Pontifice peteret absolutionem sacramenti in auspiciis principatus emissi, quò sua civibus jura, ac privilegia eriperet. Sed longè aliter prudentiores æstimabant civiles artes, rerumque experientiam, & eruditionem atque eloquentiam in viro summam. virtutes amares, vitia non nocebant; quæ sub umbrâ magnitudinis excusata latebant.

Falsus rumor spargitur Granvellanum in capita Procerum percussores comparasse.

Inter quæ Bruxellæ vulgatum, destinatos occultè in Procerum capita percussores, & Granvellanum esse, qui licitasset. Rumorem illum à magnatibus ultrò ad augendam invidiam compositum, multi intelligebant magis, quàm credulo populo persuadere poterant. Proceres verò simulaverintne metum,

Eidē Proceres fœdus ineūt.

fide invicem data, acceptaque sacramento obstrin-

obstringuntur. Legem fœderis nemo meminit. Nihil in Regem, aut religionem meditatum convenit. Initium ab Auriaco cœpit. Egmondanus & Hornanus viva repente odia intulêre. Hoochstratanus, Montignæus, & Brederodius, spontanei sociavêre consilia. Bergensem nulla sua injuria adjunxit. Ob æmulationem Granvellano adversus, premendi inimici occasionem arripuit. Plures inierintne fœdus, per scriptores non convenit. Multi enim ut nomina dare, & participes esse vellent, perpelli non poterant. & modestissimus quisque ab ejusmodi factionibus abhorrebat. Constat autem cœnantes apud Gasparum Scetum Regis ærarii, seu Finantiarum quæstorem, inter vina, & facetias sortito tesseram quæsiisse. Fortuna eligendi arbitrium in Egmondanum transtulit. Ille signum flagitantibus dedit, ut factiosorum servitia nigro cultu instruerentur, & supra pallii latus, aureo internitente filo morionis cucullum exprimerent. Postridie lugere omnes diceres. nisi quòd eminebat in veste ludibrium, quod non obscure ad Granvellanum referebatur. Ea res multitudini grata, bonorum indignationem contraxit. sed ante alios Gubernatrix offendebatur, quòd non unius hominis famam, quàm religionis reverentiam ad risum, jocumque traductam aspiceret. Modestè igitur incusati Proceres,

loco cuculli repoſuêre faſciculum ſagittarum, ſinuantibus funiculis in medio aſtrictum. tanquam invicti, quamdiu concordes agerent. Granvellanus autem publico ludibrio expoſitus, Mechliniam turbatus ſe recepit. Prudentique abſentiâ furori cedens, negotiis imperii in poſterum abſtinuit. Nam & nobiles ad ſolita Brabantiæ comitia de more vocati; detrectabant contumaciter officium, affirmantes ſe præſente eo haut unquam ibi veſtigium poſituros. Paullò poſt Burgundus quidam, nomine Villeta, in caput illius ferebatur comparaſſe inſidias. Et ille tot ſimul malis perculſus, ut ſeque, & religionem infamiâ abſolveret; circumſpectare abitum cœpit. Communicato cum Gubernatrice conſilio Armenterius in Hiſpaniam mittitur. Erat ille ab epiſtolis Gubernatrici, rectæ tunc fidei, quia nundum ſe avaritia animo ejus inſinuaverat. Ad hunc nunciũ Rex quid agendum ſibi eſſet paullisper dubitavit. Deinde amicos in conſilium adhibuit. quorum varia ſententia fuit. Plerique in Belgarum Procerum contumaciam ſtomachabantur; *quòd præſcriberent Principi leges: quod ſeditionem, bellumque molirentur. quod inordinatis affectibus indulgentes, ad eadem volenda Regem adigerent, & contra fas imperii libidini eorum morem gerere æquum crederent. Rem eſſe altiorem, quàm ut concedi debeat: odium, & invidiam prætendere, ut abducto custode*

impe-

imperium ipsi invadant, & quod nunc alienum administrare coguntur, suum faciant. ausuros peiora, si prima processerint. Nec dissitas provincias aliter retineri posse, quàm si aliqui extiterint, qui Magnatum cervicibus incumbentes, actiones eorum observent, intra obsequii limites cohibeant, nec in noxias cupiditates evagari patiantur. Hæc quidem Rex favorabiliter audiebat. vicit tamen naturalis bonitas. simul discordiæ privata odia supergressæ timebantur. Haut ignarus quantum sceptri sui interesset gentem illam in pace relinquere. quod unum ipsi Carolus pater ante omnia commendaverat, & inter arcana imperii censeri voluerat. Proceribus itaque n concilium redire jussis, tacito mandato Granvellanum evocavit, quæsito prætextu viam instituere jubens, ne id sibi extortum Proceres crederent.

Neque mora, Granvellanus prid. Id. Mart. er sibi in Burgundiam pronuntiat. Maximianum Morilonum, præpositum Ariensem, chiepiscopalibus officiis substituit, virum rtute insignem, sibique charissimum, simul litterarum, atque eloquentiæ nervis instruum. Causam revisendæ matris in prætexm viæ accepit. & ob id Chantenottum, & hampignæum fratres unà proficisci manvit. sed re verâ animum ad Hispaniam adrat. struentibus fatis viam fastigio, quod inde ascendit. Quippe illum comitata est

Granvellanus provinciis excedit.

perpetua, & inconcussa felicitas: cùm eos ferè ad ultimum fortuna fastidire, & tanquam fatigata excutere soleat, quos principibus aliquando charissimos fecit.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI HISTORIÆ BELGICÆ

LIBER II.

HActenus quidem adhuc privata odia videri poterant, ſequens tamen furor anno MIƆLXIV exordium cœpit. fatale ſæculum diſcordijs; quarum initia, cauſæque in diverſa parte terrarum variè ſtruebantur. Nec deerant vaticinatium ingenia, cum cœli aſpectus nihil mitius promitteret. Superiores tres planetæ unà cum Sole, & Mercurio in Leone cõcurrebant. præſaga malorum ſydera, ruinam, ſtragemque portendentia. Quippe eandẽ aſtrorum faciem ante quingentos annos exitioſam populis didicerant. Sed nihil triſtius à Belgis exſpectabatur, ſedatiora ſperantibus extruſo Granvellano: cujus fortuna invidiæ cedens, liberiora factioſis ſcelera fecit. Quippe vir acer, ſummis adornatus virtutibus, & per omnia ſortẽ nataliũ egreſſus, inſigni conſtantia & auctoritate, conſilio & prudentia regionem protexerat. Nec triſtis Gubernatrix; ſed dominationis pædagogum jam pridem exoſa, materiam tranquillitatis avide arripuit.

Anno M IƆLXIV. Stylo veteri.

Confestim & sine mora Auriacum, Egmondanumque, & Hornanum ad se accitos in senatum redire jubet. Qui primò hærentes specie recusantium; postquam vero flagitarentur, ad pristina officia rediêre. Prima erat cura, necubi desiderium Granvellani esset: aut absentiam ejus sentiret respublica. Proinde summa fide, consilioque cuncta agebantur. nihilque intermissa rerum cura, subinde negotia in intempestam noctem protrahebant. Syncera etiam inter Statusque ac Privatum Concilium, & Finantias concordia; nisi quod liventibus oculis Viglium, & Barlaimontium aspicerent, occultis tamen odijs: *Quæ perinde non extinguuntur vt cœpere: sed sublato duce manent in partibus, & post certamen, metumque durant.* Huc accedebat facilis animus; perinde magnificus: & ex utroque benevolentia populi. Nam delegatos gentium, urbiumque hospitio, & convivijs certatim inliciebant; potentiæ studio, & æmulatione magnitudinis. Haut ignari, Belgarum animos non alia arte facilius capi. Nec frustra fuit tam profusa humanitatis explicatio. Nam subinde à provincialibus nova tributa; & ex magna petitione semper aliquid auferebant. Quibus rebus Gubernatrici grati, sibi graves, cæteris luxuriæ exemplum, afflixere mores sæculi. Et si fateri licet, hoc initium fuit malorum omnium. Tantam enim magnificentiam, & ex

cà

eâ inopiam, cupiditas excepit. cum nemo turpe crederet, quod lucrosum quomodocunque auferre; ut succurreret necessitati, quam luxus hiantem fecerat: pompæque suppeditaret instrumenta, prodigis sumptibus, jam non consistentibus unde cœperant. *Hæc enim est mortalium conditio, à vitijs degenerare in prava, à pravis in præcipitia, à præcipitijs in turbida, cum semel à virtute desciverint, per pacem temporum; & inde luxuries.* Siquidem adversa, quam prospera feruntur melius. Res secundæ impotentiam generant: adversæ moderationem. Philosophia opus est ad otium: fortitudine, & constantia ad negotium: temperantia, & justitia ad utrumque: sed magis in pace & otio. ex bello calamitas; & inde humilitas: ex pace lascivia; contemtusque numinis ex lascivia nascitur. breviter, in magna fortuna multa opus est justitia, & temperantia; ut conservetur status tranquillitas. Ergo auctoritas Procerum, quam bonis artibus struxerant, cupiditate & avaritia fœdata, ad ultimum erupit in exitium publicum. Primo dignitates, & sacerdotia pretio cessêre. secutæ mox usuræ, abolitiones, indulgentiæ, privilegia, & judicia; breviter, cuncta prostituta. jura & leges, divina atque humana polluta, quæstuique fuêre. Nihil tam inexorabile, quod auri fulgor non flecteret: nihil tam flagitiosum, quod non mol-

molliret: nihil tam sanctum, quod non corrumperet. Quidquid in privato Concilio severitas expunxerat, in Concilio Status statim redimebatur. ubi non ex fide, & honesto: sed ex libidine omnia, & sine metu procedebant. ignarâ, aut incredulâ Gubernatrice, & quoquo modo acta, scrutari altius insolita. In cujus secreta quo facilius proceres penetrarent, Armenterium Hispanum sibi adjungunt, fidemque ejus per speciem familiaritatis expugnant. ut vere dicere liceat, nihil mortalibus suavius quidem; sed nihil quoque periculosius amicitia; in qua raræ felicitatis est tanti boni metam attingere, indissolubili, securoque nexu, & non suspecto commercio. Et Armenterius quidem antea rectus, & innocens, ubi semel dulcedine munerum cupiditates solvit, subito pravus, par, similisque cæteris, in concupiscenda pecunia, non modum, non terminum noverat. ut sua tegeret, aliena vitia dissimulabat: quorum licentiæ Proceres fiduciam insuper præferebant. Quippe mulierculatum ingenia edocti, assentationum, & adulationum illecebris Gubernatricis animum adeò devinxerant sibi; ut si quid Præses Viglius secreto suasisset, protinus ipsa referret ad Concilium Status: sine quo nihil agi, nihil administrari permitteret. Hinc omnia ad Proceres vergere. preces, & libellos illi excipiebant,

bant, magistratus, honores, officia mandabant; Nemo in gubernaculo minus quam Gubernatrix poterat. Neque adhuc tamen aliud, quam condicionis suæ statum venalem, atque insolentem fecerant. Postea id quoque accessit, ut magistratuum officia, hoc est; forum & jus, legum & tribunalium munia ad se revocarent. Iam primum apud illos privatorum negotia tractabantur. Si quis de justitia causæ apud magistratus diffideret, prætextu boni publici evocabat in Concilium Status. Iam vocatis in controversiam Gorcomio, Worcomio Salinisque Burgundicis, per modica, & crebra damna lacerabant patrimonium Regis, & judicia in quæstu habebant. Hinc fluxa magistratuum auctoritas, priscam severitatem, & innocentiam retinentium. & quod est pernitiosissimum, jacebat Provincialium Conciliorum pressa, atque contempta reverentia, & sub pedibus sacrosancta potestas. Nobilitas veluti frænis exoluta, ad omnia contumax. nullum in legibus auxilium; cum vi, & armis resisteretur lictoribus, & imperia magistratuum ignava redderentur. Idque Ordines provinciarum ęgrè toleravêre.& vndequaque querelæ in aulam confluxerāt.sed delegati Ordinū ingentibus onusti promissis, & sic remissi domū,tamdiu in spe retenti sunt, donec impetus spatio vanesceret. Accedentibus insuper mini-

ministrorum nequitijs, per quorum vestigia quærebatur favor Procerum, & tanquam internuncij responsa gentibus promebant. Nam & hi muneribus venales, quo plura emungerent, incredibili tædio lassabant patientiam exigentium in aula ultionem. Sic atrocissima quæque facinora impunè grassabantur. crescentibus semper vitijs, dilato semel remedio. Domus rapinis afflictæ, spoliata delubra, expilata monasteria, in omnes audacia, denique terror urbibus intentabatur. Quæ & ipsa maximè onerabant famam Procerum tanquam facinus imperantium. qui sontibus faciles, ad indulgentiam prompti, & ad omnia connivendo, causam suspicionibus dederant. Crebræ nunc querelæ, nunc calumniæ de sacerdotibus percipiebantur. alijs divitias, aliis dissolutionem morum infami licentia traducentibus. & sic majestatem religionis in ministrorum sordibus contemnebant. Fuêre etiam, qui censerent adimendam gladij potestatem huic Ordini, quem sacrorum integritas à profanis curis secrevisset. Prorsus immemores, quod eorum majores profusa liberalitate extulissent ecclesiam in tantum fastigium. Forte autem Præpositus Brugensis vacuam dignitatem per mortem fecerat. Neque accessio Præpositurae quamvis pridem destinata, Episcopo ante permissa est, quam Laicæ jurisdictionis insignia ejurasset.

magnâ

magnâ cum indignatione ecclesiastici status, cujus hæc prima injuria noscitabatur. Præses Viglius iratior fremebat, quod inutili novatione majestatem religionis proijcerent. Sed consilia ejus suspecta erant. quasi idem timeret, qui idem esse cœperat, hoc est, Præposituram Bavonianam adeptus fuerat, lato imperio, titulisque amictam.

Itaque in tanta morum vecordia, nihil facilius erat, quam hæresim perrumpere. cum languerent judicia, non lex, non metus conciliabula retineret. Inquisitorum severitas, ante arrogans, atque implacabilis, in fastidium, risumque venerat. doctis reis, spiritum quem supplicio debebant, favore, ambitu, & ad ultimum pecunia redimere. Pro quibus Auriacus, & Hornanus non raro intercedebant. innixus uterque uxorum conscientiæ; quas in Germania genitas, ac Lutheranis imbutas sacris, patrius ritus non deseruerat. Plerisque mirantibus, & inter arcana imperij numerantibus, ne matrimonijs aliarum gentium, aut rituum, purpurati miscerentur. Qua in re quoque ab initio adversarium Auriacus Granvellanum habuerat: nempe vaticinantem, quod aliquando potentia affinium, ad impotentiam abuteretur. Henricus Brederodius, & Florentius Pallantius Culenburgi comes subinde etiam damnatis aderant; & si possent, supplicio eximebant. audaces & turbulenti

bulenti homines.ac tunc quidem uxorum auſpicijs ad alios ritus tranſgreſſi, metuebant legum vindictam. Nam quantum in ſe liceret, multorum exitus,paupertas , exilia oſtenderant. Hinc ſermo,& initium cœpit de mitigandis legibus. Quę res exinde perpetuis contentionibus agitata fuit: donec religioni, & reipublicæ,nec minus diverſo tempore , ſuis quoque auctoribus exitium attulerit. Non deerant qui aperte jam dicerent,haut aliud ſupereſſe remedium in corrupto,& ad diſcordias vergente populo ; quam ſi contagio mollius haberetur, & lentus uſus pervicaciam frãgeret,quam ignis, ferrumque debellare non poterat. Sine dubio malitia creverat. ita tamẽ ut nõ & multi ſupplicijs abſumerẽtur,ac maxime quorum promptitudo flagitij miſericordiam exceſſerat. At hi contumaces adverſus tormenta, nulliuſque ſceleris extra novitatem comperti , tanquam innocentes perire videbantur. unde miſeratio in vulgum,quaſi non utilitate publica ; ſed in ſævitiam legum vltricibus flammis ſanguinem profunderent. Antverpiæ verò,& tumultus exortus eſt. levis,& modicus ; qui tamen intra minas non conſiſteret. Chriſtofferum Smetium ex Carmelitarum ordine ad ſectariorum miniſteria tranſgreſſum,leges ad ignem protraxerant. Fanatica multitudo ad ſpectaculum collecta, primo ut in turba, licentius fremere ; pſalmis & blaſphe-

phemiis insultare, ferociusque agere. Iamque quod in ejusmodi audacia ultimum esse solet, saxis, fustibusque erumpens, præsenti, metu mortis lictorem exterruit. Ac ille reum rerum capitalium transfegit ferro, fugaque se furentibus eripuit. Sed ne tunc vesania stetit, postquàm desiisset esse pro quo certaret. irruptione in curiam facta, ultionem quam à lictore non poterat, à judice exegit. Magistratus foro pellitur. armati per urbem vagabantur. & egentissimus quisque ex plebe circumspectare direptionis initium. sceleratum prorsus spectaculum. clausæ toto biduo officinæ, formam captæ urbis faciebant. Neque hæc seditio Proceribus displicuit. Leges in fastidium venerant. quas, ut magis invisas populo redderent; Hispanicæ Inquisitionis cognomentum indiderant. Nec minus interim de temperamento frequens inter se consilium habebant. & jam Gubernatricis animum explorare cœperant. Sed privata curia ex adverso nitebatur. hactenus sana, constans, innocentia, & sanctitate morum eximia. Hujus auctoritas in leges plurimum valebat. & proinde hac incolumi sperare Proceres mutationem non poterant. Ludovicus Nassovius suaserat Auriaco fratri, ut homines aliquot suæ factionis Privatæ insereret curiæ, & adversariorum vires accideret. Et eundem Nassovium in Belgio versatum ad concitan-

das discordias, post ipsas discordias demum sensimus. fax, & turbo sui sæculi. sine lare, sine bonis, sine familia, omnem spem, fortunam, consilium in turbidis habebat. Sectariorum partes in Gallia amplexus, bonorum suspicionem in Belgio non evasit: tanquam & hic seditionis semina sereret, ut semper esset, si bellum condicionibus in Gallia poneretur, ubi inter armatos vivere posset.

Eodem tempore Georgius Cassander, & Franciscus Balduinus, magna studiorum fama celebrabantur. Et Cassandrum quidem Hornanus, Ludovicus Nassovius Balduinum in arbitros religionis obtulerant. simul utrumq; excivêre sedibus. sed Cassandrum umbratica vanitas, & rudes aulæ mores, statim unde venerat in Germaniam rejecêre. Balduinus natione Atrebas, in adolescentia hæresis crimine postulatus, & post fugam proscriptus, ad Calvinum decurrit. Eodem usurus doctore, quem auctorem novitatis habuerat. cui se celeriter liberalitate ingenii insinuavit. Erat enim formæ veneratione, & eloquentia insignis. sed Sanctorum Patrum lectione crebrò otium insumens, & exinde magistro suo discors, reconciliatus est Romanæ ecclesiæ. Vnde se Iurisprudentiæ studio totum applicuit, liberalium artium mansuetudinem, & consortia admiscens. Vtroque genere

nere disciplinæ ad famam provectus, Heidelbergæ profiteri cœpit. & ibi Ludovico Nassovio imprimis innotuit. Post illustribus Galliæ familijs, eruditionis, geníique beneficio immersus; ut in Belgium venit, magnam sui exspectationem omnibus fecit. solers animo, obsequendi gratiâ, & civili congressu, nec minus officij comitate, ad ingenia principum vitam instruxerat. Nec enim novorum hominum deliramenta sectabatur, & rursus in religione scrupulum oderat. Humaniúsque credebat, iniquitati temporum cedere, pietatisque integritatem in paucis violare, quam vim adferre turbatis conscientijs, quas in contaminatis hominibus nulla unquam supplicia eluunt. Itaque Auriacus ad se accitum promissis onerat. & ad professionẽ publicam in Lovaniensi, vel Duacensi Academiâ destinat. Mox futurum spondens, ut favore proprij nominis, suoque, & magnatum suffragio accerseretur in Privatum Concilium. Rebus sic compositis tanquam brevi rediturum à se dimittens muneribus honoravit. in spem adductus, religionis arbitria suscipi posse, si vir tantus cum Viglio, Masioque, & Hopero ęquatâ dignitate componeretur. Nam & Barlaimontium per Gasparum Scetum sollicitabat in societatem consilij; peculiaria quoque in ipsũ officia sua repromittens, si adversus Hispanicę Inquisitionis tristitiã unà consurgeret.

 Quippe

Quippe repulso Granvellano hunc jam titulum factionibus prætexuerant. Cæterum Barlaimontius vir sanctus, & innocens, virtute, & prudentia eximius, Granvellani partibus se junxerat. Ejus abscessu discordiis, odioque relictus, fidem & constantiam nulla tempestate libatas ad ultimum Regi servavit. Ex alia parte Balduinus tempestiva pœnitentia consilium suum damnavit. stultum ratus, pro securis, & præsentibus, incerta & præcipitia eligere. & ut quisque ei amicus, ita & reditum dissuadebat; dedecus, atque discrimen ostentans, si non resolveret leges, in quarum contumaciam duraret Rex Philippus. Non omisit Ludovicus Nassovius crebris eum nuntiis admonere promissi, & imminentium honorum blanditiis allicere: sed ille in Gallia Borboneis, Guiseisque juxta acceptus, & inde majora sibi præmia spondens; laborabat inter dissidentes finire discordiam, gravem paci, graviorem dominantibus, in quorum perniciem haut dubiè eruperat, Ergo Auriacus spe. sua frustratus, consilium mutavit. faciliusque quæ vellet perfici posse credens, si nullis curiarum frænis retineretur; Privatum Concilium cum Financiis expungere statuit, & ad suam curiam utriusque munia transferre. Parva res erat prima specie: sed sub titulo minus atroci reipublicæ vires, petebantur. Proinde ut ad

eadem

eadem volenda Proceres impelleret, crebris ſermonibus inceſſebat.; *Conſiliarij titulum penes ſe, penes alios vim & poteſtatem eſſe. interim ſi accideret triſtius aliquid, ſi flagitaret multorum annorum ſtipendia ſeditioſus miles, ſi hæreticorum tumultus ingrueret, reddendam ſibi rationem; qui non legibus, non ærario præeſſent: ſed in hoc duntaxat haberentur, ut ſpecioſâ dignitatis umbrâ, nova ſemper tributa extorquerent à populo. Pares nempe ſe toti reipublicæ. curæque ſufficere, quæ fruſtra in plures ſpargeretur. Revocanda eſſe Privatæ curiæ, Finantiarumque officia ad Concilium Status, ut unius reipublicæ una tantum eſſet veluti anima, concorſque ſententia.* Multis æqua ſentire videbatur, quò hæc pertinerent non ſatis adhuc animadvertentibus. Concilii formam concepit, ut duodecim primorum gentium equites in Senatum ſublegerentur; judicia Mechliniam rejicerent; gratiam, abolitiones, & ejuſmodi, Præſidi cum aſſeſſoribus permitterent; Ærarium ipſi regerent; minores curas delegatis committerent. Sed hæc conſilia etiam ſuis auctoribus ardua videbantur. Nec enim ſuppetebat, quo pacto perſuaderent Regi, inter tot obtrectatores, qui potentiam Procerum antè exoſam, timere inciperent. Itaque diu ſecum expendentes, centuriones clam ſubornant, qui expoſcerent in aulâ ſtipendium obæratis militibus; & ſi differrentur ſeditio-

nem in promptu assererent. Forte & libelli curiæ oblati, torpedinem justitię, & inde discrimen, in vasta hæreticorum frequentia querebantur. Ergo in tot malorum remedium, Gubernatrix contraxit Proceres in Concilium. Omnes uno ore dixêre suffragium? Legatus in Hispaniam decerneretur, qui indicaret hæc Regi, & levamentum peteret. Ignarus adhuc Viglius quid Proceres machinarentur, & melioribus consiliis dirigens fata reipublicæ, loco sententiæ dicebat: *Sectarios latè corripuisse provincias; sed non esse desperatum remedium, neque auctoritatem imperij omninò projectam. Profectò si florerent in republica leges; si pro modo flagitij magistratus animadverterent, minori negotio debacchantium illam colluviem tolli posse, quàm surrexerit. nunc verò nullum in magistratibus præsidium; & hinc scelera impunè grassari, & ab uno ad aliud, sine retinaculo transitum facere. sua tantùm quisque impleret officia, atque uterentur remedio à majoribus reperto; haut dubiè supplantaturos partem illam vulgi, & modicam respectu cæterorum, & planè timidam. Non unius quidem anni negotium esse, nec tot flagitia simul posse erui: quemadmodum nec uno gradu istos homines innocentia destituit. tempore opus esse. Vitia publica, ut sensim adulta, ita & sensim corrigenda. ab unitate auspicandum; ut ad summam venias. neminem inde cœpisse, quò incredibile est pervenisse. esse in procinctu Tridentinum Concilium;*

lium: ne afflicti sacerdotum mores desiderium suum deterrerent. Addebat deinde. *Haut aliundè proteri ministros justitiæ, quàm quòd plerique Satrapæ insolentiores, omnem reverentiam, & obsequium erga magistratus exuerent. Unde in cæteros impunitatis spes. liberiusque vitia gliscere quæ primorum exemplo aluntur. Languentem justitiæ manum ad nervos revocare in expedito esse volentibus. nec ob id accersenda procul regis consilia. si provinciarum rectores præsidium militare lictoribus succenturiarent; si abolitiones, si indulgentiæ, hactenus promiscuæ, intrà modum legesque coercerentur, mox redituram magistratibus reverentiam suam. Exhausti ærarij nullam in ministris culpam. Bello Gallico Regis opes attritas. aliter recreari non posse, quàm si vel Hispaniæ, vel provinciæ novis tributis subvenerint. quæ autem hic extorqueat nemo, nisi sub oculis principis. cujus etiam maturam præsentiam tot simul reipublicæ vulnera implorarent. Nescire ergo se quò pertineret destinare legatos in Hispaniam. quasi verò hæc hodie nova essent, & non pridem audita Regi. Si tamen decernere perseverarent, non adversari se quidem, si in hoc fieret, uti Rex Philippus acceleraret reditum in provincias.* Sedit ergo sententia quæ legatum mitteret. Omnium consensu Egmondanus assumptus est. Erat enim propter militarem gloriam Regi acceptus: adhæc insigni corporis habitu, cujus apud principes fe-

re eximia est veneratio. Mandata quæ perferrentur in codicillos Viglius redegit. postero die in curiâ recitavit. Pauca omnino erant. Sectariorum multitudinem, justitiæ contemptum, & ærarij inopiam querebatur magis, quam exprimebat. Denique orandum Regem, ut occursurus tot malis festinaret in provincias. Plerisque probantibus quod facundiæ legati plura reservarentur, Auriacus ad occasionem intentus, meditato impetu in hæc verba detonuit. *Quid adhuc dissimulare convenit? sine ambage nuntiandum est Regi, hoc in statu salvam stare non posse rempublicam. Multitudo ex magnâ parte à religione majorum defecit. nec pares sunt magistratus tanto incendio. proprio vitio provinciæ laborant, propter sacerdotum mores sordibus maculatos. frustra contagio arcetur, cujus causa in visceribus alitur. Quid edictorum severitas hactenus profecit, nisi ut atrocior succederet Inquisitio? neque hæc ipsa coërcendis flagitiis satis valida. mitioribus remedijs eluenda sunt hæ maculæ. Ostentata tormenta ingenia exasperant. ex unius cineribus mille renascuntur. malè id cogitur ad quod persuadendo pervenire oportet. acrius stimulat qui conscientijs vim adfert. & intempestiva sunt remedia quibus delicta magis accendimus. imitandi sunt periti medici, qui interdum plus quiete, quàm movendo proficiunt. honestè cedit, qui tempori cedit; hoc est, necessitatem æstimat. Nemo mihi priorum saeculo-*

sæculorum innocentiam objiciat. Idem genius hodierna ingenia non conjungit. Neque olim pænarũ metus, sed sui mores quemque continuêre. Ne irritamenta quidem eadem sectis nascentibus; cum adhuc intra paucorum, viliumque conscientiam concluderentur. totæ hodiè regiones huic disciplinæ accedunt. ut mirum adeo videri non debeat, si plerisque Belgis impetus iste novitatis imposuerit. qui ut frangatur, relinquendus est sibi, in pingui, inertique licentiâ, ne ad insaniora adigatur necessitate. Vidimus quantum turbæ Valencenis, Tornaci, & Antverpiæ accenderit. quid futurum si plures simul urbes reverentiam exuant? Incertum est remedium quod pollicetur nobis Tridentinum Concilium. & ut vanum esse credamus, Germani non recipiunt. Exemplo eorum mitius vivendum est cum sectariis; quos ne catholici illic principes cruciatibus asperant. si crederem ad conscientias hominum valere supplicium, suaderem exquisitiorem quamque crudelitatem. sed cum per tot annos igne, ferroque nihil profectum videam; utilius judico detrahere aliquid horrori legum, quã palam facere impares eas esse flagitijs. Priscorum temporum sectas gladius non delevit. eruditione, & eloquentiâ, vitæque exemplo revocati sunt errones illi ad ecclesiam. His armis hominum animis vim inferimus. religio imperium despicit. nemo cogi potest, ut credat invitus. Et hæc solidiora pacis sunt consilia; quæ tamen Privatæ Curiæ senatores non recipiunt. malunt omnia flagrare

incendio, ut in turbidis undis largius piscentur. Vnde enim justitia ista corruptela, nisi ab ingentibus illorum vitiis, insatiabili aviditate cuncta prostituentium? Non superarent tot divitiæ istis hominibus è scholastico squallore in Concilium accitis, si muneribus nihil concederent. Scimus quo conducti sint stipendio, nec illud par esse, quod luxum, & pompam, & tam infames sumptus toleret. Vtinam tam modestè peccarent ut negari flagitia possent. Nunc si populo credimus, non aliter rectius quàm auro tentantur. nec quidquam tam sanctè indulgent, ut non accipiant. sed ut promiscuè omnes avaritiæ non insimulem: accusare certamina, invidiam, simultates possum, & privati odij stimulos, quibus adversandi libidine invicem se lacessunt, & miserorum calamitatibus injuriæ suæ litant. Quis probet intempestivam Cancellarij Brabantiæ jurgandi licentiam, & exerceri solitas cum Masio contentiones? dicerem erupturas in publicam perniciem, nisi quis crederet à me malignius prolata, ad conflandam invidiam. Interim scimus quàm turbida sint consilia eorum, quibus affectus officit. Non est igitur quòd in discrimen vocent innocentiam Procerum. quasi scilicet Gubernatores, ad infamis cujusque lictoris libidinem centurias militum subministrare debeant. Ponant illi senatores modum animo suo. ne tam proni sint ad indulgentias, quas cùm à nobis non impetraverint rei, in ista curia statim redimunt. Hoc est quod rempublicam funditus trahit. Nemo adremittend

mittenda ſcelera facilis eſſe poteſt, quin ſemper aliquid adjiciat malo publico. Nunquam mihi placuit, in tot Concilia curas imperij, & arcana diſtrahi. Sufficit omnibus Concilium Status. & hoc ipſum Proceres non-rarò inter ſe ſecretò muſſitarunt: ideóque nunc repeto, ut omnes intelligant, haut aliter tot malorum finem haberi poſſe, quàm ſi Privatæ curiæ, & Finantiarum officia, in Proceres transferat Rex Philippus: Conciliumque unum, veluti unum corpus, ex omnibus faciat. Poſtulandum hoc eſt ab eo diſertis verbis, nullum alioqui fructum legatio habitura eſt. Tum conceptam à ſe formulam depromens, in intempeſtam noctem ſermonem protraxit. Laſſa Gubernatrix & attonita ad cœnam diſceſſit, atque in poſterum diem Concilium diſtulit. Ad hanc orationem Viglius diriguit. In ſe potiſſimum jaculatam viderat, & fundamēta imperii quati ſenſerat. Ergo anxius animo, ſecreta æſtimatione volvebat, quid poſtridiè reſpōſurus eſſet calumniis. Inter curam & meditationes inſomnem noctem protraxit. Surgente die habitum corporis componens, rotantibus oculis linqui animo cœpit. nerviſque in ſtuporem actis, totum corpus ſenſus deſtituit. Exſpiranti ſimilem miniſter invenit. cùm nec ſatis compotem mentis amici renunciarent, in ejus locum ad Concilium Status Ioachimus Hoperus accitus fuit. Vir antiquus, & gravis, ſanctitate morum, & eloquen-

eloquentia excellens. Quædam de abroganda Inquisitione, derogandisque legibus, & confusione Curiarum mandatis adjecit; non tam volente Gubernatrice, quàm non prohibente. Post Calend. Ianu. digredientem Egmondanum Viglius oravit, ut vacationem sibi à Rege peteret. Ægritudinem animi in contemplatione doloris detenti, & fatigatum laboribus corpus prætendens: re vera apud amicos privatæ vitæ desiderium testabatur; *Pervenisse se ad extremum fastigij. decidere posse, progredi verò non posse. tempus esse subducere cervicem jugo tritam, & eripere se fortunæ fastidio. Rarò potentiam diuturnam. nec eodem statu fortunam consistere; quæ post satietatem, ferè desævit in eos, quos propiore amicitiæ gradu Principibus admovit. Posse reliquum ætatis sapientiæ concedi: quod in republica per indignationem, & discordias transmittendum sibi foret proceribus inviso; non aliqua sua culpa: sed quia flagitiorum impatiens, suaderet optima. Prospectare imminentes seditiones, per nimium magnatum in scelus consensum; per laceratam superstitionibus regionem, legibusque parere nesciam. & ni benignius aliquod astrum adfulserit, undaturam brevi civili sanguine. & hæc omnia privata vita se vitare.*

Intereà Egmondanum in Hispania magno honore, donisque Rex coluit. Ea tamen quæ in Belgio agitarentur tristior accepit.

Quem cum Alexandro Farnesio Gubernatricis

natricis filio à se dimittens, perferenda mandata dedit in hanc sententiam. *Gratissimis auribus legationem excepi. ex his quæ deferebantur cognosco sollicitudinem tuam. salutem publicam fidei tuæ diligenter commendo. Propter impendentem Turcicorum armorum necessitatem arctius in Hispania detineor. nec referre pedem inde possum, nisi ut fugitivo similis videar, ac desperare de successu victoriæ. ut proximo anno veniam, summa ope nitemur. Destino interim ad te ingentem vim pecuniæ, ut nominibus meis æs alienum exolvas. De remedio justitiæ vos videritis, & integrum ad me negotium referte. Cæterum religionis causam perfunctoriam non existimo. multa simul in contemplationem veniunt. quæ hoc amplius curam intendunt meam, quò propiori vinculo obstricta sunt fastigia, cæteris in rebus in eo stant consilia mea ut eligere possim. hujus longè alia est conditio. Rex per leges esse non possum, nisi & catholicus; nec proinde aliis quàm catholicis imperare. Equidem spiritu nihil carius habeo ejus tamẽ naufragium longè vilius religione duco. Imò potius millies moriar (si per naturam liceat) quàm ut in hac re mutationem admittam. Itaque tres episcopos, cum Theologis, ac consiliariis aliquot vocabis in concilium. memẽto viros eligas, fama conspicuos, nec deteriores ingeniis. Inter eos unum tibi Rythovium præcipio. de cæteris ipsa melius despicies. Quo pacto optima præcipi possint constituere eos jubeo. ne plebeia ingenia inopia doctrinæ, posthac trahantur in* MDLXV. Stylo veteri.

errores

errores animi. contaminati verò sanitatem debeant melioribus disciplinis. Deinde quis ordo servandus in scholis; quâ ratione juventus formanda quàm optimis studiis. Multi enim institutionis vitio degenerant à sensu majorum, & falsas sibi persuasiones induunt. Discutient denique an pristinæ legum pœnæ mitigari debeant. Nam ut relictum sibi scelus, sine metu licentiam exerceat, mihi non est animus. Pœnam aliquam sanciri volo: & quidem validam, ad frænandam istorum hominum amentiam. Nam ut inulti, & securi degant, nec condicio publicæ tranquillitatis, nec divini cultus ministerium postulat. Quamvis interim ostentata supplicia nec mihi satis videantur conducere rationibus temporum. quia damnatos audio lætantium more canentes, atque invicem se adhortantes, ultimam necessitatem excipere. Hæc ergo summâ agentur diligentiâ, prout magnitudo rerum postulat. ut si nos intentos viderint boni, resumant animum: mali verò despondeant. integra tamen omnia mihi serva.

Proceres, episcopi & consiliarij conveniunt.

Hæc relationis summa erat. quam III. Non. Maii Gubernatrici exhibuit. pronúmque Regis in Proceres affectum, sincerúmque gaudium testabatur quod eâ legatione perceperat. Dein agitatum quos ad exequendam Regis voluntatem adhiberent in concilium. Ex episcopis supra Rythovium, in Namurcensem & Audomarensem consensum est. His adjuncti Iacobus Martins Flandriæ, Hippolitus Persin, Vltrajectensium præsides, Antonius

Antonius Meulenare consiliarius Mechliniensis, Iodocus Tiletanus Theologiæ, Wilmarus Bernarts Canonum, Professores. Viri eruditione illius temporis exculti, ac divini humanique juris scientia præter cæteros insignes. IV. Cal. Iun. in aulam convenêre. sed ne rei quæ agitaretur suspicionem populo facerent, quæsitus est color. Concilium Tridentinum retractaturi fingebantur. Primâ die facilis & expedita deliberatio. Quærebatur de rectâ institutione fidei; de excutiendis sacerdotum ingeniis, non irritata vetustate ad ignaviam prolapsis. sed in eam partem Concilium Tridentinum abundè prospexerat. saluberrima ecclesiæ reperta, Christianisque principibus ferè placita, sine scelere verti non posse. dandam operam ut in mores venirent. Et in hanc sententiam facta est discessio. Sequens cognitio longâ contentione, variisque orationibus agitata fuit. Episcopi contumaciter intercedebant pro legibus, quarum utilitatem prioris temporis innocentia sanxerat. Proceres è diverso, *quondam placuisse* dicebant *acriora remedia, temporibus sic postulantibus. aliâ ætatem, alios mores requirere. ut annorum vices, ita & vitiorum esse. Veteres sæculi sui innocentiam: se præsentis ævi genium intelligere. in republicâ idem semper spectare oportere; non idem semper convenire. legum oportunitates non uno*

statu

statu consistere. mutari solere pro temporum moribus, atque utilitatum præsentium rationibus inservire. Non esse laudatam in unâ sententiâ perpetuam permansionem. Nautas aliquando non aliter, quam flectendo in portum pervenire. cum homines non possunt, flecti debere leges, quas mortales, & temporibus aptas prudentia condidisset. Eas quidem salubres olim, satisque validas fuisse ut perniciosa excluderent. vitijs usqueadeo non ferventibus; cum malorum initia adhuc in potestate forent: nunc tamen impares esse ad exstirpandum virus quod tot simul gentes corripuit. adeo facilius excludi vitia, quam ejici. Sic diffissum est negotium. Auriacus verò postridie jussu Gubernatricis præsentis temporis calamitatem exposuit. *Nec immerito,* inquit, *commoveor nomine reipublicæ; quam circum, intraque sectarij lacessunt, & penetralia ejus crebris quatiunt motibus. Remedia ista languentis ævi modum excedunt. nisi spōte in Labyrinthum currerę placet, unde sera nos pœnitentia sine pudore, & damno non eripiat. si nescitis, atrocissima religionis sunt dissidia. In Gallis præsens habemus exemplum. nunc in se acrius, quam in nos olim incurrerunt. tam vastum regnum ita seditione distractum est, ut videatur aliter componi non posse, quàm alterius partis exitio. Quid si sectarij nostri, quod suis nequeunt consequi viribus, excidio patriæ quærant, æmulasque gentes specie auxilij accersant in laceratum discordiis imperium? acerrimus morsus*

ſus eſt irritata neceſſitatis. Neque ignoro adferri multa poſſe, quæ à derogandis legibus nos abſterreant. Nam nec ipſe leges temerè vertendas judico; ſi pares erunt flagitiis; ſi condicio ſæculi inutiles non fecit; ſi tempora aliud non deſiderent. Nunc etiam horrorem illarum judices averſantur, & ad rigorem calculos non porrigunt. Et quid obſecro profectum tam exquiſitis ſuppliciis? Carcerem, laqueos, cruciatus homines iſti ridendo excipiunt. adverſus terribiles flammarum apparatus rectos oculos tenent. nemo tot vexatus tormentis pœnitentiæ veſtigia exhibuit. Et ſi verum volumus, cottidianis ſpectaculis animatur conſtantia. unius exitium, plurium eſt illecebra. Adhæc verendum ne laceſſita patientia exeat in furorem, & ad armorum neceſſitatem deſperatio traducatur.

Hæc & ſimilia Auriacus. Sed epiſcopi in contrarium arguebant: *Sectarios nullâ flecti clementiâ. patientiam noſtram contemptim pro imbecillitate accipere. Diverſum cæteris mortalibus illud eſſe genus hominum. reliqua ſcelera intra conſcientiam latere. hoc unum non ante quieſcere, quàm regnum occupaverit. ferro opus ut exſcindatur tabes, priuſquam in plures ſerpat. nundum eo gradu conſiſtere, unde dejici non poſſit. ſed ne quid damni coërcitio in rempublicam infundat, pœnarum gradus ſtatui poſſe. Doctoribus, Miniſtris, relapſis, contumacibus ultima ponantur ſupplicia. pœnitentiâ flexi, exutis bonis provinciâ cedant. verberibus & exilio plectatur nequitia, que non ex alto proceſſit; ſed animorum ſimplicitatem occupavit. In omni denique animadver-* *Epiſcopi certant pro legibus.*

F ſione

ſione dignitatis,ſexus,ætatis rationem judices habeant. Si publicum exemplum non permiſerit iracundia temporis, integrum eis ſit repetitis calculis condemnatos ad triremes abjicere. Hæc ſecreto mandari judicibus poſſe,ut ipſi cognoſcant neque gratiæ aliquid concedi, neque inexorabiles pœnas conſtitui. Cùm ferveſcerent ſtudia partium, his pro legibus, illis contra contumaciter nitentibus, juſſi ſunt epiſcopi in codicillos referre ſententiam ſuam. Proceres autem ut ſubſcriberent perſuaderi non poterant. Rogati verò torpedini juſtitiæ remedium quærerent, variis dilationibus relationem fruſtrati, ſpatio tandem langueſcere paſſi ſunt: ut ferè in republicâ ſolent faſtidita negotia. Odio præſentium, & ne ſine cauſa mutationem legum poſtulaſſe crederentur, turbari cuncta malebant. Et nunquam poſteà de juſtitiâ quæſitum.

Inter quæ ſuperveniunt à rege epiſtolæ. Concilii Tridentini publicationem mandantes, cum paucorum Anabaptiſtarum ſupplicio; quorum exitium non auſa Gubernatrix, ad Philippum detulerat. Tunc demùm recruduit ira Procerum. Auſuſque eſt Auriacus Egmondanum inſimulare, blanditiis captum, nihil præter inanem promiſſorum pompam ex Hiſpania retuliſſe. Et ille non obſcurè arguebat inconſtantiam Philippi Regis, nec verbis ejus fidem conſtare. Sed Gubernatrix cuncta in mollius flectebat, & ad ro-

ad roganda Concilii Tridentini decreta cogebat Proceres in curiam.

Tridentum in Venetiarum finibus, inter montium amplexus, modicâ planitie ad Athesim accumbit. Tristis scopulis, & horrida regio. immitibusque damnata frigoribus, sed amœna ædificiis civitas, Italicis sicariis quasi ad asylum seponitur. In hac œcumenicum Concilium magnâ frequentiâ celebratum, ex loci vocabulo nomen accepit. Nam cùm Martinus Lutherus sacerdotum odio ferox, lacesseret passim tranquillitatem ecclesiæ: Carolus Cæsar in hoc totus incubuit, ut dissidentes Germanias generali aliquo Concilio revocaret ad pacem. Leonem tamen, & Adrianum, & Clementem Pontifices nequicquam sollicitavit. Cæterùm gravescentibus indies malis, desideratas diu curas Paulus Tertius salutaribus auspiciis aggressus est. ac primùm Mantuæ, deinde Vicentiæ, ad extremum Tridenti conventum indixit. Huic rei non alia civitas magis idonea, inter Germanos, Italosque media, ab Hispanis, Gallisque haut procul sejungitur. Sed cum nunc commissi inter se bello principes Christiani, nunc aliæ, atque aliæ causæ, & suspiciones, tàm sanctum negotium interrumperent: Pius Quartus VII. Cal. Febr. MIↃLXIII. finem imposuit, ejusque publicationem Christianis Principibus passim cõmendavit. Trans-

Concilii Tridentinum promulgari jubetur.

missum ergo in Belgium à Philippo Rege, Proceribus examinãdum traditur. Nec ea res minori acta est certamine. Duæ sententiæ senatum distrahebant. altera suadebat rogationem, quæ ubi mandaretur à Rege sine scelere differri non posset. altera patriarum legum reverentiam opponebat. Quo enim animo laturum populum, instituta majorum, & privilegia inaudito sibi eripi? scribendum ante ad episcopos; scribendum ad provinciarũ rectores, ut iis saltem consentientibus nova illa decreta ferantur. Et hoc ultimum Gubernatrici non displicuit. statimque misit per provincias. Responsum est ab episcopis, cæterisque Tridentinum Concilium publicari ita posse, ut regalibus, privilegiis, jurisdictionibus, indultis, nominationibus, visitationibus, patronis, pauperumque & ecclesiæ bonis non deroget. Hinc inter Proceres magna opinionum circa ipsam promulgationem differentia. alii sub formula; alii sine exceptione faciendam suadebant. Digna res visa de qua consuleretur Rex Philippus. Et ille quidem promulgationem sine exceptione mandavit; cætera se curaturum affirmans. Itaque Gubernatrix XI. Cal. Iul. uno exemplo scripsit ad archiepiscopos in hanc sententiam. *Publicationem Concilii Tridentini Rex in se suscepit. Idem mihi injunxit, ut in Belgio quamprimùm perficerem. A vobis peto ne tam salutare differatis negotium. Si manu militari*

militari est opus, exigite à rectoribus provinciarum, nisi eligatis à me accipere. sed ne quis privilegiorum, aut constitutorum, vel alio aliquo prætextu excusationem obtendat: voluntas Regis est, sua cuique jura interim salva, atque inviolata relinquere. Primus omnium archiepiscopus Cameracensis, nec sine contentione vulgavit. Eandem enim regionem necdum contagio latè insederat. Post multum demùm temporis Mechliniensis ægrius obtinuit. Vltrajectino pertinacius contradictum. Canonici insolitam severitatem aspernabantur. spernendi morum, & licentiæ assueti, cum archiepiscopo crebrò intendebant certamen, cujus frugalitatem pro vitiis oderant. Frisiorum civitates misêre legatos in curiam. Opponentibus majorum mores, & constituta, responsum fuit, nihil adferri cur morarentur desiderium Regis, quod cæteræ provinciæ tam promptè absolverant. Nec eosdem nunc scrupulos sibi primùm moveri. plures provincias idem agitasse: sed manere jura sua cunctis integra, quoad disquisierit Rex, quid de his fieri placeat. Non movebant hæc Frisios, obstinatos adversus imperium. multisque contradictionibus auctoritatem Gubernatricis destructam, sequens motus languentem extinxit.

Cæterùm Rex Philippus, episcoporum, & theologorum, aliorumque sententiam pridem acceperat. diuque pensatis omnibus, & *Responsũ Regis ad episcoporum sententiam.*

habito sæpius consilio; tandem in hunc modum rescripsit Gubernatrici. *In quo rerum articulo conflictetur religio, ex te accepi. vim legum remittere non convenit. Quis ignorat quin facturus sim pessimo publico, si crescentibus sceleribus pœnas detraxero? Horum ultione nihil cordi magis habeo. ut judices admoneas officii, fidei committo tuæ. sine publico exitio segnes esse non possunt. Et certè qui tanti mali causam propius quæret, illorum ignaviæ meritò imputet. Nimium mansueti in sontes fuêre. quod illi misericordiam, ego crudelitatem esse censeo. Proinde si qui tibi posthac meticulosi videbuntur, licet ad me scribas. ego vero animosiores substituam.* Non deerunt in tam vastâ regione, qui officium colant, numinumque cultum vindicent. *Inquisitionem supervacuam non duco. tolli non potest, nisi ut divina simul, & humana jura violentur.* Neque ego jam nova incipio. *Cæsarea majestas quæstionem eam induxit. utor ergo provisis olim remediis. Cui enim non constat, longè tristiora exspectanda esse, si securum iter relinquamus flagitiis? occupandi sunt hæretici, priusquàm ab illis occupemur. Quantò intentius nos agemus, tanto illis animus futurus est infirmior. Supplicii acerbitas bene vivendi disciplina est. Primò statim tempore, volo Anabaptistas in vinculis habitos ultimo tradi supplicio. jamdiu extinctos esse oportuit. Nec Egmondano cum ad me venit fidem dedi, interim eos me sine noxâ habiturum. Referenti quippe sectarios magno gaudio tormenta excipere; videret igitur, respondi, an publicè non conduceret, secretò sontibus eripere spiritum.*

tum. De cætero quod ad eam rem attinet, episcoporum judicium sequor. Rectè illi censent insanabiles esse misericordia hæreticorum animos. ita altè contumaciam perbibêre, ut nisi cum anima superstitionem exuant. Fortius itaque inurendum est aliquid. solida malitia, solida remedia postulat. In communi periculo optimum misericordiæ genus est, occidere. Si exempla non admittimus, qui consuli poterit ne peccetur? Inquisitores præter me intueri neminem volo. Lacessant scelus securi. satis est mihi, si scandalum declinaverint. Ego iræ populi me offeram; locumque inveniam desperatæ victoriæ. Codicillos episcoporum una remisit, adjectis ad marginem notis; ut magis eluceret, quæ culpanda, quæ probanda credidisset. De curiarum confusione mentionem non fecit. Ducem tamen Arschotanum extulit in concilium Status. tenacem religionis, & æmulatione familiæ Nassoviis pridem infestum noverat; & si pristina recrudescerent odia, securitatem sibi promittebat ex discordia Procerum, raro noxia principibus, quoties ipsi partibus non accesserint. Accepta à Viglio ætatis excusatione, Carolum Tissenacquium suffecit; prudentiam, bonasque artes in viro secutus. Joachimum Hoperum Tissenacquio substituit.

Vbi hæc fama manavit in publicum, summa populi turbatio fuit. Hispanicæ Inquisitionis auspicium litteræ Regis mandare ferebantur. Et pridem Inquisitionis nomen in

horrorem cesserat, cui atrocissima quæq; malignitas affinxerat. Criminabantur Proceres Philippum Regem à Granvellano obsessum; inter gentem Belgis æmulam, atque infensam cogitare servitutem provinciarum omnium, & in præludium ejus Inquisitionem præmittere. Quæ cuncta clientes licentius spargebant in populum. Nec crebrior alius sermo per circulos, & convivia, quàm, *velamentum quæri ad perdendam innocentiam. jurisdictiones, & imperia hominibus concedi, qui non jure, non legibus agerent: sed per vana, per calumnias, per nebulas suspicionum grassarentur in familias divitum. ademptum jam cuique commercium sermonis, paratis semper delatoribus, qui in foro, in conviviis, in domibus, & undique uniuscujusque verba, nutumque exciperent. neminem fore insontem, qui inimicum inveniet ausurum accusare. tantam nulli potentiam, in quem superciliosa illa auctoritas non arrogaret imperium. nihil fascibus concedere, nihil sceptris deferre. Carolum Cæsarem criminationibus notatum, quòd cum Lutheranis in Germania mitius vixisset. Parari in Germania exercitus, qui invisum Belgis tribunal per vim stabiliant. Alfonsum de Canto, carcerem, vincula, compedes Bruxellis instruere. His rebus iter sibi moliri ad vertenda privilegia; ad extorquendam libertatem, Dominantibus semper invisam.* Mera sine dubio insomnia erant. plebs tamen promiscuè credebat, querebaturque; sine veri, aut falsi discrimine; ut quemque metus, dolor,

dolor, indignatio, conſcientia impulerat. Hinc nefariæ voces, & turbulenti ſermones, qui intra paucorum conſcientiam ante occulti, tunc primum ſoluto metu vagabantur. Libertatem ejuſmodi loquendi protervia Procerum aperuerat.

Forte eâ tempeſtate inciderant Montignæi nuptiæ. Multi ex magnatibus ad ſolemnia convenerant. Incaleſcentes mero in Inquiſitionem, & edicta atrociter perorabant; nec maledictis abſtinebant in Regem. adeò ut quidam obteſtarentur ſacramento, ni leges flecteret ſuas, ab invito ſe libertatem expetituros. Quæ vox ab aſtantibus excepta, & inde repens in vulgus, nihil modeſtiæ reliquum fecit. Poſiti ad valvas Procerum palam libelli; parentes, patroni, protectores novę religionis appellabantur; & ſi animus ſit pro libertate conſurgere, promittebant non defore populum. Quidam etiam mimographorum, & id genus ludicra carmina in ſacerdotes, & epiſcopos ſpargebant; ſimul in Romanum Pontificem exonerabant virus inſanientis ingenij. Nec quidquam eorum latebat Gubernatricem: ſed de imperio Regis ſolicita, à primoribus civitatum ſecretò quærebat, an ſupra remedium malitia conſiſteret. Pleriſque omnibus conſiſtere negantibus: Privatum Concilium cum Proceribus in curiam contraxit, rogatura auxilium. Anceps deliberatio

 fuit,

fuit,hinc Inquisitionis invidiam, inde obfirmatum Regis imperium reputantibus. Sententia Viglij litterarum regiarum publicationem differendam esse ferebat; quo in statu respublica esset ostendens. importuniora remedia illa pristinis malis. Monendos potius Inquisitores, ne judicia, quæ in hæresim habent,ultra solitum intendant,vel ad aliena traducant delicta,& sine duritie potestatem exerceant.Huic mox consilio Auriacum adversarium expertus est. Liquidum Regis imperium sine contumaciæ scelere protrahi non posse. interim rem esse altam,plenamque periculi. quomodo tamen excusaturos, quod tot protelationibus deliberatam ejus voluntatem frustrarentur? Agedum, inquit Viglius, ego totam Regis iram in me suscipio. servata reipublicæ tranquillitas nos absolvet. Et videbatur Gubernatrix inclinatura in hanc sententiam; cum Auriacus irato similis, intonare cœpit; perfectum hactenus, ne quid amplius à se desideraretur. nihil litteris, nihil legationibus profectum. quid ergo exspectarent? nisi parêre omnino nollent Regi, ut omnem ipsi invidiam in Proceres reijcerent. Incerta consilij Gubernatrix, atque huc, illuc ex cujusque sententiâ fluctuans, accessit tandem tristiora suadentibus. quanquam irati populi insaniam & impendentia pericula satis prospiceret: omnem tamen fiduciam

in

n proceribus reponebat. Sed illi econtra maturabant exitium publicum. ut funestus rerum exitus probaret, consilium quod ipsi tradidissent Regi, fuisse optimum. Lætus ergo Auriacus, atque renidens, proxime sibi assidenti susurravit in aurem, visuros se propediem ingentem tragœdiam.

Sed locus admonet, ut de initijs, & progressu Inquisitionis pauca disseram; quibusque causis ad hanc legum acerbitatem perventum sit. Hispania à Romanis subacta, frigente jam imperio, Alanis, Vandalisque Galliâ pulsis refugium dedit. Quos cum & illic Gottorum arma persequerentur, Genserico, & Gunthario ducibus trajecêre in Africam. Gotti vero tanquam non sibi, sed Hispanis ipsis vicissent, pristinis incolis coadunantur, & ex varijs gentibus vnum veluti corpus, & Christianum populum constituunt. Post multum temporis Rodericus Rex nobilissimæ filiæ stuprum intulit. Julianus comes puellæ pater, in ultionem sceleris Alanos, Vandalosque rursus accersit in Hispaniam. Qui permixtis sibi Iudæis, ac Saracenis, ingentique variarum gentium colluvie, opposita Africæ littora populis inundant. Hispanos congredi ausos, varijs cladibus afficiunt. Postremo ad internecionem cæsos, & in Asturiæ compulsos saltus, pro victis relinquunt. Inde Barbari jam securi, & sibi quisque regnum occu-

Initium Inquisitionis.

occupantes,in diversa distrahuntur imperia. sed nec infelicis exercitus reliquiæ in horridis suis montibus diu quievêre. Pelagium quendam regio ortum sanguine,ducem assumunt. Cujus fiducia cum Barbaris conferre manus ausi,& interdum victores, subegêre primum finitimos. deinde alium post alium Regem aggressi,dum cum singulis pugnant, magnorum incrementorum fundamenta collocant. Sed nihil adhuc quam sceptrum victis ademerant; tributo contenti , quod capitatim pendere solebant barbari. Cæterum Christianis cum Saraceno non satis conveniebat, crebras iras exercentibus discordia religionis. Et barbari fere potentiores erant , quam ut timeri non possent. Itaque Ferdinandus,& Isabella semel & in perpetuum securitati consulere volentes dimittunt per regna præcones qui juberent omnes excedere regno , aut Christiano ritu imbui. Plures Mauri pene octo jam sæculis Hispaniæ incubantes, redditi sunt Africæ suæ. multos tamen natalis soli dulcedo retinuit. Qui ne simulata religione inter Christianos profani viverent , Ferdinandus atrocibus deterruit legibus , & ad eosdem persequendos Inquisitores instituit. Sed ut potestatem illam sanctiorem efficeret,Dominicanæ familiæ peculiarem fecit. non habentibus tribunal erexit.leges,& cæremonias in eam rem utiliter reperit , & ad terrorem

omnia

omnia instruxit. Damnati tanquam piaculares victimæ ad supplicia protrahuntur. solemni pompa sacerdotes præeunt, sacrum canentes carmen. Pone sacerdotes reus sequitur, croceo amiculo velatus, quod nigrantia geniorum simulacra, circumquaque interstingunt. mitram è papyro capite sustinet, in modum turbinis surgentem; in cujus apice humana eminet species, lambentibus flammis terribilis, quam circumvolantes geniorum figuræ horribiliorem efficiunt. pila ori inserta vocem impedit. Sequuntur hunc Abbates, & canonici pontificali cultu adornati. Post quos præsides, gubernatores, magistratus, & tota nobilitas. Crederes funus ad cremandum efferri. Et hæc est illa Inquisitio, ad cujus nomen Belgæ adeo exhorruerant. Multitudini utcumque formidabilis, cujus animos nihil magis quam rerum umbræ, atque oculis subjecta terriculamenta penetrant: tamen nihil in se habet, quod prudentiores deterreat. Cæterum vetustissimi Belgarum inter sectas quoque iactati fuere. adeoque hæresis anno DCCXII furialibus facibus Gandavenses armavit in mutuum exitium. Eam tamen non ferro, non metu legum, aut sanguine: sed morum disciplina extinctam comperio. Exin continua pax, ac durata in Romanam sedem fides, & longa securitas ecclesiæ, cujus tranquillitatem

anno

anno M C C C C X L I V homo plebejus Duaci sollicitare ausus, petitis ab Archiepiscopo judicibus, violatæ religionis pœnas primus exolvit. Vrbanis magistratibus insolitam sibi quæstionem exercere non audentibus. Quippe canonistarum suffragia Pontificio foro peculiarem fecerant. At posteaquam Martinus Lutherus tentare publicam animorum pacem, & in Christianorum exitium crescere cœpit: religionis inclinationem excepêre leges & judicia , ad extinguendam tabem composita. Acimprimis Leo Decimus Pontifex maximus in contumacem Lutherum atrocissime detonuit. nec contentus censura ecclesiæ; insuper Hieronimum Alexandrum Præpositum S. Ioannis Leodiensis, Protonotarium, ac bibliothecarium apostolicum legavit ad Carolum imperatorem, audacis insaniæ ultionem provocans. Et quidem Cæsar habitis Wormatiæ comitijs imperij, postquam Lutherum publica fide interposita eo accitum, fatentemque palàm scelus, frustra sollicitasset ad palinodiam, illic unde venerat securè redditum, severissimis sanctionibus proscripsit. Legesque has omnium primas postr. Non. Maij M I Ↄ X X I in sectarios vibravit.

I. *Ne cum Martino Luthero hospitij, vel commercij jura misceto.*

II. *Quisquis eum habuerit in potestate, plectito, aut vinctum Cæsari transmittito.*

III. *Illicitis*

III. *Illicitis ejus commentis ne adhæreto;adhærentes cum ecclesia in gratiã redeunto, aut legibus plectuntor.*
IV. *Damnatorum bona fisco,judici,delatori,addicuntor pro æqualibus partibus.*
V. *Famosos,vetitosque libellos,seu probrosas imagines ne parato.paratos exurito.*
VI. *Typographi quæ ad religionẽ pertinent sine censura Ordinariorum ne excudunto. in cæteris à Cæsare facultatem postulanto.*

Cæterum prævalescente impetu novitatis, successit inquisitio ; & ipsa suis armata legibus. quam primus omnium Franciscus Hulstius Brabantiæ Consiliarius anno MIↃXXII in Belgio exercuit. Iacobus Laurentius Mechliniensium Præses ei præerat.viri boni,industria validi,moribusque insontes,apud Cæsarem tot virtutibus commendari promeruerant. Cæterum plerisque hanc potestatem Pontificio foro peculiarem esse contendentibus;Adrianus Sextus diplomate firmavit.theologos tamen aliquot in assessores Hulstio attribuit.Ei postea Clemens Pontifex jurisdictionem ademit, Cardinale à Marca episcopo Leodiensi succedere jusso. Nec à Marca tot simul curis par esse poterat. Itaque precibus Cæsaris Pontifex indulgens,anno MIↃXXVII tres quæsitores Belgio assignat. Præpositum canonicorum regularium Asprensium Flandriæ imposuit.Prępositum Scholarium Montensium Hannoniæ, atque adiacentibus provin-

vinciis. Iacobus de Montibus Decanus Lovaniensis severo atque implacabili ingenio erat. eoque accommodatior vitijs temporum, Brabantiæ, Hollandiæ, Zeelandiæ, Frisiæ, præfectus est. Multis ille vecordiam doctrina excussit. plures flagitium supplicio finière. Post ejus mortem, cæteros ut functione illa indignos, amotos accepimus. Ergo Paulus Tertius Pontifex anno MIↃXXXIII Renardum Tapperū theologum atque decanum, Michaëlemque Drachium, I. Ç. & utrumque professores Lovanienses substituit. In quorum locum Pius Pontifex anno MIↃLX Iodocum Tiletanum Præpositum Wallecourtij, necnon Michaelem Bajum canonicum, theologos Louanienses instituit. Quibus Cæsar prid. Cal. Iul. MIↃL. querendi leges præscripsit in hanc formulam.

Inquisitores, & delegati, adscito tabellione commissas sibi visitabunt provincias impendio publico. A magistratibus, virisque piis, & integris diligenter quærent in hæreticos, aut non perfunctoriè suspectos. Qui damnatos habeant libros, qui legant, qui conuenticula in quibus de religione & scripturis tractetur, foveant. qui hæreticorum fautores, qui receptatores. Tabelliones, scriptis elogia mandent atque custodiant.

Fidem testium haut aliter explorent; quam jurisiurandi religione obstrictam. illos interim serio admoneant, ne vel invidia, vel odio, vel alio pravo affectu quemquam insimulent.

Qui

Qui eâ lege detulerit, ut nomen ejus non inferatur elogio; ne admittatur in testimonium.

Ea quæ deferentur occulta maneant. Nomina *denuntiatorum, aut testimonia, haut aliter Inquisitores publicent, quàm si adversus reos judicium experti fuerint.*

Delatores interim indifferenter audiant. Cum sinceram fuisse delationem constabit ex aliorum testimoniis, delatum vocent in jus, sine respectu nullitatis prioris denuntiationis.

Si quis invidia, vel odio, aut pravo animi affectu falsò deferat; judicibus & magistratibus, aut supremis curiis plectendus tradatur.

Quisquis ad Inquisitores vocabitur, venire debebit; cujuscumque tandem auctoritatis, vel condicionis, sive præsides, sive consiliarii Provinciales, aut magistratus, aut consules, vel senatores. Eosdem ad juramentum compellent, dicturos se ex animi sententia, quæ vel scient, vel rogabuntur; utrum ne cognoscant hæreticorum quempiam, aut vehementer suspectum.

Qui testimonium invitus dixerit, aut omnino perhibere detrectaverit, ab Inquisitoribus admonebitur. Si admonitus non paruerit, tanquam fautor rapietur in judicium; aut arbitraria plectetur pœna.

Et si in pristina contumacia laicus perseveraverit, ex edicto tanquam fautor hæreticorum plectetur, adversus ecclesiasticos jure agetur.

Præsides, consiliarii, judices, prætores, vasalli, & generaliter quicumque officiales, magistratus & subditi, Inquisitoribus, tabellionibus, aliisque ministris auxi-

lium præstent. tutos eos ab injuria reddant. contumeliam inferre ausos pœnis coërceant. Si quis neglexerit, aut dissimulaverit, ut fautor plectetur.

Hi, quos liquebit esse hæreticos, aut in edicta peccasse, vel qui duorum testimonio, vel alioquin legitimè ejusdem criminis convicti fuerint, comprehensi compingentur in carcerem. Iudices & officiales eam in rem præstent operam suam. inviti, & negligentes pœnâ fautorum plectantur.

Inquisitores à Cæsare litteras accipiant ad compellendos judices, & magistratus in auxilium. Nam & Cæsar supremis, ac Provincialibus Curiis mandaturus est, ut de invitis, & negligentibus pœnam sumant, vel in eos se animadversurum. Ecclesiastici, ab Inquisitoribus comprehensi, condantur in carcerem Concilii Provincialis, aut ordinarii. adversus quos agatur sine strepitu, aut forma judicii. Lite instructâ è Concilio Cæsareo nonnulli adsciscantur ad ferendam sententiam.

Quisquis ab Inquisitoribus in hoc eligetur, de causa cognoscere debet, & ad absolutionem, vel condemnationem rei suffragium promere.

Concilium quoq; Provinciale cognoscere, & pronuntiare cogatur, si ab Inquisitoribus interpellatum fuerit.

Si quis gravabitur, aut omnino detrectaverit conferre operam suam, debebunt hoc ipsum Inquisitores denuntiare Gubernatrici, aut privato Concilio. Si Inquisitores adscito sibi Consiliario aliquo degradandum esse reum pronuntiaverint, laicus judex sine mora de degradato sumat supplicium.

Si ex

Si ex elogio appareat laicum edicta transgressum esse; Inquisitores negotium conferant cum consiliario Cæsareo. ex cujus relatione Provinciale Concilium in sontem secundum edictum animadvertet.

Sed ne interim Inquisitores incurrant periculum irregularitatis, veniam exspectabunt à sede Apostolicâ.

Intereà ad conficiendum elogium, Consiliarium sibi adsciscant. qui, si in edicta peccatum videat, magistratibus regionis, aut Provinciali curiæ, & procuratori Generali elogium communicare debet, ut adversus sontes litem instituant.

Si laicus ex elogio suspectus appareat, in edicta tamen peccasse non probetur: tunc Inquisitores adscito Consiliario, vel perito aliquo à Provinciali curia delegato, de causa cognoscent.

Similiter si lite coram laico instituta, in edicta peccatum esse non liqueat; reus tamen aut suspectus, aut jure communi plectendus videatur: utique judex reum absolvet ab instantia: ad Inquisitorem tamen transmittet, ut cognoscat ille, an ex integro in jus vocari debeat.

Provincialibus autem curiis mandat Cæsar sub pœna indignationis, ne Inquisitoribus impedimentum facescant. & si cōtroversia inter eos oriatur Gubernatrici denuntient.

Officiales, & Ordinarii molestiam Inquisitori non exhibeant: alioquin ecclesiasticis censuris deterreat eos Inquisitor, aut Gubernatricis opem imploret. illa vero subsidio erit Inquisitoribus, cavebitque ne tam sanctum differatur negotium.

lium præstent. tutos eos ab injuria reddant. contumeliam inferre ausos pœnis coërceant. Si quis neglexerit, aut dissimulaverit, ut fautor plectetur.

Hi, quos liquebit esse hæreticos, aut in edicta peccasse, vel qui duorum testimonio, vel alioquin legitimè ejusdem criminis convicti fuerint, comprehensi compingentur in carcerem. Iudices & officiales eam in rem præstent operam suam. inviti, & negligentes pœnâ fautorum plectantur.

Inquisitores à Cæsare litteras accipiant ad compellendos judices, & magistratus in auxilium. Nam & Cæsar supremis, ac Provincialibus Curiis mandaturus est, ut de invitis, & negligentibus pœnam sumant, vel in eos se animadversurum. Ecclesiastici, ab Inquisitoribus comprehensi, condantur in carcerem Concilii Provincialis, aut ordinarii. adversus quos agatur sine strepitu, aut forma judicii. Lite instructâ è Concilio Cæsareo nonnulli adsciscantur ad ferendam sententiam.

Quisquis ab Inquisitoribus in hoc eligetur, de causa cognoscere debet, & ad absolutionem, vel condemnationem rei suffragium promere.

Concilium quoq; Provinciale cognoscere, & pronuntiare cogatur, si ab Inquisitoribus interpellatum fuerit.

Si quis gravabitur, aut omnino detrectaverit conferre operam suam, debebunt hoc ipsum Inquisitores denuntiare Gubernatrici, aut privato Concilio. Si Inquisitores adscito sibi Consiliario aliquo degradandum esse reum pronuntiaverint, laicus judex sine mora de degradato sumat supplicium.

Si ex

Si ex elogio appareat laicum edicta transgressum esse; Inquisitores negotium conferant cum consiliario Cæsareo. ex cujus relatione Provinciale Concilium in sontem secundum edictum animadvertet.

Sed ne interim Inquisitores incurrant periculum irregularitatis, veniam exspectabunt à sede Apostolicâ.

Intereà ad conficiendum elogium, Consiliarium sibi adsciscant. qui, si in edicta peccatum videat, magistratibus regionis, aut Provinciali curiæ, & procuratori Generali elogium communicare debet, ut adversus sontes litem instituant.

Si laicus ex elogio suspectus appareat, in edicta tamen peccasse non probetur: tunc Inquisitores adscito Consiliario, vel perito aliquo à Provinciali curia delegato, de causa cognoscent.

Similiter si lite coram laico instituta, in edicta peccatum esse non liqueat; reus tamen aut suspectus, aut jure communi plectendus videatur: utique judex reum absolvet ab instantia: ad Inquisitorem tamen transmittet, ut cognoscat ille, an ex integro in jus vocari debeat.

Provincialibus autem curiis mandat Cæsar sub pœna indignationis, ne Inquisitoribus impedimentum facescant. & si cõtroversia inter eos oriatur Gubernatrici denuntient.

Officiales, & Ordinarii molestiam Inquisitori non exhibeant: alioquin ecclesiasticis censuris deterreat eos Inquisitor, aut Gubernatricis opem imploret. illa vero subsidio erit Inquisitoribus, cavebitque ne tam sanctum differatur negotium.

Sed nec è contra Inquisitor, Officialis, aut Ordinarii jurisdictionem perturbet.

Cùm alterius provinciæ incolæ ad Inquisitorem deferentur; elogium ille transmittet ad Inquisitorem domicilii, ut de crimine cognoscat.

Inquisitores quoque pastorum mores expendant, an viri boni, & sinceri, an catholici sint. si qui mercenarii deserto monachorum habitu pastoralia subierint officia, submovebit eos Inquisitor; quamvis ecclesiastici judicis consensu rationem vivendi, cultumque mutaverint.

Pastores palam foventes concubinam, aut qui cæteris scandalo fuerint; item indoctos, & inidoneos, episcopi, & Officiales, ex relatione Inquisitorum submoveant, digniores que substituant. salvo jure colationis, & præsentationis. Si episcopi, aut Officiales parere detrectaverint, Inquisitor imploret Gubernatricis auxilium.

In ludimagistris famam, & mores observet. simul quid juventuti prælegant. si quid emendandum duxerit, denuntiet iis qui subrogandi jus habent; ut vel ipsi corrigant, vel si videbitur ludimagistrum dimittant. Qui si hoc ipsum facere gravabuntur, Gubernatrici denuntiet. Inquisitor denique in libros inquiret, ne damnati, aut suspecti excudantur vel distrahantur. item in mores, & familiaritates typographorum, & bibliopolarum. si quid corrigendum erit, statim emendet, ex magistratus aut curiæ Provincialis suffragio.

Inprimis ea adhibenda est cura, ne pium hoc negotium

tium ex difficili reddatur impossibile; simul ne emungant, aut deglubant populum Inquisitores. & ante omnia remedium adhibeant his, quæ sine periculo religionis, aut detrimento reipublicæ ferri non possunt. persuasumque omnibus reddant, se non quæ sua; sed quæ Christi sunt quærere. in hoc potissimum intenti ut à Belgio contagionem arceant.

Inquisitores eorumque ministri, stipendium à Cæsare accipiant.

Impensas capturæ & carceris præstabunt judices, qui manum reo injecerint, quas rationibus Cæsaris imputent.

Philippus Rex III Cal. Decemb. MIↃLV, sicut antè diximus, imperium adeptus, hæc parentis sui præscripta diplomate corroboravit, & sub titulo nominis sui tulit ad populum. Sed medio tempore alia, atque alia edicta. gliscentibus indies novis sceleribus, quibus sequentes leges obviam ibant. Primæ illæ Anno MIↃXXVI ultrà mulctam nihil inflixerant. quas An. MIↃXXIX transgredi capitale fuit. Mox MIↃXXXI. MIↃXXXIII. MIↃXL. MIↃXLIV. & MIↃXLV. variè auctas: dein MIↃXLVI intensas; atque MIↃXLIX interpretatas, ad ultimum Cæsar III. Calend. Maji MIↃL in unum omnes corpus contraxit, & hanc tabulam populo proposuit.

Libros Martini Lutheri, Ioannis Oecolampadij, Vlrici Zuinglij, Martini Buceri, Ioannis Calvini, editionesve ab universitate Lovaniensi proscriptas, ne vulgato, ne distrahito, neve legito. Famo-

ſas, & probroſas in religionem imagines ne fingito. fictas ne retineto, ne diſtrahito. ſacras imagines ne violato, ſecretos cœtus ne agitato. à conciliabulis, & conventiculis abſtineto. Extra theologos ab univerſitate admiſſos, de ſcripturarum ſenſu ſermonem, controverſiamque nemo miſceto. Proferendi, differendi, concionandi illicita jus non eſto. Qui ſecus faxit, perduellis eſto. ex die criminis inteſtabilis eſto. alienandi facultatem ne habeto.

Pœnarum gradus ſunto. pœnitentia ducti, ſi viri, gladio plectuntor. fœminæ in terram vivæ defodiuntor. contumaces igne cremantor. bona univerſorum in fiſcum rediguntor.

Domum ſciens ne aperito ſectariis. victum, & amictum ne adminiſtrato. ad Inquiſitores vel magiſtratus deferto. quod ſi quis earum rerum præſcriptum exceſſerit, noxia par cæteris eſto.

Qui imprudens hæreſim contraxerit, & innocenter habitam legitimè maledixerit, ſi de religione ſermonem ſparſerit, relapſus habetor.

Qui ſuſpicionibus diffamatus hæreſi maledixerit, aut ex ea cauſa pœnas dederit; amplexus illicita, etſi in edicta non peccaverit, relapſus habetor. Relapſi ultimo ſupplicio, cum publicatione bonorum puniuntor. Suſpecti vel ad pœnitentiam admiſſi, ad magiſtratus, dignitates, officia ne aſſumuntor.

Peregrini ad incolatum ſine teſtimonio parochi ne admittuntor, ſuſpecti habentor, in jus rapiuntor.

Patroni & magiſtratus territoriorum, flagitia ad laicum judicem ſpectantia animosè vindicanto. alioquin.

quin imperio & jurisdictione privantor; arbitrariam mulctam incurrunto.

Inquisitoribus cùm in jus vocant, aut in vincula ducunt subsidio sunto. si ad persequenda ea, quæ ad Inquisitionem spectant, concurrere velint, admittuntor. Procuratores fisci negligentibus, & dissimulantibus dicam scribunto.

Archiepiscopi, episcopi, archidiaconi, abbates, prælati, capitula, vicarii, Officiales, Pontificii judices, atque Inquisitores in sacerdotes hæreticos judicia exercento.

Ad perpetuos carceres damnati, vel ad palinodiam admissi, si præterea in edicta deliquerint, seditiosius egerint, aliudve turbulentum peccassint, magistratus publicationem bonorum persequunto.

Hæreticum ad Inquisitores, episcopos, vel parochos deferto. transgressorum edictorum ad magistratus. qui celaverit, fautor habetor, pœnâ vindicator.

Delator dimidium bonorum convicti auferto; ita tamen, si ultra centum libras Flandricas in bonis non habuerit. eorum quæ amplius centum in bonis fuerint, dimidium percipito.

Qui conciliabula, & conventicula indicassit, si particeps fuerit, impunitatem ejus rei habeto. si non fuerit, dimidium bonorum centenarii, decimamve eorum, qui centenario majores erunt, auferto.

Iudices provinciales de his delictis cognoscunto. magistratus municipales si prævenerint, judicium exercento. bona tamen principali fisco addicunto, deductis impensis. salvo tamē jure XII. *Cal. Decemb.* M IↃXLIX *vasallis præscripto.*

Pœnas legum arbitrari, vel mitigare fas non esto. qui faxit, dignitate, & officio privator. ad magistratus, & honores inhabilis esto. pœnam arbitrariam incurrito.

Fugitivi, & contumaces pro convictis habentor. qui pro fugitivis Imperatori supplicaverit, ad publica munera, ad honores, ad postulandum indignus esto.

Artem typographicam sine veniâ ne exerceto. nihil sine facultate Ordinarii prælis committito. Qui secus faxit, & illicita impresserit, pœna sectariorum plectitor: si licita, exilium, & quinquaginta libræ pœna sunto. domini pro familia tenentor. famuli extra officinam heri ne imprimunto.

Facultatem imprimendi, nisi boni nominis, nemo impetrato. Qui facultatem impetraverit, juramentum præstato, nihil extra provinciam, citrà censuram excusurum. nomen, & domicilium, simul & compendium diplomatis libellis præfigito.

Ante distractionem librorum, Ordinariis aut vicariis exemplar transmittito. sin secus, arbitraria pœna plectitor. Bibliopolæ sine facultate ne sunto. librorum non privilegiatorum quæstum ne faciunto. Editiones extra provinciam excusas ante censuram Ordinarii, aut vicarii ne prostituunto. alioquin si illicita distraxerint capitale esto. si licita XX. *Caroli pœna sunto.*

Boni nominis bibliopolæ sunto. in hasce leges juranto. extra civitates ne habitanto, neve distrahunto. inventarium licitorum, & illicitorum librorum in

officina

officina habento, vel centum Carolis mulctantor. Magistratus municipales, cum eruditioribus bis quotannis officinam scrutantor. bibliopolæ magistratibus officinas aperiunto. præter bibliopolas nemo venundato.

Ludum litterarium sine venia magistratus & parochi, vel eorum quibus hæc provincia mandata est, nemo aperito. noxa XII. Caroli sunto. iteranti, pœna dupli, cum exilio. boni nominis professores sunto. libros ab universitate Lovaniensi præscriptos juventuti prælegunto.

Harum legum æterna auctoritas esto. ac ne in oblivionem veniant; singulis trimestribus publicantor. magistratus, si omiserint decem Carolos fisco præstanto. secunda culpa duplo plectitor. tertia pœnis legum tenetor.

Ac ne tum quidem omissum, quin multa, & diversa Antverpienses quererentur. Terrebat illos præcipue quod cum inquinatis hominibus miscere hospitium, & inire commercia vetabantur. Igitur Cæsar VII Cal. Octob. MDL. leges suas ad ultimum interpretatus, hæreticos in fraudem legum tantum, alienandi jus non habere edixit; advenasque passim hospitio suscipi posse, si nihil irreligiosius, aut seditiosius dixerint, egerintve. Sic tandem ei rei pacem paravit, quoad sequens temporum malignitas, rursus in edicta consurgeret.

Ergo ut istuc redeam, unde me necessitas paullo longius abduxit; posteaquam litteræ

 Regiæ,

Regiæ, (quas ſupra retulimus)à præcone vulgari, & in ſontes pœnæ revocari cœptæ; immanè, quantam feralis illa vox excitaverit facem. non jam ſolum territa plebes ſeditioſius fremere: ſed & omnis factio nobilium. totaſque provincias murmur & inſania pervadere, hoc non eſſe regnum exercere, ſed tyrannidem, cum alijs mortem, alijs exilium, omnibus metum prætextu violatæ religionis intentet Rex Philippus; ut ſingulorum bonis re vera inhiet. non ſe adeo ſtolidos, ut ignorent, quæ ſint officia principis, quæ populi. debere ſe obſequium, cætera liberos ſolutoſque. Proinde ſi pergeret ille tentare, quæ extrema ſunt in ſervitute, inventurum qui armata opponent corpora ſua, bello honeſtius, quam lictorum manibus perituros. Hæc & ejuſmodi per cuneos, ac conventus promiſcue jactabantur. Nam plerique re vera credebant Hiſpanicæ Inquiſitionis adferri initium.

Eodem tempore Maria Portugalica Regis filio genita, in Belgium venit. Alexandro Farneſio Gubernatricis filio paullo ante deſponſa; & ad eandem accerſendam comes Manſveldius unà cum familia in Portugaliam conceſſerat. Nuptiarum dies pro magnitudine fortunæ apparatibus inſignis, multos mortales exciverat. Nam & pater Octavius magna Italorum iuvenum manu advenerat. ac ne ſtudio magnificentiæ Belgæ vincerentur, cultu ad

pom-

pompam exacto, hastiles ludos ad invidiam instruxerant. Mensis November erat. in hoc ultima dies S. Andreæ sacer, magno honore aurei velleris equitibus colebatur. Quippe patronum eum majorum pietas huic Ordini præscripserat. Cum igitur solita sacrificij solemnia ipsos proceres cum reliqua nobilitate corrogassent in templum; Præses Viglius Ordinis Cancellarius pro concione exponere cœpit; *Splendidissimnm hunc Ordinem, haut alia causa cœpisse originem, quam ut religionem & concordiam, maxima regni præsidia, Proceres alerent. Basim, & fundamentum reipublicæ religionem esse. sine illa humanarum rerum. regimen stare non posse. tutelam ejus omnibus incumbere; ac inprimis Principibus viris, ad prodendum in vulgus exemplum. Cæteros mortales Regibus subijci. Reges autem Ecclesiæ. nec eam esse aliam quam Romanam; hoc est, Christi Ecclesiam, quæ à temporibus apostolorum continua serie ab nos descendens, Beatum Andream huic Ordini patronum dederit. Eundem, sicuti memoriæ traditur, idolis, sacrificare jussum, Ageæ proconsuli intrepide respondisse, se cottidie pretiosissimum corpus, sanguinemque domini nostri Iesu Christi æterno patri in victimam offerre illam esse veterem hæreditatem ecclesiæ, ab ipso Christo nobis testamento relictam. multos olim ecclesiam expertam hæreticos: neminem tamen hactenus inventum esse, qui in sacrificium consurgeret, tantique sacramenti veritatem in quæstionem revocaret. Hanc primum ætatem oppugnasse sanctissimum mysterium. Nec habitura fuisse*

fuisse commenta illa tot sectatores, nisi accessissent studia Principum, privatis respectibus cuncta novantium. Non Reges Angliæ, non Germaniæ principes amore divini cultus professiones illas amplexos esse. alios, ut licentius indulgerent voluptatibus; alios, ut lautis sacerdotum patrimoniis implerent ærarium accessisse huic disciplinæ. Gallorum denique Proceres ambitione flagrantes, aulæque infensos, quo factioni suæ vires, & in æmulos potentiam quærerent, præbuisse se tumultuantibus duces. breviter, si à principibus mutatæ religionis causam exigas, haut aliam reddituros, quam ut rationibus politicis, ad cujusque affectum, pro larva serviret. Hinc vero tabem illam cepisse incrementum. quæ apud nos eo proclivius erui possit, quod intra obscurissimorum hominum ingenia adhuc absconderetur. Et hanc potissimum solicitudinem ad Proceres spectare, aurei velleris sacramento obstrictos.

A plerisque effuso risu excepta est oratio; interrogantibus ecquas adhuc haberet aniles fabulas, qui modo de sancto Andreâ vanissima commenta, somniaque recitasset. Quæ ex eo hic inserui, ut corrupti sæculi mores noscitarentur. Quippe nobilitas in segnitiem, torporemque resoluta, necut olim intenta ad martem, pascebat animum peregrinationibus. Ac specie studiorum Genevam transiens, dum bonas artes, & civilia investigare crederetur; pravos ritus, turbidosque mores in patriam referebat. Hinc pristinorum sacrorum fastidio laboravit. Numen denique

con-

contemnere cœpit. de quo ad ultimum nihil certi habuit.

Circa idem tempus, Svvartenburgius, Hollius & Westerholtius Bruxellis agebant. Germani principes erant. Sed à sensu majorum abstracti, lacessebant subinde cavillis patientiam Procerum, & si in eum modum incesserentur, ferro se libertatem asserebant ulturos. furiosi turbines ad discutiendum composita, per quorum etiam amicitiam Belgæ fidentius scelera audebant. Et mox omnia in turbas vergere. Provinciarum Gubernatores concordi voce denuntiabant Gubernatrici, non velle se, & si maxime vellent, non posse tamen Inquisitoribus administrare subsidium, aut invidiosissimarum legum exercitium admittere. ita induxisse in animum, si obstinatius pergeret ipsa mandare, quæ communi officerent libertati, continuo se magistratu abdicaturos. Brabantiæ Ordines apud Provinciale Concilium (Cancellariam ipsi nominant) exponebant libello, non esse fas ecclesiasticis in Brabantia incrementum accipere, aut extra pristina tribunalia in jus vocare. easdem leges sacramento Regis sancitas esse, proterique, quoties contra solitos mores inferretur Inquisitio. Proinde ut revocaretur mandatum, quo magistratus civitatum Inquisitoribus adesse jubebantur, orare. Trepidante consilijs Curia, consultatio ad Gubernatricẽ rejicitur. Et illa

quidem

quidem attonita, primò, & ante omnia Inquisitorum Lovaniensium sententiam exploravit. cum illi nescio quid inordinatum promsissent; Brabanticæ Curiæ senatores, cum Privatâ Curia, atque una Proceres in consilium adhibuit. Tres fuere sententiæ. Prima Cancellariæ, & illa obscurior. singulis non satis adhuc audentibus invidiæ se offerre. Pòst apertius suffragari jussi, Inquisitionem hactenus Brabantis insolitam pronuntiant. edictis, & legibus non inusitato ejusmodi remedio compellendos esse hæreticos ad officium. Privata Curia censebat Brabantos Inquisitioni obnoxios. Sed Proceres statim Cancellariæ assentiebantur: posteriorem sententiam ut duram rigidamque reprehendentes, alteram illam laudabant, tanquam moderatam, aptamque tempori; & quod equum esset credere, cum de interpretatione legum quæreretur, leges ipsas tractantibus. Orta ergo est & tertia sententia. Nam cum cæteræ curiæ hoc amplius decernerent, referendum esse de toto negotio ad Regem; Proceres econtra vociferabantur, *Non esse nunc tempus respiciendi ad tam serum auxilium. Imo confestim, & sine mora pronuntiandum pro legibus patriis, in quarum justitiam plurium suffragia consentirent. nihil enim Ordines arbitraturos, quam negotium extrahi, ut tempore evanescat.* Et sine mora Gubernatrix Proceribus accessit. cujus imprudentiâ

con-

consilij, sequentium malorum eventus explicuit. Mox quippe cæteræ provinciæ idem postulantes, non exspectato Gubernatricis imperio universis Inquisitoribus adimebant jurisdictionis ministerium. Inquisitores vero paullo ante à Gubernatrice ad constantiam severitatis animati, jamque attoniti, incertique quid agerent, vanis querimonijs in aula exprobrabant, compelli se ad intensionem officij, cujus potestas à magistratibus destituta, sine auctoritate, & formidine, imo vana, & ridicula relinqueretur. simul omnes parati Inquisitionis munia deponere; nihil aliud retulere quam verba, & voces, & adulatoria aulicorum fastidia. ambiguâ semper Gubernatrice, reliquisque occultè adversis.

Quæ res vivendi licentiam palam solvit. populi mores, studiaque labefactavit. At nihil æque publicam acceleravit calamitatẽ, quam turbulenta colloquia, quibus per multos hosce dies, non solum otiosa, segnisque multitudo maledicis sermonibus traducebat Regem: sed & nobilissimi passim viri. quem ego morbum pernitiosissimum judico, quando à capite diffunditur. Ergo ex omni parte seditionis materia quærebatur. multis haut obscure frementibus, vindicandam esse ferro libertatem. Atque omnia prorsus audaciæ opportuna dicebant. *Nullum in Belgio peregrinum exercitum. veteranos alieno ære oppressos, perinde querulos.*

quibus

quibus in pace nulla spes reliqua. causam, & initium ad flagitanda per seditionem stipendia circumspectare. nec à Gubernatrice ad expeditionẽ exciri posse, promissis toties frustratos. Quid tamẽ si excirentur? nullum ex iis metum. qui non integram fidem adferrent, plerisque centurionibus Inquisitionem detestantibus. cæterosque facile consensuros in scelus, cum Proceres, cum tribunos, cũ duces in partibus viderint. Tardum esse peregrinos elicere exercitus. sed nec illos sine stipẽdio vexilla servaturos.

Exordiũ conjurationis nobilium. Hos & ejusmodi sermones pronis auribus plerique accipiebant, expendebantque. nam & opes reipublicæ accisas noverant, vulgatis, passim arcanis imperij. Hinc audacia, atroxque consilium, & fiducia rerum novandarum. jam primum nimia licentia, dein conscientia labentis aulæ, & quod negari non potest, novitatibus oblectatæ; cujus mores, & ingenium omnis fere regio induerat.

Primum conjurationis consilium Bruxellæ fuit. sex nobiles ad cœnam convenerant. interque pocula increpantes ignaviam Procerum, quòd toties de abroganda Inquisitione consultando perdidissent operam; atque inde indignitas animos acueret, tristissimum facinus exorsi sunt. ferendum utcumque erat, etsi non æquo animo, si saltem plebei homines tanto sceleri præbuissent initium. sex aurati equites conjuravere in perniciem publicam, & pacem Belgarum, statumque concussère. nec enim plures in exordio fuisse memorâtur.

ut

ut jure miretur posteritas, à tam paucis cœptum, quod tot millium sanguis, nec adhuc satis expavit. temulenti per insolentiam, atque lasciviam suscepêre nefanda consilia, ut pari audaciâ jam sobrij, nec minus vecordes exequerentur. Seu compromissum, aut compactum, seu societas (quæ inter malos nulla esse potest) sive potius conjuratio, seu quoquo nomine hoc ipsum quod egerunt, appellandum sit, fide invicem datâ acceptâque, subscripsêre certæ formulæ. De nominibus auctorum omnium non convenit. Quædam ætas obliteravit, atque odium partium. ego quoque consultò nonnullis parco, quorum vestigia per annales dissipata invenio. non quod posterorũ magnitudinem in majorum maculis, pudendisque imaginibus, offendere metuam. nam quomodocumque hæc scripsero, scio mihi imminere invidiam. nolo tamen erubescant illi, quos jam fastigijs admotos video. quidam enim hodie eâ laborant intemperie animi, ut majorum sive errorem, sive fatalem vecordiam exprobrare non timeant liberis innocentibus. Inimica res tranquillitati publicæ, multisque gentibus civili sanguine per factiones expiata. Ego virtutes, & vitia temporum tradere constitui: nemini vero ruborem exprimere. Cæterum Philippum Marnixium Sanctæ-aldogundum legem fœderis in hunc sensum dictasse comperio.

Formula conjurationis.

Satis constat, quosdam perversos, callidosque homines, insatiabili avaritiæ, intolerabilique ambitioni, & superbiæ suæ inservientes, sub falsâ religionis umbra, sub publicæ tranquillitatis prætextu, perduxisse eo Regem, ut conatus ille sit, contra bonorum suffragia, contra sacrosanctum Deoque & hominibus dictum sacramentum, perniciosissimam Inquisitionem per vim inferre. rem gentibus abominandam, divinisque, & humanis legibus contrariam. infandam ejus crudelitatem, nulla infidelium barbaries, nulla tyrannorum sævitia exæquat. nec ob aliud reperta est, quam in contemptum divini nominis, & exitium publicum. Siquidem jurisdictionem omnem Inquisitoribus trãscribit. cæteros in servitutem redigit. civium omnium capita in discrimen adducit. Nemo enim insons futurus est, quisquis vel sacerdotem, vel Hispanum inimicum sibi inveniet, vel scurram aliquẽ in caput suum subornatum. Nam dicendæ causæ potestas, omnisque defensio reis adimitur. Hæc ergo revocamus ad animum. & officij nostri ducimus imminentibus succurrere malis, corporaque & facultates nostras prædæ eripere: ne prætextu violatæ religionis innocentium sanguine calumnia pascatur. Itaque pulcherrimum facinus contractâ societate aggressi sumus. gravissimisque obsecrationibus obstringimus mutua capita, nullam nos Inquisitionem in Belgio passuros, nec ullam rem quæ eo pertineat, quoquo titulo adumbratam; sive Inquisitio, sive visitatio, aut edictum, seu quocumque

que

que alio nomine appelletur. sed econtra sublaturos, atque eradicaturos eam funditus, tanquam fontem confusionis; & injustitiæ. Obtestamur interim haut alio hæc respicere, quam ad honorem gloriamque divini cultus, & amplitudinem Regis, ac salutem publicam. ut salubri aliquâ ratione popularibus discordiis obviare liceat. Proinde Deum in testem accipimus, non commissuros, ut Inquisitio, vel edicta nostrorum quempiam lacessant. cæteroqui corpus, & bona oblaturos in ultionem. sed nec ullus color, aut occasio, nullus titulus, aut causa, ad excusationem proficiet, quo minus ad auxilium quisque confluere debeat, etiamsi rebellionis crimen contractum obtendat. Nec enim rebelles dici possunt, qui gloriam quærunt divini nominis, Regisque majestatem tuentur, & salutem publicam; qui bonorum curam gerunt, uxoremque, & liberos, & familiam vindicant ab injuriâ; in quorum tutelam Deus, & natura universos obstrinxit. Interea ut sancta hæc societas inconcussa semper, & inviolata permaneat, fidem invicem præstamus, ea nos acturos, ratumque habituros, quæ statuentur ex communi consilio, vel ex suffragio illorum quibus ea cura mandata fuerit. Creatorem cœli, & terræ, mentium scrutatorem, in testem accipimus nostrarum actionum; sanctissimumque ejus nomen invocamus, precamurque suppliciter, ne cœpta hæc nostra successus destituat. utque per gratiam S. Spiritus ad honorem sanctissimi nominis sui, publicamque

tranquillitatem, & animarum nostrarum salutem dirigere velit. Amen.

Ipsa ferè retuli verba, sicut erant incompta, atque acerba, quantum Latino sermone assequi licuit. Primus deinde Marnixius subscripsit; & si fallat, iratum Deum, hominesque invocat. Cæteri deinde idem faciunt. Hæc enim erat tessera conjurationis. Cæterum ut furori pararent vires, itum inde per provincias. amicos, propinquos, necessarios, familiares, notos atque ignotos, bonos ac malos, in idem facinus concitant. Multi levis animi vitio easdem partes amplexi sunt: pauci consilio. catholici, an hæretici, nullo discrimine. Toti dies comessationibus transigebantur; & ut quemque in contubernium attraxerant, obviam ei ire, prensare, amplecti, onerare poculis, præire sacramentum, dextram chartæ ad signandum adducere, dubitantibus exprobrare vecordiam, minis cogere. sic passim, latéque nomina data. & à plerisque tanta securitate, ut ne scirent quidem quid subscriberent, atque interim pigeret exquirere. postridiè verò cum animo suo reputantibus magnitudinem facinoris, non patebat regressus ad pœnitentiam. Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Megemus, Bergensis & prætereà multi ejusdem Ordinis, ut auctores, vel participes conjurationis jactabantur, quorum signa quoque falsò codicillis impressérant.

ferant. hac arte centuriones potissimum, & signiferi in scelus obstricti sunt. in quibus tamen plus amentiæ, quàm sceleris fuit. Scio quoque Henricum Brederodium, in Ordinariæ turmæ signiferum strinxisse ferrum, quod sacramentum accipere detrectaret.

Primum colloquium factiosis Bredæ fuit. Sub Id. Mart. non uno prætextu cum Hornano, ad Auriacum diverterant, secretum inituri consilium. Forte autem Swartenburgius, Hollius, & Westerholtius in Germaniam recedebant. Hoochstratanus solemne viaticum abituris instruxerat, in Hoochstratensi prætorio suo, frequentesque conjuratos convivio adhibuit. Egmondanus, & Megemus eòdem veniebant. Cùm multo incalescerent mero, trecentos, & ampliùs nobilissimos viros conjurasse in Inquisitionem & edicta Auriacus memoravit, viresque illorum non immodicè æstimare cœpit. Megemus novitatem consilii admiratus; quid? inquit, tam pauci in perniciem publicam? ita me Deus, ducenta florenorum millia permiserit mihi Rex, scurris ego illis caput imminuam. Vt facilè appareret abhorrere eum à furiosis consiliis. Sublata jam mensa Auriacus solicita manu Egmondanum protraxit in secretum, totamque scenam conjurationis aperuit, quacumque tandem mente, Egmondanus inde cum Megemo Bruxellam iter instituit. Promptius

hinc agitatum inter temulentos de summâ conjurationis. Auriacum, & Hornanum arbitros fecerant amentiæ suæ. magna nomina, & momentum partium. Publicis enim consilijs incumbebant. Quærebatur potissimum inermes, an armati; oratione, an libello sententiam exponerent. vicit mitior ratio, ut inermes, & libello; tanquam jus, forumque respicerent. In dictando libello non unus aliquis consensus, sæpius in aliam atque aliam verterunt formam. Sunt qui Hispanicè conscriptum velint. quos ego falli existimo. De Gallico idiomate plures mecum consentiunt. quod & publica exemplaria promiscuè præferunt. apud omnes tamen in hanc sententiam fuisse invenio.

Celsitudini Parmensi.

Libellus à conjuratis Gubernatrici oblatus.

Belgas venerationi principis sui religiosius semper fuisse deditos, nullus est terrarum angulus qui ignoret. hanc in primis gloriam nobilibus peculiarem genius fecit, fortunarum suarum, vitæque prodigis pro salute Principis. Proinde nihil prius nobis fuit, quam ne, majorum vestigijs inhærentes, vinceremur obsequio. Movemur enim causâ reipublicæ. Aliquantillum invidiæ subire eligimus, quam intempestivo peccare silentio, & ad præsens omittere, quæ ad communem incolumitatem pertinent. Quantum summæ rerum collaturi simus, tempus aperiet. nullum majus à nobis obsequium

exspe-

exspectari potest. Quamvis ergo nemo dubitet, haut perperam fecisse Regem, quòd servari jusserit leges, quas rectis forte consiliis Cæsar edixit: tamen habenda est ratio temporis. ejus condicio, alia atque alia remedia exigit. Eædem illæ leges, ultra priscum rigorem exercitatæ, multorum motuum hactenus causa fuêre. Quas cùm nuperis suis litteris Rex non mitigaverit; sed econtra exerceri eas acrius jusserit: timemus sanè, ne ingravescentia mala in tumultus exeant. quos funesta terrarum vastatio excipiat. multa cottidiè indicia seditionis erumpunt. Iamdiu exspectavimus, ut Proceres, Ordinesve provinciarum hanc in se curam transferrent, atque imminentium calamitatum radicem exscinderent: sed cùm hoc illi graventur officium, & in procinctu stet pernicies, ac ruina publica: unusquisque nostrum muneris sui esse credidit, exolvere se sacramento, atque impendentis tempestatis periculum avertere. Satis quippe confidimus æqui, bonique consulturum Regem hæc monita. Maximè enim nostra interest. Quoniam ruri agentes, & populationibus expositi, omnium proximi habemur, in quos tumultuantium rabies feratur. Adhæc si rigorem illum semel admittimus, quem deinceps innocentem Rex habiturus est? non deerunt certè, qui improba præmij spe invitabuntur ad calumniam: qui prætextu violatæ religionis, periculum singulis intentent. quippe accusatis nullum relictum est refugium, quàm clementia, & dissimulatio judicis, in cujus misericordiâ omnium

 vita

vita opesque sitæ sunt. Oramus ergo ut obviam eas: & pro magnitudine causæ mittas ocyus ad Regem; ut videat, ne quid detrimenti respublica accipiat. Salva illa stare non potest, nisi mala hæc, edictorum abrogatione antevertat, & perire leges malit, quàm rempublicam. Quamvis denique necessitas temporis edicta non rejiceret: justitia tamen, & æquitas abrogari postulant. Hujus consilij rationem reddemus vobis, quotiescumque Rex à nobis exegerit. Sed ne officia hæc nostra inimicorum acerbitas in deteriorem partem interpretetur; tanquam contendamus dominantibus præscribere leges, aut Majestati frænum injicere: Placebit Regi refringere leges generalium Ordinum consensu, & ultionem flagitiorum sic exigere. Rogamus tamen Celsitudinem tuam, ut dum exspectas voluntatem Regis, exercitium interim legum, & Inquisitionis suspendas. Quod officij fuit nostri, exegimus, impendentium calamitatum indicia non suppressimus. ne, si quid evenerit tristius, imputari nobis debeat. Proindè Deum, & Regem, & Celsitudinem tuam, ipsum denique Concilium Status, propriámque conscientiam in testes accipimus præsentis obsequij. in quo haut alios nos gessimus, quàm fidos clientes, & ministros convenit. Ideóque instamus quàm maximè, ut maturè subvenias. Offerendi partes Brederodius poposcit. priscis Hollandiæ comitibus stirpis suæ auctoribus ferox, atque ore tenus facundus, perinde audax, atque factiosus, & ad flagitium prom-

promptissimus habebatur. Bruxellæ ad Calendas proximas adesse omnes jussi.

Nihil adhuc de conjuratione in apertum eruperat. Primus Gubernatrici indicium Megemus fecit, ita tamen, ut nec totam aperiret tragœdiæ speciem. Imminere periculum reipublicæ, flagitio trecentorum nobilium, libertatem religionis petentium; quam fœdere inter se per jusjurandum icto, viribusque externis subnixi, mox armati postulatum venirent. Vnde id accepisset, quamvis rogatus, non adjecit. externum sibi nobilem retulisse simulans, cujus nomine abstineret, sacramento pietatis obstrictus. Quippe Megemus, cætera egregius, & in paucis Gubernatrici postea charus, rigorem legum, atque Inquisitionem juxtà oderat. rarò hominibus tanta virtutum insita constantia, ut meliora semper suadeant exuti affectibus. supra mortales credendus est, qui amicitia, vel odio, animique contumacia aliquando non peccat. optimus tamen ille est, qui minus peccat. Paullò post Egmondanus fœderis exemplar Gubernatrici exhibuit. Nomina conjuratorum, nec omnium prodidit. Secutæ mox sunt ab Auriaco atrociores epistolæ; parari exercitum, duces, & centuriones legionibus assignatos, viginti hominum millia brevi in procinctu fore, colorem quæri discordiis, denique mutationem principis in sermone haberi. Ea se deferre

quæ audierit. quamvis gravia, & incredibilia, non omnia tamen ex falſo conſtare. Hæc ab illo. ficta, & ad ſimulationem magnarum virium compoſita dicuntur, ut amoliretur ſuſpicionem conſcientiæ, ſimul & Gubernatrici trepidationem injiceret. Quæ interim attonita, ſtupentique ſimilis, & jam magis, magiſque pavida, reputanſque ſecũ quid faceret, quid primum aggrederetur, concilium Procerum quos caſus obtulerat, atque eorum quos maximè ducebat idoneos properè contraxit. variantibus ſententijs, prope in altercationem res venit. Megemus clamabat; *non eſſe jam tempus certare otioſis opinionibus, & conſultando dies perdere. aut delectum, bellúmque habendum eſſe; aut vulgandam religionis libertatem. Sed cùm neutrum horum fieri poßit inconſulto Rege, & imminentis periculi magnitudo intervallum non poſtulet: quod reliquum eſſet, parendum neceßitati; hoc eſt, Inquiſitionem abrogandam, atque aliquid laxamenti dandum legibus, impunitate contracti ſceleris factioſis promiſſa.* Et huic Egmondanus verbo aſſenſus eſt: fremente Barlaimontio, *vanos eſſe rumores, & ad terrorem de induſtria compoſitos. fieri non poſſe, ut ſtrepitum tanti exercitus velocitas famæ non præveniat. cur metuerent paucorum colluviem, ex ſeditioſis aliquot pendentem capitibus? momento temporis diſsipari poſſe, cõſpirantibus in unum Proceribus. Et ſi ſe audirent,*

extem-

extemplo insignem aliquem ducem obtorto collo arriperent. uno, atque altero percusso, quieturos cæteros. & hoc maximè pertinere ad exemplum. Non placere sibi abolitionem concedi, ubi nec rei, nec crimina proderentur. hoc non esse scelera tollere; sed provocare: non componere seditionem; sed irritare, & spe impunitatis, illecebram peccandi porrigere. Gubernatrix ad frequentius Concilium, quod intrà paucos dies habitura erat, rem ex integro distulit. variisque interim cogitationibus distracta, potens sui non erat. incautus ad credendum pavor, constantiam abstulerat. quidquid in tristiorem partem metus suggesserat, secretâ æstimatione librabat. colligeret copias? alieno ære demersum ærarium. nervum belli pecuniam esse. sed cui alas, cui centurias, cui legiones, cui denique exercitum crederet, intimis aulæ suspectis? conclamatum fore de religione, silentibus inter arma legibus; & sic bello amissuram, propter quod bellum gereret.

Erumpens in publicum conjuratio, populum exspectatione eventûs detentum, variè affecit. prudentissimus quisque nec probare: nec tamen aliud quàm tentationem credere mitigandarum legum, quæ publicè exosæ, multis quoque familiis funestæ, atque exitiosæ timebantur. Longè alius vulgo sensus erat. seditiosissimus quisque increpare pervicaciam

caciam Regis ducebat egregium. extitisse viros, qui assertum irent libertatem; qui jura, & leges tuerentur. irent nunc Inquisitores; citarent armatos; nunc torquerent; nunc urerent. victam esse tandem, versamque in furorem patientiam læsam. Cæterum acerrima seditionum materies fuit, quòd Erycius Brunswicensium dux traderetur composuisse legiones, & easdem à Rege conductas, exstruendarum arcium, & Inquisitionis firmandæ causâ; rectâque iter in Belgium dirigere. Nec de legionibus dubitabatur, quas nulla probabili causa Brunsvvicensis conscripserat. & quorsum tenderent nemo sciebat. Nam & vicinorum Principum securitatem concussit, insidias atque arma metuentium. Quod inter cæteros mortales invidia, id in principibus pro virtute est, suspicio alienæ potentiæ. Clivia erat, qua Brunswicensibus in Belgium venturis transitus erat. Cæterùm dux ejusdem regionis profecturus Augustam Vindelicorum ad comitia imperii, omnes eos, qui fide clientelæ, aut obsequio ejus tenebantur, arma, & equos parare, atque ad classicum intentos considere domi jusserat. Hinc fama sine auctore exierat, consensisse eum in conjuratorum facinus, Crebris litteris Brunsvvicensem Gubernatrix admonuit, ut ab armis falso Regis titulo sumptis, decederet. & cum proprio nomine impetrare non posset, aucto-

ritatem

ritatem Cæſaris nequicquam imploravit. Nec ideo tamen mitigatus eſt populus, cuicumq; famæ credulus. Itaq; varijs criminationibus inceſſebat Gubernatricem, ut fallacem & callidam, vanis & inanibus promiſſis, hominibus illudere. ſparſa quoque Antverpiæ ſcedia, ſeditioſis referta carminibus: incitamenta diſcordiæ, in urbe fœcundâ rumoribus, quibus plebs totis illis diebus perquàm dedita erat. ſed magiſtratus imprimis ad lectionem inhorruit, confeſtim igitur, & ſine morâ in libellorum auctores quæſtionem exercuit, ingentia præmia decernens, ſi quis indicaſſet. vigilias quoque diurnas, nocturnaſque intenſiùs habuit, ſtationeſque per urbem diſponit, nec mortalium cuiquam fidere juſſit. Ergo hinc, inde, & undique atroces nuncij deferebantur in regiam. Antverpienſes ut non apertâ conſenſione; ità viritim deſcendiſſe in conjuratorum facinus, mandatumque multitudini ut imparatam occuparet urbem, & ſi forte arma moverentur à Gubernatrice, ne pecuniam, vel quid aliud, ad uſum belli exportari permitterent. Adhæc Gallos, Angloſque pepegiſſe, non defuturos ſe conjuratis, ſi Gubernatrix ad arma ſpectare cœperit. Et illa quidem de Gallis omnino ſecura non erat. Quippe Hugenotti (Gallicis hæreticis hoc nomen fecit ſectæ genius) magnis copijs

Caletum

Caletum intraverant. Zeelandicas moliri insulas, & ob hoc ipsum instruere classem ferebantur. sed artem fuisse postea apparuit. Exoneraturus Gallias suas Rex, seditiosissimam hominum fæcem in Floridas insulas jure colonorum ignaram traduxit. Saluberrimo more, & ferè usitato magnis imperiis; ut repurgato populo domi tranquillitas, apud victos munimenta pararentur. Relatum est præterea, Auriaco, & Hornano intercedere cum Conjuratis privata consilia. Dies appetebat solemni Procerum conventui indictus. Nec Gubernatrix dubitavit, Auriacum, & Hornanum litteris in senatum perlicere. Nam si per omnia spreti forent, causam offensæ crederentur accepisse. & jam de conjuratione placidiora omnia acceperat. Vterque quoque abesse non sustinuit. Itaque VI. Cal. April. præter eos, in curiam quoque ex optimatum numero convenere Egmondanus, Arschotanus, Bergensis, Megemus, Arenbergius, Hoochstratanus, Lignius, Montignæus, Barlaimontius, & Hachicourtius. Privatæ curiæ senatores, unà cum Bruxellio pariter adsciti sunt. Multis diebus assidui in eo fuerunt, quid statuerent de Inquisitione & edictis; in hanc, aut illam partem suffragia variantes. Multi pro legibus stabant. Plures mediam sententiam eligebant. Alii leges omnino detestabantur. E quibus Auriacus ita disseruit. *Vtinam in*

prin-

principio credidisses nobis. suaseramus si morbi sævitiam ponere velles, uterêre potius aliis artibus, iisque mitioribus, quàm metu mortis contaminatos in desperationem adduceres. Omnes ut vides ejusdem animi sumus. religionem Catholicam salvam volumus. & si integritas ejus sine ope Inquisitionis retineri non posit; agedum digna hæc est, cui fortunas impendamus, & spiritum. sed ut modò audisti, longè nobis diversa sententia est; tolli ergo debet tot malorum seges atque materia, ut nos periculo liberet. Inquisitionem tamen rectè distinxit, quisquis paullo ante duo ejus genera constituit; Papalem, & Episcopalem. priorem illam quid possumus, habere desinamus: alteram enim omnino non possumus; nisi ut episcopos exterminemus sedibus, quorum esse munus nemo ignorat, in cujusque mores, & genium, vitiaque inquirere. Et hoc ipsum, quidquid est, Inquisitio est. Neque tamen illa est, quam nefaria voce perstringit populus. Papalis illa, seu Romana, sive Hispanica, seu quovis alio nomine dicta, illa tamen sola in fastidium venit, questusque, & odia hominum prope in tumultum concitat. Quid igitur ea opus est nobis, quam multis gentibus deesse video? Pristinus rerum status, plerisque Galliæ, & Germaniæ populis nihil ad constantiam obfuit. satis erit mea sententia, si pastores curam intendant; si episcopi officium impleant suum. Nam & salva Regis pace, Papalem adimi posse sat conjicio. Ille enim cùm ad te scriberet, nihil se ex vetere more mutare velle

velle adjecit. Ante Lutheri ortum Inquisitionem Papalem nemo noverat. Imperatoria Majestas primus induxit. at cum otiaretur Ecclesia, cum torperent episcopi, cum sorderent sacerdotum mores; breviter, cum tempora exigerent. Nescio tamen; utiliusne Cæsar, an periculosius fecerit, quod leges publicas, hoc est; fundamenta reipublicæ concusserit. Interim *alia est hodiè imperij facies, alius dignitatum aspectus, alius rerum ordo. Provincias aspicite, tot episcopis, quot opulentiùs fere civitatibus instructas. Ecquid mirum, si ad sæculi nostri genium remedia exigimus? Medici non nisi ægrè ad tristiora recurrunt. omnia prius experiuntur, antequam ad ustionem veniant. nondum deplorata res est. & consumpta remedia. Periculosè status bene constituti leges vertuntur. Imitandi sunt periti medici, qui acerbiora medicamenta suavi temperant mixturâ, & stomacho nauseantis accommodant. lenitate, non rigore opus est nobis. videmus fastidium populi. mitigandum hoc est, ne (quod abominor) in seditionem exeat. Quod ad me igitur attinet, magnopere censerem, hoc esse tempus, quo Inquisitionis exercitium differre oporteat. quod sine cujusquam fraude facere licet. Inquisitores ab hodierno Pontifice diploma non habent. sine quo hactenus illorum nemo jurisdictionem incepit. & ipsi quoque fato Pontificis, mandatum suum extingui existimant. hæc de Inquisitione, mea, nec (ut vides) sola sententia est. De edictis vero quid judi-*

judicem, jam antè multa audisti, & plura nunc in contemplationem veniunt. Nihilominus Viglius *perveniendum putat ad gladios. aliter sectarios, ait, tolli non posse. Et ut verum fatear, ea sententia olim plurium fuit. sed ego illam condicioni temporum, non prudentiæ imputo. Usu rerum compertum est, exquisitiorem quamque crudelitatem, magis esse sectarum illecebram.* Nam qui novæ religioni accedunt, ita plerumque affecti sunt, *ut à Deo traductam putent fidem suam, atque unam præsenti morti pervicaciam anteponant. Proximis annis multi professiones illas amplexi sunt, haut alio vitio, quàm quod in perituris constantiam mortis attoniti admirarentur. Rectè eos credere debere ducebant, qui ob hoc ipsum quod crederent, corpora sua, (quæ utique non oderant) suppliciis offerrent in pignus, & infanda tormenta læti exciperent. Hoc in Gallia, hoc in Anglia, hoc apud nos denique crudelitas profecit, ut plures de novo reos faceret. Primi quoque Christiani jactare solebant sanguinem martyrum, semen esse Ecclesiæ. Proinde Iulianus Imperator, ut eos sibi invisos funditus erueret, mitius habuit. & sanè plures ille pace, & otio à fide abstraxit, quàm priores illi ferro, & sanguine. Non est gladio jus in animum. Iudæorum pervicaciam nullus unquam Regum excussit. Animi viribus debellandus est animus. Quàm atrociter hæresis Græcorum concussit imperium? ferè tamen Cæsares exilio contenti fuere. Nec Constantinus ab Ario, Constantius ab Ætio, Theodosius à Nestorio*

storio graviora exegit supplicia. & hic tamen tristissimas pœnas legibus sanxerat, ut terreret noxios, quorum interim nemo gladio periit. ubi jam sunt Ariani, quos non unum regnum, non unum imperium, fere dicam, non unus capiebat orbis? secura segnities, & non irritata vetustas universos extinxit. Omnis hæresis hoc in se habet, ut exoriens tollat supercilium: simul vero atque exuta novitas est, sibi relicta, & nullo cogente sponte excidat. Contenti simus pœnis, quibus tanti Imperatores fregere flagitia. nunquam tutius quàm per exempla progredimur. Nova & inexperta cum periculo incipiuntur. Carolus Cæsar anno M I Ↄ L: *solicitantibus provinciis de rigore legum quædam detraxit. sicut* Rex *Philippus proximè meditabatur. benignitatem ejus Episcopi deterruere. an rectis consiliis, ipsi viderint. Ego interim leges pro moribus temporum flectendas judico. vincemus scelera, si non vicerint. Nam ut omnino esse desinant, vix equidem fieri posse existimo.* Nas*cituras semper hæreses Apostolus prædixit. Demus verò leges illas optimas esse: quid jam tamen proficient?* In *plures contagio serpsit, quàm citari poßint singulorum nomina. quid si, dùm intentos jugulo suo viderint enses, ad insaniora necessitate adigamur? Ex parva scintilla magnum sæpe ortum est incendium. Haut aliis initiis* Galli *in seditiones secessere; cum quibus conjuratos intelligo sociare consilia.* Placandi *ergo aliqua ratione sunt nobis, si pacem retinere volumus. Quod imprœsentiarum*

tiarum dedi, tutum est consilium. quæ vobis optima videbuntur Deus secundet. Nemini mirum videri debet, tantam in illo principe eluxisse cognitionem philosophiæ. Ex Balduini colloquiis hauserat. His ille artibus rempublicam componere susceperat. Libratis ergo hinc, inde rationibus, media placuit via, hoc est; derogare aliquid legibus, quas nec salva pace retinere poterant, nec salva religione abrogare. Dein conjuratis respondendum esse censebant, quod Inquisitionem non habentibus, nullam inferrent: habentibus, interim exercitium ejus mollirent, quoad de voluntate Regis redderentur certiores. moderationem legum Gubernatrici & Proceribus curæ fore: nec laturos alias, quàm quas consensus Ordinum comprobasset communi suffragio. Nec mora Gubernatrix Privatam curiam, primo quoquo tempore novi edicti formulam componere jussit.

Dum hæc aguntur, rumor curiam penetrat, venisse in urbem conjuratos. Brederodius cum paucis appulerat. cæteri postridie successuri ferebantur. Et hoc nuncians alius supervenit. Rogare gubernatrix cœpit, quid auctores sibi fierent, utrum appropinquanti multitudini occluderet portas urbis, an potius in tutum secedens furentibus se eriperet. Egmondani sententia abhorrebat à fuga, vio-

landiſque ijs, qui ad tribunal decurrerent. Quem intuens Barlaimontius, quin imò inquit, compleamus curiam armatis, & univerſis trucidatis tam effuſam vindicemus licentiam. Auriacus negabat ſe commiſſurum, ut inſtar barbaricæ feritatis damnaret, quos nondum conſtaret eſſe reos. multos eorum ſanguine, vel affinitate ſibi permixtos. ſi ſupplices venirent, quare non liceret his, quod promiſcuè omnibus licet? ſi inermes, nihil eſſe quod formidarent. Quidam cenſebant occultè hortandos conjuratos, ut ſinguli, & ſine turbâ venirent in oppidum, vel provinciarum rectoribus libellos porrigerent.

Conjurati in curiam prodeunt. Non intererat Conjuratorum quid decerneretur. cogi ad obſequium non poterant. In urbem recepti, Nonis April. progrediuntur in curiam, bini ac bini longo ordine procedebant. Diceres pompam funebrem ducere. De numero ſcriptores non conſentiunt. trecentos fuiſſe multi tradidere. plures alii, pauciores nonnulli conſtituunt. Ego in litteris Gubernatricis ducentos invenio. Egregium agmen ſplendidorum equitum, nec inania nomina præferentium. Eminebant inter illos Ludovicus Naſſovius cum Brederodio, ſyrma claudentes; altiſque ſpiritibus inflati, & non vulgari ſpecie, omnium oculos in ſe attraxerant. Ingens turba denſis

ruebat

ruebat agminibus in ſpectaculum, exſpectatione ſuſpenſa. Pauci ex plebe hoc conſpectu movebantur. Ignari adhuc quantum feralis illa vecordia conflaret incendium; cujus calamitas maxima ex parte in ſe redundaret. Frequens eo die Concilium advocatum erat. admiſſiſque in conſpectum conjuratis Brederodius uno genu procumbebat in terram, vultuque elato, poſt officioſæ dimiſſionis venerationem hæc verba locutus eſt: *Domina, Nobiles hi, quorum numerum vides, graviſſimis de rebus, & ad ſalutem publicam pertinentibus, ad te libellum adferunt. plures idem facturi erant. ſed ſua cuique ratio adeſſe non patitur. Providere tibi placeat, quæ putabis in commune conducere; atque æqui boniq; hæc conſulere.* Dein porrexit libellum, &c; *cæterum, Domina*, inquit, *quidam actis noſtris obtrectare auſi, egêre negotium calumniæ. turbas, ſeditiones, & quod atrocius eſt, mutationem ſtatus moliri nos differunt; fœderaque cum alienigenis contrahere. Indigna prorſus animo noſtro cogitatio & ſacramento adverſa. Rogamus ergo delatores renunties; & ad quos tãtum pertineat facinus, ut perveſtigato ſcelere debitas pœnas à noxiis exigas.* Gubernatrix accepto libello ad Concilium relaturam ſe dixit. juſſitq; in veſperam opperiri reſponſum. Dein marginibus libelli ex procerum conſilio adſcripſit; *Legatos ſe miſſuram ad regem. in ingenio ac benignitate ejus fiduciam ponerent. ſe quoque interpoſituram officii ſui*

Oratio conjuratorum libellum offerentium.

 miniſte-

ministerium. De mitigandis edictis jam multo ante cum Proceribus egisse: & in promptu esse formulam, quam destinaret Regi. pro certo haberent non displicituram eam provinciis. scire utique & ipsos, quàm in potestate sua non esset, intermittere Inquisitionis, legumque munia, vel provincias ex ea parte exleges relinquere. contentos esse debere, quod de postulatis eorũ ad Regem scriberet. Daturamque operam, dum responsum opperiunt, ut Inquisitores, & magistratus providentius, modestiusque se gerant, nec querelæ causam cuiquam præbeant. Eos quoque se mores ab illis exspectare. Considerent itàque, Inquisitionem se non illaturam his provinciis, quibus hactenus insolita fuerit. & hoc esse, quod Brabantis nuper rescripserit. ad quæ impetranda eo proclivius operam, curamque impenderet suam, quod ab omni mutatione religionis alienos eos intelligeret. Tenebrante vespera conjurati revertuntur in curiam. recepto libello, rescriptũ tumultuantibus magnopere displicuit. Et certè exspectatione minora consecuti fuerant. Itaque preces repetere statuunt. Et quoniam fatalis quædam amẽtia pervagabatur provincias, multi cottidiè deficiebant ad illos. & qui prius sociaverant consilia, plures jam aderant. Culenburgius quoq; simul intervenit, magna nobilium juvenum manu stipatus. VII Idu. Apr. eâdem pompâ rursus iter in curiam dirigunt. Admissi in conspectum, *magnas*, inquit Brederodius, *debemus tibi gratias, Domina, quod*

de

de his quæ fecimus rectè sentias, nec protelationibus ullis responsum moreris. cæterùm si ambiguam voluntatem tuam, nonnihil liquidiorem effeceris, nihil est, quod debeamus amplius optare. Nam Inquisitionis, legumque arbitrium, non esse tuæ potestatis, longè ante cognovimus. Interim tamen, dum desideria nostra perferuntur ad Regē, sine cunctatione concedere potes, ne Iudices, vel Inquisitores suppliciis quemquam conficiant. Leges quas ex suffragio Ordinum laturus est Rex, non tantum summa fide custodiemus: sed & omni ope nitemur, ut eadem sanctitate ab aliis colantur. Si quos nostrorum seditionis noxa, contactos existimes, per nos licet supplicia expetas. Hæc coram testari voluimus, ne si quid fortè acciderit tristius, nobis imputes. cùm fidem non habueris instantis periculi discrimen denuntiantibus. Oramus itaque ut cuncta referas ad rempublicam. pro qua & corpora nostra offerimus, nec recusamus occumbere. Ad ea Gubernatrix, rescripto contentos esse jussit. majora impræsentiarum præstare non posse. Exaratas esse litteras, quas magistratibus, Inquisitoribusque transmitteret. Has deinde recitari eis curat. monuitque ut litarent modestiæ, nec quemquam ultra in societatem admitterent. Curia egrediens circumfusos rogabat Proceres, nunquid sibi iratiores viderentur Conjurati. Quid? inquit Barlaimontius, securam ego te efficio. non est, quod Geusios illos extimescas. Quæ vox

ab aſtantibus excepta, cauſam nomini fecit, ut dicemus poſtea. Multi variant in tempore, & ante oblationem libelli vocem illam emiſſam affirmant. Nec refert quando. de facto non ambigitur. Conjurati autem blandis vocibus caſtigati, coibant ad epulas, quas Florentius Pallas Culenburgij comes univerſis inſtruxerat. Multi ſe omnis ordinis applicuêre convivio. Adulta jam cœna poculis certare incipiunt. ſtrepituque confuſo perſonabat triclinium, & in diverſa trahebatur alacritas. Ex his bacchantium neſcio quis, & ipſe inſigniter madidus, Geuſios ſe per amaritudinem cavilli appellatos proclamat. arreptoq; protenus ingenti ſcypho, Geuſiis libavit. exhauſto eo ad umbilicum perpetuo ſpiritu, eià vivat Rex, vivant Geuſii vociferari cœpit. ſed & eadem lege circumferri craterem, & ſingulos hauſtus pari clamore proſequi juſſit. Omnes incaluerant mero. tam miniſtri, quàm convivæ in furorem ſolvebantur. non clamoribus, non poculis temperabant. Ita res in ſerium verſa eſt. Et inde nominis originem ſecta invenit, quæ initio ſui modica: nunc Regis ſui vires, & imperium quaſſare non timuit. Scurras, & mendicos Belgæ *Geuten* appellant. ductam à Gothis vocem plerique conjiciunt; quorum barbaries latrocinantibus ſimilis, nomen gentis poſteris ignominioſum

nioſum fecit. Nos hæc curioſis ingeniis ſcrutanda relinquimus. Igitur in hunc modum bacchantibus, Hoochſtratanus ſupervenit à Gubernatrice. Explorare juſſus erat, an in fide ſe manſuros polliceri vellent. Sed à lymphantibus intrò abripitur. credebat ludicrum agi. verticibus capitis alternatim obverſos imponebant galeros, manticam circumſtantes quam Brederodius è lacunari ſuſpenderat. perque vicem in ſedem tollebantur. ubi inter ſolemnem aliorum vociferationem exſiccato ſcypho, per panem, ſalemque, & manticam, in conſtantiam fœderis ſacramentum præſtabant. Poſtero die ebrietate excuſſâ nihil ſaniores, abradi mentum jubent. ſubcineritios cultus ſibi induunt, ligneaſque ſcutellas de circulo galeri ſuſpendunt. prorſus, ne quid differrent à mendicis, quorum nomen aſſumſerant, habitumque, & mores imitabantur. Aureum numiſma de collo demittunt. duraturi fœderis teſſera erat. ſine qua ſuorum quemquam prodire in publicum nefas ſanxerant. In uno latere Philippi Regis imago eminebat, vibrantibus oculis animata, criſpiſque labris, & in tumorem ſurgentibus, ut Auſtriacum agnoſceres. Extremitates vero percurrebat hæc inſcriptio FIDELES REGI. Alteram faciem duæ aſperabant manus, impli-

catis inter ſe pectinatim digitis porrectæ, tanquam in fœdus concurrerent, exprimentes fidei ſignum. De pollicibus pera dimittebatur; pendentibus funiculis conſtricta. in ambitu ejus eminentibus litteris cælatum erat, VSQVE AD MANTICAM. Inde duos ex ſuorum numero, in eum modum excultos, ad Gubernatricem adornant. Neceſſitatem fœderis excuſatum ibant, in quod publico ſe compendio adactos, nihil adverſus numen, Regemque decretum dicerent. proinde ut aperta profeſſione placere ſibi teſtaretur, inſtanter petebant. Ad tam perplexæ interrogationis inſidias; Ego, reſpondit Gubernatrix, hujus utique cauſæ iudex non ſum. tempora nos erudient, utrum recte, an perperam feceritis. Satis oſtendens, promptam tantæ turbæ laſciviam admodum ſibi gravem eſſe. Et hoc ipſum quoque Conjurati ſenſerant. Duodecim igitur præfectos conſtituunt. Eos vulgus per cavillum, ex numeri ſimilitudine, Apoſtolos vocabat. Cæteris domum remiſſis, ſoli illi ad ſolicitandam promiſſorum fidem Bruxellis relinquuntur.

Inter quæ privata curia novi edicti tabulam Gubernatrici repræſentavit. illa vero excutiendam tradidit Procerum Concilio. Auriacus cum ſuis, ita legibus illis aſſenſus

eſt, ſi extemplo ferrentur. Privata curia in contrarium incubuit, & Gubernatricem traxit in ſententiam ſuam, auctoritate Regis opus eſſe dictitantem. Hinc inter eos orta contentio eſt. Et Auriacus ingentē iram concipiens animo; intelligo, inquit, ſuſpecta eſſe concilia mea. Neque Regi opus eſt amicis, quorum damnat fidem: neque mihi glorioſum pro faſtidiente principe certare obſequio. Ego me deinceps reipublicæ ſubtraham. Nec diverſa ab his Hornanus dixit. Egmondanus vero, ex medicorum præſcripto Bajas ſe Aquiſgranenſes petere juſſum obtendens, paucorum menſium rogabat inducias. Hanc rem Gubernatrix graviter tulit. inter tot pericula, querebatur ſe deſtitui. Precibus deinde Auriacum aggreſſa, & ſi nec meo, inquit, nec reipublicæ nomine movearis; ſaltem ne ſuſpicionem conſcientiæ vulgo facias. Ludovicus Naſſovius ac Brederodius foverūt apud te jura hoſpitij. & hoc palam, atque in ore eſt omni populo. Quid igitur exiſtimabit cum te quoque hinc proreptum, & contumacius abſtinere curia viderit? nonne ut princeps conjurationis habearis, aut particeps? Ad ultimum abire perſeverantes verbis terret, culpæ eos ſubſtituens, ſi quid detrimenti infunderetur reipublicæ. deinde iterum ad preces converſa ut manerent expreſſit. Poſt hæc Bergenſem,

ſem, & Montignæum in Hiſpaniam decernit. Acceptum utrumque conjuratis noverat, Inquiſitioni, legibuſque juxtà infenſum. ſed ne vacua rectoribus gubernacula relinquerent. In locum Bergenſis, Philippum à Sancto-aldegonda Noircarmij dominum Hannoniæ Valenceniſque ad tempus ſuffecit. Eadem lege Ioanni Caſteleto Mailbaſij domino Tornacum attribuit. Novi quoque edicti exempla diſtribuit rectoribus provinciarum, tradenda Ordinibus. Ejus forma talis erat. *Religionem, quam catholicam ne doceto. functionem Miniſterij nemo exerceto. noxios libros ne conſcribito. domum conventiculis ne aperito. turbas ne concitato. catholicos ne offendito. Qui horum quid faxit, & pœnitens fuerit, gladio plectitor; ſi contumax, laqueo exſtinguitor. bona damnatorum eatenus publicantor, quatenus per leges municipales licet.*

Qui hæreſim contraxerit, & horum nihil fecerit, ſi coram epiſcopo renuntiaverit, fraudi ei non eſto. ſi non renuntiaverit, relegator. bonis interim fruitor, alienandi, aut teſtandi facultatem ne habeto. catholici inteſtatis ſuccedunto. Si proſcriptus publicam vel religionis tranquillitatem turbarit, bona amittito.

Anabaptiſtæ pœnitentes, & alterius noxæ non comperti, arbitrio judicis, citra mortem puniuntor. contumaces exilio boniſque amiſſis coërcentor.

Relapſi

Relapsi qui non maledixerint, publicatis bonis provincijs ceduntο. qui maledixerint, ultimo afficiuntor supplicio. Anabaptistæ relapsi sine discrimine damnantor ad laqueos.

Qui dolo malo seditiosos, aut contaminatos libellos sæpius excuderit, pœna Ministrorum tenetor. si rarius, exilio plectitor, & arbitrio judicis. Qui duntaxat lucri causa fecerit, extra ordinem coërcetor.

Disputationem seductionis causa frequentius instituere capitale esto. Rarius, animique gratia, arbitraria pœna.

Qui vetitos legerit libros; qui legendos alteri exhibuerit; qui vetitas imagines pinxerit; statuas finxerit; aut horum aliquid habuerit; qui interfuerit sectariorum conventiculis, pro conditione criminis, & personæ plectitor, judicis arbitrio.

Qui illicita conventicula prodiderit, si particeps fuerit, impunitatem habeto: si non fuerit, dimidium bonorum, quoties non excesserint sexcentos florenos, auferto: quoties excesserint, quartam partem percipito.

Peregrini in urbes vicosque, sine pastoris, aut Magistratus testimonio ne admittuntor. hæc lex tamen peregrinos mercatores non teneat, si modeste se, ac sine cujusquam offensa gesserint.

Regij judices, inferioresve magistratus, & vasalli in reos animadvertunto. sin secus; honoribus, muneribus, feudo privantor.

Magistratibus, & territoriorum patronis, revocandi domum jus non esto.

Si cui

Si cui noxa indulta fuerit; ad honores, & magistratus inhabilis esto.

Qui suspecti pronuntiati erunt, restitutionemque impetraverint, ad munera & honores admittuntor.

Quamvis extra territorium relegare non liceat, quisquis tamen ob hæresim proscriptus fuerit, universis provincijs cedito.

In typographos, bibliopolas & ludimagistros haut diversa à superioribus legibus statuebantur. Vnus mensis deliberandi causa datus est magistratibus. post illum sententiam remittere jubebantur. Prolixiusque spatium Gubernatrix indulserat; quod interim aut scripturum putabat Regem, an ratas haberet leges, aut quoquo modo factiosorum vecordiam repressurum.

Hinc de ipsa conjuratione in circulis, & cœtibus plurimus sermo. tristis, aut lætus, prout cuique fides, aut ingenium erat. Fuere qui ad portentum, omenque referrent, quod Conjuratos in curiam prodeuntes claudus duxerit. Alij initia, causasque Gallici motus expendentes, præsentibus rebus conferebant. Edicta, & quæstiones sub Carolo Imperatore, ac Philippo ejus filio, juxta ac sub Francisco, atque Henrico Galliæ regibus exitiosas multis, in quorum corpus,

pus, bonaque, ignis & hasta sævierat. Neutiquam tamen fregisse flagitium, quod intra paucorum conscientiam nihilominus cohibuere. Nec ut impares radicem exscindere: sed mutuis cladibus intenti, subtraxerant curam legibus, inter arma invalidis; quibus etiam temporibus, utpote turbulentis, fœda omnia adfluxerant. Nulla tamen adhuc formido ex sectarijs. Donec inde excessu Henrici; hinc Philippo in Hispaniam abstracto, inter Optimates utrobique superveniret ambitio, vetus aulæ malum. Ambitionem Procerum invidia excepit, & factionum atrocitas. Flagrantibus in Gallia odijs adversus Cardinalem Lotharingum, in Belgio adversus Cardinalem Granvellanum. quorum alter sub Catharina, & Francisco filio, alter sub Margareta Gubernatrice rerum potiebantur, atque omnia poterant. Postquam Cardinalibus utrobique adempta est potestas, mansere tamen odia partium. multaque sectarijs indulta fuere, fœdâ edictorum inconstantiâ. dum per alterius Regis continuam pueritiam; alterius contumacem absentiam, sana consilia exscindendæ contagionis, tanquam à Cardinalibus profecta, factiosorum invidia eluduntur; hoc ipsum indignantium aliquos esse qui vellent corrigere. Ad ultimum aucto morbo, Admirallium, & Brederodium, hunc

hunc Gubernatricis, illum Regis ſui genibus advolutum, & utrumque favore Procerum, ſtudiiſque nobilitatis ſubnixum, poſtulaſſe libertatem religionis. Nec in Gallia prius quieviſſe tumultuantium ingenia, turbulentiſſimo ſectæ genio accenſa, quàm ſigna attollerentur in Regem, & in uno regno alium, atque alium populum facerent. Nihil ergo mitius exſpectandum in Belgis, agitatis eodem illo peſtilentiſſimo ſydere. Leni ad omnia Gubernatrice, & incautâ ad imbuendum conſilia, quæ velut non ex arte fallax quorundam familiaritas inſinuat. Cum econtra Catharina, gravis regno mater, Italicis artibus cuncta corrumperet.

NICO-

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIÆ
BELGICÆ
LIBER III.

PRINCIPIO anni nihil prius quàm de legibus actum. ingrata res conjuratis, qui generalia Ordinum comitia optaverant. haud dubiè ut leges, quas detrectaverant accipere, Principi ponerent. Cæterùm Gubernatrix à singulis provinciis singula suffragia requirebat. Sufficere rata quoquo modo auctoritas Ordinum accederet. Generalia utique comitia, ut perniciosa dominantibus, aspernaturum esse Regem, & si forte indicerentur, sententiam singulorum prænoverat. Sed nec eadem mens provinciis, nec rescribendi cura omnibus fuit. Luxenburgenses, & Namurcenses sine scrupulo consentiebant in leges. Artesię Ordines id modò cautum volebant, ut pœnâ talionis calumniatores obstringeret Hannones. hoc amplius exegerant, ut publicationi bonorum surrogaretur arbitraria pœna. Obstinati in patriarum consuetudinum reverentiam, vindicabant pristinos mores, qui confi-

Anno MDLXV Stylo veteri.

ſcationi hactenus locum non fecerant. Flandri ita legibus ſunt aſſenſi, ſi eccleſiaſticorum quæſtionibus profani non tenerentur. revocandi domum jus eſſet. munia Inquiſitionis ceſſarent. coram Paſtore, & magiſtratu fas eſſet hæreſi maledicere. Brabantiæ Ordines Bruxellam evocati, poſtquam ea quæ de edictis proponerentur accepiſſent, relaturos ſe ad populum reſponderant. Iudicium populi Gubernatrici ſuſpectum erat. primoreſque maximè monere cœpit, *ne tam periculoſam rem ſubjicerent ſuffragio plebis, iiſdem vitiis contacta, quæ pararent ulciſci. pro comperto ſe habere, ſeditioſiſſimum quemque interceſſurum decreto; quod fruſtrari tamen non debeant, niſi patriæ exitioſi eſſe vellent, ipſam denique Majeſtatem offendi concuperent. Memoreſque eſſe debere, cuncta ad populum vocando, auctoritatem primorum reſolvi.* Facilè perſuaſum eſt Ordinibus. Cæterùm hi multitudini imponere non poterant, adimi ſibi privilegia muſſitanti. ſi Ordines rogarentur, cur plebem excluderent? ſine calculo ejus conſenſum Ordinum ſolemnem non eſſe. tertium in civitatibus membrum multitudinem conſtituere. Vt nemo adhuc aliquis apertè; ita multi privatim Gubernatricem criminabantur. fixiſque palàm ſcediis conſenſum Ordinum invidioſè proſcribebant, tanquàm minus legitimum. res ſanè ad accendendas ſeditiones temporibus noſtris & uſitata ſem-

ta ſem-

ta ſemper, & ſemper vetita, nunquam ſatis punita. Vnde præcipuè indignatio, ſeditioſæque voces, & turbulenta colloquia, in diſcordibus animis, & ob remiſſa legum fræna promiſcuam licentiam uſurpantibus. Cæteræ igitur provinciæ in recenſendis legibus marcebant. Neque interim legatio diutius differri poterat. Montignæus, & Bergenſis formulam edicti, ſimul & ſupradictarum provinciarum cenſuram accipiunt, ac primo quoquo tempore in Hiſpaniam deferre jubentur. In mandatis inſuper hæc habebant. De Inquiſitione, & edictis ſententiam promere feſtinaret Rex Philippus. Concilium Status revocaret in eum modum, quem præteritâ legatione Egmondanus propoſuerat. Præteritarum rerum oblivionem concederet, & hoc pacto diffidentiæ occurreret, quæ aliâ ratione ablui non poſſet ex animis fœderatorum, peccaſſe timentium.

Inter quæ ab epiſcopo Leodienſi ſuperveniunt legati, ademptum ſibi territorium repetentes. Diu erat, quod hoc ipſum apud ſummum Pontificem contenderat frequentibus libellis. In comitiis quoque Auguſtanis multa nequicquam quæſtus fuerat. Tunc verò, cum hic omnia nutarent diſcordiis, facilior ſpes promittebatur. Et ne non tempore uteretur, juriſdictionem in Campiniâ exercere vi cœpit, intempeſtiviſque tribunalibus religio-

 nihil-

ni illudere. Eâ tempestate episcopatum Silvæducensem obtinebat Sonnius, de quo ante habita mentio est. In hunc sibi resistentem ecclesiasticis censuris intemperanter Leodiensis invehitur, minacesque libellos portis civitatis, templorumque affigit, ut in omnium oculis proscriptus Sonnius excuteretur è cathedra. Iustâne ira Leodiensem impulerit longum esset inquirere. Non habuit sanè rationem temporum. Alienam dignitatem proscribendo, seque pariter, & authoritatem suam destruebat, intempestivis discordijs.

Exinde civitates Culenburgio obnoxias, studia novitatis apertâ professione induisse nunciatur Gubernatrici. Super hæc Egmondanus, & Rassegemius majore terrore solicitudinem ejus perculerant. Gallos dissimulato habitu misceri passim Belgis, munitissimaque oppida ignotos lustrare. Nec ex ficto omnia erant. Nam etsi è Galliâ quieta cuncta adferrentur, suspecta tamen erat gentilis levitas. paventibusque solicitudo subiecerat, nihil nefas esse regibus. omnem rationem augendi regnum, honestam. nulli tantas opes, ut cupiditatem expleant. non deesse speciem æquitatis bellum concupiscentibus, majorum jurgijs nunquam satis fidâ pace sopitis. At non idem consultioribus videbatur, molliora augurantibus de illo rege, Optimatum factionibus

bus collifo; neque externa arma lacesſituro, quæ domi timeat. Satis tamen conſtabat machinas illas admoveri à magnatibus Gallicis, pari diſcordiâ Belgas inter ſe committere molientibus, ut ſi à Rege ſuo ipſi premerentur, hic haberent unde accerſerent auxilium. Gubernatrix interea improviſo territa malo, in diverſas cogitationes abripitur. Neque enim à domeſticis turbis ſecura erat. Præſidiarij propriâ indigentiâ, & ſuper hæc, ejuſdem anni caritate annonæ preſſi, paſſim deſtituebant vexilla. alij in monaſteria, villaſque petulanti licentia ferebantur. ibi quiſque pro libidine ſumebat hoſpitium. Hinc ergo metus, ne militares animi deſperatione accenſi, apertâ conſenſione ad conjuratos deficerent. Quippe conjurati, non ſatis bonâ fide pacati abſceſſerant. Manebat pleroſque conſcientia ſceleris. & quaſi aliorum ſcelere abſolverentur, multitudinem provocare adorſi ſunt ad libertatem religionis, ut reipublicæ libello conſuluiſſe crederentur, & per confuſionem Status, ea quæ volebant exprimerent.

Itaque jam Miniſtri, jam fœda cuncta, tanquam in ſentinam in provincias confluebant. Boni malis, dubij integris permixti, invicem corrumpebant, corrumpebanturque. ſeditioſiſſimi quique ſupercilium attollere; mox creſcente licentiâ, novarum rerum ſtudia proferre; adeòque procaciter, ut quidã Al-

denardæ sacrificanti sacerdoti hostiam subtraxerit. Ille quidem atrocitatem audaciæ flammis expiavit. Sed ad eum modum cætera corrigi non poterant. Prætori Flandriæ nocturnis cœtibus comprimendis, octoginta satellites statuuntur. Parem numerum Brabantiæ prætor conscripsit. & quasi parvus hic numerus esset, ducenti equites utrique adduntur. Impar adhuc manus vecordiæ multitudinis, quæ armorum præsidio concionandi jura sibi asserebat, contumaciam suam prætorum viribus conferens. In civitatibus, ut multi boni, integrique, ita dubii, metuentesque, quisnam exitus foret, contrarias partes fovisse noluerant. Egentissimus quisque ex plebe conjuratis adhærebat, si forte casus daretur, ad spolium accursurus. Sparsaque in agris nobilitas, ubi pro Inquisitione, & edictis stare crederetur, ædes suas exponebat injuriæ. Sic ergo, ubi nihil usquam sincerum, aut tutum, frequentari liberè conventicula cœpere. Inquisitionem & edicta usus rejecerat. non tam volente Gubernatrice, quàm quòd crederetur voluisse. Supremis provinciarum conciliis, atque rectoribus in eam sententiam scripserat; *Dari operam volo, ut Inquisitores, judicesque prudentius se, modestiusque gerant, nec querelæ cuiquam locum faciant. Si quos seditionis, aut scandali crimine judicetis contactos, causam eorum ad me remittite.* Hæc sectarii haut aliter

accipie-

accipiebant, quàm si legum fræna resolvisset. Quædam Procurator Generalis Flandriæ, quędam Audenburgenses conventicula dissipavêre, & trecentorum aureorum præmio exculti sunt. Sed ad plectendum vires deerant. auctoritate Gubernatricis in risum versâ. quæ inter contumaces, metúque solutos, omne decus majestatis amiserat. Ne tamen ipsa connivere videretur flagitiis, atroci edicto in conciones detonuit. Ministris, receptatoribusque mortem indixit. inermes auditores arbitrariâ pœnâ: armatos autem exilio plecti jussit. Ministrum comprehendentibus trecentorum aureorum mercedem constituit. Sed nunquam magis patuit quàm sit vanum sine viribus imperium. Miserabilis reipublicæ, miserabilior facies. Vrbes, pagos, tantúmque non totas provincias sectarii insederant. Novisque legibus nihil ampliùs profectum, quàm ut constaret impares eas esse flagitiis.

Duæ sententiæ Gubernatricem destinebant. Alii conscribendum censebant exercitum. Temperandum pluribus videbatur. Nam si moderatio legum maturè succederet, cuncta ad pacem sponte reditura. Igitur legati stimulantur ad iter. Sed fortuna in omnibus maligna remoram injecit. Bergensis in areâ curiæ inter ludentes obambulans, palmulæ ictu in crure percussus est. Quorum-

dam superstitio hoc ipsum in deterius omen accepit. Ille interim nihil deterritus, vulnere tamen retardabatur. Et Montignæus ut sine comite præcederet, exorari vix poterat. Interim Prætori Flandriæ trecenti quinquaginta pedites rursus adjecti. In quatuor agmina dividere copias, atque in diversa jubetur contendere. Sed nullum jam præsidium sat firmum videbatur adversus furentem multitudinem. Plerisque etiam fortunam tentantibus, haut prospere cesserat. Ergo undique atroces nuncii; Zeelandos, Aldenardenses, Valencenenses, Tornacenses, & Antverpienses illicitis cœtibus amplius resistere non posse. Gubernatrix tot simul malis confusa, adhibitis in consilium Proceribus rursus quærebat, an efferatæ audaciæ opponeret armatos. Auriacus, Hornanus, & qui præterea ejusdem factionis erant, nihildum movendum censebant. nisi amaret classicum dare, ad cujus strepitum insani, urbes, pagos, & monasteria diriperent, atque inde deficerent ad Gallos; accersitisque in provincias peregrinis exercitibus, excidio patriæ efficerent, quod viribus suis nequirent consequi. Roganti, quid igitur facto opus? vox eorum fuit, postulatis legatorum assentiretur Rex Philippus, exarmaturos ipsos protenus licentiam populi, pacemque reddituros provincijs. cæteroqui pro Inquisitione, & edictis arma non sumpturos.

Viglius

Viglius facilè quid vellent intellexit. ſtimuliſque iræ ſenſim concedens; *Videre ſe* dixit, *ſcienter, uolenterque rempublicam deſtitui. quid enim de Inquiſitione, & edictis tantoperè ipſi ſolicitarentur? permitterent hoc Regi, & ſuum quiſque impleret officium. Vellent ne ergo Principi dare leges? vel per immodeſtiam extorquere, ut vel invitus concedat in eorum libidinem? Meminiſſe debere, totam hanc tragædiam, ab intempeſtivâ principalium litterarum publicatione initium, cauſamque ducere. cujus rei Proceres reluctantibus ſibi auctores fuerint. Si gladio aſſeri ſerenitas poſſit, uterentur occaſione. Reddendam ſibi rationem prætermiſſi officij, ni præcipitata conſilia maturè corrigerent. quod in illorum eſſe poteſtate, etiam ex propriâ confeſſione ſe accipere. Quos enim juſtius arma oppoſituros, quam qui provincijs præpoſiti, mandatum Gubernatricis acciperent? Multa quæ pertimeſcerent in melius ceſſura. Populum mobili impetu ferri. Terrorem circumfuſi exercitus ſtatim tela excuſſurum è manibus. Seditionis principia formidoloſiora eſſe, quam remedia. Gallorum auxilia nullos jactantius ſpondere, quam quorum intereſſet ea venire. Quis autem promittet non aliquando deinde ſucceſſura, ad turbandum ſtatum, quaquâ ratione compoſitum; ſi Belgas contra ignavos aſpexerint? Arma armis retunderent. Levia adhuc eſſe, & vana fortaſſe indicia, quæ de Gallorũ machinis ſpargerentur. Nec ſe præterea quidquam de*

apparatu audivisse. An Inquisitionem, & edicta extremum putarent, quod postulaturi essent sectarij? Nihilminus quieturum populum sibi relictum; priusquam libertatem religionis adeptus fuerit. ad quem scopum duntaxat collinearet tanta licentia. His auditis Proceres pejus accensi sunt. Non temperavit iræ Hornanus, cujus satis potens non erat. Flagrantique eum intuens vultu; *Nos ergo*, inquit, *Vigli tibi videmur, qui irati populi insaniam in tumultus avertimus? quid istæc sibi vult oratio? Litteras Regias publicari suasimus; quia princeps jusserat. Mandatis ejus morem gerere officij nostri fuit, cujus tu tam intemperanter rationem exigis. Si non paruissemus, tunc merito sceleris nos arguere poteras. nunc quia paruimus, cur nobis invidiam facis? Quare eâdem operâ non culpas Regem quod litteras miserit? ille, si dicere licet, hujus culpæ auctor fuit. Si intelligere vellet, multum nobis deberet. Ex eo enim scire inciperet, quam stolidè Hispanorum consiliis totus adhæreat. Hæc tibi gens Vigli, ante omnes culpanda fuerat. Nemo alius litteras composuit. Ego totam culpam transfero in illos homines, qui haut aliter Belgis, quam Mediolanensibus, Siculisque, & Neapolitanis dominari præsumunt, Satis video, quod vestrorum ingratiis hîc sumus. Vt nempe Granuellanistæ secure occupetis rempublicam, & Hispanis possidendam per manus tradatis.* Plura dicturus erat, & fortasse atrociora preteritis. Sed ex

omni

omni parte oriebatur fremitus, ardentibus Procerum animis, passimque Viglium contumelijs, & invidiâ onerantibus. Nihil ergo in commune consulebatur. cum Gubernatrix ad tot clamores perplexa, curiâ excessit, senatum dimittens, mollique sermone adhortans ad concordiam.

Dicant alij quidquid volent, mihi semper tumultuum horum causa fuisse videtur, ambitio, & invidia Procerum, per tot trophæa pro nobilitate suâ magnos spiritus gerentium. Primò quidem Granvellanum provincijs extrusêre, tanquam principalibus illudentem curis, Proceresque calcantem recenti potentiâ. Cujus abscessu gubernaculi viribus ad illos translatis; cum nec Rex in omnibus libidini eorum morem gereret, & hi econtra deterreri illum potissimum arbitrarentur Hispanorum consilio: hoc ipsum maximè indignabantur, aliquos esse, qui possent contradicere. Hinc ad omnia principi discordes, irati, & contumaces. atque ut optimum videretur consilium quod attulissent ipsi; durabant in exitium reipublicæ; & hanc perire malebant, quam mutare sententiam. Mehercule verò, nihil ego populari invidiæ non attribuo. Novis tamē episcopatibus, & Inquisitioni, & edictis, quibus tū maxime irascebantur, cuncta non imputo. Altiores causę stimulabant Proceres in facinus.

Furor,

Furor, & ambitus cæcos obſederat. De cætero Inquiſitionis, edictorumque larvas palam aſſumpſerant, ut ſub honeſto titulo litarent invidiæ ſuæ, & publicæ utilitatis ſpeciem æmulationi præferrent. Quis non videt, repentem tumultuantium inſaniam potuiſſe comprimi ferro, ſi extitiſſet qui gladium educeret? Nullo poſteà negotio ſectarii conceſſere victoriam. Vnius civitatis deditione cervices ſubdidêre. Proceribus itaque non conſtabat fides. Hæc eſt cauſa ſequentium malorum. & ut propius radicem attingam, profunda pax luxuriam pepererat; quam ſuperbia, contemptuſque numinis excepit. Hæc inquam vitia perdidêre rempublicam. & ſuper omnia divina providentia; quæ ubi ſcelera noſtra ulciſci, fortunamque mutare conſtituit, prudentiam adimit, ac conſilia corrumpit.

Cæterùm nihil eorum quæ in Belgio agitarentur Rex ignorabat ſed in adventum legatorum remedium diſtulerat. Cunctabundus ingenio, & ſemper exequi differens conſilium, quod tardè ſumpſerat. cùm interim ubi principiis non occurreret, publica mala progrederentur in pejus, & tunc poſt res conſilia adferrentur.

Regionem omnem tres diſtraxerant ſectæ. In Flandria, proximiſque Galliæ Calviniſtæ præcellebant. vicina Germanis invaſerant Lutherani. Hollandiam, & Zeelandiam Anabapti-

baptistæ. Vniversæ fæces Antverpiam insederant. Inter Flandros verò, finitimosque Gallis, Aldenardenses, Poperingenses, Tornacenses, & Valencenenses eminebant. Reliquæ civitates, quamvis & ipsæ superstitionibus contactæ: tamen consensu bonorum superabantur. In his verò malorum numerus excreverat.

Aldenarda popularibus ingeniis urbs est procax. Theatralis licentia sacræ Scripturæ lectionem ciuibus promiscuè indulserat. Quibus se opinionum novitas haut ægrè insinuavit; naturâ suâ blanda, & pellax animorum nullo litterarum studio mitigatorum. Totam mox plebem, positásque circum gentes, velut incendium quoddam ea pestis corripuit. Torpentibus per iniquitatem temporum legibus, & Ministris ad imponendum acribus, per species virtutibus similes. Hactenus professionem suam tenebris absconderant. Vbi verò conjuratorum factio domuisse crederetur sceleris ultionem: audacia modestiæ impatiens, pedetentim erigere supercilium cœpit. Donec ad ultimum Cal. Iul. in apertum prorumperet.

Iter est ad Gandavum, in vicum Rodium ducens. Haut procul portâ in patentissimam planitiem extenditur. Huc Ioannes Wingene, turbulenti vir ingenii à conjuratis inflammatus, infandam multitudinem Rotnaco, Aldenardâque deduxerat. Habebat in comitatu Mini-

Sectarii palam concionari incipiunt.

Miniſtrum, Hermannum Strickerium, haut abſurdum corporis habitu, ingenio vanum, & tumidum, vultu arroganti, facundiâ præcipuum, auræque popularis captatorem; dignum planè, qui non degeneraret à majorum cæremonijs, niſi egregias naturæ dotes turbidiſſimis moribus corrupiſſet, ut poſtea dicemus. Fuit hic Swollæ in Tranſiſlania genitus, parentibus ultimæ ſortis. Inde autem legibus pulſus, famam quam per modeſtiam profeſſionis (fuit enim monachus) conſequi non poterat, ſacrorum novitatibus Aldenardæ ſolicitare cœpit. Primuſque omnium ad publicas conciones multitudinem provocavit. Inſolita res erat. Ruebatque ex proximis civitatibus, atque vicis, & undique populus, cognoſcendi avidus, & tum maximè, quia prohibebatur. Nec ſolum quibus corrupta fides erat; ſed pleroſque etiam innoxios curioſitas attraxerat. Numerum referre vix auſim. Septem millia interfuiſſe traduntur. Sed in tam confuſâ multitudine, juſtum calculum iniri nō potuiſſe crediderim potius, quam temerè aſſeveraverim. Iudicium ſcriptorum ſequor, quando aliter de veritate non conſtat. Ergo omnes ad ſermonē erexerant aures. Quidquid fere ſpatij ſeptis claudebatur, multitudo impleverat. Cornelius Croëſenius Gentbruggēſis prętor non dubitavit, quin primo impetu cōcio pro-

teri

teri posset. Itaque rem ausus ingentem, contemptim in eos concitat equum, alterâ manu strictum tenens gladium, alterâ sclopo armatus. Per cuneos populi receptus, ad comprehendendum Ministrum deferebatur. Sed hic tumultu audito in proximam se proripuerat silvam. satis gnarus unum se potissimum peti. Multitudini ferè arma deerant, & statim furor invenit. Denso saxorum nimbo aërem condidit. Croësenium eminùs, cominùs petebant tot jactus. & ille ad omnes ictus expositus, plura jam vulnera capite exceperat. Cum non furibundus ut ante; sed supplex, ac fugam circumspectans, projecit arma, & præsenti morti non perfunctoriè castigatus, se subtraxit. Hinc sectarijs fiducia crevit. & quia auspicia prosperè cesserant, alacriori animo X. Calend. August. solemnia repetunt. Ingens compitum, sive pascuum erat. haut procul Gandavo Persellinâ expositum portâ. Alostum S. Petri vulgo dicitur. Ibi vehiculis inter se junctis, castrorum speciem fecerant. Aditus omnes, vigiles insederat. alij hastam, alij securim, multi sclopum habebant. In principijs stabant bibliopolæ, illicitos libellos accepto pretio distribuentes intrantibus. Dispositi per viam, qui ignaros deducerent. & ut quemque casus obtulerat, invitabant ad sacrũ. Sublimẽ in medio compiti excitaverant suggestũ, subitarijs asseribus instar

scenæ

ſcenæ currui impoſitis. In hunc ſublatus Miniſter Hermannus, quæ ad ſuperſtitionem pertinerent elatâ voce docebat. Ingens agmen ſtipaverat latera. Quos nullo jam metu ſua quemque libido attraxerat. Concione peractâ, virorum fæminarumque cantus oritur, ſuo more identidem carmen ſonantium. Poſt quæ pelui aquam inferunt, quam è proximo hauſerant flumine, & oblatum infantem, non ritibus, non cæremonijs majorum adhibitis; ſed ut erat in profanâ veſte Miniſter babtizat. Magna pars civium Gandavenſium exceſſerat portis, quos fere omnes poſteà Albanus conquiſitos, aut morte aut exilio mulctavit. Biduum ibi ſuperſtitionibus datum. Inde verò Deinſam movere, tertio fere lapide recedentem à compito. Poſt Eeckloam, & in Brugarum confinia; hinc aliò, atque aliò tranſeuntes, totam Flandriam orientalem concionabundi peragrabantur.

Iiſdem diebus Magiſter Petrus Dathenus Poperingenſes in regione Flandriæ occidentali majori furore compleverat. Fuerat ille ejuſdem civitatis quondam monachus. Rejectoque cucullo defecerat ad Palatinum. quò ferè eâ tempeſtate perfugere conſueverant delira ingenia, & fœda omnia. Mox factionum atrocitate tranquillitatem provinciarum libante, Poperingam redijt, & inter ſectarios principatum facilè obtinuit, facundiâ pollens,

quam

quam longo usu exercuerat. Quindecim millia ad concionem pertraxit, quam tunc primùm publicè erat habiturus. Quantò major multitudo, tantò violentior. Nec enim pari quàm Aldenardenses modestia, novitatem suam licentiæ consecravit. Duo Anabaptistæ Armentarii tenebantur in vinculis, quorum supplicium idoneis temporibus reservabatur. Protenus ergo sectarii magistratui denunciari jubet, resolveret captivos, & si differret, armis se repetituros. Nec segnius quàm minati fuerant, fecerunt. Nemo venientes prohibere sustinuit, audacia multitudinis in metum crescente. Fractæ sunt carceris fores. captivi ex custodia educti. patratoque facinore dimissi domum sectarii, paullisper quievere.

Valencenenses vetus malum stupore morientium legum licentius aluerant. Primores civitatis externus timor maximè intentos habebat. Cæterum concionandi libidini pares esse non poterant. Viam licentiæ Conjurati aperuerant. Accedebat & metus, ne si intempestivis quæstionibus asperaretur populus, desperatione adactus ad Gallos respiceret. Hinc sectarii ad insaniora progressi sunt. Promiscuam religionis libertatem, oblato magistratibus libello superbè flagitare cœpere. Anxii Primores tantis malis, Gubernatricem extemplo certiorem faciunt, quid de his fieri

vellet. Illa quidem attonita, nihil amplius quàm leges exerceri jussit. Vanum prorsus sine viribus solatium. Potentior legibus vis erat. Sine metu seditionis supplicia exerceri non poterant. Igitur cùm in tantâ licentia intutum videretur iram multitudinis quæstionibus provocare: sectarii quod nequierant precibus, per vim occupare constituunt. A Conjuratis denique secreto adhortabantur. Nec cessabant Ministri fatigare clamoribus; *Macte animo, jam tempus appetere, quo euangelium proferrent in publicum. Quid ultra suppliciorum metu retinerentur? Vanam esse iram magistratuum, in consensu multitudinis. Inania dignitatum nomina ne pavescerent, quarum tota potestas consisteret in obedientia parentium. Increpare fœderatos illorum ignaviam. Vires suas periclitaturis promittere. Flandros nuper eadem ausos; & impune cessisse. Turpe sibi esse, quod à reliquis nationibus ardore vincerentur. Antverpienses, & Tornacenses idem velle: sed initium erumpendi circumspicere.* Non erat opus tanta facundia. Is habitus animorum fuit, ut facinus omnes vellent, nemo tamen auderet incipere. Mittunt igitur ad Antverpienses & Tornacenses, qui communicarent consilia. Quippe tres hæ civitates communi fere consensu regebantur. Plebs utrobique ab Optimatibus dissentiebat. Primores obsequium fidemque colebant. Multitudo fere novitatibus accesserat.

Secta-

Sectarios Tornacenses continenter agitabat Ambrosius Willius, homo Gallus, & delata sibi Ministerii prærogativa ferox. Senatus enim quosdam sectariorum in custodia retinebat. Ad eos vi armisque eximendos non semel Willius multitudinis aures incassùm verberaverat. Sed cùm clamore & questu nihil proficeret, conscripsit tabellas in hanc summam: *Captivos extemplo dimitterent, ac desinerent terrere edictis, quos scirent armatâ manu ultionem petituros.* Hos ille codicillos projecit in concionem, plenusque irarum ad senatum protinus deferri jussit. Audax protervia Primores exterruit. Ac nemini dubium erat, quin gravioris sceleris fiduciam præferret. Itaque præcipuos plebis in curiam vocatos, hortantur ad tuendam armis rempublicam. Milites præterea quinquaginta paullò ante conscripserant publico ære merituros. Eos quoque ad signum intentos esse jubent. Sed nec hi persuaderi poterant, ut in parentes & propinquos arma stringerent. & plurima plebs novitatibus gaudebat. Optimates igitur altiora metuentes, intempesta nocte captivos in arcem traducunt. Præerat arci Joannes Casteletus Molbaisii Dominus, fiduciariâ præfecturâ Montignæo suffectus, fidus Gubernatrici, nec religione deterior. Senatus ei militem omnem ad custodiam arcis attribuit.

 Galli

Galli erant qui potissimum timebantur. Nam proditioni arcis imminere incertus rumor attulerat. Willium denique sæpe palam jactasse constabat, religionem suam in anxio semper fore, nisi gubernacula reipublicæ à patribus transferrēt ad populum, traditurū deinde Gallis civitatis imperiū. Sed ne urbs sine custodia relinqueretur, Senatus à Gubernatrice præsidium militare petere constituit. Huic mox decreto ira multitudinis se opposuit. Nicolaus Taffinus vir plebeius, opibus potens, juxta factiosus, plebis animos ad seditionem erexerat. Magna verborum contentione certatum est inter patres & plebem. Miseria enim temporis, etiam humillimis in magistratus licentiam fecerat. Dicebant patres, decretum revocari non posse, nisi ab externis hostibus, seditionibus, & concionibus tutam vellent præstare urbem, & in hoc idonei fidejussores traderentur. Sectarii econtra publicum sibi templum in civitate dari petebant. Eoque negato, Valencenensibus junguntur, & in publicas conciones prorumpere constituunt.

Vtrisque populis dicta est dies. VIII. Id. Jul. in suburbiis suæ quisque civitatis solemniorum auspicia incipere statuit. Destinata luce appetente, non ex civitatibus modò, sed ex vicis, pagisque, omnis generis mortales accurrebant ad sacrum. Viri armati ibant, fœmi-

fœminæ parvos trahebant liberos. Non alias unquam major turba in unum confluxerat. Circiter quinque millia Valencenis numerata sunt. Ampliorem paullò numerum Tornacenses expleverant. Hic quoque turbidus ille Willius insanè furebat; armis se persecuturum injuriam vociferans, si Insulenses non abstinerent à probris, civibusque conscientia sibi obstrictis, infesti esse non desinerent.

Siquidem Insulenses novitatibus utplurimum adversi, quoscumque ex agrariis concionibus redire conspexerant, petulantibus verberabant contumeliis, & in publico ludibrio habebant. Non aliam magis urbem, procellis temporum expositam, reverentia Majestatis in fide continuit. Adjuvantibus rectorum ingeniis, pro majorum pietate constantibus: cum econtra Montignæus, & Bergensis nimia dissimulatione, Valencenensibus, atque Tornacensibus plus æquo indulsissent. Ad primum sectariorum motum Gilbertus D'Oignii Tornacensis episcopus, huc se recepit. Quò pridem ea quæ ad sacra pertinerent, captatis temporibus convexerat. Fidissimi civium in præsidio erant, à magistratibus nuper in sacramentum accepti; quibus præerat Gislenus Hayninus Brencii dominus. Maximilianus Vilainius Rassegemii dominus, arcem insedebat, non contemnendo præsidio. Quippe mortuo Courririi domino,

 fidu-

fiduciariam Insulensium præfecturam acceperat. in paucis Gubernatrici charus, & qui per hæc bella incorruptam semper fidem Regi servavit. Comes Reusius cum Ordinariorum equitum turma in proximis excubabat vicis, laturus opem periclitantibus. Namque Gubernatrix pervagante jam provincias incendio, Arschotanum, & Reusium, simul comitem Bossuium, atque Barlaimontium, Ordinarias, quibus præerant turmas, adornare jusserat. Horum fides minimè timebatur. Cum turbulentis consilia non miscuerant. In hoc quidem turbine, multi Insulensium novitatibus capiebantur. Nemo tamen civitatis conspectum concionibus fœdare sustinuit. Numinibus operaturi plerumque secedebant in Saillium pagum, primo lapide distantem ab oppido. Ingentem secum habebant agricolarum manum, & ipsam quidem armatam; sed vecordia ferociorem. Pro fide se morituros, sacramentum invicem dederant. Cognitaque pervicacia nemo eos lacessere sustinuit. Sciebat quippe Rassegemius in eo stare victoriam, si tutam à flagitiis præstaret urbem, quando aliter insaniæ occurri non poterat.

Antverpia non solum Belgicarum urbium domina; sed cum præcipuis orbis terrarum civitatibus certare ausa, ea certè tempestate commerciis parem non noverat. Commune

mune Christianorum emporium Mercurius fecerat. In ripa Scaldis posita, procumbit in planitie; sed in longum porrecta, non recedit à flumine laborante suas undas miscere Oceano. Nihil ergo portu commodius, neque enim ita recedit à mari, ut continuo velo benignitatem ejus totam non admittat: neque ita proximus, ut refluentis æstus fœtorem percipiat. Plurimum naturæ debet; non minora tamen industriæ, omnium quæ in Belgio sunt civitatum, quæsito decore pulcherrima. Altitudo ædificiorum, & ornamenta, prioris sæculi simplicitatem proscribunt. Nunc civilibus desolata bellis, sibique longè dissimilis, spirat adhuc tamen ad æmularum invidiam, & priscam magnitudinem in reliquiis ostentat. documento futura, magnas urbes, & vasta imperia, mortalia esse, & suo quæque tempore nasci, florere, senescere, ac tandem occidere. Haut adeò nuper Brugæ, Flandrorum civitas, de culmine tantæ felicitatis exciderat. Cujus occasu Antverpia crevit. Sed de causis ejus mihi pauca dicere est animus. Brugarum enim magnitudinem nemo meminisset, nisi historiæ ostenderent caduca vestigia. Diu est, quòd hæc urbs cum fortuna luctatur. Sed magnæ civitates difficilè resurgunt, cùm semel de fastigio deciderint. fatiscentibus per senectutem legibus, sensimque degenerantibus à suo

 prin-

principio: potentiam deinde ad interitum trahentibus, non iisdem amplius fundamentis subnixam. Priscis temporibus vigebant in Flandria bonæ artes, nullique ad eam rem acriores habebantur. juvantibus potissimum legibus, ignaviæ infestis, otiumq; severissimè mulctantibus. Cottidiano quæstu cives alebantur. Sed ne secordiæ amore de industria aliquid remitterent; annuamque prædiorum pensionem otiosi exspectare, quàm suis laboribus vivere mallent; vulgo fas non erat extra pomœria fundos acquirere. Juri quoque civitatis renuntiare nemo poterat, nisi decimam facultatum suarum partem reipublicæ relinqueret. Adhæc diligentissimè cautum erat, ut defunctorum facultates pro æquali portione ad hæredes transirent. Quibus maximè rebus effectum est, ut liberi paternis artibus instituti, ad industriam, virtutis fœcundissimam matrem, acuerentur. Hinc artificum vis ingens, & frugalis opulentia, nullo luxu, aut mollitie fracta. Lanaria, lintearia que opificia ut plurimum colebant. easdemque merces toto spargebant orbe, ad usum mortalium, hoc tunc cultu maximè gaudentium. Orientem, occidentem & quidquid terrarum mari, quidquid insularum, urbiumque oceano alluitur, classibus lustrabant. Namque antehac Hollandi, & Zeelandi civilibus discordiis deditì, urbes tantum suas, portusq; noverant.

Lon-

Longinqua mariæ dissitasque Oceano regiones, magis auribus, quam experimento perceperant. Gloriam navalem Flandris concedebant: appellentibus ad eos Italis, Hispanis, Anglis, Germanis & quantum regionum pelago prætenditur. His disciplinis populus ille surrexit in summa. Donec mutatis per diversissimas leges animorum affectibus, sensim fortuna se remitteret. Accessit deinde pestilens sydus civilium armorum, magnis imperijs præsentissima pernicies. Res tamen Brugensium Maximilianus princeps ante omnes maxime afflixit. Mortua enim uxore Maria, ille se avelli non sustinebat à filio in fortunam principatus genito; quem Gandavenses tenebant in potestate, Ordinibus Flandriæ tutelam ejus ad se trahentibus. Et hinc princeps populo discors, crebrisque expeditionibus non satis domito pacem dedit. Cujus fiducia Brugis existens, captivus à suis efficitur. Nec multo post dimissus, atque indignitate accensus, ad ultioné majestatis surrexit, multarum provinciarum accursu, & viribus. Pater quoque Fredericus Imperator ad auxilium venit. Qui ut facilius rebellium contumaciam frangeret, Teutonicis civitatibus Flandrorum commercio interdixit. Et hoc est, quod fatiscentem jam Brugensium fortunam ad interitum traxit. Nam portu Slusano à Cliviensi insesso, obstructoque ne qua navis posset ap-

pellere; vexatus crebris motibus mercator Antverpiam divertit. Fluminisque opportunitate non indelectatus, nescio quo fastidio etiam in pace Brugarum portum destituit, ægre jam transmittentem graviora navigia. Quibus rebus Antverpia divitijs crevit, urbis genium in eam magnitudinem efferentibus, quam ut hodie intelligamus, ab Amsterdamo exigere debemus. Illuc enim fortunam Mercurius transtulit. Cujus quoque vices, ex fatorum dispendio, aliæ atque aliæ urbes, haut immerito exspectant. Talis tamen pridem Antverpia fuit. In qua nihil proclivius erat quam religionem corrumpi, per affluentiam populorum, novitatem omnem inferentium. Flagitium vigentibus legibus non satis supplantatum, ijs sepultis coërceri non poterat. Sectarij studia sua diutius non premebant. Supra imperij reverentiam excreverant, cottidiano scelere audaciores. Quam inulte magistratus contemni posset, experti fuerant. Cujus auctoritatem adeo despexerant, ut nefarium obtruderent libellum, in quo Reformatæ religionis titulum sibi adscripserant. Petebant autem templum ad sacra: vel si id minus placeret, ut extra urbem saltem facientibus sibi satellites ad custodiam statuerentur. Ferrum alioqui & extrema experturos, cum civium pernicie. Preces erant; sed quibus nemo audebat contradicere. Magistratus, sumpto deli-

deliberandi ſpatio, fortunas urbis apud Gubernatricem deflere cœpit, nullum alium vecordiæ finem fore dictitans, quam ſi vel ipſa ad eos deſcenderet, habitura ibi domicilium, vel Procerum aliquē cum imperio tranſmitteret. Illa quidem tot curis obruta, & quid faceret incerta, eos cum quibus conſulere ſolita erat in conſilium adhibuit. Hi certatim tranſitionem diſſuadebant: Indignum facturam, ſi peteret civitatem, in qua non leges, non imperium valerent: ubi non auditura modo, ſed & viſura eſſet abominanda flagitia, caput denique ſuum furentibus non credituram ſine nota ſtultitiæ. Secundum hæc, magiſtratui renuntiari juſſit; ſine militari præſidio venire ſe non poſſe. Hoc ſi præſto foret intranti, protinus adfuturum.

Interim Brederodius Antverpiam appulit. Cujus interventu accenſa improbitas, modum exceſſit. Nihilque jam diſſimulata audacia VIII. Cal. Iulias in concionem prorupit; quam Burgerhauti, in campo Lario, haut procul mœnibus, Miniſtri indixerant. Eandem diem Tornacenſes, Valencenenſeſque pari inſania feralem fecerant. prorſus ne quis dubitaret ex compoſito egiſſe. Permixtæ viris fœminæ ad ſexdecim fere millia exceſſere portis. Armati deducebāt Miniſtros, homines infimæ ſortis, nulliſq; litterarū ſtudijs imbutos. Alter eorum ſartor, flammearius alter erat. Quibus

vix diurno quæstu famem propulsantibus, rudis facundia, & inepta vanitas, fastusque in scripturas, prærogativam sacrorum detulerat. Patentia campi junctis vehiculis inter se committebant. Post quæ latebant armati, propulsaturi Brabantiæ prætorē, in vicinia agentem cum militibus, ut incautos exciperet. reliqua multitudo in duos cuneos collecta sermonibus vacabat, Ministris vocem intendentibus ut ab omnibus possent audiri. Ab hoc sacro rediverunt in urbem. Perculsis cæterorum civium animis, sponteque furori cedentibus. Senatus consilij inops nequicquā reluctabatur. cui præter sanam plebis mentem nihil deerat. Forte tum Megemus in urbe agebat, paucorum dierum moram trahens, speculaturus Brederodij consilia. Hinc suspicionem vulgo fecit, de inducendis præsidiarijs cum primoribus consultare. Verane ea fuerint, an incerto rumore conficta parum affirmatur. Magnus certe motus exortus est. Tantoque discrimine nutavit civitas, ut mercatorum præcipui atrocius aliquid metuentes, de fuga cogitarent, resque suas convasare inciperent; donec senatus edicto intercessit, præsentiam Gubernatricis rursus implorans. Illa tum nihil cunctandum rata, Auriacum Antverpiam destinavit. Vicecomes urbis erat, nec ingratum civibus fore cognoverat. Megemum vero, cum Brederodio movere inde jussit. Neque moram

ram Megemus fecit. Brederodius ad omnia contumax, sext. Idib. Iul. Auriaco Antverpiam propinquanti quasi per honorem obviam processit. Ingens quoque multitudo sequebatur. Erecta omnium studia erant ad novum Gubernatorem. Alij extra portas, alij in muris consistebant. Eoque conspecto qui primi occurrerant, attolluntur in clamorem plaudentibus similem, & incondita vociferatione. *Vivant Geusij*, ingeminare incipiunt. Eadem vox ab his qui extremi venerant excepta, in auctius reddebatur. Nec minore clamore in urbe excipitur. Adeo ut modico risu diductus, subinde proximis diceret, viderent ne mox pœnitentiam agerent intempestivæ lætitiæ. Magistratus ea vespera publicas epulas instruxit. quibus Brederodius quoque adhibitus est. Multum indignante Gubernatrice, quod qui Megemum exturbare sustinuerant, solemni convivio Brederodium excolerent. Interim Auriacus valetudinem urbis curare adorsus, deteriorem reddidit. Quippe sectarijs, extra muros suo ritu inermes operari permisit, quoad Generalium Ordinum decretum succederet. Præsidiariorum metum paventibus ademit, & inordinatam lasciviam aliquamdiu in pace continuit. Inde ad S. Trudonis fanum Brederodius se recepit.

Vrbem hanc in regione Leodiensium sitam, habendo conventui Conjurati definierant. *Conjurati ad S. Trudonẽ conveniunt.*

rant. Miſerat paullo ante ad eos epiſtolas Gubernatrix, quibus ad illicita religionis ſtudia reprimenda, ex prolixa promiſſorum fide admonebantur. Et hoc prætextu concilium ſuorum indixerant. Cæterum altiores ſuberant cauſæ. Quippe cum per tot menſes nihil læti ex Hiſpania acciperent, inexcuſabile ſuum crimen, & abominandum regibus exemplum timere cœperant; ſub ſpecie ſilentij ſecuriori ſe vindictæ ſervari credentes. Sciebant enim quam multum peccaſſent. Neque in animum dimittere poterant, præteritarum rerum inſolentiam oblivioni daturum eſſe Regem; vel Generalia inducturum comitia, niſi novis tumultibus extorquerent invito. Itaque ad Sanctum-Trudonem non conjuratos modo, ſed & miniſtros, & Sectariorum præcipuos tempeſtas compulit. Non pauciores duobus equitum millibus conveniſſe traduntur. Quærebant autem, qua potiſſimum ratione ſaluti conſulerent ſuæ. denique quid ultra facturi eſſent de libello. quid de ſectarijs promiſcuam religionis libertatem ibidem poſtulantibus. Aliquot dies per diſcordiam abſumpti ſunt. Multi enim non ſuo; ſed temporum, leviſque animi vitio conjurationi adhęſerant. & hi pręcipue abhorrebant ab omni mutatione ſacrorum: prolixe cenſentes, exſpectandum eſſe promiſſorum eventum, ne tumultibus ſerviiſſe crederentur, & neceſſitatem temporum obtendiſſe

tendiſſe facinori. Alijs econtra placebat miſcere cuncta ſeditionibus, & aliorum ſcelere ſcelus ſuum abſolvere. Libertate opus eſſe clamabant. Maximam populi partem conſenſiſſe ſectarijs. In eo ſtare victoriam ſuam, ſi & plebs ſecum inſanire inciperet. Tunc enim primum ex publico dedecore accepturum Regem, quantis malis libello laboraſſent occurrere. Fervebat itaque certamen pro cujuſque ſtudio. Iurgioque inter eos procedente, vicit malitia ratione potentior. Quibuſdam adeo indignantibus, cum aliud ex alio captari aſpicerent, ut non erubeſcenda pœnitentia clementiam Gubernatricis experirentur redituri ad officium. Interea ingens pavor curiam obſederat, incertam adhuc quo tanta vis erumperet. Gubernatrix animo ægra, & ne in furioſum exitum rebelles ſpectarent ſollicita, ſuorum præcipuos rogavit, ecquid haberent conſilij. Nihil ſupereſſe videbatur, quam ut iratos utcumque conciliatos, quamprimum reſolveret. Protinus igitur Auriacus, & Egmondanus Conjuratis non injucundi, ad hoc deſtinantur officium. Mandatum his fuit, ſi quid rebelles vellent, remiſſa domum multitudine, certos delegatos Arſchotum mitterent. Neſcio qua cauſa Arſchotum Conjuratis non placuit. Dufflam tamen (vicus eſt haut procul Mechlinia) venturos ſe conſtituunt. Quidam volunt ex communi

conſilio

consilio conceptos fuisse libellos ad Imperatorem, ut Belgicæ libertatis patrocinium apud Regem susciperet. De quibus mihi parum constat. Ceterum XIV. Cal. soluto cœtu, Ludovicus Nassovius, Brederodius, & Culenburgius cum novem alijs conjuratis Dufflam veniunt. Proceres quoque moram non fecere. Mandata quę deferrent, hæc acceperant, in codicillos contracta sub nomine Gubernatricis. *Auriacum, & Egmondanum ad vos destino, interrogaturos quid, malùm, hæc sibi velit tumultuaria secessio. Neque enim satis scio quid imprudens peccaverim, aut in quo offenderim nupera satisfactione dimissos. Quid ergo est quod ultra petitis? quid vobis vultis.? legatos petentibus, in Hispaniam decrevi. Inquisitionem, & edicta rigoris insimulastis; mitigavi. Generalia Ordinum comitia desiderastis; quia in potestate mea non erant, ad Regem scripsi. An ex illo tempore quo libellus oblatus est, aliquid novi commenta sum? An, quod magis puto, desperatis de clementia Regis, ne iratus vobis placari non posit? Nemo subditorum unquam sævitiem ejus expertus est. Nunquam in suos ira, quàm clementiæ consuluit. Bonum animum habere vos jubeo, & hoc nomine esse securos. Saltem daturus est precibus meis oblivionem præteritorum, cui ea de re favorabiliter toties scripsi. Hoccine illud est quod promiseratis, ne quem tumultum moveretis in populo? ubi sunt magnifica illa verba, quibus morituros vovebatis vos pro obsequio principis? quibus repressuros concionū licentiā pollicebamini? quibus ante pedes*

pedes meos non recusastis occumbere? Ego nunc fidem à vobis exigo. Quam præstare non potestis, nisi libidinem frænetis popularis vecordiæ. Iam turbas, jam seditiones, & exitium reipublicæ sectarij moliuntur. in quorum subsidium externæ etiam gentes, veteresque Belgarum hostes conveniunt. His si connivetis, conscientiam sceleris confitemini. Interea rumor publicus omnem in vos invidiam transfert, criminique substituit; turbarum capita, atque auctores demonstrat. Quid hoc aliud est, quàm ad motus civiles commodare operam, & contra morem obsequij licentiæ concionum libello consulere, publicæ tranquillitatis larvâ adumbrato? Quæ si vera non sunt, re ipsâ refellite. Ex iracundiâ vestrâ intelligam, postulata illa reipublicæ utilitatem, obsequiumque respicere.

Percussit conjuratos invidiosa expostulatio. Prolixâque oratione objectum crimen diluere adorsi, à Proceribus monentur, defensionem suam scripto committere. Capto deliberandi spatio, sex delecti III. Cal. August. Bruxellam veniunt, laturi responsum: Petebantque intromitti ad Gubernatricem. Sed illa præsentiam eorum aversata: quare, inquit, Auriacum, & Egmondanum non conveniunt? jussitque hoc ipsum renuntiari exspectantibus. Hi se ad Gubernatricem missos dicebant, significantes esse, quod nisi uni illi promere jussi fuissent in fœderatorum

M con-

concilio. quod postulante Gubernatrice. solutum, rursus evocandum foret, si perseveraret ipsos excludere. His relatis, ad memoriam concilii Gubernatrix exhorruit. Proceribusque advocatis in curiam, tres ex fœderatorum numero introduci jussit. E quibus unus, quæ res poscebat locutus, tabellas obtulit in hanc sententiam; *Domina, Gratiam benevolentiæ tuæ dignam referre non possumus, quòd legatos in Hispaniam dixeris. Ex his quæ tradentur, facilè confidimus justitiam causæ nostræ absoluturum Regem. Pro cujus ministerio ne jam quoque sanguinem dubitamus prodigere. Credimus denique ex quo libellus oblatus est, nihil à te novatum esse. Verumenimverò cùm videamus alios religionis causâ in jus rapi, alios ad supplicia servari carceribus; persuademus certè nobis, magistratus non gessisse morem tuo imperio. At enim promissorum fidem à nobis requiris. Quasi in coërcendis concionibus non omnem locaverimus industriam? Quod ad nos pertinet, conciones jacent. Iracundia populi cohiberi non potuit. Multa simul queritur. Quòd Rex libello nostro respondere differat. Duos menses datos esse. inter illos nihil succedere. Insolita quoque comitiorum forma, non paucis displicuit. Ecclesiasticorum denique malignitas protervâ linguâ terrore cuncta complentium, multos in rabiem efferavit. Hæ causæ illis ingeniis fecere prorumpendi audaciam. Nisi antevertissemus mala ista oblatione libelli,*

libelli, jam diu est, quòd prodendæ conscientiæ consilium inierant. Si externi rebus se immisceant nostris, primi surgemus in ultionem. Ferrum tamen in cives stringere, non est animus. Sed nec ministerium Regis id ipsum postulat. Gladio premendi non sunt, qui ad jus provocant, & Generalium Ordinum decretum exspectant. Nisi crudeles esse volumus in communem perniciem. At herculè fama publica reos nos facit. Nemo magis fallitur, quàm qui rumoribus se permisit. Quàm sæpe fama mentitur? Quis ergo plebem concitavit? quis ad concionandum persuasit? quis ad ferociam impulit? Cum res exiret in tumultus, passi sumus lascivire eos, qui in officio contineri non poterant. Hoc ipsum purgare Celsitudini tuæ parati sumus. Non inficiamur quidem, plerosque fœderatorum iisdem ritibus imbutos, non aversari promiscuam sacrorum licentiam. Nemo tamen eorum adhuc inventus est excessisse terminos officii sui, aut obsequium exuisse erga Principem. Animi sui vota modestia compensant. Quoties plebem precibus aggressi sunt, ut abstraherent à furioso exitu? Abominamur certè tam protervam licentiam. Proinde si quid habes, quo pervicaciæ obviam ire potes, edissere. Domina, tibi omnem pollicemur operam. Cæterum non adeò perversam rationem sollicitudo nostra instituit, ut diffidere Regi oporteat. Justitia & benignitas ejus meliora spondent. Nam si hic sit (quod in votis omnium diu fuit) videres cuncta in Ordinem concedere.

cedere. Perperam itaq; de præteritarum rerum oblivione securos nos esse jubes. Quid enim fecimus, ut veniâ opus sit? Venturis malis libello cavimus. Et ut scires vera fuisse, magnam calamitatum partem experti sumus. Restat ergo ut reipublicæ videamur consuluisse, non seditionibus, aut privatis affectibus. Quod tam favorabiliter de nobis scripseris ad Regem, gratiam debemus Celsitudini tuæ. Vis tamen verum hic accipere? Indulge libertati sermonis, propitias aures tuas non fraudabimus arcanis rationibus, quibus adacti sumus ad intensiorem vitæ curam. Multa iracundiæ tuæ indicia erupêre. Quid igitur mirum, si diffidentiæ nobis suspicionem feceris? Auriacus & Egmondanus illum heri scrupulum eximere conati sunt. Scimus interim multos Procerum nobis infestos, & nescio quibus verbis innocentiam nostram proscribere. Rebelles, & turbulentos proclamant. Brevi Regem ad ultionem venturum. Se quoque quamprimum mandatum acceperint, facturos, ne in illum impune peccemus. His sermonibus simplices populi aures cottidie imbuuntur. Longiùs quoque quam oportuit silentio transmisimus. Ad ultimum patientia diuturnitati succubuit. Clandestina consilia quibus illos male cogitare constat, extorsere remedium, quod à præsenti necessitate accepimus. Amicitias enim cum peregrinis contraximus. Illorum bonâ operâ usuri, si adversus nos, aut vasallos, aut subditos experta vim fueris. Hanc nobis necessitatem

sitatem

sitatem diffidentia tua imposuit. Quis autem damnare potest, quod vitæ fortunisque præsidium quæsiverimus, quarum amore etiam feræ ad ultima compelluntur? Nam si tutiori remedio consulere potes desperatis, non dubitamus admittere. Securitatem duntaxat circumspicimus adversus malevolentiam Procerum & iracundiam tuam. Ne aut vi, aut alio genere prosequaris, nemini denique libellum fraudi efficias. Auriacus, Egmondanus, & Hornanus rerum nostrarum statum ante omnes intelligunt. Cum illis nobis frequens sermo intercessit. Operæpretium feceris, si tuo jussu susceperint patrocinium fœderis amplissimisque mandatis instructi, consilia nobiscum conferant. Credibile est tantam indolem non peccaturam in fidem. Nihil denique suasuram contra fas officij, & compendium publicum. Virtutem, quâ hactenus claruerunt, vadem, prædémque habes. Quanquam hoc ipsum præstare nisi pro tempore nō potes: postulare tamen à Rege potes, ut decreto tuo placitum adijciat in Generalium Ordinum concilium. Cæterū, Domina, celare te non decet Sancto-Trudoni agentibus oblatū nobis esse libellū à multitudine. Copiam ejus hic adjunximus. Arma quæ provocati acceperint, posituros se profitebantur, religionisque negotium submissuros Generalibus comitiis, si interpositâ fide nostrâ redderemus securos. Non expediebat nobis tantæ invidiæ condicionem subire. Sed prævaluit fortuna publica. Igitur, miserorum causam suscepimus, patronosque nos

 dixi-

diximus adversus injuriam. Proinde si tranquillitatem amas, distribuendi sumus per oppida, arma populo erepturi. ne forte ille sibi relictus, peregrinis accedat, æmulosque Gallos accersat in auxilium. Hoc tibi imprimis denuntiatum volumus, ut præsenti prospicias necessitati. ne si atrocius quid acciderit taciturnitatem nostram accuses. Quod reliquum est, Majestati rursus obsequium vovemus, & spiritum. Gubernatrix nihil quietum suspicata: tamẽ ad simulationem comparaverat vultum, contumaces irritare verita duriori supercilio. Ab Egmondano, Afficourtio, & Affonvillio jussit exspectare responsum. Pridie Auriacum Antverpiam dimiserat, sedandis motibus, quibus rursus studere videbatur populus ille, in tantâ licentiâ nunquam tranquillus. Scripserat ad eam senatus, Prætorem Brabantiæ in proximis visum cum equitibus, & hinc formidinem incessisse sectarijs, sacra sua contra fas turbari criminantibus. Vereri itaque, ne aut locum concionibus occuparent in urbe, aut ferrum, quod deposuissent, reciperent. Prætor ergo movere inde jussus. Egmondano imperatum, ut codicillos deferret ad Conjuratos, in hæc verba. *Nescire Gubernatricem quid in officium imprudens peccaverit, aut quid sibi velit tam confusa rescriptio; cujus planiorem interpretationem desideraret. Sectarios in vinculis detineri, vel quâ de causâ, nondum ad eam relatum esse. Perperam igitur contumacia insi-*

insimulari. Quæ promissi ejus fuerint, abundè servata esse. Sed econtra illos non exprimere operam, quam in coërcendis concionibus attulerint. Si candidè agerent, nominarent vasallos, & subditos, pro quibus tantoperè sollicitarentur. Nam securitatis pignus, vadesque quos flagitarent ipsi, vicissim se exigere. Conjurati contra in hunc modum rescribunt. *Multa à nobis, Domina, de industriâ prætermissa sunt, quorum ratio, & consilium ad te pertinent. Nunc verò quia ita jubes, non erit grave in copiam impingere, quam super in scribendo effugimus, ne superfluo sermone aures oneraremus tuas. Captivos si placet accipere, rectiùs à Tornacensibus, Insulensibus, Montensibus, Ariensibus, Bethuniensibus, & Athensibus accipies. Brugenses denique, & Gandavenses non paucos in custodia habent. Diligentiam verò nostram in tranquillanda plebe, sola si ignoras, quamprimùm dimitte per provincias, qui consistoria, & Ministros interrogent. Inordinatorum comitiorum rationem frustra requiris à nobis. Ejus tibi causa exigenda est à populo. Quæritur ille vocatos in comitia, quibus jus suffragij non erat. cæteros, aut omninò non vocatos, aut exacto comitiorum die adesse jussos. Adhæc quòd delectis civitatum exemplar edicti petentibus non indulseris. Quòd spacium, dum ad collegia referrent, non dederis. Quòd publica domo inclusi, jussi sint consilium capere, nec prius inde exire passi quàm re-*

 spon-

sponsum dedissent pro tuo arbitrio. Interroga conscientiam tuam, an non violaveris libertatem publicam, quæ modò Gubernatorum sententias promissis emeris, modò litteris sollicitaveris delectorum suffragia. Populus ergo jure de te quæritur: nos de Proceribus, quorum multos nobis infestos videas. Congressus, & occursus nostros vitant præter consuetudinem. Tanquam rebelles aut læsæ majestatis piaculo contaminatos fastidiunt. Consanguineos quoque suos, atque amicos deterrent imagine periculi, à nostro commercio. Spem gratiæ plerisque ostentant, si à nobis consilia segregaverint. Multorum quoque auribus haut obscurè insinuant, ubi Rex in Belgium venerit, aut Regem non fore, aut nefario sanguine parentaturum injuriæ suæ, noxisque daturum supplicia. Hi apud te sunt. Cottidiè tecum consulunt. Regis aures imbuunt secretioribus consiliis, & bonitatem illius in tristiora exstimulant. Tot Veredarios jam remisit Hispania: nullus tamen postulatorum nostrorum mentionem attulit. Sed Philippum Regem accipimus iter sibi, & legionibus per Gallias sollicitare. Ab eadem gente subsidia in nos exigere. Ducem Sabaudiæ auxilia instruere. Proceres tanquam contagionem metuentes, securitati nostræ timent accedere. Hæ causæ compulêre nos ad externas amicitias. Quas cum Gallis tamen nullas contraximus. Si Vasallos, & subditos scire vis pro quibus meritò sollicitamur; Belgæ sunt. Hi nempe qui causæ nostræ se junxêre. Sed nec illos, nec cæteros

fœderatos

fœderatos ſecuros reddere poſſumus, niſi Celſitudo tua, & tres iſti Proceres fidem interponant ſuam. Hos veluti medios inter te Regemque, & nos conſtitue, nihil utique acturos, niſi ex tuo arbitrio. Ita tamen, ut non militem conſcribas, non aliundè adſciſcas, quàm ſub illorum auſpiciis. Hi duces, hi centuriones, & chiliarchas dicant. Scimus id multis provinciarum rectoribus grave fore. Commodiùs tamen nobis cavere non potes. Præſentem reipublicæ ſtatum invidia poſtferimus. Atque ut mentem noſtram propius accipias, ad tempus duntaxat exigimus fidem veſtram. Deſpiciet interim Rex reſcindere velit, an admittere. Quem ſi recuſare contigerit; æquum eſt, ſpatium aliquot concedi iiſdem promiſſis ſubnixum: ut interim ſecuritati noſtræ conſulamus. Tres ſeptimanæ in id ſuffecerint. Cautionem quam viciſſim poſtulas, ſupervacuam ducimus. Quia nihil acturi ſumus ſine Auriaci, Egmondani, & Hornani conſilio. Hæc eſt noſtra cautio. Vires namque quas foris contraximus, offerimus ad obſequium Majeſtatis, exequi parati, quidquid ex ſuffragio Ordinum ille juſſerit.

Hæc mutuo metu, & ſimulatione retenti, invicem ſcribebant. Horrebant tamen prudentiores ad ſceleris novitatem, auribus Regum inſolitam: quæ non conveniret cum nomine Principis ſummóque imperio, nec ſine peſtilenti exemplo proferretur in populum. Cæterùm Gubernatrix non ſolùm terrore plena; ſed ad tantam negotiorum vim ſolicita,

Proceres cum quibus conferret, ferè non habebat. Auriacus Antverpiæ hærebat. Mansveldius, Arenbergius, & Megemus suas curabant provincias. Arschotanus Montibus Hannoniæ retentum se simulabat infirmâ uxoris valetudine. Hactenus enim nullo publico munere excultus, tragœdiæ speciem eminus aspexerat. Hornanus injuriâ saucius, curiâ abstinebat; prætextu ægritudinis leviri sui absentiam excusans. Præter Egmondanum, & Barlaimontium nemo aderat. Vtrumque ergò cum Privatæ curiæ senatoribus adse accersitos, interrogabat, quid sibi agendum in tam perplexo rerum articulo. *At ego*, inquit Egmondanus, *de Inquisitione, & edictis, & abolitione non quærendum amplius censeo. Quorum jam nullus est usus, singulis à libidine suâ modum flagitij exigentibus. Nihil enim valent leges, nihil judicia, nihil imperia, ubi vis, & audacia regnant, ubi mali, atque scelesti, carceribus eripiuntur ab insanâ multitudine. Id nunc agitur, bellum, an pacem velimus, alterutrum nobis fœderatis promittentibus. Nisi ergo admittimus Generalia Ordinum comitia, flagrabunt omnia civili discordiâ, armaque propediem præ foribus strepentia audiemus. Ista vero utcumque periculosa sint consilia, neque utilia publicè; tamen ut necessaria suadeo; ut apparatum armorum fœderati destituant, sectarij vero remittant supercilium. Multum quoque fiducia decedet exter-*

externis, destitutos se sentientibus conspiratione nobilium; quos econtra pro Rege suo obstinatos, abominari seditiones viderint. In summâ ex duobus malis, eligendum est minimum. Omnes quidem laudabant Egmondani sententiam. Viglius tamen *non placere sibi* dicebat *tam periculosa remedia, neque tantum se tribuere comitijs, ut ab his exspectari possit religionis incolumitas. Demus,* ait, *Ordines majorum religioni, ac venerationi Regis sui deditos, novitatibus non oblectari: polliceri tamen nemo potest, nihil utique illos antevertendis calamitatibus concessuros libellis, quos sectarij ex omni parte uno animo impetuque obtrudent. Haut frustra olim placitum principibus, ne absentibus ipsis Ordines haberentur. Cum vel præsentes cohibere vix possint, ne vel jura sua augeat populus, vel sceptrorũ libertatem astringat. Hoc enim periculi in se habent ista comitia; ubi quod singuli non auderent, universi consentiunt, infesta semper, & nunquam sat suspecta dominantibus. Nam ne Regem quidem velle existimo. Scit enim quam procaciter sibi nuper illuserint. Populo cum Principibus nunquam convenit. Dominari illi volunt, hic liber esse. Quæres igitur, quid censeam, quando nec recusare comitia, nec admittere sine periculo possumus? Mea ferret sententia cavendum esse Conjuratis, & per æqua, per iniqua conciliandos reipublicæ. Comitiorum vero negotium deferendum ad Regem, ut ipse statuat quod potissimum res exegerint.* Huic sententiæ Guberna-

trix

trix accessit. Nam cæteri quoque non dubitabant quin optimè Viglius dixisset. Secundùm hæc statuitur, respondendum esse Conjuratis, de postulatis eorum Gubernatrici curæ fore. Paucorum dierum inducias petere. intra quos mitteret ad Regem, Proceresque contraheret in curiam, quos in XV. Cal. proximas adesse omnes jusserit. Prædes quos exigerent absentes esse. Inuitos autem vadari non posse. Ad hoc decretum Conjuratis deferendum Egmondanus deligitur. Datum illi præterea in mandatis, ut quoquo modo pacaret contumaces, hortaretúrque dissolvere fœderis nexum, sub cujus fiduciâ sectarii tam flagitiosa peccarent.

Gubernatrix postridiè ad Regem scripsit. Materiámque consternationis subtrahendam rata, omne positum esse edocuit in celeritate remedium. Rempublicam in extremo sitam, & citò perituram ni festinaret occurrere. Siquidem Rex propriâ indole ad consilia tardus, etiam cùm tot tumultuum admoneretur, post VIII. Cal. Apr. nihil rescripserat. Id præcipuum alimentum malorum fuit. Cùm suspensa Gubernatrix, & quid actura esset à Rege semper exspectans, protraheret cottidiè remedia, quæ in tempore adhibere debuerat.

Iam Gandavenses, jam Silvæducenses, & in Zeelandiâ Middelburgenses, majorum sacra fastidire

fastidire cœperant. Harlemum, Lugdunum, Vltrajectum, Neomagum, Trajectum, Zirixæa, Tornhaultum, & proxima quæque concionibus fœdabantur. Amsterdamenses semel iterumque portas civitatis occluserant sectariis, ad conciones prorumpentibus. Prævaluit tandem ira multitudinis; quamvis etiam tum Magistratui ab optimo quoque pareretur. Nā nec corrigi contumaces poterant, nec sisti furentes. Infirmitate retinentium magis accendebantur. Non Ipras, non cætera Flandriæ primorum constantia in fide retinuit. Instar morbi scelus, & amentia urbes, municipia, vicos pervagabantur. Vna Brugarum civitas erat, quam tempestas illa nón libaverat. Hanc sectarij per epistolas alliciebant in consortium, & si resisteret magistratus, vim, & ultionem minabantur. Momentoque temporis quatuor armatorum millia Brugas contendunt, templumque Sāctæ-Crucis in ipsis suburbiis concionibus incestant. Neque civium hoc crimen erat; sed eorum maximè, qui nuper Gandavum juxta insani, facem audaciæ prætulerant. Ducentos tamen Brugensium interfuisse comperio. Quorum pervicaciam magistratus timens, Gubernatricem invocavit. Missusque eò Egmōdanus, trecentos civiū adlegit in stipendium. Et sic haut ęgrè suppressum est scelus, in cujus etiam odium genius urbis duraverat. Insignis ea tempestate Hannonum

nonum constantia fuit. A Valencenensibus sollicitabantur crebris epistolis. Et haut procul Montibus concionem edixerant. Ad discutiendos eos Latrunculator Hannoniæ egressus, idoneâ manu in ipso conatu furentes oppressit. Montensem Vrbem Arschotanus obsequio sibi demeruerat, & si cætera nutassent, Gubernatrici servabat ad receptaculum. Luxenburgum discreta spatiis regio, vitiis aliarum non miscebatur. Nec alia sanè provincia per civiles hos motus modestius egit. Eadem prope Namurci quies fuit. In Artesiâ denique integritas prævaluit. Flandrorum tamen & Valencenensium contactus, finitimos aliquot vicos, quasi agitantibus ventis, contagione infecerant. Proditúmque memoriæ est, ex tot satrapis, quibus ea regio abundat, haut amplius septem conjuratis accessisse. Regebat tum Atrebatum Vice-comes Gandavensis, vir nulli aut fide secundus, aut obsequio. de cujus virtutibus trademus postea. Nusquam fides in reliquis provinciis, quas fatalis tabes usque ad desperationem corripuerat. Geldria, Frisiáque crebris quatiebantur motibus, Gubernatoribus frustra obnitentibus, quorum constantia in contemptum venerat. Scires omnia ad seditiones vergere. Libidinem concionum multo armatorum præsidio Sectarii tutabantur. Equites in turmas componebant. Vt quisque

opibus

opibus validus, tela, equos, pecunias conferebat. Expilationes monasteriorum, raptus, & sacrilegia hauserant animo. Denique fiduciâ Conjuratorum inflatos, superstitione, ac lasciviâ discordes, non lex, non magistratus, non pudor, aut metus cohibebat. Provincialium curiarum projecta auctoritas, vano conatu jura exequebatur. Imperium viribus destitutum, decreta supplicia expetere non poterat. A sectariis vi agebatur. Fortè advocatum quendam Gandavi sceleris compertum, Procurator Generalis in judicium traxerat; cùm sex armati repentè in Præsidem Flandriæ domi invehuntur. Minister quoque simul venerat, superbeque poscebat, absolvi captivum, ac in posterum concionum libertati desineret officere. Cæterùm ille ad hoc fulmen haut quaquam territus, paucis respondit. *Regis se Ministrum esse. Imperio ejus morem gerere. Scire etiam ipsos novas leges ex communi Procerum consilio nuper sancitas in illicita conventicula. Quas cùm perferre jussus esset, exercitium earum remittere non posse sine crimine. Nullóque metu adduci posse, ut officium destituat.* Quem contractâ fronte intuens Minister; *ecquid intelligis*, inquit; *Verbum Dei nullis astringi legibus? in summa, denuncio tibi, ut malo caveas.* Et in hæc verba excedebant è limine. Signóque sibilis dato, plures statim armati prosiliunt, qui in insidiis constiterant. Strictos-

ctosque gladios vibrantes, ultra minas tamen non sævière. Longè atrociori viâ in Brabantiâ grassatum est. Trecenti ibi sectarij ad facinora collecti, quæcumque audebant. Famosus quidam Minister Vilvordiæ in vinculis detinebatur. Ad quem eripiendum cum munimenta arcis frustrà tentassent, injecturos se faces tectis oppidi atrociter minabantur. Iubebantque id ipsum denuntiari Prætori. Consumptaque urbs incendio foret, ni libertas Ministri ruinam prævenisset. Mechliniam inde digressi sunt ad paria facinora. Sed pavidi cives obiectis portis venientes excluserant. Igitur in rabiem versi, proxima quæque exterrent. Nec procul Bruxella aberant; jactabantque propediem admoturos se urbi multitudinem. Quibus auditis Gubernatrix non mediocriter expalluit. Tot simul flagitijs obviã ire non poterat, apparatu belli destituta, armisque, & milite; ac si hæc suppeterent, pecunia tamen deerat. Ordinarias turmas instrui jusserat. Sed illæ apertè inclamabant non facturã Gubernatricem ut sine stipendio militarent. Igitur ad conquirendas pecunias intendit animum. Vsitatum hactenus fuerat in extraordinario discriminis articulo, sub honestâ mutui specie tributum aliquod ecclesiasticis imperare. Tunc quoque rogari placuit. Quippe eò proclivius collaturi videbantur, quod hac pensione incolumitatem suam cogitarent redi-

redimere. Conferendi exemplum Hannones præbuere. Idem factum in cæteris provincijs. Sed benigna illa liberalitas præteritorum annorum stipendia exonerare non poterat. Ad ea igitur dissolvenda consilium inijt, fastigio quidem indignum, sed quod terror & necessitas facile excusat. Quæstum enim ex sorte (Lotharias vulgo dicimus) facere instituit; sublevatura ærarij angustias sine cujusquam incommodo. Vrbes interim in finibus positas, supplemento militum firmavit. munimentum adversus finitimos, & si necessitas postularet, contractura inde auxilium in civili discordia. Gubernatores, & Provincialia concilia prætores quoque, & magistratus admonuit, diligenter caverent, ne externis hostibus, civitatum munimenta aperiret proditio. Denique ut cum saniore civium parte inirent rationem, qua illicitos cœtus discuterent, urbesque, & populos continerent in obsequio. Et quoniam non sine Dei ira mala ista accidere videbantur, publicas preces. & supplicationes indixit. Hæc in præsens suppetebant remedia: sed vana atque infirma in tam vasto incendio. Plebs varie pessum ierat, cupida rerum novarum, simul agitata pestilenti sydere illius sæculi.

Dum hæc in Belgio aguntur, Rex in Hispania solicitus, insumebat operam consultationibus, adulta jam malitia nihil profutu-

ris. Montignæus enim eodem pervenerat cursorijs equis. Et quid de mandatis suis fieri placeret ad Regem retulerat. Ille vero suos in Concilium contraxit, & quod optimum ducerent ad se referri jussit. Hi tum maxime Concilium instituebant; Dux Albanus, Gomesius de Figueroa Feriæ comes, Antonius de Toleto magnus prior Ordinis sancti Ioannis Leonensis, Ioannes Mauricius de Lara, Archiœconomus Reginæ, Reynerus Gomesius Princeps d'Ovoly & Comes de Melito, Ludovicus Quixada Archippocomus, sive magnus Scutarius principis, Tissinacquius, & Hopperus, & Cortevllius. Rex autem non intererat, ne forte studio suo suffragandi libertatem adimeret contraria suadere timentibus. Et quia plerisq; semina morbi ignota adhuc erant; ita instituere consilia ut prius de genere mali, deinde in remedia inquirerēt. Concilio Belgico Figueroa præerat. Verba ejus in hunc modum traduntur. *Nunquam mihi dubium fuit, haut alio spectare Belgicorum Procerum consilia, quam ut in turbidis rebus, & per religionis licentiam quassatis, summam imperij ad se traherent. Primo enim quibus non machinis Granvellanum amoliti sunt? quare tamen irascerentur illi non habebant. Hoc de illo quoque inimici confessi sunt. Quid est igitur quod causabantur? Non expedire reipublicæ unum aliquem in eo fortunæ gradu summam imperij habere in manibus. Majorum mores ob-*

stare.

stare. Eam prærogativam deberi Proceribus. Hoc prætextu exturbavere periclitantem Cardinalem sub omnium invidia. Sed re vera constantiam ejus oderant, quam libidini suæ credebant officere. Deinde legatio Egmondani supervenit, de Inquisitione, & edictis querelam ferens, & curiarum omnium vires Proceribus vindicatura. Ab hâc spe dejectis, libellus Conjuratorum successit. Qui sunt illi Conjurati? fratres, cognati, affines, domestici, amici, & familiares Procerum? Quid igitur flagitant? Inquisitionem tolli, mitigari edicta, Generalia Ordinum comitia contrahi. Nempe ut in comitijs rempublicam ex suo formarent arbitrio; Inquisitione vero, legibusque sublatis, promiscuam sacrorum licentiam inducerent. Vt vel inde nemine profitente satis intelligas, non alienos esse Proceres à Conjuratorum consilijs. facinusque inter se partiri, quos in unum omnes cogit eadem factio. Ne id quidem Proceres dissimulant; qui ad ultimum suasere Regi, ut Inquisitionem abrogaret, edicta leniret, præteritorum gratiam concederet, officia trium curiarum in unam confunderet. Hæc sunt quæ modo Montignæus attulit. De adventu Regis parum aut nihil adiecit. Cujus præsentiam Proceres non desiderant. In summa, duæ in Belgio sunt factiones, una Procerum altera Conjuratorum. Altera alterius instrumentum est. Et in id utraque collineat, ut dominationem Proceribus transcribat, quo deinde illi vel in Regem potentiam exerceant.

Post hunc sermonem, fuere qui censerent, prudenter facturum Regem, si vel ipse, vel

præfectorum aliquis ad opprimendum malum in provincias transiret cum exercitu. Sed eam sententiam plures abhorrendo; *Non paucos in Belgio sontes esse testabantur. Multos tamen ex his non propria indole abstractos; sed levis animi vitio alienæ stultitiæ accessisse. Bonorum interim numerum præpollere cæteris. Abominandum ergo remedij genus fore, pari supplicio cunctos afficere. Quippe bellum geri non posse citra bonorum injuriam. Longe aliam esse voluntatem Regis, qui mitem, & pacatum animum præstare cupit subditis; & cum illis haut aliter agere, quam tractare liberos solent offensi patresfamilias. Hi justitiam pietati admiscent. Domestica flagitia sic curant, ut liberorum salutem, non ultionem videantur exigere. Regem enim corrigere velle, non evertere; sanare, non exstinguere.* Cum his & ejusmodi argumentis pro se quisque vicissim certaret; in hanc tandem sententiam concessum est, ut referendum Regi dicerent: *Duo omnino suppetere remedia. Alterum verum, & solidum. Alterum medium quidem; sed necessarium. Solidum remedium in celeritate positum esse; si primo quoquo tempore in provincias festinaverit Rex, in ipso apparatu deprehensurus sectariorum consilia. Religionem adhuc in potestate esse. Auctoritatem refractariorum caducam, atque infirmam. Si proximam hyemem otiosus extraxerit, non religionem, non fidem, non obedientiam inventurum. Præcipitatam insaniam non postulare lenta remedia. Neque etiam exspectandum, donec mali junctis sibi externis*

super-

supercilium tollant, & nihil amplius sincerum sit in provinciis. Componi adhuc res posse sine ferro, & sanguine. Sed glissentem seditionem in ipsis cunis opprimendam esse. Mox enim nihil proficient succincta legiones, vel certe non nisi inhonestis condicionibus ferociam discutient. Ipsum Regem hanc sibi expeditionem sumere debere. Nihil profuturam, si alteri permiserit, quantumvis egregio. In eo enim non elucebit reverentia Majestatis, non eminebit auctoritas. Quin imo atrociorum secessionum causas daturum partibus, utrimque armatis, & ministerium Regis utrimque praeferentibus. Sicut nuper in Gallia accidisset. Haec ergo incommoda praevenire debet Rex praesentia sua. Boni enim auspicia ejus sequentur. Dubij conspectu Majestatis perculsi, ad eundem respicient. Mali non habebunt in quo fiduciam reponant. quorum cervicibus exercitus incumbens, societates ac factiones dissoluet, libratisque conatibus rebelles in leges subjiciet. Tum demum religionis negotia secure componet, instructus legionibus, quas turbulentis objiciat. Si quid in Ecclesiastica labaverit disciplina, revocabit ad Concilij Tridentini severitatem. A sectariis vero exiget ultionem flagitij. De edictis, quod videbitur, constituet. Si quid in Concilio Status, vel Finantiis, aut secreta curia mutandum duxerit, rectius ibi perficiet. Deesse nobis hic acta. deesse decreta majorum, unde praeteriti temporis formam, moresque liceret colligere. Controversias quoque inter easdem curias exortas, dissolvet. jubebitque singulas contentas esse mandatorum suorum finibus. Operam denique dabit, ne indulgentiae, & abolitiones, ne munera, & honores,

 in qui-

in quibus potissimũ tranquillitas, salusque publica consistit, ad indignos perveniant. Hæc sunt solidiora remedia. Quæ si mature applicari possint vulneribus, frustra jam in cætera inquirimus. Cæterum dum instruitur exercitus, dum aulæ moles per se gravis movetur, hyems est, & intempestiva aura navigantibus. Quippe non aliter Rex in Belgium transportari potest, quam Oceano. Temere crediturus salutem suam externis hominibus. Proinde ad media remedia necessitate compellitur. hoc est; de Inquisitione, & edictis, ac præteritorum delictorum venia, quid agendum sibi, consideret. Flagitiosum olim in præsentium scelerum remedia, & securitatem suam, futurorum præsagax Ecclesia instituit. Nihil enim sperandum, erepto telo quo integritatem ulciscitur suam, quam ut religio exponatur injurijs. Nec sine periculo edicta resolvi in ancipiti republica. Malos pœnis affici debere. Quid enim futurum si nihil præter scandala, & conciones, ac conventicula leges corripiant? nec id quidem idoneo supplicio; sed sub prætextu turbatæ pacis, aut læsæ tranquillitatis? scilicet ut fas cuique fiat, intra domesticos parietes contaminatæ conscientiæ morem gerere. Itaque si tempora admitterent, suasuros se fuisse majorum morem retineret, nec supplicia irrogaret mitiora præteritis. Nunc vero magnopere censere, sceleratis hominibus ignoscat, & præteritorum criminum gratiam faciat. unos tamen Ministros, & concionatores excipiat. Inquisitionis quoque Papalis potestatem exarmet, ita tamen ut Episcopalis in usum veniat. Edicta vero in adventum suum differat. & si

ne hæc

ne hac quidem moram ferant, Belgas ipsos jubeat formulam concipere, transmittendam in Hispaniam, ut de hac quod videbitur Rex constituat.

Hac relatione audita, Rex ad Gubernatricem litteras dedit, quibus sententiam suam, in hunc modum commisit. *Domina bona soror mea; Haut alia mihi unquam mens fuit, quam ut clementiam cum meis communicarem. Pristino affectui absens non detraho. Nihil equidem negare constitui, quatenus inviolatus numinis cultus patietur, & conscientia mea. Quod ex litteris hisce satis intelliges. Neque id necessitati tribuo, quam repræsentas; sed naturæ meæ. Malo me gratiæ, quam vindictæ pœniteat. At enim Inquisitionem aboleri desideras. Scio quantum momenti postulatis illis subsit. Hæc sunt arma, quæ ex olim in rebelles Ecclesia instruxit. Quibus hactenus dignitatem suam tutata est à sectarijs. Majorum consilia damnare non possum. Neque tamen institutis eorum ita me addixi, ut ab illorum prudentia recedere nefas existimem. Ad præsentis sæculi genium cogitationem direxi. Imperator pater meus Inquisitionem accepit, quia frænandæ malitiæ Episcopi deerant. Cum sub incuria eorum, qui jurisdictioni præerant torperet Ecclesia, ad hæc auxilia recurrere coactus est. Nunc inter tot Episcopos eadem tempora non videntur. Facilè itaque persuaderi mihi patiar, Papalem Inquisitionem expungi; modo Episcopalis robur accipiat. Edicti formulam, quam concepistis, plane inutilem esse video. quia sectarii haut alio spectant, quam ad libertatem religionis. Quod ex fa-*

mosis libellis facile est intelligere. Fœderati vero à Generalium Ordinum concilio edictum exspectant. Sed obsecro, quid bonorum interest, ha , an illæ rogentur leges? Quippe suopte ingenio ad licita , & honesta feruntur, nec contra majorum morem quidquam attentant. In malos autem nulla satis atrocia statuuntur supplicia. Veruntamen ut tranquillitatem civium, beneficium meum faciam ; recudi leges non recuso. Nec tam diu pressissem consilium meum , si provinciarum omnium accepissem suffragia. Absque his nihil novi statuere oportuit. Quippe in leges municipales, aut privilegia impingere non est animus. Nam si rogandi morem omittimus, bonorum offensa præsto est. Quia nec priora edicta sancita sunt inauditis provinciis. Et male leges sciscuntur, quas usus postea rejiciat. Imo ad exemplum pertinet , semel latas perpetuo custodiri. Cæterum si constare robur legibus volumus , quædam à juris communis præscripto exigenda sunt. nempe ut contumaces, anabaptistas , & relapsos ignis compescat. bona vero eorum publicentur, quos gladius extinxerit. Quis enim probare poterit , exules ipsos fortunarum suarum retinere arbitrium ? Usufructus , antenuptialia lucra, hæreditates , & legata ad eos pervenire, quos flagitio suo patria expulsos , civili beneficio indignos lex fecit ; Ius commune has perduellibus pœnas liquido imposuit. Quarum mentionem in formula moderaminis vestri nullam invenio. Dubium consilio, an errore. Sed delatores pœna aut præmio ad proditionem sceleris sollicitari non video. Quasi futuri sint, qui sponte

qui sponte velint accusare? nemo gratis subiturus est delatoris invidiam. Hæc velim eo candore admittas, quo ipse exigo. Nam quod ad me attinet, augendo ærario non studeo. Sed quia publicæ utilitati conducere arbitror, & ita fieri debere jus commune demonstrat. Edictum *anni* MIↃXLIX. *idem constituit, nihil tum detrectantibus* Ordinibus. *Neque interim ad rem pertinere puto, quo pacto obstinatæ mentes frangantur. Potestatem vobis facio, concipiendi formulam; ita tamen, ut religionem mihi, & Majestatem illibatam servetis. Quodcumque autem videbitur, quamprimum ad me transmitte. Præteritorum veniam quam requiris, quantillum profecturam existimem ex hoc conjicio, quòd* Fœderatos *spe sua frustratos videam. Quanquam nec satis accipiam, utrum ipsos duntaxat Fœderatos, an & Ministros, & sectarios gratia quoque dignos judices. Nolo tamen legibus constringi clementiam meam. De his quod videbitur ipsa constitue, & præteriti furoris veniam fac, pro tua prudentia, & arbitrio. Unos tamen condemnatos excipio.* Fœderati *vero vinculum resolvant, & ad conciones, cœtusq; illicitos dissipandos omnem tibi industriã conferant. Hac demum lege gratiam ratam efficiam. Quò minus ipse iter in* Belgium *instituam, per imminentem hyemem non licet, deprehensuram me sine dubio in mediis fluctibus. Primo tamen vere appellere statui. Interim si conciones, & conventicula non cessaverint;* Ordinarias *turmas, & præsidiarios objicias. In* Fœderatos *easdem partes amplexos, conscribe exercitum. Præfecturas delectis attribue. Horum virtus se-*

curum me efficiet. Nam & civitates ferè in obsequio ſtant. Et quo fidem illibatam retineant, pratores, & magiſtratus ad colendum officium litteris exſtimulo. quas ſine mora deſtinandas trades veredariis. Vale. ex Silva Sigovia Prid. Calend. Auguſt.

Hanc utique epiſtolam in longum tranſcripſi, non ut moli voluminis aut copiæ conſulerem, quod unum ſemper vitium maximè declino: ſed ut boni Regis famam calumniis exonerem. Nemo ſcriptorum eſt aliarum partium, qui nocentem non pronuntiet. Servitutem, & regnum cogitaſſe mentiuntur. Et quò magis exoſum populo faciant, plura innocentiæ ejus maledicta affingunt, præteritis virtutibus, quas mitiſſimi Rex ingenii, ſupra benignitatem candidiſſimas exercuit. In ſacra majorum (nec immeritò) pervicacior fuit. Hæc ſi adſint, cætera facilè populo condonaverit. Sed ab æquo lectore, ſinceriſque judiciis, ſaniorem ſententiam exſpecto. Fata erant, quæ Belgas urgebant. Ad quorum iram avertendam publica vota & ſupplicationes Rex in Hiſpania ſuſcipi juſſit. Eadem in Belgio fieri mandavit. Litteras quoque ad Proceres dedit, blanditiis plenas. Tempus appetiſſe monens, quo conſtantiam ſuam fidemque probarent. Idem quoque magiſtratibus perſcripſit.

Miſſis his epiſtolis, alii, atque alii tabellarii in Hiſpaniam perveniunt, nunciaturi triſtio-

tristiora præteritis, & afflictæ statum provinciæ, quo in discrimine religio esset, qua in perplexitate rerum Gubernatrix. Denique cuncta fervere discordiis, sub infanda sectariorum audacia.

Ad hos nuncios indignari Rex cæpit, quod sibi populus tam procaciter illuderet. Succinctisque legionibus ad omnem fortunam opus esse ratus, tria equitum, decem peditum millia in Germania conduci jussit. Gens armis strenua, suaque indole in martem propensa, plura Cæsari, deinde & Philippo Regi stipendia generose, fortiterque fecerat, in venali fortitudine ignara perfidiæ. Sed nec recens adacta in Sacramentum vexilla destituit, quod tyrones Belgæ inter flagitia non numerant. Et cum hodierna prudentia statum robur in peregrinis constituat, inter eos Germani, nihil cæteris virtute, nihil affectu concedunt in principem, cujus ære militant. Turmas equitum in hunc modum distribuit. Erycio Brunswicensi tradita sunt tria millia; totidem Ernesto Brunswicensi. Philippus frater quingentos accepit. Joanni Bavaro centum quinquaginta; parem numerum Joanni Willaertio attribuit. Pedites vero in triginta tres manipulos cõtraxit. Ex his decem cohortes Joannes Nassovius, totidem comes Everstenius legerent. Gompenbergium octo præfecit. Waldensingerus quinque

jussus

jussus est conscribere. Hos sibi Principes mercenarios pridem effecerat. Paucorum annorum debitam pensionem exigentibus persolvi jubet, missis in Belgium trecentis aureorum millibus. quantam summam necessitas requireret, & præsens fortuna permitteret. Ex eadem pecunia sexaginta duo millia præsidiariis, turmisque Belgicis in sex mensuum stipendia numerari præcepit. Cæterum ne Germaniæ dynastæ ad tanti exercitus famam, in suspicionem raperentur; necessitatem armorum Cæsari excusavit. Gubernatricem præterea quæ moliretur secretis litteris edocuit, Generalia Ordinum comitia differri præcipiens.

Jamque epistola quam ante transcripsimus, in manus venerat. Nemini dubium erat, Conjuratos malè sibi conscios, nisi ex Generalium Ordinum comitiis edicta non passuros. Nec mitius aliquid sperabat Gubernatrix. Itaque Viglium, Bruxellium, & Assonvillium ad se accersit ex Privatâ Curiâ, Barlaimontium, & Hachicourtium adesse unà jubet. Soli enim ex Proceribus aulam instruxerant. Deliberare eos jubet, quid sibi statuendum de voluntate Regis; infirmo, ut videbatur, in præsens remedio. Illi commodius de his relaturam dicebant xv. Cal. proximas, in communi Procerum concilio. Absentibus iis de tanta re statui nihil debere. Nam si infelicem exitum haberent litteræ, omnem invidiæ molem

molem in se undaturam. Probata sententia, epistola magis non publicatur, quam supprimitur. Jam quoque ea quæ scripta erant ad aures Conjuratorum pervenerant; præcipue indignantium, quod nullam comitiorum mentionem epistola præferret, quæ tam profunde imbiberant. Credebant enim absque his tuto sibi caveri non posse. Et pro repulsa interpretabantur, quod Rex non scripserat. Itaque novis tumultibus visum est opus, & atrociori scelere extorquere, quæ Rex sine scelere indulgere non poterat. Interceptæ sunt à Gubernatrice Tornacensium epistolæ, quibus significabant Conjuratis, ut illico ad se mitterent, quid postremis eorum postulatis respondisset Rex Philippus, alioquin quæ destinassent strenue effecturos. Vnde facile est conjicere, ex Conjuratorum instinctu transactum esse sequens facinus, qui sectariis tanquam instrumentis ad flagitia abutebantur.

Ergo postrid. Idu. Aug. proruptum est in apertum sacrilegium. Compositionem sceleris referre non possum. Nemo enim in tanto consensu auctores meminit. Sunt qui auspicia Tornacensibus imputent; & ab his submissos, qui perditissimorum audaciam pecunia conducerent. Ego verò ùt non unum aliquem populum, ita injuriam temporum accusare non desino, mutationem rerum porten- *Initium Iconomachia.*

tendentium. Trecenti circiter numerati sunt, qui sacrilegiorum licentiæ viam aperuêre. Obscura fæx, & vappa populi. & inde in audaciam pronior, quia occulta. Quorum unum, etsi maximè nefas, ne nominare quidem possim. Homines sine tribu, sine nomine, finibus Audomarensium egressi, mortalium omnium notitiam amiserant. Sed Monasteriorum opibus avidissimè inhiantes, primùm omnium abbatiam Wulverghemiam, haut procul Curraco sitam, hostiliter diripiunt. Clausæ erant in ea virgines sacræ. Ipsa solitudo loci, sexusque naturalis imbecillitas, Iconomachorum audaciam erexerat. Hoc sceleris auspicium fuit. Imbutæque semel sacrilegio manus, nihil furori postea reliquum fecêre. Calcare sacra, aras evertere, insultare imaginibus, ornamenta absumere flammis, violare sepulchra, ossibus defunctorum illudere. Mira prorsus & abominanda crudelitas. Quasi parum facinoris in superos admitterent, etiam manes lacessere sustinebant. Nunc demum intelligimus, quanto posteritatis damno eraserint litteras, Majorumque insignia marmoribus insculpta, quorum nunc vestigia aberranti sæpe conjectura multorum ingenia curiose persequuntur, aut à famâ memoriam requirunt, nullo certo auctore subnixam. Neque hunc furorem catholici tantum detestantur: sed

etiam

etiam quiſquis aliarum partium liberalibus artibus ingenium excoluit. Iconomachorum tamen non intererat quid poſteritas amitteret. Per omnem illam oram graſſati ſunt in templa. cæteriſque ad eadem audenda exemplum præbuere, facilè ſequentibus, quod timebant incipere. Diceres ergo incendium per rura diſcurrere. Ita confeſtim, & ſine mora obſcuriores aliquot pagos, pari audacia in Caſſetana regione, pertentant Sectarii & Miniſtri in partibus. Inde ſtatim Bellam corripiunt. Cæterum Bellæ monaſterium erat, quod ex Prioratu Carolus Cæſar in Abbatiam extulerat, tranſlatis eò monachis D. Joannis Teruanenſis Benedictini Ordinis. In hoc Divus Antonius peculiari religione colebatur à populo. Vota quoque pendebant de pariete, ſanctitatem loci teſtantia, quam multorum annorum donaria celebriorem effecerant. Argenti ingens modus altaria inſtruebat, cultuſque ad magnificentiam ſacrorum exacti. Hæc ſectarii religionis odio, ſeu prædæ cupidine, ſcelerata pietate furiis conſecrant. Non ſacro, non profano manus abſtinent. Sedibus ſuis Monachos exturbant. Nihil intactum, nihil integrum relinquunt. Ornamentis ſacrorum abutuntur ad ludibrium, calicibus ad temulentiam. Et ne catholicæ religionis memoriam relinquerent; bibliothecam flammis abſumunt, multorum annorum labore,

labore, atque impendio instructam; & in hac multa clarissimorum ingeniorum monumenta, quibus adhuc typi lucem negaverant. Omnia prorsus vestigia prioris sæculi abolere decreverant, ut novitatem suam imputarent antiquitati, aptatoque mendacio, fabulosę origini apud posteritatem illuderent. Nihil ab infesto Christianorum hoste immanius exspectes. Plane ut jam non sit, unde succensere Barbaris jure debeant. Igitur omnia quæ reperiebantur, aut rapta, aut consumpta erant. Avaritiam tamen satiare non poterant. Sparsas per agros locupletum domos prædabundi irruebant, cultum ecclesiarum abscondi simulantes. Quæ res multorum iram, rixasque provocavit. Adeò ut quidem exprobrarent Ministris, nihil aliud ipsos, quàm latrocinandi licentiam sub larvâ pietatis aperire furentibus. Et certè non aberraverât à vero. Et Ministri pudore victi, ad declinandam invidiam, aurum omne, & argentum templorum æditius jubebant restitui sub inventario; cæteroquin ut in furem se animadversuros. Fuere tamen qui abstruderent, & in crucem sublati exemplum fecere. Ea res avaritiam cohibuit. At ne simili licentia in posterum grassarentur; non dispersi, & palantes ut antea; sed conferti, ac composito ordine iter instituunt. Primi ibant Iconomachi cum bipennibus,

cæte-

cæteriſque inſtrumentis, obvia quæque fana invadere, & ſi reſiſteretur, fores dolabris perrumpere juſſi. Miniſtri duo proximè ſuccedebant, homines nullo ſtudio exercitati. In eam provinciam ex ſutrinâ vel textrinâ ſurrexerant. Populari tamen facundiâ & miſcendis ſeditionibus validi apud multitudinem, crebris contumelijs in imagines debacchabantur. Poſt illos veniebant Diaconi, & Seniores; quos immenſa ſequebatur multitudo armis exculta. Hoc modo Stegram perventum eſt. quos Gallicus ibi Miniſter magno gaudio excepit. Inde Wervicũ, & Menimã, & Waſtenum, & circumjecta populati; ecce Meſſenenſem abbatiam, miſerabili vaſtatione diripiunt. Nec Flandriâ contenti, prætereunt Lyſam flumen, & Inſulenſium aliquot vicos ſacrilegio fœdant. Donec omnem iram effunderent in Marquettenſe monaſterium. Hinc Seclinium verſi, ab accolis excipiuntur, qui ex finitimis undique pagis ad tutandam templi religionem armati convenerant. Multi Iconomachorum ferro cæſi, alij præcipitati in paludes, obſcœnum ſpiritum in cœno evomuêre. Ad Raſſegemium quoque fama delabebatur. qui mox ſupervenit cum militibus: Sed adventum ejus ſubitâ fugâ ſectarij prævenerant. Et ſic ibi aliquando rabies ſtetit: ut in Flandriâ rurſus atrocius inſurgeret, quam non ſatis habuerant miſerrimè ſemel afflixiſſe. Vix Nor-

mannorum olim tanta fuit vastatio. Quadringenta & amplius templa triduanus furor absumpsit. Nec adhuc tamen oppida pertentaverat. Hoc unum deerat publicis malis. Manebat ibi adhuc aliqua magistratuum reverentia: cùm econtra in municipiis, vicisque, & pagis sine metu licentia grassaretur. Donec & oppida ad ultimum cessere.

Cæterùm Egmondanus ad primum Iconomachorum tumultum Ipras processit, ut auctoritate nominis sui cives contineret in pace. Habebat in comitatu Flandrorum præcipuos. His auctoribus edictum promulgat, quo externi in civitatem recipi prohibebantur. Salutaris haut dubiè lex: sed absque armis exerceri non poterat. Et interrogantibus Egmondanum magistratibus, num templa tentantibus vim inferrent; contraxit humeros in cervicem, mandatum sibi non esse respondens. Mox inde se Bruxellam recepit ad concilium. Plerisque multum irridentibus, quòd adversus rebelles, & vim publicam molientes, custos & moderator provinciæ mandatum requireret. Exspectandum illi mandatum fuisse, cùm Gravelingam juxtà, temerè pugnam ciens, propè in discrimen attulit fortunam publicam. Bonos ergo desperatio cepit. Multi enim haut immeritò suspicabantur ea quæ acciderent sponte, vel fraude Procerum evenire. Malis autem aucta est alacritas. Et ex

alia

alia parte gaudebant flagitiis Iconomachi. Nec tam Ministros, quàm prædam sectantes, proximam quamque civitatem rapinæ destinant. Plures furentibus cottidiè aggregabantur. Corrupta enim erat latius regio, & superstitionis suæ vindex unusquisque videri volebat. Raptim igitur Abbatiam Belloptatensem, haut procul Ipris, inopino tumultu corripiunt. Inde à sectariis ex compacto acciti sunt in civitatem nemini clausam. Vi & licentiæ leges cesserant. Obstupuere magistratus ad hanc turbam, & quid actura esset exspectantes, alienam stultitiam immoti contemplabantur. Parum videbatur in plebe opis esse. Major pars occultis studiis favebat Iconomachis. Quibus se obscurissimus quisque statim applicuit. Itaque cùm nemo obstaret, funestæ pietatis crudelitatem licenter exercent. Ordinem sceleris non invenio. Totus tamen dies per sacrilegia consumptus est. Nec in delubris amplius restabat, quod polluerent: cùm desertum episcopi palatium, canonicorumque domos vi perrumpunt, & tanquam in capta urbe, bonis insultant. Inde tandem digressi, totam illam regionem impunè peragrantes, proximos Franconatus pagos pari audacia funestant. Vlterius progredi metus prohibuit.

Auriacus hactenus Antverpienses tenuerat in tranquillitate, lætissimis auribus accipientes, quæ in Flandria acciderant. Quorum suc-

cessu ad paria scelera animati, sordidissimorum hominum audaciam pretio sollicitant. Et inventi sunt, qui in diurnum solidorum decem stipendium locarent operas suas ad flagitium. Encœniorum tempus erat, decimo octavo mensis Augusti. Tradito à majoribus more, totum hunc diem impendere lætitiæ publicæ. Populus ad hilaritatem effusus, vel temulentiâ marcet, vel spectaculis oblectat ingenium. Multi quoque mortales ex proximis urbibus, pagisque ad solemnia confluunt. Magnâ pompâ supplicatio instruitur, quam longa personarum series, in historiam circumducta, exornat. Cives armati procedunt, cultu ad magnificentiam exacto. Post eos geminus sacerdotum ordo, in candidâ veste, & dalmaticis. quos B. Mariæ simulachrum sequitur, suppositis sacrificorum humeris sublatum. Peractâ pompâ, non statim cellæ suæ imago redditur. Sed collocatur in testudine templi, & in octavum diem pietatem populi exspectat. Istum sacrorum ordo fuit. Civibus ergo ad spectaculum intentis, fuêre qui prætereuntem statuam scurrili cavillo exciperent, clarâ voce obstrepentes, Mariola Fabri (ita enim appellabant à B. Iosepho, qui faber fuerat) hunc honorem tibi inter supremos numera. Quibus auditis mussabant inter se catholici. Sed ante alios sacerdotes excanduere. Iamque quod evenit, præsagientes animo,

mo, sacrosanctam statuam vesperascente die cellæ includunt. Forte juvenes a sectariis conducti ludebant in templo. Notantesque sibi simulachrum è testudine subductum: unus aliquis scurrilem captans voluptatem vociferari cœpit, num timeret sibi Mariola, quod tam tempestivè concessisset in cellam. Per fidem, inquit, si *Vivant Geusij* exclamaverit, ut omnes exaudiant, spondeo innocentem in sede mansuram. Cæterùm pro latere templi lignea cellula erat. in quâ sedebat anus libitinaria, cereolos vendens, quos supplex muliercularum pietas ferrato candelabro in donarium compresso pollice affigere consueverat. ollam præterea habebat, & in eâ absconditum cineribus ignem, extinctis faculis promittentem lumen. Dum ergo juvenes petulantius rident, cultúmque divorum infamant contumeliis, quidam ex illis anum accessit; & rogo, inquit, mater, ilicet hinc i, rerum tuarum commercium interit. Secundum hanc vocem irata anus, præteritisque verberata contumeliis, in loquentis os ollam excussit. quam effusissimus omnium risus sequebatur. Nec procul ab exitu stabant furiosa consilia; cùm in proximo obambulans Prætor, ad rixantium clamorem cum stipatoribus processit in templum, cunctisque excedere jussis, minacibus verbis ultus est suum supercilium. Irati juvenes majorem nautarum colluviem accersunt,

rursusque in templum armati perveniunt. Psalmos more suo cantare exorsi, iisque peractis, *Vivant Geusij* vociferari incipiunt. Ad quem sonum veluti Berecyntiâ tibiâ in furorem vertuntur. Principio quidem lāpadem dejiciunt, quæ de tholo suspensa, noctes diesque vigilabat cum lumine. Aras deinde, & imagines prosternunt, & tot sæculorum ornamenta. Horret animus ad memoriam. Multæ antehac hæreses libaverunt pacem Ecclesiæ. Sed animorum possessione contentæ, picturis, cælaturisque pepercere. Hæc una exoriens, omnium ante se ferocissima, ingenuarum artium monumenta sustulit, ipsisque ingeniis bellum fecit. Centum non amplius erant, qui tantum facinus adorti sunt. Duarum horarum spatium furori indultum. Mox calentes iras ad monasteria transferunt, prælucentibus faculis, quas impiis manibus ecclesiis subtraxerant. Franciscanos resistere ausos, pluribus vulneratis in fugam conjiciunt. Et nemo postea insanos sufflaminavit. Per omnia templa liberè vagabantur, impetum festinantes, ut ante auroram sacrilegium perficerent. Quidam hæc XIII. Cal. acta tradidêre. quibus ego quoque accedo. Siquidem Auriaco absente contigisse constat. At ille quidem cum uxore, & Ludovico fratre publicam pompam spectavit, eademque vespera frequentavit convivia. Sed in tanta scriptorum varietate, exacta tempo-

rum

rum ratio haberi non poteſt. Parum refert quando actum. Omnes conſentiunt in hiſtoria. Cæterùm Iconomachi ſcelere audaciores, expertique quàm inultè peccaſſent, primâ ſtatim luce feruntur ad abbatiam S. Bernardi, ſecundò ferè ab urbe lapide. Nemo adhuc ex civibus audebat arma opponere, ſubitæ audaciæ torpore correptis. Conſenſum urbis latius metuebant. Tantum ſtabant attoniti in liminibus ſuis, alter alterum quærentes ecquid vidiſſent. Provectior dies, nocturnæ tragœdiæ calamitatem aperuit. Iacebant undique imaginum fragmenta, & majorem, quàm pro damno ſpeciem fecerant. Erant qui majorum donaria, erant qui ſua agnoſcerent. Metus deinde invaleſcere cœpit, ne locupletiſſimorum ædes Iconomachi corriperent. Sed illi S. Bernardo reverſi, rurſus ſe recipiebant in templum B. Mariæ, funditus everſuri, quidquid præteritus furor intactum reliquerat. Itaque ingentem detrahunt crucem, & in ea pendentem Chriſti ſtatuam, ad humani menſuram faſtigii figuratam. Antonii Helmontii opus erat, cujus nobiliſſimam artem etiam in reliquiis colimus, atque infra pecuniam voluptas taxavit. Quippe harum rerum pretia, non ex ementium commodo, ſed pro cujuſque voluptate, aut curioſitate extenduntur. Sed in eo ſcelere occupatis, Prætor ſupervenit; adjutus bonorũ ſtudio, quos indignitas ſceleris in ultionem

acuerat. Nihilque tale exspectantes conjecit in vincula, ac paullò post in crucem sustulit. Senatus jus suum expertus, palam edixit, templorum spolia deferrentur in publicum. Idem quoque Ministri jubebant. Qui agrariâ licentiâ jam non contenti, concionum novitatem in urbem traduxerant. Eminebat inter eos turbulentus ille Hermannus, è Flandriâ accitus. ad concitandos torpentium animos, eâ tempestate facundia uberrimus. Et ille statim Cathedralem Ecclesiam B. Mariæ concionaturus arripuit, suis eam deberi contendens. ambitione Calvinistarum, numero & furore præstantium, & nunquam satis patientium in secundis consistere. Accidit quidem parva res, memoriâ tamen non indigna. Fortè Ministrorum quidam monasterium S. Claræ concionaturus intravit. Claudebantur in eo virgines, quæ ex severissimâ disciplinâ sanctissimis moribus vitam instruxerant. Ad conspectum Ministri, omnes quasi fulmine ictæ procidebant in terram, pronisque perseverabant jacere capitibus, cùm ille attonitus, seu propria conscientia, seu novitatem facti stupens, vocem non invenit. & ab astantibus dicere jussus, cùm semel, iterumque frustrà tentasset, pudore correptus monasterium destituit. Sed non cæteri Ministri tam segniter agebant. Vacuam tēplorum possessionem tanquam suam prædam rapientes, catholicæ religionis exercitium

citium undique excluſerant. Indignum id magiſtratibus viſum. Propoſitoque edicto, ſectarios abſtinere templis, ſuamque catholicis poſſeſsionem reſtituere jubent. Permoti his Miniſtri, & quanquam ſuorum pervicaciæ viribuſque confiderent, non audebant tamen palam contradicere. Videbant ſe potiſſimùm vapulare ſub Iconomachorum invidiâ, & præteriti ſceleris ſuſpicione urgeri. Senatum itaque adire placuit. In curiam admiſſi templum ſibi concedi poſtulant ad divinum officium. Nihil ſua culpa factum ab Iconomachis, teſtabantur. Stimulis religionis actos eſſe, nec in poteſtate ſua fuiſſe pietatis zelum comprimere. ſi catholici temperarent ab injuria, in poteſtate ſe magiſtratus futuros, Senatus in hoc rerum articulo diſſimulandum ſibi ratus, benignè reſpondit. Non eſſe in poteſtate ſua de tanta re ſtatuere Auriaco abſente. gratiam futuram quam ille dixiſſet. Poſt pauculos dies reditum promittere. Æquum interim eſſe, priſtino cultui delubra reſtitui. Hac ſpe dejecti, omnem tamen fiduciam in Auriaco reponebant. Exceſſuróſque ſe templis denunciant.

Sed non ideò reliquæ urbes quietem fovere. Silvæducenſes eodem tempore haut abſimili rabie in templa ſævierunt. Inde latè, & paſſim per omnem Campiniam, nec per vices, ſed ſimul & uno quaſi impetu diffuſum eſt incendium. Brædæ, & Bergæ-ad-Zomam ad laſſi-

tudinem spoliata sunt templa. Lirani ad Iconomachorum propinquantium famam, subductis imaginibus, in vacua delubra furētes admisere.

Aldenarda ut prima inter Orientalis Flandriæ, civitates concionandi licentiam in publicum extulerat, ita quoque prima nefarias manus sacrilegio polluit. Novem Iconomachi intraverant urbem, à Bacquerelio quodam mercatore conducti. Tantillus hic numerus scelerate pietatis ducatum præbuit, populumque traduxit in partes. Cujus rabies non ante finem accepit, quam deesset in templis quod profanarent.

Gandavenses ex aliâ parte, alieni furoris successum speculabantur. Satisque constabat, non quieturam multitudinem, si vel propius se admovisset Iconomachorum agmen, vel imparatam urbem sectarij aspicerent. Multa furoris indicia eruperant. Magistratus, ut par erat, anxius, ex adverso struebat consilia. Optimates omnes cum tribunis plebis vocat in curiam, sciscitaturus, quâ potissimum ratione Iconomachorum furias à se avertерent. Non vanâ se conjecturâ augurari, mox in procinctu futuros. Militare præsidium accersendum esse, aut si sua ipsi tueri mallent, solemni sacramento obstringendam esse civitatē in Iconomachorū perniciem. Optimates professi sunt futuros se in potestate magistratus. Idem factum à tribunis. Nā & hi ex Optimatū numero eligi cōsueverāt, ex quo Carolus

lus

lus Cæſar rempublicam à populo ad primores transſulerat. Dato igitur Sacramento, juſſi ſunt tribuni legem juriſiurandi deferre ad multitudinem. Sed hic animi in diverſa trahebantur. Inclamantibus paſſim & vndique ſectarijs, ſalvâ pietate ſacramentum dari non poſſe. Exiſtimare ſe Iconomachos jure facere. Neque unquam effecturum magiſtratum ut vim inferant pietatem colentibus. Summa itaque turbatio fuit, neutris invicem cedentibus, & quibus priſtinæ religionis affectus inerat, & quibus odium. Pavidi interim ſacerdotes ornamenta templorum, & quidquid ſacrum ſanctumque transferebant in arcem. Privatis quoque gentilia donaria efferre permiſſum. Silebant triſti juſtitio fora & leges. Silebant ceremoniæ & ſacrificia. Ne provinciale quidem Concilium ſolita munia uſurpabat. Captam eſſe urbem diceres. Pavidis cæteris, & quo tandem res evaſura eſſet exſpectātibus, Sectarij quod pravâ mente cōceperant, perficere conſtituunt. Nec ultra metus aut contatio; quia timeri ſe conſpexerant. Itaq; XI. Cal. Septēb. ſordidiſſima multitudo in globū collecta, Ioannem & Lęvinū Ongena cum Claudio Goetghebure dimittit ad prętorē, denunciare juſſos, mādatum ſibi à Proceribus imaginum excidium, cæterarum urbium exemplo: ſi nemo obſiſteret ſine noxà fore: ſin arma opponerentur vi acturos. Proinde ſi trā-
quilli-

quillitati publicæ consultum vellet, lictores sibi aliquot statueret in custodiam. Obtorpuit ille ad hanc vocem, iramque multitudinis irritare veritus, satellites præsidio ire jussit, sub publicâ auctoritate licentius grassaturis. Propter Templariorum fanum ingens stabat manus, facinori parata, & responsum opperiens. Claves templi exigētibus, visis lictoribus æditicuus fores apervit. Quadringenti omnino erāt, qui mercenario opere destituto ex omni parte affluxerant. fæx & purgamentum civitatis, in hanc amentiam à sectarijs subornatum, ne quid sacrum oculis occurreret.

Ex his triginta in aras, imaginesque sæviebant; cæteri cum justis armis ad defensionem consederant. Inde ad Augustinianos, ad Carmelitas, posteà Dominicanos calentes iras transferunt. Augescente licentiâ, egentissimus quisque ex plebe ad prædam confluebat, nulloque obsistente irrumpebat monasteria. Sacerdotes, & religiosi secesserant in tutum. Penum ac cętera prædæ exposuerant. Magistratus torpore pavidus, finem malorū opperiebatur. Et dum boni timent, pessimus quisq; impune furebat. Iam non uno agmine: sed in partes distracti, alij Nigrarum monialium, alij Agnetensium, plures sancti Michaëlis fana devastant. Quippe Sanctæ Pharaildis delubrum in transitu contaminave-

rant.

rant. Poſt hæc rurſus in unum conveniunt; junctoque agmine Carthuſianos aggrediũntur. Quippe eâ tempeſtate extra muros civitatis in vico Royghemio domicilium conſtituerant. Hinc regreſſi Beginas, Xenodochium, Ackerghemium, Deinſam, Bylocam, Gallilæam, Groenenbrillam corripiunt. Ac tum demum in cathedralem eccleſiam Sancti Bavonis, feruentes ſacrilegio manus intemperanter inferunt. Intempeſta nox erat, & reſtabat adhuc quod polluerent. Correptis igitur faculis, ad ſancti Nicolai, ſanctique Iacobi templa decurrunt. & inde mox in ſancti Petri abbatiam, monachorum fuga deſtitutam. Multa ibi nefanda fecerant: Franciſcani tamen ut omnium ultimi, ita extrema rabie afflicti fuêre. Quibus rebus ſenatus permotus, poſtridie rurſus Optimates, cum tribunis plebis ad ſe accerſit. Quippe civitatem à violentia diutius tueri non poterat inermi conſilio. & atrociora ſectarij minabantur, afflicturos ſe divitum domos, juſtitiam & tribunalia everſuros. Prætor quantum militum ſubitis delectibus poſſet, juſſus eſt conſcribere, fora quoque & vicos vigilijs inſidere, tutiſque præſidijs firmare monaſteria. Quatuor duces manipulis præpoſiti, Franciſcus Wychuyſe, Antonius Stoppelare, Franciſcus Paſcharis, & Arnoldus Boeſſius. Edictum extraneis urbe cederent. Cru-

Cruces in foro ad terrorem eriguntur, denunciata morte sanctitatem templorum violare audentibus. Sed jam Iconomachi portis excesserant. Per pagos vicosque liberrime vagabantur. Non enim habebant qui furori eorum auderet intercedere. Nec jam dubitabant oppidis quoque vim inferre, multitudinis cõscientia freti. Sed magistratibus ad providendum tempus dederant. Alosti, Teneramondę, Cortraci à custodibus excluduntur. Clausas quoque portas Brugis inveniunt. Multi quidem in ea civitate novitatibus capiebantur: bonorum tamen numerus prævaluit. Et miles nuper conscriptus, obsequium fidemque colebat.

IX. Cal. Septem. Valẽcenenses pervertuntur. aliquanto serius, quam pro civium ingenijs. Noircarmius, uti diximus, huic urbi præfectus erat, egregiâ in regem fide & obsequio clarissimus. Ad primam erumpentium concionum famam Valencenas properavit. Sed cum sine armorum metu, cives in officio continere non posset, Bruxellam festinat ad corroganda auxilia. Interim Ministri superciliosâ auctoritate plebem exstimulant in Iconomachiam. Turpe sibi credentes facinus differre, cujus ipsi alijs auctores fuerant. Licentia à paucis orta, plures attraxit. Nullo Optimatum obsistere auso, fores templi B. Mariæ hortantibus Ministris vi perfringunt. Inde Beginasium, & S.

Gauge-

Gaugerici, ac cætera fana pari furore corripiunt.

Eâdem die Tornacenses ex composito paria incipiunt. Initium cœpit ab obscurissimis hominibus, quos ex agricolis Ministri promisso stipendio ad piaculum conduxerant. Ea enim tum maxime ars placebat. quia semel, iterumque feliciter cesserat. Miscellanea plebs mirâ densitate conjungitur intrantibus. alios stimulabat cupido prædæ, plures conscientia sua & religionis odium, omnes tamen pari animo in furorem surgebant. Milites aliquot in statione locati erant, qui sacramentum Regis acceperant. Eos prætor civitatis ingressis Iconomachis volebat obijcere. Sed ad stringendum ferrum compelli non poterant; haut aliâ lege conscriptos se causantes, quàm ut civitatem à populatione, tuerentur. Sed à sectarijs pecuniâ corrupti erant in patratu facinoris. Vnde enim Iconomachis tanta fiducia, ut manipulis ipsis inspectantibus tam licenter sævirent in templa? & non vindices timerent, quos in se potissimum conscriptos cognoverant? Delubrum B. Mariæ primus grassantiũ impetus contaminavit. Rapta & fracta sunt omnia, quibus avaritia, & vis pares esse poterant. Tum denique viscera terræ scrurari incipiũt. Quippe canonici impendentẽ tempestatem prospicientes, aurum omne, atq; argentum, & opulenta signa, cum pretiosissimo cultu

cultu humi defoderant. Et hoc ipsum, nescio quo prodente ad sectariorum aures allapsum erat. Forte accidit, ut Adolphi Geldriæ ducis sepulchrum perfringerent, eruentes è conditorio cadaver, quod per tot annos in hunc diem illibatum servaverat unguentorum suavitas. Itaque tanquam non satis pœnarum vivus pependisset, reliquijs ejus per ludibrium insultant; indignum humo clamantes, qui violare eum sustinuisset, per quem in humum venerat. Ille quidem per summum nefas sceleratas olim manus patri injecerat. egeratque se auctorem facinoris, cujus ipse in alios vindex esse debuerat. tantóque immanius facinus visum, quod nullâ aliâ causâ exstimularetur, quàm ut sceptrum, quod exspectare debebat, seni eriperet. Ergo ut insignia majestatis viventi extorqueret, prope parricida extiterat. Invalidum quippe senem, & vix firmantem vestigia, per aliquot milliaria, nudis pedibus in carcerē protraxerat. Posthęc ab eodem exhæredatus, cum succedere tentasset, Carolus Burgundiæ dux pari supplicio juvenem affecit, multosque annos, diris vindictam exigentibus, in custodiâ habuit. Cæterum Carolo sublato, à tumultuantibus Gandavensibus dux constitutus, acieque victus, ac cæsus Tornacensibus humandus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Interea Tor-

Tornacensibus humandus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Interea Tornacenses diebus aliquot per scelus exactis Valencenensibus sociantur; junctoque agmine circumjectos pagos pari immanitate vastant. Vrbs Orciacum in proximo erat. Adoriri hanc constituunt improviso facinore. Sed Rassegemius, inductis in eam agricolis, tutam reddiderat. Oppugnare non ausi, iter flectunt, & S. Amandi, Marchiani, & Hasnonii abbatias corripiunt. Vicognii prætereа speciosam bibliothecam flammis consumunt, quam multis sæculis cumulaverant monachi, & ut in illa ætate memorabilem fecerant. Et sic ibant ulterius, Aquicinctensem abbatiam vastaturi. Sed ibi eos Robertus Longevallius Dominus de Tour, & Fridericus Guyonius territorii prætor armati exspectant. Ingentem circa se habebant agricolarum manum, ex proximis vicis pagisque collectam. Multa cum strage in sectarios invecti, diversis itineribus dissipatos interficiunt.

Nec cessatum est in Hollandia. Sed piget curiosius inquirere in tot facinora. Brederodius turbulentiâ ingenii apud plebem validus, Amsterdamenses, & Viannenses facilè concitavit. Quorum audaciam Vltrajectini statim, & Lugdunenses imitati sunt. Provincialis concilii reverentia Haghenses aliquam-

diu in modeſtia continuit Iconomachis ad extremum vulgantibus, mandatum ſibi à Proceribus templorum excidium, permiſſi ſunt inſaniæ ſuæ; quia reprimi amplius non poterant. Delfenſes ſacro cultu, & imaginibus ſubductis, nuda altaria furentibus expoſuere. Induſtria conſulum Dordracenſes & Goudanos à furore cohibuit. Harlemum, Rotterdamum, & Gorcomium neſcio ſanè qua felicitate, fatalem illam ſtragem evaſere.

Nutantem Friſiam Arenbergius acerrimè cohibebat. Sectarii tamen contineri non poterant; arte & impulſu Conjuratorum, res novas undique molientium. Leewardæ igitur, & Groeningæ ira multitudinis in ſacra incubuit.

Geldria penè tota pro religione ſtetit, Megemi ſollicitudine. Nec deerat Culenburgius, mobiliſſimum quemque Neomagi tentando. Cæterùm magiſtratus conatibus ejus prudenter occurrit, urbem excubiis firmans, & exulare juſſis, quoſcumque novitatibus deditos perceperat.

At Zeelandi haut tardè deſcivere, initio à Vliſſingenſibus, & Campverenſibus orto. Cum Optimates cum epiſcopo haut ſegniter Middelburgi reſiſterent, valentiorum impetu ad ultimum ſuccubuere.

In reliquis provinciis nihil iratum. Bonorum numerus malitiam ſupplantaverat. Cameraci

meraci quidam Joannes Clericus ad confeſſionem Auguſtanam provocare auſus multitudinem, ſtultiſſimam vecordiam capite expiavit.

Horum omnium ignara adhuc fere Gubernatrix, ſecurè contrahebat Proceres in concilium, quod fortè tunc ſolemne condixerat. Venere ergo in Curiam Auriacus, Egmondanus, Manſveldius, Hornanus, Arenbergius, Hoochſtratanus, Barlaimontius Hachicourtius, Noircarmius, Viglius, Bruxellius, & Aſſonvillius. Recitatæ ſunt ſedentibus epiſtolæ, Prid. Calend. præteritas à Rege miſſæ. Adduntur his mandata, quæ Bergêſis & Montignæus in Hiſpaniam detulerant. Crebrior ſententia fuit; *Tranſactum eſſe utcumque de conditionibus, quas exegiſſent Conjurati. Inquiſitionem quippe ſublatam eſſe. Quid de legibus Rex cenſeat, ex eo ſatis intelligi, quod ad examen Concilii Status revocari juſſerit. Arbitrium ejus exſpectari de Generalium Ordinum comitiis. Hæc priori libello dequeſtos eſſe Conjuratos. Poſterioribus codicillis cautionem ſecuritatis poſtulaſſe. Nec ea in re difficilem ſe præbuiſſe Regem, niſi quod intra paucas condiciones eſſe voluerit, quæ nihil pertinerent ad Conjuratos. Eos itaque primo quoquo tempore ſecuros reddi oportere, ut reſolvant fœdus, ſub cujus fiducia populus tam pernitioſa inciperet.* Cæterum de formula cautionis aliquantiſper variatum in ſenatu. Quidam enim diploma abolitionis tradendum

censebant. Sed paucorum assensu audita est hæc sententia. Abolitionem enim non concedi peccasse se negantibus. Gubernatrix quoque suffragium his adjecit, jussitque Auriacum, Egmondanum, Hornanum, & Assonvillium in quem putarent modum, cautionis tabulas concipere. A Proceribus deinde remedium quærere cœpit in præsentium turbarum incendia. Tum quidam ex his diutius non pressere studia sua. *Sectariis aliquid indulgendum*, dicebant. *inclinatam rem aliter sisti non posse. Validissimas civitates novitatibus accessisse. E tranquillitate futurum, si sacrorum suorum cultum his permitteret.* Gubernatrix tantum se facinus negabat facturam. *Quis deinde*, inquit, *in officio mansurus est, si hanc semel licentiam aperuero? An non aliæ statim civitates erupturæ sunt in eandem insaniam?* Ad hæc renidens Auriacus, *facies*, ait, *Domina, quod placebit. Aptiorem tamen medicinam non invenies. Hæc nobis remedia majorum prudentia descripsit. Atque ut optima esse credamus, præteritorum sæculorum tranquillitas experta est. Hac arte Græci pacem tutati sunt, inter tot religionum discrimina. Hi mores Turcas continent, Germanos, Polonosque tranquillant. Nisi forte mavis inter se collidi provincias, funditusque everti quidquid præteritus furor reliquum fecit. Vides quantis viribus sectarii succincti sint. Ducenta armatorum millia in nos promittunt. Quorum numerum, ut de industria augeant multi, magnum tamen vel ex mendacio esse*

con-

conjicio. Tutius igitur est exarmatos illos relinquere insaniæ suæ; quàm ut contumacia accensi, atque omnia polluentes, dissensione populi abutantur ad tumultus, ac mutandi status occasionem arripiant, tradituri se regendos externis principibus. Diriguit Gubernatrix ad has voces. Ingentique suspirio pectus concutiens, dimisit vultus in terram cogitabundæ similis; receptoq; animo, *quomodo*, ait, *tantum admittam piaculum? Egon' hisce oculis irreligionem aspiciam, contempto Regis mei imperio? Si fatis ita videbitur, extingui malo in innocentiâ meâ, & innoxium cœlo transcribere spiritum, quàm tanto dedecore famam polluere.* Simul his, iratæ similis, recepit se in cubiculum. Erat sanè magnanima mulier, & in contubernio amitæ Margaretæ Hongariæ reginæ, ad principales curas nutrita, virili constantia vitia sexus prorsus exuerat. Proceribus invicem se intuentibus, concilium dissolvitur.

Horum omnium Conjurati non ignari, insaniora præteritis agitare incipiunt. Mittunt igitur ad Iconomachos, qui juberent eos accepto signo splendidissima quæque pervertere Monasteria, ac deinde simul ex omni parte in regiam versus iter dirigere. Interim Gandavensium, Tornacensium, & Valencenensium, aliorumque facinora crebri nuncii in aulam detulerant. Et in illo rerum articulo perplexæ Gubernatrici, Iconomachi tan-

dem appropinquare traduntur. Hoc fulmine non mediocriter percussa, cogitationem altius mittere cœpit, quò evasura tandem esset tempestas, ex omni parte in caput suum promissa. Ingens vis hominum erat, ex diversis regionibus ad se tendentium. Flandri Affelghemiensem, Silvæducenses Tongerloensem abbatias quieti circumsedebant, exspectantes irrumpendi signum, quod ni libertas religionis indulgeretur, daturos se Conjurati promiserant. Cum Antverpienses econtrà, dispersi per monasteria & pagos, fœdis rapinis, incendiisque grassarentur. Prima luce Mechliniam ex improviso adorti, mixta sibi oppidanorum colluvie, Franciscanos & Carmelitas exspoliant. peractoque scelere, Vilvordiam se proripiunt. Adventus tumultuantium latè terrorem dedit. Passim enim jactabant, postridie se Bruxellam, atque in ipsam adeò regiam agmen moturos, ad paria facinora. Inops consilii Gubernatrix, jamque magis magisque malorum undique urgentium imagine concussa, cùm alii super alios nuncii vera falsis miscentes, & tristiora omnia referrent: Viglium ad se accersit. Consuetudinem illius jampridem intermiserat, offendere Proceres verita, quibus ille fastiditus erat, ob virtutem & constantiam improbitati inimicam. Metus suos strictim advenienti exposuit, & quid ad hæc sibi faciendum,

ne

ne differret expromere. *Plus*, reponit Viglius, *duo anni sunt, ex quo scire potuisti, quo furiosa & occulta quorundam Procerum consilia vergerent. Sub quorum invidiâ potissimùm vapulavi. quia liberius quàm expediebat mihi locutus sum, quæ pertinere credebam ad obsequium Regis, ad integritatem religionis, & salutem publicam. Sed aures tuæ malignis insidiis assuetæ, uni mihi ita semper clausæ fuere, ut nihil nisi læsurum admitterent.* Illa quidem peccasse se fatebatur, amicitiæ specie deceptam; in eo tamen articulo stare res suas, ut quærendum potius esset, non quid facere debuerit, sed quid facere debeat. Tum Viglius, an mandata Regis exequi haberet in animo, interrogat. Cùm paratam se respondisset. *Vade ergo*, inquit, *& eandem legem propone Proceribus, à quibus exiges fidelitatis Sacramentum. His qui obsequium contumaciæ præponent, protinus te adjunge. scriptoque milite, custodiam corporis tui delectis attribue. Multi in partes tuas haut dubiè abscedent, ubi te obstinatam viderint. Satis virium in his tibi. Contumaces tamen ita non devovebis, ut contumeliosè haberi se putent. Arte nempe est opus. Et potissimum dominantium arcanum, dissimulationem usurpa. Blanditiis verborum excultos sic fove, tanquam aliquando redituri sint ad officium. Nam si pati non potes ut suspectos se non sentiant, despectam dignitatem aperies injuriis.* Non dubitavit Gubernatrix confestim exequi virile consilium. habitoque senatu

eandem condicionem Proceribus proponit. Mansveldius, Arenbergius, Barlaimontius, & Noircarmius, sine cunctatione sacramentum accipiunt. Egmondanus paullisper dubitavit. Auriacus, & Hornanus pertinaciter abnuêre. Supervacuum dictitantes juramentum dicere, quod in Gubernaculorum auspiciis, & sæpe anteà advocassent. Suos quemque mores continere. nulla religione constringi perfidiam. De cætero præfecturam civitatis Bruxellensis Mansveldius accepit, mille octingentos pedites legere jussus. Oppidani mercedem in mille promiserant. Trecenti ecclesiasticorum stipendio merituri erant. Reliquis sufficiebat ærarium publicum. Præfecturæ militares distributę sunt in promptissimos. Inter quos Philippum Launojum Beauvosii dominum, Balduinum Gavrium Inchii dominum, & D. Estanburgium comitis Lignii fratrem eminuisse comperio.

Forte per eos dies Arschotanus Bruxellam venit. In itinere B. Mariæ Hallensi votum exolvit. Sed ut ostenderet, quanta fiducia sperneret sectarios, ministrorum omnium capitis tegmen B. Mariæ imagunculis instruxit; atque in eo habitu spectandum se Bruxellensibus exhibuit. Cæterum is Gubernatrici magnopere suadebat, ut desertâ Bruxellâ, Hannoniam peteret; caput suum subductura periculis; quoad subsidisset tempestas furoris popularis,

ac

ac propitiora fata regressum promitterent. Sed hoc consilium Gubernatrici magis, quam Viglio placuit. Cumque audivisset de fuga eam cogitare, obnixe rogare cœpit; *ne rebellibus regiam proderet. Quis enim*, inquit, *deinde pro aris arma sûpturus est, si fugere ipsa perseveraveris, tuo metu cæteros præmonitura, quid metuendum sit à sectarijs, haut dubie erecturis altius supercilium? Dignitatis tuæ præsentia hic est opus. Aliter civitas contineri non potest. Quid enim times? Nemo Procerum, nemo nobilium, ex saniori populi parte nemo, vbi periclitari te aspexerit, auxilium non expediet, salutemque suam tuæ non præponet; quos omnes pari metu fugitiva percelles, & ad resistendum ignavos efficies. Tanto in bellis momento est præsens majestas, pro qua gloriosum sibi quisque ducit occumbere. Iterum atque iterum cogita, quam magnum Regiorum ministrorū numerum desertura sis, quorū nemo sequetur fugitivam. Vtcumq; igitur ipsa evadas incolumis, ex maxima tuorū parte perire hic incipies. tot fidelissimos viros tractura in ruinam, opperiri paratos quidquid fortuna decreverit.* Haut segniter has voces accepit Gubernatrix. Vicerat pudor contemplationem periculi. Iamque prorsus damnaverat abeundi consilia: cum Auriacus denunciat ei, Iconomachos admovisse propius agmen, omnesque omnino monachos & sacerdotes, cum ministris Regijs statuisse conficere. Idem mox Egmondanus, & Hornanus diversi alius ab alio, detulere in regiam. Seu vera hæc erant, seu ad concitan-

 dum

dum terrorem efficta, non dubitavit tamen Gubernatrix pro compertis accipere. Itaque consilium fugæ, quod paullo ante constantissime abjecerat, rursus revocavit, ingenti consternatione perculsa. Purpuratos quoque in sequentem diem adesse jubet, discedenti sibi præsidium. Præparatisque omnibus, ad soporem momentaneum processit in conclave. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat, tot simul cogitationibus obversantibus animo. Luce prima Viglius supervenit; & quo tam subito properaret, interrogat. Tum Gubernatrix præsentes metus effata, & quæ manentibus instarent pericula; *prudenter quoque facturum*, dixit, *si fugam simul adornaret in Hannoniam, depulsurus à jugulo certissimam perniciem. Parum se distare à captivitate. Nihil mitius sperandum à furentibus, quam insignem aliquam contumeliam, aut mortem. Non esse opus caput ruinæ offerre, cum Hannonia pateat, exceptura ipsos, tutissimo hospitio.* Viglius convenientem præsenti rei sententiam orsus, longa oratione deterrere rursus eam cæpit ab intempestiva fuga; hortando, monendo, refutando rumores, castigando formidinem. Et ob id prolixiori sermoni indulgebat, quia interim adfuturos sperabat Proceres, quos eandem opinionem fovere didicerat. Nec mora, Mansveldius, & Noircarmius supervenere. Quorum tum operâ potissimum utebatur

tur

tur Gubernatrix, suspectis ijs; quos novitatibus oblectari cognoverat. Illi bonum animum habere eam jubebant, identidem commemorantes; *ne fidissimos, & de Rege optime meritos Ministros desereret. Fortioribus consilijs obfirmaret animum. Superesse vires adversus inconditum vulgus, nullo duce, nulla disciplina ad bellum, tanquam ad prædam ruens. Ausuros se tentaturosque extrema pro salute illius. Fortunam & Deum adfore conatibus, meliorem causam tutantibus. Nec suasuros hæc fuisse, si crederent, caput ejus objectari discrimini, aut victoriam in lubrico consistere.* Dum hi loquuntur interim Viglio spatium fuit, quo dimitteret ad magistratus, qui egressu civitatis aulicis interdicerent. Quorum imperio statim clausæ sunt portæ, firmatæque vigilijs. Multum diei processerat, Proceresque passim coibant in curiam solemni officio. Sed impedimenta quę præcesserant ante portas cohibebantur. Et hoc ipsum præfecti mulionum renuntiaturi accesserant. Tum Viglius, *vides*, inquit, *impositam tibi manendi necessitatem? Necdum intelligis quantum in te uno momenti civibus sit?* His Viglij verbis, magistratus (nam & ipsos simul in conspectum admiserat) adijciunt, spondere se milites quos promiserant, mox in promptu fore. Civitatem quoque Regijs partibus se applicituram. Egregiam sane gloriam eo die Viglius tulit servatæ reipublicæ; laxante paullatim animum Gubernatrice fortiori-

tioribus consilijs, quæ ex omni parte congerebant purpuratorum fidissimi. Et vergens ad meridiem dies itineri non sufficiebat. Proceres itaque à prandio in concilium venire jussit. Actum ibi de pace; cum ijdem illi fugæ auctores, libertate opus esse rursus clamabant. Non quod constaret profuturam in sincera remedia; sed quia pro tempore aptiora non succurrerent. Optimis quibusque jam non adversantibus, & Auriaco potissimum urgente; *ne perseveraret obstinata religionis defensione religionem perdere. Multos dum pondere, quo gravantur, flecti nolunt, frangi. Temporaria aliqua indulgentia opus esse, ad avertendam malignitatem fortunæ, quando aliter mitigari non posset. Neque ipsum Regem, si inermis hic fiet, alia medendi ratione usurum. Quacumque tandem condicione perniciem publicam honeste redimi. Per æqua, per iniqua cedendum esse necessitati, quæ staret ante rationem, cui prudentia succumberet, & consilia omnia obsequerentur.* Cum eadem Hornanus, & similia cæteri confusis vocibus jactarent; victa consensu Gubernatrix, multumque obtestans; *ite ergo*, inquit, *quandoquidem sic videtur, nunciate Conjuratis, si posuerint arma sectarij, eos qui inermes, sine confusione, & scandalo, illo ubi nunc agitarentur, ad conciones procederent, non me vi armata, aut via facti persequendos curaturam: quoad Rex aliter statuerit ex Generalium Ordinum consilio. Hac tamen lege, ne molesti sint Romanam religionem exercentibus, usumque templorum Catholicis restituant.*

Per-

Perplexa haut dubie oratio erat, nec dantis, nec negantis libertatem ; non mansuram tamen, quia salvo principatu concedi non poterat. Facile Conjurati quid vellet, intellexerunt. Sed verba ejus in alium sensum detorquendo, sacrorum se licentiam adeptos imposuere credulo populo. Confestim igitur Affelgemium, Vilvordiam, & Tongerloam dimittunt, qui juberent inde movere Iconomachos, atque suas quemque domos sine noxa recedere. Post hæc Proceres illi, quos ante ad hoc officium destinatos dixi, in colloquium veniunt cum Conjuratis, tabulasque à Gubernatrice obtulere in hæc verba.

Cum supplices nobiles XIII. *Cal. Septemb. ad Gubernatricem redire jussi fuerint, libello responsa daturam : commodum ex Hispania nuncius appulit cum codicillis, rata omnia facientibus quæ exegerat. Quippe Rex inquisitionem abrogari, atque edicta refingi non recusat. Generalium Ordinum conventum tantummodo distulit. Ad quem maturandum omnem ipsa operam datura sit. Supplicibus interea cavere non detrectat. quia nihil unquam antiquius habuit, quam scrupulum & diffidentiam eximere ingeniis eorum, qui tristioribus consiliis imbutum esse Regem existimant. Causam & occasionem malorum omnium. Ex eo quò hinc ille recessit, nullum prætermisit benevolentiæ signum erga subditos. Ab ingenita clementia, animique bonitate non degeneravit. cum nihil ab animo ejus sit alienius quam iracundia. Itaque præteritarum rerum*

rum

rum gratiam lubens fecit, & in hanc rem consignandarum tabularum Gubernatrici plenum dedit arbitrium. Cum itaque hoc ipsum exequi ipsa in animo habeat: à supplicibus vicissim promissorum fidem postulat; nempe ut solemni sanciant sacramento, non facturos se dolo malo, neque etiam machinaturos, quod Majestati Regiæ, quod statui publico, quod provinciis, aut subditis adversetur. Officium fastigiis debitum se culturos. Manumque commodaturos, ut tumultus sedentur; ut intra frænum cohibeatur insurgentis populi licentia; ut multitudo deinceps extra leges nō exerret; ut cesset tēplorum monasteriorumque vastatio, & sacrilegia; ut tam abominandi sceleris auctores merita ultione plectantur; ne vis fiat ecclesiasticis, justitiæ ministris, aut nobilibus, aut subditis; arma confestim ponantur; ab insolitis regionibus conciones arceantur; atque hæ, sicubi jam sint, aut factæ fuerint, ut inermes, sine turbis, & scandalo frequententur; ut externos hostes & seditiones excludant; ut hi denique, quos hodierni seculi novitas turbavit, patienter leges accipiant, quas ex consilio Generalium Ordinum decreturus est Rex. Actum Bruxellæ x. Cal. Septemb. signatum. Margareta.

Lectis condicionibus nihil eorum displicuit Conjuratis, nisi quod catholicā religionē profiteri juberentur. Nam hoc ipsum quoq; legibus adscriptum fuerat. Et pleriq; eorum novi dogmatis disciplinam imbiberant. Dato itaq; solemni sacramēto, Assonvillius diploma cautionis exigentibus, porrexit, in hunc modum.

Margareta, divinâ gratiâ, dux Parmæ, & Placentiæ,

tiæ, Gubernatrix Belgarum, hasce litteras inspecturis, S.D. Cum Nonis Aprilis præteritis, libellus nobis oblatus sit à non paucis nobilibus, Inquisitionem & edicta abrogari, & secundum Generalium Ordinum concilium novas leges constitui postulantibus; digna resvisa, quam transmitteremus ad Regem: sed ne supplices interim sinistris suspicionibus urgerentur, eundē libellum, & compactum, & quæ deinde secuta, in peiorem partem accipi: unde timeri poterant graviora præteritis: consultis Proceribus, transcripsimus Regi, ut cavere vellet supplicibus. quidquid ante huc diem factum esset, fraudi non fore. Sed cum in illo mora non fuerit; Nos de pace, & tranquillitate sollicitæ, nihil prius duximus, quam eosdem supplices obsequio reddere, cui ex natura, & sacramento obstricti sunt. Pro auctoritate, & mandato quod à Rege accepimus, pro dignitate, quā gerimus, rogatis Procerū sentētijs, cautionis tabellas, m̄anu nostra signatas indulsimus in hanc sententiam. Formula deinde quam paullo ante transcripsimus inserta erat. Sequebantur autē hæc verba. *Sciri volumus, nos pro facultate à Rege accepta polliceri, libellum & compactū, & quidquid in hunc diem factū est, nemini eorū fraudi fore, secundum sacramentum nobis dictum, ad præscriptam formulā. Mandamus itaq; Gubernatoribus, equitibus Velleris, Consiliariis Status, Præsidique ac Concilio Privatæ curiæ, cunctisque in officio constitutis, uti hanc eis cautionem inviolatam servent, nec quid in contrarium fieri curent, patianturque. Quippe ita Regi placet. Bruxellæ* VIII. *Calend. Septemb.* MIƆLXVI.

Post hæc conjurati quoque solemnibus tabulis

bulis testabantur, pactis se conventis staturos; intercessurosque ne contra fieret. fædus denique ratum fore, quamdiu fidem datam Rex servaverit. Sic ergo utcumque conciliati sunt animi. Multum irridentibus prudentioribus, quod sponsionem à principe subditi exigerent. Quasi vero defuturi sint prætextus Regibus, injuriæ suæ parentare volentibus? Bonos cives obedientia commendat. malos nulla cautio, nullum Sacramentum securos facit. Regnandi lex jugum omne excutit, quod cum summi imperij nomine non convenit. Conventiones & pacta privatos obligant. Nullum tantum est sacramentum, cui salus publica astringitur. Post hæc Conjurati in curiam veniunt. Nec infesto Gubernatricis vultu excepti sunt. Promissorum fidem iterantes, necessitatem cautionis excusabant. Illa quidē memoriam omnem præteritorum delere eos jussit, cancellarique tabulas fœderis. Sed hoc ultimum non impetravit. Proceres itaque dimisit per provincias ad publicandam pacem, motusque sedandos, & subigendos eos qui aversarentur imperium. Denique ut terrorem seditiosis incuteret, extemplo edicit; *ne conciones frequentarentur ab armatis. Vt vis fieret templa vastantibus. Qui occideret eos, jure facturum, præmiumque accepturum, tanquam publicæ tranquillitatis ultorē. Qui non prohibuisset, aut restitisset injuriæ, cum facere posset, eum*

eum se pro hoste habituram. privilegia ademptura civitatibus in facinora consentientibus.

Tunc sectarij paullo ante sævi, subito metu obtorpuêre. Nullâ ferè spe reliquâ in Conjuratis, quos pro defensione catholicæ religionis execrationibus videbant obstrictos. Quippe Conjurati, Inquisitionis edictorumque abolitione contenti, sacrorum licentiam communi consensu non exegerant. Multi ex his bona fide redibant ad officium. Singuli aut plures in contumacissimas quasq; civitates delegabantur, qui continerent populum in pace, & promissorum fidem exolverent. E quibus Ioannes Casenbrootius Backerselij Dominus, Martinum vander Moten, & Ioannem Winghene, alterum Rotnaci, hunc Aldenardæ cuncta turbantes, animose compescuit. Oeconomus is erat Egmōdani, vir cæteroqui rectus, sed infelicitate temporum ad conjuratos abstractus, fidem postea Gubernatrici sincerè exhibuit, & Iconomachorū res primus afflixit. Paullo enim post quadraginta circiter sacrilegi Rotnacensium finibus egressi, ad solitas furias accingebantur. Egmondanus ad persequendos eos Backerselium dimisit cum turma equitū, agricolis aliquot armatis sequi jussis. Sed Iconomachi extra Flandriam processerant. Angiā Hannoniæ oppidum adorti, adulterato Gubernatricis diplomate ab ignaris intra mœnia recipiebātur. Tē-

plisque miserrimè afflictis ad par flagitium Gerardimontes transeunt. Obvium ibi Backerselium habuêre. Non præviderant ejus adventum, nec si prȩvidissent, satis virium ad resistendum erat. Fit igitur cædes, non prælium. Duodecim ex Iconomachis primo impetu absumptis, reliqui terrore consternati in potestatem venêre. Quorum alios Backerselius in patibulum sustulit, alios virgis cæsos, mutare solum exilio jussit. Tantumque metum ea clades provinciis intulit, ut ex illo die nemo amplius auderet in sacra peccare. Igitur optimus quisque resumebat animos. Conjuratorum autem præcipuis metus incessit, si turbata cuncta componerentur, ad ultimum se daturos supplicia. Ludovicus Nassovius misit ad Egmondanum sub Conjuratorum nomine, qui absterreret eum ab ejusmodi cœptis, & si perseverarȩt Iconomachis injurius esse, Conjuratos ultionem expetituros. Cæterùm Egmondanus hactenus medius, dubiusque, & quasi temporibus insidiatus, huc atque illuc consilia flexerat. Tum demùm victus à fortuna publica, sectariorum conatibus auctoritatem objecit, nihilque tali denuntiatione absterritus, fluentem statum severitate restituit, quem paullò ante nimia indulgentia in præceps deduxerat. Adeo turbarum remedia fortiora sunt, quam initia. Sed ante omnia Gandavum præsidia induxit. Iconomachos passim

com-

comprehendi, meritóque supplicio affici jussit. Videres tunc aliam urbem, alios hominum vultus peccasse timentium. Nemo tunc applaudebat Iconomachis. Nemo faustis clamoribus, *Vivant Geusij*, tollebat in cœlum. Mæstitia & pavor sontes obsederat, tacitè exspectantes, quid de se quoque judicia statuerent. Nemo fecisse facinus, cujus ante promptissimus quisque videri voluerat. Ea est natura multitudinis, ut non ante vereatur fastigia, quàm timeri meruerint. Idem hic populus, non alios olim principes magis suspexit, quàm qui lascivientem bello, atrocissimè afflixerant. Sua igitur quies urbi rediit, quia timere mali cœperant. Calend. Septemb. magistratus templa aperiri præcepit. Sacerdotes qui in profana veste hactenus latuerant, pristino decori restituuntur, & sacrorum solemnia ex more repetunt. Consiliarii Flandriæ intermissa dudum munia resumunt. Egmondanus peregrinis edixit, cederent provincia. Sectariis denique has conditiones posuit: *Ne intra muros concionarentur. Contenti essent loco, quem præscriberet. Nemini quàm Calvinistis concionandi jus fore. Magistratui morem gererent. In templa furentibus se opponerent. Operamque commodarent ad expetenda supplicia ab Iconomachis. Ducenti ex sectariorum præcipuis tabulæ subscriberent.* Deinde locum haut procul à Carthusianorum monasterio petentibus assignavit.

Ibi ædiculam posteà construxere. primusque in ea Nicasius Scurius Minister concionem habuit. post hunc Iacobus Carpentarius; & ad ultimum Magister Petrus Dathenus, qui à Poperingensibus illuc transierat. Rebus in eum modum Gandavi compositis, Egmondanus Aldenardam concessit. Ibi quoq; sectarios intra leges cohibuit. Inde in regione Flandriæ Occidentalis, alias ipse civitates ad tranquillitatē perduxit, alias præfectis curandas tradidit.

Ioannes Sceyffius Brabantiæ Cancellarius, & Baro Petersemius ad Silvæducenses mittuntur. Hi multitudini magnopere suadebant, ut novæ religionis exercitium extra muros transferrent, legesque acciperent quas cæteræ civitates non dubitassent admittere. Sed quo mox ludibrio conflictati sint, dicemus post paullò.

Iisdem diebus sermonibus hominum agitari cœpit, militares copias à Rege in Germaniâ conscriptas, brevi iter in Belgium habituras. Ea res concussit Conjuratorum animos. Videbant se peccasse in majestatem. Neque Regem bona fide veniam preteritorum dedisse, persuadere sibi poterant. Dissimulationem ejus suspectam habebant. Nullos tam sanctos principes, qui cum rebellibus bona fide in gratiam redeant. Plerique etiam credebant, nihil ejusmodi à Rege indultum esse: sed hæc ipsa à Gubernatrice ad tempus conficta, ut

præ-

præſenti ſerviret neceſſitati, & inſigni impoſtura ingruentium malorum diſcrimen redimeret. Neque ex alia parte Gubernatrix ſecurior erat. De populi rumore anxia, multiplici cogitatione quatiebatur. Generalium Ordinum ſpem fecerat. quæ ſi non ſuccederent, novas turbas, bellumque metuebat ab iſtis ſpiritibus, quorum conjuratio magis differebatur, quàm deſierat. Interdum quoque timebat, ne deſperatione veniæ in rabiem efferati, ad opprimendam ſe venirent cum ſubito exercitu. Igitur his contemplationibus intenta, quod unum licebat, Ordinarias turmas inſtrui jubet, diſtribuendas in idonea præſidia. Fiduciam poſtea ei adjecit Bruxellenſium civium pro religione votum, & animus. Qui non ſatis habebant pomœriis ſuis conciones excludere: ſed contrariorum ſtudiorum cives, Vilvordiam ad divina concedere ſolitos, tunc quoque præpediebant. Eam rem Ludovicus Naſſovius graviter accepit. Neque mora, ad Gubernatricem admiſſus, expoſtulare cœpit, *an Bruxellenſes plus, minuſve liberi eſſent, quàm cæteri cives. Meminiſſet fidei datæ. Nullo ſe pietatis vinculo obſtringi, ſi prior ipſa pactum frangeret.* Adhæc illa, *nihil ſe mutari velle*, reſpondit, *& ſi conciones ibi ante diem fœderis habitæ fuiſſent, quo minus & jam haberentur per ſe non ſtare.* Cum hoc reſponſo dimiſſus erexit ſectariorum animos. Sed primores civitatis à Gu-

 berna-

bernatrice clam admoniti; opificum collegia in concilium accersunt. edictúmque ex communi suffragio, *ne cui fas esset ad aliena sacra urbe excedere. Et si quis intra pomœria conciones tentaret, laqueo se ulturos.* Adhęc frequentes armatos in portis constituunt, & quidem diligentissimè observant. Marcentibus sectariis inopiâ virium.

Haut aliis artibus Lovanienses religionem tutabantur. Nec ea civitas adeo corrupta erat, ut optimo cuique non plus liceret, quàm multitudini.

Præsentia Hoochstratani Mechlinienses continuit. Leges, quæ in rem videbantur, sapienter constituit.

Antverpiam vero Auriacus processit. Cui primâ luce statim assistebant Ministri cum libello, & questu; *quod sub Iconomachorum invidia vapulantes, turbarum, & prostratarum imaginum auctores incusarentur. Procul id à modestia sua. Nuper quidem per consuetudinem officij, semetipsos monuisse, ne quis profanæ encœniorũ pompæ, aut procedentium sigillorum spectaculo oculos crederet. Sed hoc quidquid esset, si crimen esset, ad Iconomachiam tamen non pertinere. Nihil tristius sibi impingi posse, quàm quòd differrentur amare licentiam seditionum, catholicæ religioni perniciem struere, in tributa, in portoria, in magistratum criminationibus invehi, de surrogandis ad eadem ministeria*

nisteria genij sui hominibus habuisse colloquium. Hæc si vera essent, exercerent leges. Non deprecari se de noxiis supplicia. Sin autem alia sibi mens semper fuisset, ne ad infamiam civitatis innocentiam suam traduci paterentur. De qua si dubitarent, provocare se ad Deum, hominesque conscientiæ suæ conscios. Ilicet mitterent, qui concionantium verba exciperent. Fidem se Regi, utpote principi, Auriaco tanquam vicecomiti, atq; ipsis patribus dare paratos. Neque interim æquum videri, cœmeteria, & templa unis duntaxat catholicis cedere, & hac officia explentibus eripi sibi publicarum rerum cõmercium. Cives omnes esse. Sub uno principe, intra eadẽ mœnia, iisdem legibus vivere. Quod ergo attineret quasi contaminatos, & piaculum meritos arceri à publico usu, quem lex cõmunem omnibus statuerit? Mulcebat eos verbis Auriacus libellúmque in se recipiens, jussit propediem opperiri responsum. Interim tamen cœmeteriorum usum iis indulsit. Sequenti die magistratum accersit, & è singulis nationibus (ut ipsi vocant) delectos aliquot. E Teutonicis quatuor adveniunt, Marcus Peres, Hermannus Meerius, Cornelius, & Carolus Bombergius. Totidem è Gallis erant, Franciscus Godinus, Ioannes Carlierius, Nicolaus Viverius, & Nicolaus Sellinus. Actum cum his de concordia civitatis. Legesque communi suffragio dixêre sectariis, quarum sententia hæc fuit. *Officia, conciones, & exercitia Romanæ reli-*

gionis ne turbanto. In fanis, aut monasteriis aliisve locis Deo dicatis, novæ professionis exercitia ne habento. Contenti sunto tribus in urbe regionibus. Nempe prædio Antonii Gevartii in foro equino, prædio D. Liekerkii, prato Xenodochii. Hæc si comparari pecunia non possint, tunc alia æquè commoda acquirunto consensu Auriaci. Interim in regione novæ urbis, quemadmodum hactenus, religionis officia instituunto. Intra hos limites una eademque hora concionari fas esto diebus Dominicis, & festivis. Cæteri dies nefasti sunto. Si tamen festus dies in septimana non inciderit, Mercurii die concionari liceto. Duos, si videbitur, Ministros, nec plures, in singulis regionibus admittunto. Ministri Belgæ sunto, aut præcipuæ alicujus civitatis jure donati. Iuramentum præstent parituros se Auriaco, & senatui in re politica. Cum telo illicito conciones nemo adito. Teli illiciti nomine gladius, aut pugio non continetor. In civilibus magistratui, & superioribus parento. Onera, & portoria ex æquo ferunto. Salutem, & tranquillitatem publicam juxta custodiunto. Cujuscumque religionis sacerdotes, Ministri & professores à seditiosis sermonibus, injuriisque abstinento. seditiosum tamen non habebitur, quidquid ad doctrinam pertinet, vel in corruptos mores prometur. In electionibus, & conventibus Ministrorum, Seniorum, & Diaconorum, unum aliquem è magistratu admittunto, qui Auriaco, & collegio relaturus sit, quid actum fuerit. Cujuscumque religionis homines

nes à contumelijs vique & injurijs abstinento. Si contumelia aut vis, aut injuria facta fuerit, indiscriminatim ulciscuntor. Quò minùs adversus Iconomachos, noxiósque jure agatur, pœnaque expetantur, ne faciunto. Nemini palam extra designatos limites psalmos concinere jus esto. Auriacus & magistratus, cives & incolas in tutelam accipiunto, sine religionis discrimine. Ministri, & sacerdotes cujuscumque religionis, has leges publicanto, & ad custodiam earum auditores hortantor. Firmæ rataque sunto, quoad ex Generalium Ordinum suffragio aliter à Rege statuatur. ita tamen si quid comitijs illis decretum fuerit, quod salva religione, vel conscientia admitti non posit, liberum cuique sit patria cedere cum fortunis & familia. Ministri, Seniores, Diaconi, & novarum religionum pracipui, harum legum inviolatam custodiam in se recipiunto. præsentesque tabulas signanto in duraturi fœderis constantiam. His in eum modum compositis, consignatisque, dimissus ab Auriaco est præco, qui publicaret libertatem religionis, civesque à mutua vi abstinere juberet, nec alterutrius iram lacessere contumeliis; præsentem mortem, bonorumque publicationem contumacibus indicens.

Auriacus inde in Hollandiam concessit, crebris Primorum litteris sollicitatus. Brederodium sibi in eadem provincia substitui petierat. Sed is Gubernatrici suspectus admodum erat, satis gnare quàm gravis immineret

Q 5 reipu-

reipublicæ.. Caput ſe Conjuratis præbuerat. Poſt hæc Viannæ, Hollandiæ oppido, quod jure clientelæ tenebat, aras omnes imaginesſque exſciderat, Culenburgii exemplo. Armatorúmque catervas circa ſe habebat. Et hinc ſuſpicionem multis fecerat occupandæ provinciæ. Nec vanitas homini deerat, ſæpe obliquos injiciens de principatu ſermones. Proſtabátque palam ejus imago, laminis inſculpta inter hos verſus:

Sum Brederodus ego, Batava non infima gentis
Gloria, virtutem non unica pagina claudit.

Libellus denique vulgatus erat ſub iſto titulo; HERES ET SVCCESSOR COMITATVS HOLLANDIÆ, qui non obliquè ad Brederodium referebatur. Proinde in ſubvehendo eo non immeritò Gubernatrix quatiebatur imagine periculi. Hoochſtratanum ergo Antverpiæ ſubſtituit mitis animi virum. Factionibus Procerum aggregatus, in fidem tamen non commiſerat. Conſiliarius Aſſonvillius ei adjunctus, quærebat in præterita facinora, quorum ultio mitioribus fatis reſervabatur. Cæterùm Auriaci interventus Hollandos compeſcuit. Leges verò Amſterdamenſibus conſtituit, prope eaſdem, quas Antverpienſibus dederat. niſi quod ſectarios contentos eſſe voluit Franciſcanorum monaſterio. Inde Vltrajectū, & ad alias civitates progreſſus, pari omnes cōditione ſedavit. Poſt hęc litteras ad Gubernatricem

cem dedit. Ea quæ egiſſet breviter recenſuit. Monebat illam denique; *Gallos videret & conterminos populos, quibus nō eſſent averſati principes idem petentibus. Plus indulgentia & pace, quam ſeveritate profici, in tantâ novarum religionum dulcedine. Si veſaniam latè ferocientem vi premere cogitaret, nihil aliud profecturam, quam ut vaſtatione, & incendijs provincias deſolet. Nam ne Regem quidem totius imperij ſui viribus ſuccinctum, adverſantium furores ſine periculo, & labore, ſumptuque exciſurum. Hæc omnia vitari poſſe promiſcuâ religionum libertate, vel Auguſtanæ profeſſionis indulgentiâ, aut ſi intra ſuam cuiq; conſcientiam ſacrorum licentiam permitteret. Sinceram pacem condicionibus emi, non bello. Maximam populi partem favere novitatibus. Vinci ſectarios poſſe, debellari non poſſe. Nec amicos fore crederet, ſi ſemel vicerit; acrius pro ultione, quam prò libertate certaturos. Tranquillitatem civium beneficium ſuum faceret ſine ſanguine. Non primos eſſe Belgas qui hoc ipſum neceſſitati dediſſent. Prope totum Chriſtianum orbem conſpirare in hæc conſilia. Compoſitis rebus, melius religioni conſulturum Regem; cum detumuerit ipſa novitas, cum ſectarij patientur mitius ſe haberi. qui nunç jugulo ſuo metuentes, in faſciculum coeunt.* Hæc quidem tanquam ea quæ egiſſet excuſaturus, ſcribebat. cæterum haut perplexe petebat religionis libertatem, cui per tot ambages ſemper ſtuduerat.

Longè

Longè alia mens Megemo fuit. Contra ſpem omnium, non invidiam, non odium pavens, gratiæ nihil conceſſit. Miniſtros omnes Geldria ejecit. Sectariorum præcipuos exilio mulctavit. Prorſus ut appareret, fatorum culpam eſſe, quæ reliquis Proceribus animum ademerant. Quibus rebus Culenburgius & Brederodius permoti, ſcripſerunt ad Neomagenſes Conjuratorum nomine; ac ni exules reciperent, ultionem minabantur. Quorum iras Megemus generosè deſpexit, totamque Geldriam ſtudio partium in fide continuit.

Arenbergium eadem in Friſia tentantem fortuna deſtituit. Pleriſque urbibus pervicaciam induentibus, fraude præfectorum, quorum multi Conjuratis acceſſerant.

Majoris operis erat Tornacenſes componere. Molbaiſius arcis præfectus recenti Iconomachorum facinore irritatus, magno terrore civitatem percellebat. Et tanquam ſemper erupturus cum militari præſidio, trepidam plebem cõficiebat vigiliis. Cæterùm fœdere cum Gubernatrice icto, duo è conjuratis illò adveniunt. Populúmque velut arbitri civilis diſcordiæ, invitabant ad pacem. Sed cùm hoc unum potiſſimùm urgerēt, ut promiſcua libertas intrà mænia fieret, adverſarium ſibi magiſtratum habuerè. Durabat enim apud Optimates reverentia obſequii, quam diuturna contumacia in plebe deleverat. Gubernatrix

eorum,

eorum, quæ agerentur certior facta, Hornanum proficisci eò jubet. Sciebat enim non ingratum sectarijs, tantisque incommodis civitatem auctoritate sua liberare posse. Vrbem appropinquanti, multitudo obviam effusa, *Vivant Geusij* certatim inclamavit. In primis autem civibus imperavit, *adempta templa catholicis redderent. Extra mœnia quo placeret loco, sectarij concionarentur. Ministri Belgæ essent. Nec plures duobus admitterent.* Sed adversus has leges Ministri fremebant; *ædes sacras in usũ populi structas esse. Populum ibi intelligi, non ubi patres, aut catholici; sed qua major pars consisteret. Reliquam se multitudinem numero superare. Neque interim tædere condicionum; modo ad erigenda sibi templa tributum omnibus senatus indiceret. Id sæpe antea à majoribus factum. Publica ædificia omnium ære lui debere.* Contra magistratus, *templa in nullius esse dominio*, dixerunt. *Patere cunctis, eo sacrario ad preces uti volentibus. In alios vero usus transferri non posse sine injuriæ civium, priscam religionem colentium. Parum ad rem attinere, sectarij numero præstarent. Forte haut pauciores pro catholicis, at meliores certe consistere. Imaginem ibi populi, hic senatum esse; ut sciamus illâ parte factiones, hac stare rempublicam. Struerent itaq; templa suo impendio. Nihil in hoc se adversari. Male enim cũ catholicis ageretur, si tot injuriis damnisq; affecti, ad onus præterea astringerentur pensitãda pecuniæ, quã rectius templorum*

plorum suorum ornamentis, tam fœde spoliatis, impenderint. His utrimque auditis Hornanus ratas esse voluit leges. Sectarios protenus cedere templis jussit. Stipem quantam quisq;ultro conferret permittens accipere. Sed non ideo sectarij parebant. Concionibus acriùs intenti, forũm & templa muniebant excubijs. Dissimulante primum Hornano vetandi pudore, an metu; & mox quod palam abnuerat indulgente, fœdâ inconstantiâ. Cujus turbidum, ac mutabile ingenium Conjurati obsederant, flectebantque. Molbaisius turbari leges ægre passus, iræ stimulos vix cohibebat. Ita ut interdum cogitaret in inconditum&cõfusum vulgus militem immittere. Deterrebat tamen eum facti atrocitas. ne eadẽ ruina bonos pariter malosque obrueret. Conjuratos interim extẽplo cedere urbe jussit. Gubernatrici quoque scripsit quid placeret fieri. At illa de civitatis discrimine anxia, quæsito prætextũ Hornanum accersivit in curiam, secretario Torrio in locum ejus misso. Major inde tumultus in populo exarsit. Sectarij cũ supercilio Torrium audebant despicere. Nec lãguidiųs pro libertate cernebãt, quã ille pro legibus ab Hornano descriptis. Turbante cuncta Tassino isto, de quo ante habita mẽtio est. Nec finis certaminũ apparebat:cum Molbaisius misit ad Ministros, qui juberet eos protenus leges admittere, vel tergiversationẽ se pro defectione accep-

acceptürum. Tristi hac denuntiatione lenita est sectarijs utcumque ferocitas. Præfecto igitur referri jubent; si catholici abstinerent à violentis consilijs; si concionibus, psalmorum concentibus, sacramentis, matrimonijs, ægrorum visitationibus, sepulturis, conventibus, consistorijs, colloquiis, synodisque suis non vim non turbas dederint: si catechizandi, scholas aperiendi, scripturasque legendi promiscuam licentiam fecerint, & in hæc idonea cautio traderetur; in se moram non fore consentiendi in leges, quas aliâ condicione detrectarent accipere. Gravia hæc magistratibus visa. Itaque Ministros alium ab alio seorsim aggressi, orabant, paterentur se esse in potestate. Imminere gravem civitati Molbaisium, eruptionem militum utcumque sustinere possint, tamen non sine clade experturos. Surdę erant Ministrorum aures ad saniora consilia. Torrius infectis rebus Bruxellam redijt. Molbaisius autem quanquam justâ irâ accensus ultionem tamen distulit; intentius cavens ne quid moveretur à sectarijs, magna libertate jus in plebem exercentibus, quod malignitas temporum seditiosissimo cuique indulserat.

Non minori cōtumacia Valencenenses agitabātur. ad eos quoq; duo è Conjuratis diverterāt. Quos Noircarmius statim oppido ejecit, paci studens, civesque provocans ad condiciones, quarum summa hæc est. *Pactis fæde-*

ratorum

ratorum ſtanto. Templa catholicis reſtituuntor. Miniſtri Belgæ ſunto. Intra mænia ne concionanto. Semel in ſeptimanâ extra muros civitatis fas eſto. Erat in urbe Miniſter quidam nomine Grangius, linguâ admodũ procax, qui per turbulentiam ingenij cæterorum inſaniam ſupergreſſus, mirabili conſenſu plebem devinxerat. Vnus ille pacta, in ſui maximè necẽ conſcripta, non probavit. Erat enim oriundus è Galliâ. Et hinc ſuſpectior eſſe cœperat, ne rempublicã (quod facillimum factu erat) ad peregrinos traheret. Crebris itaque concionibus detonare cœpit in leges; quæſitiſque ſuſpicionum cauſis in pejus omnia attollere. Tradito tunc more, quemadmodum in omni populari regimine, ut actionibus magiſtratuum, legibus, & reipublicę, ſacrificuli iſti, ſub pietatis ſpecie, ſeditioſa aut venali lingua, paſſim illudant. Soli enim loquuntur ad populum, quem honeſto nomine atrociter exagitant in ſuã libidinẽ; prave æſtimantes quidquid illis non allubeſcit. Inde non pauci ad Grangium reſpicere, actoque in ſuffragia populo haut aliter conſẽtiebãt in leges, quã ſi duo ſibi templa cum Miniſtris relinquerentur. Quibus auditis Noircarmius excãduit, & Valẽcenenſiũ delegatos Cameracũ ad ſe accerſit. Venêre ex Optimatibus Antonius Pojurius Roſelij dominus, Nicolaus Vivienus, Frãciſcus Oultremãnus; è ſectarijs Vincẽtius Reſtaldius, homo audax, perinde factioſus. Noircarmius

carmius paucis insimulatos, monere cœpit, ut leges quas Antverpienses, quas Gandavenses receperant, & ipsi admitterent; locum se assignaturum extra mænia, ubi suo ritu facere possent sine cujuspiam injuria, quoad Generalium Ordinum comitia succederent. Effecturum denique, ut alterum in septimana diem Gubernatrix concionaturis adijciat. Hæc oppidanis renuntiari jubebat, & si placerent, ocius ad se reverti. Res itaque defertur ad multitudinem. Cæterum Grangius, acerbissimis questibus cuncta permiscuit. Quamlibet potius fortunam subiturum se proclamans, quam has leges pateretur imponi. Et si armis agendum esset, Galliarum societatem ostendebat. Delegati ergo re infecta ad Noircarmium perveniunt. Cumque de Ministrorum genio graviter quererentur, quod populi mentem avertissent in tumultus; *Videte*, inquit ille; *etiam atque etiam cives, quid faciatis. Sciatis licet, aut recepturos vos leges meas, aut pro hostibus me habiturum.* Ingemuerunt Optimates ad hanc vocem. Vocatoque rursus populo in concilium, potentissimum quemque ex plebe orare cœpere, miserarentur civitatis cito perituræ unius amentia. Ne tantum concederent Ministro, ut in gratiam ejus patriæ excidium quærerent. Scire enim, ex uno illo capite pendere momenta præsentis concordiæ. Cum hæc pluribus & singulis diversi inculcarent,

perpulere tandem multitudinem ad condiciones. Sectarios deinde pœnitentia cœpit. Noircarmio enim locum templi designaturo, nemo eorum adesse sustinuit. Qua contumelia irritatus, indignatione exarsit. Verbisque quæ suggerebat ira, insanientium vecordiam accusans, conterminarum urbium præsidia contrahit. Subitis quoque delectibus aliquot militum effecit, qui divexarent oppidanos, agrosque ex omni parte popularentur.

Rex in Hispania de remedio consultat.

Dum hæc in Belgio geruntur, interim Rex Philippus crebris litteris à Gubernatrice conficiebatur. Occultis curis gravem, febris excepit. Neque ideo negotium, quo tunc maxime angebatur, destituit. Itaque suorum præcipuos in curiam vocans, tradidit eis Gubernatricis codicillos, & quid auctores sibi forent despicere jussit. Quidam ex illis altius exorsi; *Hæc tot mala*, dicebant, *non adeo Iconomachorum, quam sectariorum; neque Conjuratorum magis, quam Procerum culpa accidere. Quatuor esse genera hominum libertati studentium. Inter eos primos Iconomachos, sectariorum satellites, ad nefanda illa scelera pretio conductos. Quippe sectarios occulta malignitate ab his secretos, in secundis consistere. Inde succedere Conjuratos, quorum fiducia sectarij iniêre consilia in publicam pacem. Qui vero hi sint, aut unde processerint, facile sciet, quisquis privatis necessitudinibus Proceribus annexos intelliget. Etenim quarto gradu Proceres censendos esse, qui Conjuratis statim adfuere, privatis publicisque*

liciſque affectibus. Prorſus, ne quis ambigeret, totam hanc procellam ex illis nubibus erupiſſe. Proinde recte æſtimantibus, habendos eſſe caput, & cauſam malorum omnium. Ne id quidem Iconomachos diſsimulaſſe. palam jactantes, hanc ſe licentiam, hæc facinora uſurpaviſſe illis conſentientibus. Nam & publicatos eſſe codicillos ſub nomine Procerum, Generalium Ordinum comitia Conjuratis addicentium. Ad hæc accedere, quod cum pridie Auguſti reſerarentur litteræ Regis, quibus ille comitia in adventum ſuũ differri præceperat: poſtridie Idus ſacrilegia, & incendia paßim, & undique erupiſſe. Imo ipſo die quo mane Antverpiam Auriacus deſtituerat, veſpere in monaſteria, & templa impetum factum. Nec inter tot nefanda facinora repertum eſſe, qui ferrum ſtringeret. Sed econtra quoties Rex ſcripſiſſet de rebus ad religionem pertinentibus, ſi quid in his libertati conduceret, id ipſum Proceres ſtatim amplexos eſſe; cætera vero ad incolumitatem ſacrorum ſpectantia ſolerti ratione faſtidiſſe, tanquam minus apta temporibus, & intuta reipublicæ. Sic ergo à malo in pejus cottidie tranſeundo, poſtremo libertatem, quam tantopere optaverant, fœderibus, & pactis indulſiſſe populo. Sed non ignari, voluntati Regis licentiam illam adverſari, corroborare velle Generalium Ordinũ comitijs. Hæc eſſe vulnera reipublicæ, in quæ quærendũ ſibi eſſet remediũ. Tum vero itum eſt in ſuffragia. Tiſſenacquius, & Hoperus, *properandũ Regi in Belgium* cenſebãt. *Necdum adeo ſeditiones invaluiſſe. Sed ſi moram hic otioſus traxerit, conceſſuras in partes civitates, cõceſſuras provincias: apud quas prævaleſceret Procerum amor, ſi*

duces se monstraverint. Seditiosa consilia perniciosos exitus sequi ; ni in tempore adhibeatur remedium. Cum adversus hæc alij instantem hyemem,& iniquitatem maris causarentur ; *Nos tamen* inquit Tissenacquius, *fieri non posse credimus, ut civilis illa tempestas aliter detumescat,quam si adventu suo Rex occupaverit. Haut alia ratione Carolus Cæsar seditiones sedavit. Ejus placita nobis vice legis servanda sunt. Ille ad unius civitatis Gandavensis motum etiam hæreditarijs hostibus in caput suum potestatem fecit. Per Gallias, quas toties concusserat, festinare non timuit. Tumultus ejus eventus docuit,alios esse populi animos absente Principe , alios præsente. Gandavenses hactenus feroces,ne portas quidem civitatis venienti clausere. Nulloque momento subacti sunt,qui forte patientia & dissimulatione Cæsaris, in nexum ægre solvendum coituri fuerant. Sed illum aliena stultitia,aut sua fortuna magis, quam prudentia protexit. In hæc ego pericula Regem non accerso, ut per Galliam iter instituat. Profecturo patet Italia, ne cogatur externis dubiisque gentibus , aut inconstantiæ Oceani credere salutem suam. Majora profecto nos sollicitant , quam ut unius civitatis curemus insaniam. Iam Gandavum , Antverpia, Tornacum , breviter jam totæ gentes & provinciæ in tumultus feruntur. Quid igitur adhuc moramur ? An donec etiam sana & integra omnia contagio corripiat ? atque in confusionem provinciæ veniant ? Nam Gubernatrix quoque proximis suis litteris Regi denuntiat , haut ultra , quam in* Calend.

Calend. Octob. rempublicam in tranquillitate retineri posse. Videtis quantum absumus ab exitio, nisi accidimus in tempore malum, cunctatione Regis prope adultum. Obstandum est principijs, ne morbus diuturnitate valentior, omnem postea medicinam reformidet. Tissenacquius omnibus videbatur optime dixisse. Sed dum profectioni tempus præstituerent, quid interim respondendum esset Gubernatrici, consultant. Nam hoc ipsum tunc potissimũ Rex quærere videbatur. Omnibus visum, permulcendam Gubernatricem epistolis, nullam Conjuratorũ Sectariorumve mentionẽ præferentibus. Nam quæ peccasset, probari non posse: sed nec palã damnari, nisi in majora detrimenta infunderetur reipublicę: Comitia Generalium Ordinũ jam sæpe antea satis improbasse. Vni tamen Gubernatrici aperiendũ esse, quid de his re vera Rex sentiat.

Postquam hæc relata sunt ad Regem, (nam absente eo concilium fuerat) duas statim exaravit epistolas ad Gubernatricem, alteras publicas, & lectione promiscuas; alteras secretiores, quas nisi uni illi liceret percurrere. Publicarum litterarum summa hæc erat; *Enixam esse Reginã. Eo partu prid. Id. Aug. provenisse sibi filiam, appellarique Isabellam, Claram, Eugeniam. Iter se in Belgium adornare. Et è Silva Sigovia, quamvis ægrum, & reliquias morbi trahentem, Madritum concedere, ut maturius ibi de tota itineris ratione constituat. De Generalium Ordinum comitijs, & ante sæ-*

pe, & nunc rursus serio habuisse consilium. Nec in mentem inducere posse, quid absente se allatura sint ad reprimendam insaniam istorum hominum. Illud unum affirmare, magnum inde propendere periculum, ne in libertatem & confusionem religio erumpat. Conscientiæ suæ grave fore, nec minus indecorum majestati, sensum rectum, & confirmatum deponere ex subditorum libidine. Nihil concedendum esse vecordiæ. Semperque homines, quantamcunque libertatẽ adepti sint, aspirare tamẽ ad majorẽ. Nullâ ut cessuri, si semel aditum fecerint. Conterminorum Regum exemplo, ab ejusmodi consilio deterreri. Saniora videri remedia, si ferro eniteretur, & vi armata vim reprimeret. Quantũ ad sanitatẽ animorum id conducat, illarum provinciarum exemplo admoneri, quæ hac potissimum arte nequitiam supplantant. Pecuniam & arma in expedito esse. Nec de Magnatum fide dubitare, quorum multos sciret fidos sibi, & religioni addictos conjunctis viribus vindicaturos publicam pacem, suasque ulturos injurias. Secretioribus autem litteris Gubernatricem monebat, ne quo pacto auctoritatem adjiceret comitijs Ordinum. Et si forte invitâ eâ indicerentur, tanquam minus legitima excuteret, quæ sine consensu principum contrahi non possent.

Iisdem diebus litteræ ab Imperatore allatæ sunt Regi. Magnopere autem suadebat; *ne vindictam præcipitaret. Vi agendo, civile bellum incipi. Religionem Catholicam multis in Germania principibus exosam esse, cum quibus necessitudines, affinitatesque Proceribus Belgarum intercederent. Valida inde*

auxilia

auxilia exciri posse à desperatis, nihil segnius dimicaturis pro salute, quam ipse pro religione, atque imperio. Crudele bellum cum civibus sumi. Victo sibi periculosum, victori funestum. Nec semper pro meliori causa stare fortunam. Quocumque tandem inclinaret victoria, ingenti calamitate deformaturam provincias. Benignus facilisque civibus esset, maloque caveret mitioribus consilijs. Suam in hac operam se promittere.

Hæc in eum modum scribebantur; cum in Belgio magis apertum bellum non erat, quam tranquillitas. Velut exercitatum ventis mare, non confestim & subito; sed per gradus mitescit. Et quamvis remittatur ira tempestatis, ardere tamen non desinunt spumarum attritus, & securitatem navigantium interrumpere. Vt adhuc nemo aliquis publicis auspicijs arma corripere; ita multi turbare civitatum pacem. Auctâ per impunitatem licentiâ, genioque sectæ in discordias natæ, denique multorum animis ad seditionem propendentibus. Honscotanus quidam Minister, in conspectu vrbis Alostensis concionari ausus, & ab oppidanis comprehensus, ad aliorum terrorem à Backerselio in patibulum mittitur. Quippe per leges fœderis concionari ibi fas non erat. Quia in illum diem licentiam sacrorum nemo usurpaverat. Ex alia parte magistratus Axellanus in Flandria, paucos Iconomachos in atroci cogitatione occupatos corripuit. Quos raptis propere telis multitudo

exemit. Sed Backerſelius junctis ſibi centum equitibus, tumultuantes ante oppreſſit, quam veniſſe ſenſerant. Legibusque actum in ſontes. Siquidem Backerſelius, non in ſpeciem, ut Conjuratorum multi; ſed quomodo optimus quiſque tranquillitati ſtuduit. Axellenſem motum Furnenſis excepit. Nam & ibi aliquot Jconomachi, manifeſti ſceleris comperti, ſervabantur ad ſupplicia. Neſcio quis procurator, dum ſubvenire eis ſtudet, audaciſſimum facinus aggreſſus eſt. Mille circiter ſortis ſuæ homines ad auxilium inflammavit. Hac multitudine fretus, urbem vi invadere conſtituit, Catholicoſque omnes cum ſacerdotibus interficere, ut ex captivis poſtea reſcitum eſt. Inſtructos ordines intempeſta nocte oppido admovit. Iamque in mænia evadere cœperant: cum plebs urbana frementium tumultu excitata, & tela corripiens, armata corpora obiecit ſcandentibus. Nullo militari ordine ruentes facile proturbavit. Nam plures undique cives ſtatim affluxerant, denſiſque agminibus complebant mænia. Territi igitur Sectarij, dedere receptui ſignum. Quo evaſerint, qui eſſent, aut unde veniſſent ſciri non potuit. adeo poſtridie ex tanta multitudine nemo apparuit; præter unum, alterumve captivum, accepto vulnere retardatum ſequi. Viginti ex ſectarijs cecidêre. Iiſdem diebus Delfenſes in Hol-

Hollandia muliebri veste occultati, Franciscanos trucidavêre. Cartusiani ab Amsterdamensibus eodem furto petiti sunt. Per idem tempus, quidam Barlaimontius, genere spurius, Antverpiæ rursus Iconomachos conduxit ad sacrilegium. Quinquaginta omnino erant. & jam in templum B. Virginis nefarias manus immittere cœperant: cùm à prætereuntibus occlusæ sunt fores. Retentisque intus captivis mox Hoochstratanus supervenit cum satellitibus. Primo impetu quatuor confecit. Reliqui ad genua ejus provoluti, inditisque vinculis, postridie omnes una cum egregio illo redemptore mittuntur in crucem. Hinc sectarios quisque criminari cœpit; tanquam quietis impatientes, parta jam libertate ad novorum scelerum occasionem abuterentur. Manifestius flagitium erat sub certo auctore, quàm ut purgari posset. Nec Ministros utique latebat, potissimum se vapulare sub unius invidia. Componunt itaque codicillos ad Hoochstratanum; quorum forma talis erat. *Egregia tua virtus conscientiæ nostræ fiduciam tribuit. Defensionem non paramus hesterni facinoris. Neminem hic excusaturi venimus. Pacis interversores non merentur patrocinium. Rogamus tantùm, ne malevolorum judiciis plus æquo tribuas, vel patrati sceleris infamiam in innoxios inclines. Unius peccatum, imò unius potius amentia fuit. Quasi vero ad stabiliendam re-*

ligionem nostram opus fuerit ad nefarias artes confugere. Fides est donum Dei; quam nulla vis unquam persuaserit hominibus. Proinde si consulere velis saluti publicæ, promiscuam libertatem indulge civibus, uni Principi, uni magistratui obnoxiis, onera denique civitatis ex æquo tolerantibus. Quam multis hodie Principibus ad tranquillitatem profuerit vanum est describere. Neq; ad rem attinet, quid alii fecerint. Necessarium hoc remedium ducimus, quando solida pax aliter haberi non potest. Quamobrem si nobis hoc beneficium præstiteris, ter centena aureorum millia pendemus ærario, mercedem tantæ benevolentiæ. Vanam hanc arrogantiam, viriumque suarum jactationem, non sine risu Hoochstratanus percurrit, transmisitque legendam Gubernatrici.

Ea tum forte pietati intentior, procurabat publica vota pro partu Reginæ, quæ in æde D. Gudulæ solemni pompâ persolvebat. Stabant ad fores armati in præsidium. Simul ab aditu geminum ordinem satellites in longum porrexerant, ne quis armatus ingrederetur viam definientes intrantibus. Magna quoque lætitiæ signa populus ostendit, festivis ignibus noctem illustrans. Quasi ex tunc publicis gaudiis fortunam Belgarum destinãtibus Eugeniæ. & verè Eugeniæ, hoc est; in ipsis turbarum initiis natæ, ut aliquando esset, quæ pietate, vitæque exemplo, labentem restitueret religionem, vulneraque refoveret

ret reipublicæ, tot millium ſanguine inundata.

Inter quæ Valencenenſes in aulam delectos miſerant, queſturos de injuria militum. Domi tamen ut hoſtes bellum inſtruebant. Palantes per agros milites alios capiunt, plures obtruncant. Imminentes urbi domos evertunt, tormenta mænibus admovent, aggereſque erigunt, & quidquid validiſſimis urbibus repertum eſt tolerando obſidio. Adhæc Carthuſianorum monaſterium in proximis deſtruunt, odio, ira, ſimul & metu, ne eodem præſidio Noircarmiani receptarentur. Quarum rerum fama Gubernatrix commota, propere edicit, ne quis militem ſcriberet privatis auſpiciis. Veredarios extra unum præfectum, per ſtathmos & manſiones nemo diſponeret. Peregrini Miniſtri Belgio excederent. Adhæc codicillis Noircarmium edocuit, quaqua ratione Valencenis inferret præſidium militare. Ille moram non fecit imperio. Delectis magiſtratuum ad ſe vocatis, decretum Dominæ aperuit; alterutrum accipiendum eſſe dicens, aut præſidium, aut bellum. Intra paucos milites præſidium fore. Quatuor equitum, ſex peditum cohortes ſtatuiſſe inducere. Eam rem nemini fraudi futuram. Filium ſuum obſidem offerre. Renuntiarent hæc civibus, & cras ad ſe redirent. Suadere interim, ut voluntate ſua facerent, quod mox coacti facturi eſſent,

Hæc

Hæc vox audita eſt non ſine omnium gemitu. Quomodo enim tantam rem perſuaderent ſuperbo & obſtinato populo, cujus neceſſaria erat auctoritas? Namque ex magiſtratu, & Optimatibus & plebe civitas ea conſtat. Sed tota vis in plebe erat. Hac diſſentiente, cæteri Ordines nihil poterant. Periculoſa ſub regno reipublicæ forma, nec immerito ſuſpecta faſtigiis. Plebs non ratione, ſed impetu fertur, ea tantum probans quæ libidini ſuæ conducere ſenſerit, ſine reſpectu utilitatis publicæ. Melius cum eo ſtatu agi experimenta docent, ubi tota plebs ſub uno ſuffragio, cæterorum Ordinum calculo ſuperatur. Sed fruſtra deſideramus bonas leges in ægra atque rebelli civitate, nimiaque licentia in furorem accenſa; ubi cuncta agebantur ex ſordidiſſimorum hominum libidine, quos non tenebat reverentia principum, non magiſtratuum: ſed unis Miniſtris inſtar Regum dominantibus obnoxii parebant. Igitur Magiſtratus & optimates inter ſe deliberatione habita, recipienda eſſe præſidia cenſebant. Deinde Miniſtros ad ſe accerſitos hortari cæpere, ne impedimento eſſent, quo minus idem plebs ſtatueret. Si quid ipſi ſibi metuerent, ſine fraude urbe cedere poſſe. Eam in rem fidem ſe interpoſituros. Grangius natura turbidus, regnoque populari ſuperbior, ad hæc reſpondit. *Supervacuam*

ſui

sui sollicitudinem deponerent. Esse numinibus curæ salutem suam. Fidem colentibus Deum adesse. Nec in animo sibi esse studia civium destituere. Proinde obmutescere malle, quàm tam perniciosi consilii auctor plebi fieri. Sub hanc vocem curia egressus, multo acrius quàm dixerat, tumultuosa oratione populum concitavit. Quibus auditis Noircarmius iræ non temperavit. Adferri protinus catenas, & delegatos ad se missos in vincula duci jussit. Quos post decimum demum diem libertati restituit. Majores deinde copias ex Hannonia, & Cameraco accersit. Abbatiæ S. Amandi, Condato cæterisque in proximo civitatibus prçsidia imposuit; ostentaturus bellum, priusquam inferret, ut pœnitentię spatium daret turbatis. Quia crebris populationibus vexati, obsidionisque metu perculsi tutiora consilia inituri credebantur.

Interea Gubernatrix adventum Regis fabulantium rumoribus exposuit. Quippe emanari in populum, & ab omnibus sciri tranquillitatis intererat. Inde bonis fiducia crescere: malis vero nutare conscientia cœpit. Differente simul fama, decrevisse Regem iræ suæ parentare paucorum capitibus. Et ille quidem, re vera, ingentem dolorem conceperat animo. Hoc ipsum quoque Montignæus perscripserat. Qui cum Bergensi Hispania excedere prohibitus, tanquam captivus retinebatur. Nemo tunc ferè ex magnatibus gratiam

tiam ejus epistolis non præoccupavit. Mansveldius, Arenbergius, Megemus, Barlaimontius, Noircarmius, Rassegemius, Vicecomes Gandavensis, Universitas denique Lovaniensis, reddebant Regi rationem officii, quod pro republica, & religione impenderant. Egmondanus præterea ad Tissenacquium litteras dedit. Sive Regem verè sibi iratum credens, sive augurio augente suspicionem animi, haut perplexe querebatur; *Sinistris rumoribus se urgeri, tanquam peccasset in officium. Si quid à se peractum Rex vellet, voluntatem suam exprimeret. Æstimaturum fidem suam ex successu. Credere se tamen, prudentius facturum, si damnato armorum consilio, cum subditis de tranquillitate transigat. Solidam pacem parari posse conditione, non bello.* Eadem propemodum Auriacus scribebat.

Benignè magnatum litteras excepit Rex. Sed non sine dolore codicillos percurrit, quibus mandauerat Gubernatrix, cuncta in pejus procedere. Nulla tamen sermone, aut vultu tristitię signa prodidit. Affectus enim in potestate semper habuit. Et profectò in illo Rege magnæ eminuere virtutes. Multorum tamen censuram impegit, quod gravis animus, & ad consilia tardus, nimia lentitudine prætervolantem quamque occasionem, tanquam mansuram, prætermitteret. Sed hæc naturæ vitia erant, non morum. gentibusque illis unà cum ipso cælo passim hauriuntur: scilicet atrâ

bile

bile(qua potissimum urgentur) rapidos animorum motus retinente; cui Galenus medicus constantiam attribuit. Itaque in Belgium proficisci certus, amicos secedere jubet, deliberaturos de ratione itineris. In eo concilio iidem illi fuere quos ante nominavimus; Dux Albanus, Comes Feriæ, Magnus Prior Ordinis S.Ioannis, Archiœconomus Reginæ, Comes de Melito, Archipocomus Principis. Hi omnino ex Concilio Status. Tissenacquius, Hoperus, & Cortevillius è Concilio Belgico. Viri omnes consilio, & auctoritate præstantes, atque ea tempestate Optimatum præcipui. Considentibus iis lectæ sunt Cæsaris litterę, simul quas è Belgio Gubernatrix, magnatesque transmiserant. Tum de toto negotio disceptando; plerique *non probari sibi* dicebant, *Regem cum subditis condicione transigere. De religione, & obedientia hic agi; id, est, de præcipuis nervis reipublicæ. Iustitiâ & constantiâ imperium retineri: injustitia & pusillanimitate dissolvi. Proceres cum multitudine peccasse in Regem. Vulnus hoc curandum esse alterutrius sanguine. Clementiam in utrosque pernitiosam juxta, ac in utrosque severitatem. Satius fore, cum multitudine mitius agere. Ferocissimos ex plebe Rex occideret. Eos qui tumultuantibus accessissent, provinciis ejiceret. Cæteros impunè haberet, ut sint quibus mitem & pacatum animum præstare poßit; ne ultionem quæsisse videatur, non remedium. Crudele fore tot millia togatorum conficere.*

Intu-

Intutum ablegare in exilium, civile bellum daturos. Aliquot Proceribus cervices praecideret: Illos turbines afflixisse rempublicam illos passos esse lascivire plebem. Illos facem subjecisse tumultuantibus. Horum exemplo admonendos esse reliquos, quid Rex possit. Ne im*punè discant illudere principi, & in publicam pacem consilia inire. Assuescantque vereri hos motus, tàm magnis expiatos capitibus. Claritudinem exempli supplicium nobilitare.* Nullum *inde paci periculum. quando pœna ad paucos, indignatio ad infirmos pertingeret. Vulgus enim nullâ saevitiâ irritatum, timidum & secors, crediturum Proceres meruisse hoc ipsum quod paterentur. Cùm econtra, pari ultione utrumque Ordinem provocando, nobilitas populum inventura sit quem ducat in Regem; populus vero duces, quos in bellum sequatur. Si tamen Caesar pro noxiis enixè oraverit, hactenus precibus ejus deferendum esse, ut poenitentia flexi, accepisse veniam se, non meruisse intelligant. Quamquam satis constaret illas Caesaris epistolas, non ab ingenio ejus profectas; sed calliditate studioque Procerum extortas esse. Saxoniae ducem proxima affinitate Auriacum attingere. Vxoris ejus avunculum esse. Nec in animo Caesaris quemquam Saxone validiorem. Nullam notiorem artem esse, quàm istorum Procerum, per fas, per nefas ad libertatem religionis tendentium. Quò etiam spectarent ipsorum litterae ad Regem missae, postulatis Caesaris ferè congruentes. Iam quosdam eorum, indignatione Regis perculsos, intempestivo fungi officio, & si quid ab illo mandaretur, executuros se denuntiare. Sed quidquid scriberent, haut*

haut aliò collineare, quam ut ad indulgentiam flectant iratum Principem, summamque imperii retineant in manibus, abusuri deinde in religionis perniciem. Cum hæc, & plura in eam rem disseruissent: tandem ad ea quæ deliberare jussi erant consilium dirigunt. Duo omnino hæc erant: quo comitatu, & quo tempore concedendum esset Regi in provincias. Albanus, & Feria, nec aliàs sat concordes, tunc & æmuli, in duas sententias concilium distrahebant. Bello alter, sed alter pace longe præstantissimus. Si armatus proficisceretur Rex, omnis vis & gloria penes Albanum; si inermis penes Feriam erat. Proinde id consilium uterque in altero damnabat, quo potentia, vel imperium in æmulum recideret. Primus Feria, *modicum agmen traducendum,* censebat; *non socijs per quos transeundum esset, non provinciis grave: speciem magis fortunæ principalis, quam exercitus. Non adeo desperatas in Belgio res esse, ut tantis viribus sit opus. Incipientem adhuc, & nondum adultam seditionem compesci posse in ipsis cunabulis. Perculsis tumultuantibus præsentiâ Majestatis, redituram in animos formidinem, rediturum obsequium. Quod rebellantibus Gandavensibus olim acciderat. In quos Carolus Cæsar nullum hinc traduxit exercitum. Remedium omne in celeritate posuisse. Regem vero eadem vestigia ingredi volentem, tot armatorum apparatus haut dubie retardaturos. Multis Proceribus fidem constare. Atque ubi*

ille vim fortunamque principatus ostentaverit, neminem contra hiscere ausurum. Sin armis provocaretur, esse conscriptas in Germaniâ, esse veteranas in Belgio legiones. Adhæc ingentem stipatorum numerum, quos ad custodiam sui hinc educturus est. Majoresque copias evocari posse rebus exigentibus. Nihil adversus hæc tentaturum inconditum vulgus, implendis campis duntaxat idoneum. Sin autem nemo obsisteret, quid attineret tantos sumptus, quibus alendo exercitui esset opus, inutiliter profundere? Non ad hostes ire sed ad cives. non ad imponendum jugum, sed ad emendandam disciplinam proficisci; cui rei tot millia non conducerent; at bonæ artes, quæ satis superque Regi suppeterent. Extrema remedia nisi desperatis rebus tentanda non esse. Neminem non videre, ad tot adventantium millium famam armaturos se rebelles, qui tantum exercitum instrui intelligent in suam perniciem. Ita bellum oriturum, ubi non sit bellum. Pacemque futuram bello tristiorem, tot legionibus provincias onerantibus, bonosque pariter ac malos eadem calamitate involventibus. Æquum non esse paucorum amentiam omnes luere. Suo quemque insanire periculo. Bonos principes non punire, qui nihil deliquerint; armatos non facere, quod inermes præstare possunt. Castigationem paucis necessariam, feralem omnibus fieri non debere. Vulgus enim quamprimum novitatem suam pervicacissimorum ultione damnatam aspexerit, rediturum

ad na-

ad naturam; cujus furor perinde cum fortuna mutatur, ac religio cum principe. Ad ea Albanus accerrimus armorum instigator disseruit. *Quodsi in compositam regionem, & securâ pace fruentem concederet Rex, nescio an suasurus adhuc fuerim, ne ullum omnino armatum traduceret. Sine cujus fulgore, non externi, non cives majestatem agnoscunt; pace & bello tutissimum præsidium. Nunc vero prævalida & adulta vitia, nunc animi seditionibus elati, levioribus remediis coërcendi non sunt, quam magnitudo morbi postulat. Repetamus memoria, quoties à rebellibus illis jactatum sit, centena millia objecturos se vim audentibus. Ego tot millia furentibus non opponam: sed egregium justumque exercitum, ex veteranis, expertisque conflatum, qui sciat servare ordines, obsequi duci, hostem ferire, non expavescere. Vt hoc terrore perculsi rebelles, confestim arma excutiant. Cum vires suas, non disciplinâ, non virtute, ac ne copiis quidem pares, æstimare incipient. Cum se tyrones intelligent, nec ullis magis quam hospitibus metuendos milites in aciem producere. Primis statim auspiciis debellandi sunt, ut opprimi malum cum dignitate possit. Hoc ad gloriam Regis maxime pertinet: Insita mortalibus natura, famam belli ex initiis metiri. Nam si in unam, atque alteram æstatem bellum Rex extraxerit, quis non videt accessuram hosti disciplinam, & robur; & tunc non sine difficultate, nec absque periculo*

 subjici

subjici posse? At enim nullum adhuc in Belgio ardet bellum. Quis tamen pacem esse dixerit? Quis nobis pollicebitur in eodem statu res mansuras, quas ipsa quoque Gubernatrix perscribit cottidiè in pejus vergere. Quid si externorum auxilia à seditiosis sollicitentur, quod toties minati sunt se facturos? Tunc scilicet in tempore accersemus militem, cùm instructi exercitus nostris imminebunt capitibus. Tunc nempe salutem suam crediturus est Rex veteranis in Belgio legionibus, pari scelere contaminatis. Quibus ex mea quidem sententia, quamprimum appulerit in provincias, cingulum adimendum est. Transeundæ sunt denique externæ nationes, religionis odio imbutæ, & à sectariis Belgicis forsan exstimulatæ in exitium Regis, quem sibi imminere extimescent. Illæ copiæ quacumque perrexerit, securum eum efficient. In omnem sanè casum, seu restaurandæ pietati, seu exequendis statutis & suppliciis, seu supplantandis, vel antevertendis furoribus commodissimæ. Scilicet egregia cura timemus vastitatem terrarum, & incommoda exercitus. Nemo mihi communem calamitatem objiciat, in communi omnium flagitio. Quam mali suo merito passuri sunt; Boni verò quia malorum conatibus arma non opposuêre. Imputare sibi debent si quid detrimenti ab armatis acceperint. An ideo rebelles sibi relinquendi sunt, in cervices Regis sui sublati, quia bonorum conditio futura sit acerbior? Nemo unquam discordias armatus sedavit sine plurium incommodo. Hæc est condi-

cio

cio exercitus. Bella aliter non constant. Quantâvis gravissima calamitate redimendum est exitium reipublicæ. Intelligant Belgæ nunquam impunè contemni fastigia. Hæc oratio, simul & dicentis auctoritas, inveteratáque prudentiæ fama, magnam Procerum partem permovit. Quidam etiam addebant, metuendum esse, ne idem eveniret Regi, quod Gubernatrici acciderat, quæ exequi leges non potuerit armatorum inopiâ. Nam quòd Albanum, aulæ artibus æmulos suos pervertisse Connestagius tradidit, apertum est mendacium, & in odium ejus adumbratum. Cujus moribus multa in deterius posteritas adfinxit. Nullam ego hac de re mentionem apud Tissenacquium invenio, è cujus commentario hæc transsumpsimus. Nam nec Iacobus Spinosa Inquisitor Generalis, nec Bernardus Fresneda Regià Confessionibus Concilio intervenêre. Tantum abest, ut alter eorum infestis orationibus cum altero certaverit, quod idem auctor memoriæ prodidit. Quæsitum inde quo tempore Rex proficisceretur. Alii velocitatem urgebant per Oceanum cum paucis navigiis. Sed hoc consilium minùs Hispanis, quàm Belgis placebat, *Oceanum hodie intutum*, dicentibus, *Belgicorum sectariorum metu, portus omnes insidentium, quos occlusuri essent armatis in exitium sui appulsuris. Securissimum per Italiam pergere. Sed Italiam perpetuo prærupta-*

rum alpium jugo clausam, non nisi duobus aditibus exercitum transmittere. Quorum uno per Tridentinas angustias Germania intranda sit. At Germaniam ex maxima parte corruptam, ac suspicionibus obnoxiam, securitati Regis non conducere. Eundum ergo esse per Sabaudiam. Illam verò asperorum montium scabredine impeditam, hybernisque nivibus obsessam, ante veris initium iter non promittere. Proinde utcumque festinare Rex velit, Februarium mensem habendum esse. Neque etiam citius impedimenta ad tantum iter necessaria expediri posse. In Calend. Decemb. convocatos esse Castilliæ Ordines. A quibus abesse Regem non oporteat. Præterea agendos militum delectus, petendas triremes ex Italia. Dum componuntur, reficiunturque sublapsæ vetustate naves, aliquot mensium spacium esse. Vernum denique cælum clementiores fluctus promissurum navigantibus.

Hæc igitur in eum modum decreta, X. Cal. Octob. referuntur ad Regem. Qui natura reconditus, & multa cum animo reputans, tunc quidem nihil respondit. Paullò post Albanum exercitui præfecit. Erat hic nobilissimo Hispaniæ loco genitus, virtute militari nobilior. Acer consilio, manu strenuus, experimentisque clarus, & suorum temporum nulli secundus. Quod de illo quoque inimici confessi sunt. Multa sub Cæsare, & Philippo filio prosperè gesserat, magnis præpositus exercitibus. Fortunam nunquam temerè in discrimen

vocavit.

vocavit. Cauta cum ratione consilia, secundis eventu præferebat, disciplinæ militaris diligentissimus custos. Bello, quàm pace melior. Vincere magis, quàm victoriam regere. Fredericum deinde Albani filium magistrum equitum Rex dixit. Hispanorum præsidia ex regno Neapolitano, Siciliæ, & Sardiniæ Genuam accersit. Quatuordecim cohortes in Hispania legi jubet, in veteranorum locum ituras. Alias præterea tres cohortes, quas secum abduceret. Alberico Lodronio assignata est Germanorum legio, quam in comitatu Tirolensi instrueret. Lupo Satapa centum velites Italicos, totidem Sancio Davilæ Ticini præfecto; Petro autem Montagnes Novarię gubernatori cẽtùm cataphractos Hispanos attribuit. Trecentos hastatos, cum centum cataphractis in Burgundia componi curat. His Baronem de Vergii provinciæ Vicegubernatorem, Baronem de Cherau, dominum de Cleraux, & dominum de Momertin præposuit. Italicis ducibus præceptum, veteranorum velitum, longâ pace imminutorum, supplemẽtum conscribere. Ioanni Andreæ principi Doriæ, quantas posset triremes comparare jussit, atque ocius compellere in Bercelonìæ littora. Epistolã deinde ad Gubernatricem dedit in hanc sũmam. *Primo vere me exspecta cum exercitu. Non ut solitudinem provinciis, aut jugum inferam, quod plerosque criminari intelligo: sed ut patrocinium meo-*

 rum

rum armatus suscipiam. Inermis enim venire non possum, nisi ut externorum injuriis dignitatem aperiam. Si tranquillitatem alere, non bellum volumus, terrore aliquo rebelles percellendi sunt, infirmitatem suam conferentes meis viribus. Hac mihi ratio fuit instruendi exercitus. Re ipsa docebo, non ad ultionem me consurgere: sed ut clementiam cum subditis communicem, haut aliter quàm principem, & parentem decet. Gratiam eam facturus, quàm publica pax, atque securitas patientur. Hæc te confestim volo mittere in populum, bona & mala magis ex rumoribus, quàm ex vero æstimare solitum. Cujus aures seditiosissimorum voces falso terrore præoccupant. Gubernatricem præterea monebat, ut quanta posset cautione, nobilitatem interim cum multitudine contineret in officio. Et si videretur, legionem unam in Germania mercede conduceret, quam Megemo, & Arenbergio traderet, spargendam in idonea præsidia. Pecuniam quoque adjecit in stipendium. Dein fluctuare animo cœpit, an & Auriaco militem crederet. Siquidem popularibus acceptum, & vicinorum principum affinitate, atque amicitia subnixum, turbandis rebus idoneum noverat. Adhæc multa imprudenti excidisse, quibus obliqua ejus in Regem consilia deprehenderentur, & aversi animi indicia. Sciebat denique peccasse in majestatem. Suspectum tamen videri nolebat. Sed cum Megemo, &

Aren-

Arenbergio copias militares committeret, Auriacum præterire non poterat, nisi ut videretur de ingenio illius diffidere. Nam Hollandiam, Zeelandiámque juxta armis contineri, ac Geldriam, Frisiámque pacis intererat. Habito itaque amicorum consilio Gubernatrici mandavit, nihil consultius, quàm quinque cohortes Auriaco submittere, quibus chiliarchus Walderfingerus præesset, refractarius & contumax futurus ad illius imperia. His consiliis Walderfingerum secretò imbueret. Dicta factáque Auriaci specularetur, & ab omni metu suspicionem ejus averteret. Iisdem artibus Egmondanum placaret. Præfectos Ordinariorum militum rogaret, an sine exceptione ad arbitrium ejus militare, & eosdem hostes habere vellent, quos ipsa jussisset. Si quis eorum conditionem detrectaret, ademptam huic præfecturam, alteri conferret, ne stipendia pervenirent ad indignos publicum ærarium lassantia. Adhæc magnatibus illis à quibus litteras acceperat, adventum suum nunciavit, missis ad singulos codicillis. Auriacum denique & Egmondanum benevolè hortatus est ad officium. Tissenacquius simul Egmondano rescripsit: *Malignitatem famæ rebus ipsis rectius confutaturum. Compararet se ad voluntatem Regis, nec imperio ejus dubitaret accedere. A quo planius mandatum exspectare non deberet. Alia esse principum, alia*

 clientum

clientum officia. Illos providêre & regere. Clientum gloriam in obsequio consistere. Haberent sibi reges suam rationem. In quam subditis nefas esset inquirere. Si in consilio publico aliquando contraria dixisset, integrum fuisse Regi à sententia ejus recedere; quo se prudentiorem nemo habere debeat. Apud illum electio est & imperium; cæteris consilium & obedientiam convenire. Misceri hæc officia non posse, nisi ut pereunte imperio, obsequium intercidat, atque ima summis confundantur. Ne famam quidem dissimulare, sectariorum audaciam potuisse præverti, si vel ipse, vel Auriacus explevissent officium. Sed & nunc in illorum esse potestate, furentium licentiam aut omnino frænare, aut saltem in adventum Regis comprimere.

In his consiliis occupato Regi, transitúmque Alpium paranti, aliæ atque aliæ itineris difficultates cottidie suggerebantur. Movebat plerosque angustiarum asperitas, præruptis altissimísque rupibus abscissa. In quarum vertices evadendum esset cum exercitu, per arduos præcipitesque vallium anfractus, qui paucos admodum caperent armatos, & cumulatam hyeme nivem transituris promitterent. Deleri posse totum exercitum, si quis fatigatis atque incompositis, & nihil hostile metuentibus vim inferret. Nec deesse circum nationes Regi infestas, & sectariorum causæ astrictas. Alii sterilitatem, & inopiam regionis, alii frigus, & multorum dierum lassitudinem causabantur.

tur. Quibus difficultatibus Rex permotus, sibi atque exercitui transitum à Gallis petere constituit. Expeditum esse iter appulsuro in Provinciam, haut procul Tolonia, qua Caroli Cæsaris exercitus quondam trajecerat; quod per regionem Lugdunensem brevi compendio in Burgundiam deducit. Igitur Franciscus D'Alava Ordinarius in Gallia legatus, Philippo mandante hac de re cum Gallo egit. Responsum est ei: si quid Philippus Rex vellet, licere illi cum modico præsidio Galliam trajicere. Iter autem exercitui patere non posse. Frequentes in ea regione sectarios esse. Magnitudine exercitus perterritos, & molestiis hospitii affectos, multitudinem concitaturos ad arma. Quæ sine magno incommodo ipse postea non excuteret.

Hæc in speciem. Cæterùm Reges inter se æmuli, nec unquam satis amici, alterutrius exercitum intra fines securè non recipiunt. Desperato per Gallias itinere, Philippus Rex ad Sabaudiam rursus intendit, Ioanne de Aragna Vela ad Emanuelem ducem misso. Haut ægrè ab illo impetratum quod petebatur. ea tamen lege, ut centum equites, bis mille pedites Philippi Regis ære merituri scriberentur, in regionis suæ custodiam, ne quid incommodi ab exercitu incolę acciperent. Antonius Mēdoca à Carolo Lotharingiæ duce trāsitum sine exceptione obtinuit. Franciscus d'Yverra annonæ præfe-

præfectus ad dispensanda itinera præmissus, dispositas stationes commeatu instruxit. Rhodanum Dainsiumque navali ponte jungere instituit, quo in Burgundiam transportari posset exercitus.

Interea Belgę longe aliis cogitationibus inquietabantur, atrocitate famę pulsati. Ferebatur enim cædes imminere à principe Proceribus infesto. In Auriacum, Egmondanũ & Hornanum gladio animadversurum. cęteris judices daturum, & supplicia. Auriaco pleraq; nota, & suspecta omnia erant. Itaque ut hac de re certior fieret, disponit in Gallia custodes, qui veredarios ex Hispaniâ remeantes, ereptis litterarum fasciculis occiderent. Consiliũ ejus fortunà sic gubernavit, ut Francisci D' Alava legati Regij epistolas interciperet, ad Gubernatricem datas in hæc verba. *Ex his quæ scripsisti opinionem meam cõfirmari cognosco. Ego enim tumultuum omnium invidiam in Proceres transfero, utcumque nunc tam egregie dissimulent. Horum machinis inquieti populi genius in audaciam sublatus est. Quos proinde accusare non desino. Sed ex commendatione tuâ præmium invenient. Primi omnium futuri, in quos feretur ira Regis, ut supplicia expetat. Memento interim cum his dissimules. Prabe te facilem credulis, & de benevolentia Regis securos efficias, ut fidei tuæ concredere non dubitent. Sic enim quæ destinasti, efficies. Ita à me habe; si tibi supplicia eorum sint in animo, eo ma-*

eo magis Regi curæ fore, quo hanc ille injuriam profundius imbibit. Epistolâ perlectâ, Auriacus novitatem facti stupens, Ludovico fratri atque Hoochstratano communicat. Vnicum adversus impendens fatum remedium videbatur, matura defectio. Cui rei conducebat Egmondanum in societatem attrahere. Eundem strenuum militiâ, Flandriæque viribus instructum; partibus suis commodissimum noverant. Auriacus ergo Egmondano significat, esse sibi ad communem salutem pertinentia, quæ nisi præsenti promere non posset. Diem & locum colloquio condiceret. Bruxellam solam excipere. Vbi Ludovico fratri esse non liceret, à Gubernatrice jusso in Germaniam secedere. Igitur VI Non. Octob. Teneramundę Flandriæ oppido, in unum convenere Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Hoochstratanus, & conjuratorum præcipui. Quibus Auriacus, quid in Hispania pararetur, aperuit. Strui sibi certissimam perniciem. devotis omnium cervicibus, qui arma in sectarios vibrare distulerint. Itaque ut verbis fidem adderet, primum litteras Montignæi perlegit audientibus, Regis iram memorantes. Deinde epistolam D' Alavæ recitavit, non sine affectu, & atrociore interpretatione ad singulas periodos. Eam postea singulis relegendam exhibuit, *Sic esse scriptam*, dicens, *ut liquido appareret distineri se à Gubernatrice verborum*

præfectus ad dispensanda itinera præmissus, dispositas stationes commeatu instruxit. Rhodanum Dainsiumque navali ponte jungere instituit, quo in Burgundiam transportari posset exercitus.

Interea Belgę longe aliis cogitationibus inquietabantur, atrocitate famę pulsati. Ferebatur enim cædes imminere à principe Proceribus infesto. In Auriacum, Egmondanũ & Hornanum gladio animadversurum. cęteris judices daturum, & supplicia. Auriaco pleraq; nota, & suspecta omnia erant. Itaque ut hac de re certior fieret, disponit in Gallia custodes, qui veredarios ex Hispaniâ remeantes, ereptis litterarum fasciculis occiderent. Consiliũ ejus fortunâ sic gubernavit, ut Francisci D' Alava legati Regij epistolas interciperet, ad Gubernatricem datas in hæc verba. *Ex his quæ scripsisti opinionem meam cõfirmari cognosco. Ego enim tumultuum omnium invidiam in Proceres transfero, utcumque nunc tam egregie dissimulent. Horum machinis inquieti populi genius in audaciam sublatus est. Quos proinde accusare non desino. Sed ex commendatione tuâ præmium invenient. Primi omnium futuri, in quos feretur ira Regis, ut supplicia expetat. Memento interim cum his dissimules. Præbe te facilem credulis, & de benevolentia Regis securos efficias, ut fidei tuæ concredere non dubitent. Sic enim quæ destinasti, efficies. Ita à me habe; si tibi supplicia eorum sint in animo, eo ma-*

eo magis Regi curæ fore, quo hanc ille injuriam profundius imbibit. Epistolâ perlectâ, Auriacus novitatem facti stupens, Ludovico fratri atque Hoochstratano communicat. Vnicum adversus impendens fatum remedium videbatur, matura defectio. Cui rei conducebat Egmondanum in societatem attrahere. Eundem strenuum militiâ, Flandriæque viribus instructum; partibus suis commodissimum noverant. Auriacus ergo Egmondano significat, esse sibi ad communem salutem pertinentia, quæ nisi præsenti promere non posset. Diem & locum colloquio condiceret. Bruxellam solam excipere. Vbi Ludovico fratri esse non liceret, à Gubernatrice jusso in Germaniam secedere. Igitur VI Non. Octob. Teneramundæ Flandriæ oppido, in unum convenere Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Hoochstratanus, & conjuratorum præcipui. Quibus Auriacus, quid in Hispania pararetur, aperuit. Strui sibi certissimam perniciem. devotis omnium cervicibus, qui arma in sectarios vibrare distulerint. Itaque ut verbis fidem adderet, primum litteras Montignæi perlegit audientibus, Regis iram memorantes. Deinde epistolam D' Alavæ recitavit, non sine affectu, & atrociore interpretatione ad singulas periodos. Eam postea singulis relegendam exhibuit, *Sic esse scriptam*, dicens, *ut liquido appareret distineri se à Gubernatrice verbo-*

rum

rum blanditiis, quò simulatione benevolentiæ deliniti, securè opprimi possint. Constituisse se quidem prudenti absentiâ furori cedere, donec statuisset, quid potissimùm rebus suis conduceret. Sed profectò si se audirent, à necessitate consilium sumerent. Nihil tutius, quàm unam aliquam provinciam validissimis occupare præsidiis, atque ex adverso consilia struere. Non defutura auxilia vexillum explicantibus. Neminem principum hodie tam amicum Regi, qui magnitudinem illius non optaret premi, potentiamque Europæ formidabilem, civili bello colidi. Sectariorum igitur insolentiæ subministraret alimenta. Quos deinde in eadem secum causa, spe gratiæ destitutos, & extrema audentes, exercitui Regis ad desperationem objiciant, dum finitimarum gentium subsidia ornentur. Affluxuros statim Gallos, atque Germanos, nihil veteranis Regiis virtute concedentes. Ludovicus Nassovius subjecit; spondere se Germanorum equitum quatuor millia, peditum verò quadraginta cohortes, quos corrasis undique pecuniis in Belgium properè adduceret. Sollicitaturum denique copias Augusti Saxoniæ ducis, Cæsareo auspicio Gotham obsidentes. Ne cæteri quoque dubitabant, *indormiendum non esse in manifestâ pernicie; neque exspectandum donec validissimas urbes præsidiis invaserit Rex, & sopitis sibi manus injiciat. Decora consilia, quæ tuta. Potentiam quidem Regis formidolosam, acriorem tamen necessitatem esse, & incertos belli exitus.*

Neque

Neque semper ad potentiores inclinare victoriam. Gallos non usque adeò infeliciter delibasse Regis sui vires. Opimiorem conditionem extorsisse armis, quàm obsequio. Dandum Regi pœnitentiæ tempus. Impetum ejus quantò vehementiorem, tantò & infirmiorem esse, quem inopia pecuniæ statim consumeret. Denique multos nobiles sibi accessuros, cùm indigniùs forte habiti, erubescent certare adversus libertatem publicam, pro invidioso Hispanorum imperio. Urbes, provincias sibi ut rectoribus obstrictas. Incumbere se affectui civium servitutem abominantium. Ad ultimum si cadere necesse esset, honestiùs acie perituros, quàm sub certo lictoris ictu velatis capitibus, ad posterorum infamiam. Invidiosum Regi, decorum ipsis pro spiritu certare, quo nihil mortalibus charius est, quem etiam feræ antequam debellatæ non exuerent. Hæc quidem promiscuè dicebantur. Vnus tamen Egmondanus segni animo accepit. Vir haut dubiè, spectatæ fidei; sed ingenij facilitate in partes abstractus, si dicere licet, nimiâ bonitate hactenus peccaverat. Ordinis sui factiosis consilijs, quia speciem præferebant publicæ libertatis pertinacius adhæserat, pudore adversandi; nec multitudinis gratiam benevolentiamque amitteret. Tunc palam constantiam patefecit: *ita formatum se à majoribus*; dictitans, *ut nihil pulchrius atque honestius duceret, quam pro Principe vitam exponere, nihil econtra turpius aut scele-*

ſceleſtius, quam fidem exuere. Contumaces autem eſſe, aut ſectariorum licentiæ alimentum ſubminiſtrare non poſſe, ſine nota perfidiæ. Quanto plus ſpei rebellando oſtenderent, tanto illuſtriorem fidem ſuam fore. Quin potius irati Regis gratiam prævenirent premendis tumultibus. Pleroſque nobiles idem tentare. A quibus obſequio vinci non deberent. Vt deinde Rex æſtimet, qui glorioſius officia coluerint. Vtcumque res caſura eſſet, meliorem fortunam tranquillando, quam rebellando habituros, quando vincere, aut vinci non poſſent ſine exitio reipublicæ. Cæteri qua vellent ratione, incolumitati conſulerent ſuæ. Propoſitum ſibi eſſe exſpectare potius, quam movere fortunam, & in benignitate principis ſpem ponere, benevolentiam ejus toties experto. Neque de ingenio Gubernatricis dubitare. Nullis ſe urgeri conſcientiæ ſtimulis. Quo denique fugam intenderet, à chariſſima conjuge, à tot liberis divulſus? Totam ſuam fortunam pendere ab uno Rege: quem pertinacibus armis irritando, implacabilem ſibi ſuiſque relinqueret. Erraturum ſe exulem, atque extorrem, recipientibus oneri, externiſque Principibus viliſſimum mancipium. An tam immitis animi Regem fore, ut pro tot meritis hanc ſibi gratiam rependeret, & in chariſſimi antea capitis duraret exitium? Quocumque tandem eſſet animo, clementiam ejus meruiſſe victoriis. Vanitati D'Alavæ tantùm non deferre, ut apud ſe fidem inveniret. An ſolus ille exploraſſet mentem

Regis,

Regis, & in secretiora illius penetrasset consilia? Nullius alterius indicium proferri. *Ex Montignæo quidem iratum esse Regem satis se intelligere. Neque immerito. Nemo tamen ideo dixerit Proceribus infestũ, quos tanta humanitate admonuisset officii. Si quid certè statuisset atrocius, id ipsum uni Gubernatrici editurum fuisse sine internuntio.* Hæc quidem Egmondanus. Cæteri tamen non dubitabant, quin certissima proferrentur indicia. Auriacus quoque, *Suspectam sibi altissimam Regis dissimulationem*, ajebat. *Neminem Principum tam placabili esse ingenio, ut bona fide in gratiam redeat cum subditis, quos semel timuerit. Facerent alii quod placeret. Nemini se potestatem in caput suum facturum. Nunquam magis blandiri fastigia, quam cum sævire decreverint. Securius se absentem quàm in vinculis causam dicturum.* Hunc finem habuisse conventum illum invenio, Egmondano fatalem. De quo plerique postea ab Albano torti, atrociora confessi sunt. Atque anceps quidem est conjectura. Quia hoc se mendacio liberasse cruciatu, morientes testabantur. Nos aliorum judiciis veritatem relinquimus. De cætero propè omnes scriptores mecum consentiunt. Auriacus & Hoochstratanus Antverpiam revecti sunt. Neuter Bruxellam venire sustinuit, quamvis crebris litteris evocarentur in Concilium. Egmondanus intrepidè ad Gubernatricem delatus, quæ de illius consiliis traducerentur, ex epistola cognoscere jussit. Simul enim contu-

lerat exemplar. Illa veluti turbata, nullas conſcientiæ notas vultu prodidit. Dolentiſque ſpeciem oſtentans, falſum eſſe rumorem ſanctiſſimè confirmavit. *Quaſi verò*, inquit, *mihi, aut D'Alavæ crediturus fuerit Rex tam periculoſum ſecretum? Quomodo tamen D'Alavæ epiſtola intercepta eſt, cùm non veredarium, non faſciculum ipſa deſiderem? An qui D'Alavæ epiſtolas intercepit, Regias non caperet, quæ ab eodem tabellario deferebantur? Laxa animum moleſta ſollicitudine. nec inanes ſpecies anxia mente figura. Confer te ad componendam rempublicam, ut ſi quam forte ſiniſtram ſuſpicionem conceperit Rex, ex animo deleat ſine cicatrice.*

Egmondanum verbis mitigatum, percunctari cœpit de his qui Teneramundæ conveniſſent, & quid actum in iſto conſilio. Ille ninihil aliud referebat, quàm non perfunctoriè queri Auriacum de malevolentia Regis, & quòd Ludovicum fratrem ablegare juſſus eſſet in Germaniam.

Dimiſſus à colloquio, in Flandriam ſe recepit. Quadraginta aureorum millia ab Eccleſiaſticis impetravit, in ſtipendium mille & quingentorum militum. Quos per idonea præſidia diſpoſuit. Extra Gandavenſes, Iprenſes, & Aldenardenſes concionandi poteſtatem nemini fecit. Hulſtenſes concionari auſos militari manu coërcuit. Totamq; provinciam quietiorem expertus, Iconomachorum facinus rigidiſſimè vindicavit. Sectarios vero

ſub

ſub legibus continuit. Gandavenſes concionaturis Miniſtris ſuggeſtum ſtruere auſos, accenſis in foro rogis ad dedecus, & infamiam exurere juſſit. Parva quidem res. Sed in minimis quoque exemplum eminet. Neque in his quiſquam vindicem manum remittere poteſt, niſi ut ad majora ſcelera audaciam inſtruat. Quidquid ad diſſolutionem ſtatus pertinet plectendum eſt.in cæteris clementiam excuſo. Apud omnes conſtat, ſi ab initio tam ſevere egiſſet,nunquam perventum fuiſſe ad tantum nequitiæ. Sed cuncta primùm per diſſimulationem corrupit: mox ignavia ac præpoſtero obſequio.dum invidiam Conjuratorum procerumque evitare ſtudet, majeſtatis crimen meruit. At perperam uni illi imputaverim culpam,quæ temporum fuit.

Inter quæ non omittebat Noircarmius crebris litteris condiciones offerre Valencenenſibus,ſi poſitâ pervicaciâ præſidium reciperent. Ad ultimum nobilem quendam è Conjuratis ad eoſdem delegavit. Sed cum obſtinatæ civium mentes ſanioribus conſiliis aures obſtruerent, Gubernatrix hoſtes eſſe pronuntiat.D'Alavam deinde temeritatis increpuit, quod tantam rem crediaiſſet veredariis. Si quid ejuſmodi denunciare vellet, debuiſſe fidum aliquem tabellarium ad ſe deſtinare. Ad hæc Philippum comitē Everſteinium, & Bernardum Schoonbergium in Germa-

niam proficisci curat, traducendis in Belgium duabus legionibus, quas in comitatu Ferettrio conscripserat. Provinciales quoque copias ampliori delectu adornatura, Carolum Mansveldium, Ægidium Barlaimontiũ Hierges dominum, Joannemque Croyum Reusii comitem, tria peditum millia legere jussit. Megemum verò, & Arenbergium supplementum conscribere. Ergo undique tubæ & tympana cogebant milites, ad obsidionem Valencenensem ituros.

Quibus apparatibus Gallus regio more ad suspicionem versus, & ipse delectum agere instituit. Sex millia Helvetiorum mercede conduxit. Statariâ pugnâ gens egregia, per multorum regum seriem venales vires Gallis exposuit; ex quo à Carolo Burgundiæ duce ad fortitudinem coacta, virtutis suæ experimentum dedit. Majori metu Genevenses distinebantur. Ex hac fere officina hæresiarchæ omnes eruperant, aut in illam recipiebantur. Et hinc urbis suæ exitium, publicæ paci devotum conjecerant. Cujus possessioni Sabaudus haut obscure imminebat. Itaque delectu habito, milites distribuunt, qui intra mænia, qui in finibus consisterent. Partem quoque Helvetiorum atque Rhætorum, ad auxilium ex fœdere obstrictam, excivere sedibus. Ea cum nunciarentur Philippo Regi vehementer expalluit. Timebat enim ne tot simul gen-

tes

tes arma sibi opponerent, angustiisque Alpium inclusum ex improviso adorirentur. Et jam primores eum incitare cœperant, ne temeritati fortunæ Majestatem exponeret. Præmitteret Albanum terrestri itinere cum exercitu; primo statim adventu validissimis præsidiis insessurum ostia maris Zeelandicasque insulas, unde ipse Oceano succedens in portus tutò recipi posset. Re deliberata, Albanum cum copiis præire jussit, tanquam mox successurus ipse. Quod initium fuit malorum omnium. Neque tamen damnari consilium poterat, si Rex præstitisset sequi. Sed tædio belli, & aversantibus ministris in Hispania retentus, omnia per duces facilia credidit, quæ nisi præsens componere non poterat. Sunt qui Gomesii de Silva artes suspectent. Erat ille in aula gratiosus, Regique charissimus in paucis: sed per æmulationem Albano adversus. Vt potentiam omnem ad se traheret, removisse æmulum credebatur, publicæ utilitatis speciem odio prætexens. Nam Albanus impudicitiam uxoris ei objectaverat, tanquam matrimonio illius Philippus illuderet. Nobis ea res parum comperta est. Quidquid sit, non ante patuit imprudentia consilii, quàm pervicaci Rex absentia cunctos frustratus est. Cæterùm in regionem Luxenburgensem, quà Albano intrandum erat, Ernestum Mansveldium procedere jussit. Militem,

quantum opus esset, legeret. Præfecturam Germanorum equitum, quam Gallico bello habuerat, eidem attribuit. Bruxellæ, dum ille abesset, Arschotanum, aut Bossutium præesse voluit. Megemum verò tormentis præfecit, quam Glaionius dignitatem, per mortem vacuam fecerat. Magistri artilariæ apud Belgas vocantur. Cujus munus idem esse, quod apud Romanos olim præfecti fabrorum plerique existimant. Absente Megemo, Arenbergium Geldriam regere jussit. Barlaimontium verò præposuit annonæ militari. Idem munus bello Gallico cum summa laude administraverat. Adhæc ducenta aureorum millia transmisit ex Hispania, è quibus centum & quinquaginta in stipendium cederent, cætera in apparatum belli impenderentur.

At Valencenenses hostes judicati, fortiter obsidionem ferre decreverant, munimentis civitatis confisi. Igitur nihil segnius parare bellum. Affatim commeatum in urbem invehere, arma cũctis qui ferre possent distribuere, recensitos opifices (quorũ magna copia erat) in cohortes distribuere, ferocissimum quemq; his imponere. Optimates rempublicam destituerant. Cæterorum tamen amentiam sequebantur, quia adversari non poterant. Michael Helinus, & quidam magister Cornelius regnum obtinebant in multitudine. Helinus auctoritate & opibus eminebat: Cornelius

vani-

vanitate & ferocia. Obſcuriſſimo loco genitus, ex fabro ferrario in Miniſterium ſurrexerat. Agreſtes novis rebus addictos conſcribere juſſus, in finibus Inſulenſium delectum fecit. Eam rem præſidiarii civitatis ægrè paſſi, cottidianum cum his prælium, & ferè proſperum habuere. Tot incommodis Cornelius attritus, promovit ad ignobilem pagum Keſenetum nomine, omnibus qui ſacramentum ejus acceperant ſequi juſſis. Quadringentos ex his Raſſegemius obviam habuit, ſolutis euntes ordinibus. Impreſſione facta compulſi ſunt in fugam, proximumque Waterloi templum occupant. Hinc ſine damno ejici non poterant. Raſſegemius igne tectis injecto univerſos concremavit.

Cornelium inde perſequi cœpit. Cæterùm ille comperto Raſſegemii adventu, caſtriſque diffiſus, ad Tornacenſes flexit. Nam & hi non minore cura, quodam Joanne Sorao duce militem ſcribebant in ſuis finibus; nullo quidem publico conſilio: ſed ſtudiis partium, Valencenenſes premi non ferentium. Huc majorem hominum vim inſania compulerat. Copiiſque junctis, proxima quæque monaſteria, & prætoria vaſtant. Nihil crudelitati, aut avaritiæ reliquum faciunt. Raptis omnibus quæ ferri poterant, flammam deinde tectis injiciebant. Sed Noircarmius, & Raſſegemius à tergo ſtrenuè ſequebantur. Mille du-

centos pedites Noircarmius habebat, cum trecentis equitibus. Rassegemius equites centum, pedites non amplius quàm trecentos. Præter eos tamen magnam agricolarum manum contraxerat. Prior Noircarmius haut procul Lanojo hosti occurrit. Equitibus à tergo circumfusis, pedites à fronte incubuere. Vtrique vis improvisa fuit. Primo statim impetu centurio ex Noircarmianis cecidit, in fronte copiarum collocatus. Mille, & quingenti hostium cæsi, reliqui in fugam versi. Quorum magna pars proximam occupavit silvam densis arborum truncis impeditam. Major pars in Rassegemium incidit, infesta signa inferentem fugientibus. Prælium tamen acriter sectarii excepere. Eò enim perventum erat, unde sine pernicie nisi victores evadere non possent. Itaque aut cadere aut vincere obstinati, loco non cedebant; donec ad Rassegemios inclinavit victoria. Soraus non tam ducis, quam militis fungebatur officio. Sed cùm unum illum omnes peterent, multis quidem acceptis vulneribus, & in equum impositus, cum paucis Tornacum evasit. Ibi vero non minus trepidatum est. Philippus Lalaignius Beauvosii dominus quadringentos milites, jussu Gubernatricis in arcem traduxerat. Centum in his equites erant. Noircarmius quoque cum sua manu eòdem venit. Vrbique pavidæ, &

servi-

ſervitio paratæ ſigna intulit. Nemine contra procedere auſo. Quippe ex ſuperiore prælio profugi, formidine cuncta compleverant. Neque tot ſimul copijs ſine certiſſima pernicie reſiſtere poterant. Civibus ſtatim arma adempta ſunt. De principibus ſeditionum ſumptum ſupplicium. Cæteris venia data, prudenti moderamine, ut in civili victoria, cujus ſæpe fructum nimia ſeveritas corrumpit. Comes Reuſius civitatem gubernare juſſus, legionem quam conſcripſerat, diſperſit in hoſpitia futuram præſidio.

Noircarmius Hiergicam & Manſveldicam legiones opperiens, ijſque junctis, Valencenenſium mænibus admovit exercitum. Ex omni parte obſidenti affluebant auxilia. Ab Arſchotano ducenti quinquaginta equites, totidem à Reuſio veniebant. Maximilianus Boſſutij comes ducentos adduxit. Terlonius centum, nec minorem numerum Bommius impleverat. Marchionis Bergenſis turma ducentos admodũ, Montignæi centum & quinquaginta explere dicebantur. Ordinariæ turmæ omnes erant, quas Gubernatrix haut multo ante armari præceperat. Pedites veterani ex Hannonia noningenti veniebant. Paullo minus Balduinum Gavrium Inchij dominum ex Arthefia ſequebantur. Reuſius trecentos ex ſuis tranſmiſit. Poſt quos viginti & unum tormenta trahebantur. Iacobus Creſſonerij

dominus Gravelingæ Gubernator ijs præerat. Vrbs vallo circundata est, & idoneis locis tormenta disposita. Noircarmius tamen asperam fore obsidionem ratus, priusquam fortunam experiretur, misit rursus ad oppidanos, qui suaderent, dederent urbem, dato terrore consternatam existimans. Sed non exaudiebant Ministri saniora consilia, nutantibus civibus spondentes, mox venturum oppressis auxiliũ. Nam plerosque Conjuratorum acceperant bellum instruere.

Siquidem Auriacus turbandis rebus intentus, & ut tectius falleret simulato obsequio malignitatem tegens, cùm Regem haut segnem videret, ex adverso consilia struebat. Tholousij dominum; & Brederodium clam hortabatur ad legendos milites. In eam rem consistoria stipendium capitatim conferebant. Hollandiam Zeelandiamque adoriri statuerant. Et si destinata provenissent, duces se dicerent sectariorum causæ, & armato Regi undarum obices pro vallo obijcerent, cum non mediocri præsidio. Supervenire debebat Ludovicus Nassovius cum Germanorum manu, ab obsidione civitatum aversurus Hispanorum exercitus, aut si vis fieret, fortunam tentaturus. Tres è Conjuratis in Zeelandiam destinabantur, qui factionis suæ homines sollicitarent ad defectionem. Quippe plerasque urbes descituras crediderant, fraude ma-

gistra-

gistratuum,quorum multos Auriacus subvexerat. Ahæc Gallica auxilia occultis nuncijs pellexerant. Quibus mandatum, ut Dolam atque Vesontionem in Burgundia tentarent insidijs, atque Albano adventanti iter occluderent. Missus Antverpiam à Montmorantio Galliæ Mareschalo quidam nobilis, multa cũ Hornano secreto transegit. In quam rem Carolus Slusanus mercator Antverpiensis, quinquaginta aureorum millia Montmorantio addixit.

Inter quæ studia, Proceres à Gubernatrice advocabantur ad novandum sacramentum. Hoochstratanus multa cunctatione; Auriacus, Hornanus, & Brederodius aperte detrectabant. Et Auriacum quidem Gubernatrix humanitate litterarum sæpius interpellavit. Ad Brederodium vero, Quarebbius Lovaniensium prætor, & Secretarius Torrius missi sunt cum mandatis, & questu: *ut sacramentum quod Egmondanus, Arschotanus, Mansveldius, Megemus, Barlaimontius, dedissent, non dubitaret accipere. Unum ipsum esse, in quem potissimum sceleris sui invidiam inclinarent Sectarij. Debere hanc à se amoliri infamiam. Tantundem populum credere, quantum re ipsa ostenderet. Inquisitionem & edicta sublata esse. Solidam tranquillitatem Gubernatricem sperasse. Quæ per sectarios haberi non poßet. Ab ipso officij in Regem prodendum esse exemplum: ne oblatione libelli, seditionis causam quæsisse, videretur.* Gravioribus quam antea tumul-

tumultibus agitari rempublicam. Viannam ab eo militibus insideri. Vallo manibusque claudi. Seditiosos aliquot libellos auspiciis ejus excusos. Ne Regem sibi irasci cogeret, populares hos furores audientem non satis æquo animo. Ad ea Brederodius respondit. *Nihil evenisse cur de fide sua dubitare Gubernatrix debeat. Imo vero Bruxellam iturum, ut propius acciperet diffidentiæ causas. Rata enim pacta esse, quæ cum Gubernatrice susceperit. Quod malignis rumoribus oneretur, id sibi fraudi esse non debere. Linguas hominũ frænare non posse. Neque nunc primum calumnijs peti. Quarum sibi non sit reddenda ratio. Male autem condicionem sacramenti sibi præferri, quod Egmondanus, Arschotanus, aliique recepissent. Illos publicis muneribus excultos: se vero privatum & olim juratum. Quid ergo opus novo sacramento, si jurato non credatur? Frustra ab eo fidem exspectari, qui sanctitatẽ religionis semel polluerit. Nullo sacramento mitigari perfidiam. Viannam latrocinijs expositam vallo cingere. In cujus etiam tutelam militarem globulum conscripserit, ut integram civitatem servaret Regi, ne quis prædo illo munimento receptaretur. Quod ad seditiosos pertineret libellos, nihil se scire. Duos omnino typographos Viannæ esse. Imprimendi facultatem dedisse petentibus. Si quid dolo malo deliquissent, mox cogniturum, pœnasque irrogaturum comperto flagitio.*

Cum hoc responso reversi, gravem sollicitudinem incussere Gubernatrici. Quippe jam Brederodium timere cœperat. De pervicacia illius dubitare non poterat. Simul mæsta omnia

nia in aulam referebantur. A Ludovico Nassovio Germanicos ad Gotham exercitus sollicitari in auxilium. Fredericum Saxonem, & Lantgravium Hessum memores injuriæ à Carolo Cæsare acceptæ, ultionem meditari. Cameracenses episcopum prçsidijs nudatum, oppido eiecisse. Præter hæc Silvæducenses hostiles animos aperte induerant. Brabantiæ Cancellarius, ac Petersemius, uti diximus, in urbe agebant. Multitudinisque pervicaciam in accipiendis legibus experti, Primoribus auctores fuerant, ut prçsidium militare in civitatem reciperent. Megemus quoque Legionem propius admoverat. Ea res Auriaco suspecta admodum fuit. Occulto igitur mandato Antonium Bombergium Silvamducis procedere jussit. Erat is homo plebeius ingenio moribusque ferox, juxtà turbidus, & religioni infestus. Nec minorem favorem Silvæducis invenit, quam Antverpiæ habuerat, ubi inter sectarios principatum gesserat. Igitur captivitatem urbis strui questus, plebem in senatum armavit. Cancellarium & Petersemium proditionis insimulatos in custodiam tradidit. Neque senatus, quanquam adversus, imperijs illius audebat intercedere. Munia magistratus in se retraxerat, & privati juris sui rempublicam fecerat. Tantum apud vulgares animos præsidiariorum metus valuerat, ut alienigenam, nulla magis re quam turbulentia insignem,

non

non dubitarent in ducem assumere.

Megemus autem intrandæ urbis spe delectus, in Hollandiam contendit ad subigendos eos qui aversarentur imperium. Vltrajectum appropinquans, nemine resistente intra mænia recipitur. Igitur quæ turbata erant componere adorsus, Ministros omnes egredi jussit. suaque catholicis sacra restituit. Brederodius adventum ejus exspectare non ausus, Viannã destituit, & in catharactis, quibus Rheno Lecca conjungitur, castra firmavit. Mox inde pulsus, Amsterdamum processit. Munimenta ab eo cœpta Megemus destruxit.

Per eosdem dies Hermannus Antverpiensium Minister Trajectenses ad Mosam in Iconomachiam concitavit. Quorum mox rabiem Maseicenses, & Hasletenses eodem auctore imitabantur. Cæterum Gerardus Groesbekius Leodiensium episcopus id ægre passus, ad ultionem surrexit. Tria peditum millia, ac trecentos equites subitario delectu effecit. His copijs Hasletum contendens, effusum incondite populum obvium habuit. Eoque levi prelio intra munimenta compulso, civitatem circumsedit, crebrisq; tormentorum ictibus verberatam, his tandẽ legibus in deditionẽ redegit. *Catholico ritu viverent. Sectarios civitate ejicerẽt. Puplica pecunia exornarent templa. Ministros, seditionisq; auctores traderent. Sumptum belli restituerent. Muros dejicerent, quorum fiducia obsidionẽ pertulerãt.*

Masei-

Maſeicenſes deſperata urbis tutela, delegatos miſere, veniam petituros. Qua impetrata, Hermannus habitu Franciſcani aſſumpto, opportuna fuga ſe ſubduxit. Hinc Trajectum aggredi placuit. Vrbem non civium multitudine ſolum, ſed etiam opere munitam. Mœnia enim Moſa interfluit. Sed cum pervicacibus ad defenſionem civium animis, nulla ſpes potiundi oppidi offerretur, Epiſcopus obſidionem deſtituit.

Interea Gubernatrix acceſſione mali turbata, ex omni parte quærebat remedia. Tot ſimul urbes nequibant armis redigi in poteſtatem. Nec Valencenæ omitti poterant, niſi ut fruſtrato impetu augeretur defectio. Simul in rem famamque videbatur, validiſſimum oppidum armis ſubigi, cætera exemplo ſuo tracturum ad deditionem. Pudebat deinde Cancellarium & Peterſemium captivos relinquere. Ergo inter ruborem metumque destituta, epiſtolas miſit ad Silvæducenſes, jus gentium pollutum incuſans Bombergius modo in Auriacum, modo in Brederodium perpetratæ rei culpam, & in neutrũ falſo conferebat. Quippe & Brederodius Bombergio ſcripſerat; quamvis uterq; manifeſta inficiatione declinaret invidiam. Gubernatrix ergo conſilij incerta, apparitorem ad legatos recuperandos Silvamducis deſtinat. Fecialis quoq; ſequi juſſus, denuntiaturus bellum contumacibus.

Appa-

Apparitor in ſenatum deductus, multa expoſtulavit, atque intra horas viginti & quatuor legatos dimittere, aut bellum opperiri eos jubet. Horruere ſenatores ad hanc vocem, & perpetrati ſceleris infamiæ multitudinẽ ſubſtituunt, relaturoſque ſe ad populum reſpondent, apud quem nullo ſuo juſſu captivi tenerentur. Primo mane tribunos plebis in curiam accerſunt. Cum quibus etiã Bombergius intravit, popularibus ſtudijs accinctus. Quippe jam centuriones ei ſacramentum dixerant. Vni illi patulæ plebis aures erant. Facundia, & auctoritas aderant, flectendique vulgum artes, quibus omnem ſectariorum factionem præcipitem egerat. Quem cum ſenatus hortaretur ad dimittendos captivos; inſigni cavillatione apparitorem ad Silvæducenſes, non ad Calviniſtas miſſum arguebat. Superveniens mox populus, curiam armis circumvenit, turbidiſque clamoribus cuncta permiſcuit. Quorum fiducia Bombergius claves civitatis extorſit à conſule, & nequis invito ſe egrederetur, validioribus præſidijs portas firmavit. Apparitorem tamen emiſit incolumẽ, renunciare Dominæ jubens, non ante ſe captivos dimiſſurum, quam Brederodius id ipſum mandaſſet. Poſt hęc fecialis urbem intravit. Bellum indicere parantem, Cancellarius abſterruit ab intempeſtivo conſilio. Nam ſi arma in animo haberet Gubernatrix, id ipſum denunciare

ciare ſuperfluum eſſe jus gentium violantibus. Perduelles palam judicari non poſſe, ſine ſuâ pernicie.

Hæc tum in Brabantiâ. Cum interim Flandri obſequio parati, juvere quoque Regias partes collâtione pecuniæ. Ex quâ novum delectum militum Egmondanus adornavit; Occidentali Flandriæ futurum præſidio; ne quis à Noircarmio & Raſſegemio diſſipatos, revocaret ad vexilla, vel irrequietos ſectariorum animos ad nova rurſus flagitia erigeret. Quadringentos ex his Aldenardæ impoſuit, qui ſectarios continerent in pace, & armatorum conſpectu compararent ad patientiam obſequii. Iam quippe reſumpto animo Gubernatrix, occultam inibat viam reſtaurandæ religionis in priſtinum ſtatum. Sectarios concionibus contentos, baptiſmate, communione, ſepulturis, & hujuſmodi ritibus in totum abſtinere juſſit. Tanquam hæc ipſa tabulis fœderis non comprehenderentur. Et ſi verum volumus, nihil aliud quàm concionandi libertatem tumultuantibus indulſerat: cætera quidem hactenus tolerans ad diſſimulationem coacta. Quia intempeſtivo tempore prohibere non poterat. Nam is rerum ſtatus erat, ut amentia popularis componi magis, quàm irritari debuerit. Quod in omni ſeditione optimum eſt remedium, ſi pœnitentiæ ſpatium iratis concedendo, pauca indulſeris, quæ ab op-

pressis statim repetas. Proposito itaque edicto effrænem sectariorum licentiam ad verborum suorum formulam revocavit. Nihil æquè sectarios perculit. Principium esse credebant, ut mox & conciones perverterentur. Per occultos igitur nuncios Generale suorum concilium Antverpiæ indicunt. Ex singulis synagogis Minister unus, cum præcipuis aliquot jussi sunt adesse. Illuc quoque Brederodius venit, & cum illo sexdecim Conjurati delectui militum intenti, quem ex omni parte instituere cœperant. In eo Concilio sectarii Gubernatricem incusare adorti, magnoperè querebantur *peccasse in fœdera. Simulationem duntaxat fuisse ad decipiendos Fœderatos, vanis promissis extractos, ut ex voluntate ejus tempus procederet, quo rebus interim consuleret suis, partâque securitate pacta rumperet. Quem enim sanæ mentis non videre, concionis nomine cætera quoque exercitia cõtineri? Nec opus fuisse legibus fœderis ea adscribere, sine quibus stare non potest ipsa religio. Scire quoque Fœderatos haut aliam fuisse mentem Gubernatricis cùm dimitterentur ab illâ. Hoc ipsum Proceres rectiùs intelligere, qui eandem interpretationem interrogantibus dederint, plenâque hactenus libertate frui permiserint. Iam verò ne conciones quidem inviolatas esse, quas in oppido S. Amandi, haut dubiè, jussu ejus, Noircarmius dissipasset. Nec Ministrorum supplicijs abstineri, quorum alios in crucem, alios in exilium actos acciperent.*

rent. At hoc nihil aliud esse, quàm in sanguinem suum exercere edicta, & atrociorem solito Inquisitionem reducere. Valencenenses præsidia in necem religionis suæ conscripta repudiare ausos, obsidione premi. Eandem mox fortunam reliquis civitatibus exspectandam esse. Quas communes hostes duceret Gubernatrix, atque aliam post aliam aggrederetur cum exercitu; donec ecclesias suas undique exstirpaverit. Viderent itaque Fœderati quam hoc tutum sibi atque honestum esset, & sine mora principiis occurrerent. Nunquam magis afflictam religionem. Nec aliud sibi quàm in Fœderatis auxilium, quibus pacta conventa tueri incumberet. Brederodius bonum animum habere eos jubens, cum Cõjuratis proficisci constituit ad Gubernatricem. Misitque qui peteret, num pace illius liceret venire. Ad ea Gubernatrix, si veniret, ut in hostem se animadversuram respondit. Neque mora, centurias aliquot militum accersivit in regiam, frequentioresque pro valvis stationem agere jubet. Præsidiariis denique mandavit, ne Brederodium, vel Conjuratorum quemquam in urbem admitterent. Nec Brederodius ausus est accedere. Codicillos autem misit sub communi Conjuratorum nomine Gubernatricem insimulans; *quòd novæ religionis exercitia adimeret, publicam libaret tranquillitatem, conciones dissiparet, in Ministros fureret, denique nullo metu externo imminente sub signis haberet descriptum militem, commercium ci-*

vitatis sibi eriperet, vias obsideret armatis, vim inferre jussis iter sibi facientibus. Satisque intelligi, sanguinem suum peti tot apparatibus; nec publicæ securitatis rationem haberi. Quid inde aliud eventurum, quàm vastitatem provinciarum, & ruinam publicam? Despiceret igitur, an utilius non duceret, exauctorato milite abrogari edicta, ad legem fœderis se componere, libertatemque religionis inviolatam relinquere: quàm contra fas jusque gentium violare fidem solemni sacramento sancitam. Hanc se benevolentiam ab illâ exspectare.

Ad hæc Gubernatrix ex sententia Viglii generose respondit. *Qui sint illi Fœderati, qui ad me scripserint, satis adhuc nescio. Quia communi suffragio dissoluta est societas. Ne adduci possum ut credam, omnes queri, utpote cùm plures in officio perstare videam. Vos tamen quiqui estis, (nemo enim libello nomen adscripsit suum) mihi certè estis injurij, quòd contendatis vulgatam à me libertatem religionis. Ad verborum meorum formulam provoco. Scitis quidem quàm ægrè promiserim me non imperio, non vi, interversuram conciones, eò locorum ubi tunc fuerant, modò absque scandalo, & confusione agitarentur. Quibus verbis utcumque conciones toleraverim: nemo tamen libertatem religionum indultam dixerit. Neque mihi unquam fuit hic animus. Populum in tumultus sublatum, aliquâ ratione mitigare studui; quoad strictos à jugulo meo averterem gladios: mox deinde pacatiorem à concionibus abstrahe-*

rem.

rem. Hæc fuit summa consilij mei: Apage mehercule ut consistoria instituí patiar, hoc est; regnum in regno, rempublicam in republicâ, populum in populo. creari ab his magistratus, tributa indici, communionem, baptismata, matrimonia, sepulturas damnato ritu institui, sacrum ordinem, doctrinámque perverti. Non est profectò conscientiæ meæ tantum probare flagitium. Si quis eam vobis libertatem indulserit, ego utique non consensi. Cum illis expostulandum est, non mecum. At enim in pacta peccavi. Quoniam solemnibus tabulis jussi vos esse securos. De præteritis rebus quidem. Ea cautio ad futura non pertinet. Libellum mensis Aprilis nulli fraudi fore spopondi. Nemo quoque securitatem vestram in hoc sollicitat. Si qui ad magistratus edicto meo pulsentur, imputandum ipsis est, qui verba mea aliter interpretati sunt, quàm oportuit. Magistratus, ut par est, officio funguntur. Si tamen justo dolori plus æquo indulgeant, deferte ad me illorum nomina, ego quod videbitur constituam. Nescio verò quare mihi objiciatis pactorum religionem, quam priores ipsi violastis. Non infero vobis injuriam; sed propulso. Non succurrit vobis, opinor, præteritorum scelerum memoria. Spoliata fana, civitates seditionibus concussas, fœdera cum peregrinis in perniciem provinciarum contracta, delectus institutos privatis auspicijs, nobilium prætoria & monasteria direpta atque incensa, famam Regis petitam maledictis. Quantum abest ut palam in bellum ardeatis, quod clam machina-

 mini?

mini? Hæc mihi causa fuit contrahendorum militum. In hæc facinora edictis intonui. Sine exitio publico arma ponere non possum, ad quæ divini humanique juris necessitate adacta sum. Si sani esse vultis domum regredimini, revocatæ curam à negotijs publicis, quæ ad vos utique non pertinent. Minas vestras secura despicio. Desinite eam terrère, quæ supplicia expetere potest. Prudenter vos facturos existimo, si vanam illam & indecoram proterviam in posterum omiseritis. Scitote Reges non impunè despici. Principibus longas esse manus. Pœnasque exacturos contempti imperij.

Non omittebant interim Conjurati clandestino delectu militem efficere. Reliquias cladis à Noircarmio acceptę, per idoneos homines seorsim aliũ ab alio Antverpiam perducebant. Ad quorum famam certatim undique confluebant Iconomachi acerbiore quæstione domo expulsi. Multi quoque nobiles, privatim degeneres, publicè perniciosi, nullam in pace spem, omne consilium in turbidis reponebant. Wallacriam insulam in Zeelandiâ, atque Amsterdamum in Hollandiâ ex consilio Auriaci occupare susceperant. Ibi in mediis undis nidificantes, Regis vires quassare, ærariúmque ejus lassare decreverant. In hæc facinora duces electi, Dominus Tholousius, & Brederodius. Hunc Amsterdamum proficisci volebant, cõtumaciam eorum, penes quos civitatis regimen, studio partium viribusque fractu-

fractum. Zeelandiam Tholousio invadendam destinaverant. Erat hic ex Marnixiorum nobili familiâ, Domini S. Aldegondi frater, manu strenuus, militarium artium gnarus, & turbandis rebus aptissimus.

Nec solutiori curâ Gubernatrix agebat, cui paratus hostium ferè noti. Nec inter tot conscios occulti manere poterant. Tres cohortes Tornaco venere. Iter in Zeelandiam habentes, missus statim nuncius assequitur, ut Axellæ, & Terneusæ subsisterent. Præmiserat enim Gubernatrix in Walacriam Cattemii Dominum cum ducentis militibus, arcem Rammekins occupaturum præsidio. Cæterùm præfectus arcis militares copias detrectavit recipere; fide ambiguus, palam regias partes, occulto favore rebellibus adhærebat. Cattemius inde Middelburgum contendit. Eandem quoque claudentem sibi portas invenit; Petrus Heckius perfidiæ imminens, multitudinis animos in tumultum erexerat. Erat is devinctus Auriaco, cujus suffragio in præturam emerserat, Et hinc dignitatis prærogativa ferox, proditurum se civitatem Tholousio addixerat. Iacebat ergo exclusus miles in littore, nec lacessens quemquam, nec lacessitus. Quippe tanquam mox recessurus exspectare credebatur Gubernatricis imperium. Nam & Cattemius securitatē civium interrumpere timēs, hanc famam rumoribus dederat. Aversis igi-

tur à sinistra suspicione omnium animis, surgente aurorâ, nemine sentiente Vlissingam intravit. Densa enim nebula prospectum abstulerat. Advectis mox tormentis totam insulam terrore consternatam Regii juris fecit.

Interea Gubernatrix Auriacum & Hoochstratanum Antverpiæ agentes, crebris epistolis admonebat de occulto Brederodii apparatu, atque ut oppido cedere juberetur. Nec moram rebelles fecere. Verebantur enim maximè ne præsidiarii Regii Zeelandiam præriperent, quos in procinctu esse cognoverant. Proximâ igitur die cohortes ad parata deduxêre navigia. Brederodius copiarum parte accepta, cursum in Hollandiam direxit. Major numerus Tholousium sequebatur velificantem in Walacriã. Nunciatur ei in itinere insulam à præsidiariis Regiis occupatam, ad obsequium Gubernatricis se componere. Sexcentos non amplius milites habebat, nec armis nec disciplina instructos, cum quibus fortunam belli tentare amentia videbatur. Consilii incertus, retortis puppibus relegit flumen, & propinquum Scaldi pagum, haut procul Antverpiâ Austerwelium nomine, castris occupat, ampliorem delectum habiturus. Multi enim impigrè nomina dabant, studio Ministrorum, variis artibus juventutem subruentium.

Postquam autem de Tholousij machinis certa fide Gubernatrici relatum est, priusquam

præ-

præcoces rebelliũ apparatus in justum crescerent exercitum, prælio experiri constituit. Philippum Lanoium Beauvoisij dominum egredi adversus hostem jubet. Quadringentos ei milites ex Bruxellensium præsidiarijs attribuit, additâ Ioannis Gravij Brabantiæ prætoris equitum alâ. Valentinus de Pardieu Mottę dominus cohortes jũgere jubetur, quas Axellæ & Terneusæ substitisse diximus. Hanc tantillam manum Beauvoisius tertio Idus Martias promovit in hostem. Frequentem eum per agros palantem invenit. In hos eques invehi jussus, pedes in munimenta incubuit. Multi primo impetu obtriti sunt, necdum justis armis instructi. Et statim pavor intravit animos. Fit igitur passim fuga ex castris. Nec consilio, nec imperio ad vexilla revocari poterant metu mortis perculsi. Castra in plano sita erant, & in medio prætorium, quod haut multo ante canonicus quidam ad voluptatem construxerat. In hoc Tholousius, à majori suorum parte destitutus, se recipit cum promptissimis. Qui magnitudine criminum à spe veniæ exclusi, ac necessitatem æstimantes, ad ultimum fortunam experiri decreverant. Sed inde nec vi pelli, nec ad pugnam elici poterant: cum Beauvoisius ignem tectis injici jussit. Ac ne tum quidem deditionem fecere. Pauci viam ferro aperuerant; & confecti sunt à circumsidentibus. Correpta latius flamma contu-

 maces

maces absumpsit. Cæterum qui fugam acceperant, ab equitibus ferè proterebantur. Quorum impetum ut evitarent, multi se præcipitabant in flumen, declivia ejus prosequentes, quoad eminente aquis vertice lubricisque stantes vestigiis, aut absumerentur ab æstu, aut destinato scloporum ictu conciderent. Sola insequentium tela metuebantur, ad quę effugienda, non dubitabant etiam barbaro elemento spiritum committere. Duarum non amplius horarum prælium, & incruentum Regiis fuit. Duo tantum desiderati traduntur. Cecidere rebellium circiter mille. Inter eos plurima nobilitas, atrociora supplicia metuens honestæ mortis gloriam quæsierat. Fuerant qui se dederent, & Beauvoisij jussu occisi sunt. Per sequentes verò dies, multi ex fuga retracti, quidam etiam prodebantur ab agricolis petulantiæ eorum infensis. Quos deinde Gubernatrix in exemplum crucibus affixit. Ioannem Dionysium centurionem torquere jussit, sciscitatura quo consilio conscriptus esset tantus exercitus. Delectum ille in Flandria habuerat. Tormentis admotus exstimulatum se ad arma fatebatur à Petro D'Atheno Ministro. nihil præterea quidquam scire.

Cęterùm dum colluctantur acies, populus Antverpiensis à mœnibus arceri non poterat. Ruebant omnes ad spectaculū prælii, in spem aut metum propensi, pro cujusque affectibus.

Secta-

Sectariorum tamen animos intentior cura terrore miscebat, utique posteaquam discusso ventis fumo & pulvere, liberius cœlum ostendit in Beauvoisianos inclinare victoriam. Vbi verò apparuit transactum esse de fortuna partium, Tholousiumque pretorio inclusum, ultimo discrimine laborare; clamoribus cuncta fervere cœpêre. Nec deerat seditiosissimus ille Minister Hermannus, voce, manu hortari singulos, ne publicæ libertatis protectores ante suos oculos tristissimâ morte perire paterentur. Calvinistæ igitur correptis raptim armis, ad portam quæ Austerwelium versus ducit, uno impetu feruntur. Sed eam Auriacus diligenter occludi, firmisque custodiis observari jusserat, Beauvoisij adventum suspectans. Ac ne tunc quidem aperiri volebat. Calvinistæ furore amentes, in pontem Merium secedunt densis agminibus. Totâ urbe non alia vox audiebatur, quàm clamantium ad arma. Et undique tympana pulsari cœperant: cùm tam cives, quàm milites sub suis quisque signis conveniunt. Cæterùm miles ad cõtinendam civium tranquillitatem in sacramentum adactus, atque in octo cohortes distributus, stationes in foro agere consueverat. Nec tum quemquam civium propiùs accedere patiebatur. Ea res acuit tumultuantium animos, in se armari credentium. Consultatum est, an impressionem

nem in milites facerent. Plus quindecim Calvinistarum millibus stabant in Mereo ponte. Pretor eos quatuor millia Coperbruggiū pontem insederant. Vrgebatque asperiora Minister Hermannus. Cum magistratus fama mali perculsus, Auriacū adijt. Hoochstratanus quoq; ad eundem pervenit. Illo protenus ad mitigandos Coperbruggios procedere jusso, Auriacus in Merium pontē contendit cum Stralio consule. Propinquantibus obviam venere tumultuātes, quasi per officium. In quorum medium receptus; *Quid*, inquit, *viri Antverpienses hæc sibi vult repentina consternatio? quo ruitis armati? quid vobis vultis? quibus ista secessione excidium machinamini? si quis injurius est vobis, accedam ad partes. Sed ante omnia intelligam in quos undaturus sit ille impetus; utrum in hostes, an, quod abominor, in cives.* Vt nemo aliquis audebat loqui: ita atrocissimus clamor oriebatur, indiscretis vocibus foro se excludi frementium. Tum illi: *Si nulla alia res concordiam vestram remoretur, armorum contentione non est opus. Continete manus à civili sanguine, nec in viscera vestra armamini. Parum interest utrum vos, an illi forum insideant. Milites quos videtis vestri sunt, vestro ære merent: ducum vestrorum imperia tesseramque accipiunt. Pro vobis stant. Pro vobis excubant. Communem civitatis tutelam gerunt. Neq; eos utiq; in cives; sed in seditiosos, pacisq; turbatores conscripsimus, in hac potissimum regione urbis*

urbis custodiam agere jussos. Ita fert rigor militaris disciplinæ, ut intra fines sibi assignatos, armatum neminem extra commilitones recipiant. Si tamen ita vultis, per me licet, ut pari jure in foro excubetis cum militibus; modo vos quietos, regendosq; præstetis. Hæc dicenti, ij qui ad Coperbruggium confederant, superveniunt. Nequaquã pari modestiâ Hoochstratanum ad se venientem exceperant. Cui nec par gratia, nec favor, & minor auctoritas apud vulgum. quia non aperte, ut Auriacus, in causam sectariorum descenderat. Circumstiterant densis agminibus orantem, insano tumultu identidem proditorem appellantes: adeo ut quidam pannitonsor pectori ejus sclopum admovens, minaretur se explosurum, ni statim reserarentur portæ civitatis, ac sua jura civibus restitueret. Ille præsenti metu mortis exterritus, cuncta ex voluntate eorum facturum se respondit. Portarum claves Auriaco commissas, nec per se stare quo minus acciperent. Irent secum, & peterent, nullam in illo morã fore. Inde seditiosissimum quemq; verbis permulcẽs, flectere cœpit mobiles animos. Signo igitur clamore dato, in pontem Merium viam instituunt. Venientibus Auriacus obviã factus, & incõdita vociferatione portarum claves flagitantibus adferri curavit. Minister Hermannus eas accepit, & per medios erumpens cuneos, ducem se ad portam præbuit. Conclamatio-

mationefacta universi sequũtur. Auriacus properantibus se inseruit, eos qui proxime veniebant crebro incusans; *quo sic ruerent, inepta bello turba, & disciplinæ nescia. Irent quo vellent, sexcentos equites in suburbijs instructos, amentiam illorum exspectare.* Eadem à magistratibus constanti asseveratione ingerebantur. Nec à vero aberrabat conjectura. Beauvoisius enim tumultu audito, equitatum omnẽ præmiserat, ac si res ferret, disiectis obviis, in urbẽ prorumpere jusserat. Iamque freqųens armatorum globus excesserat portis; cum Auriacus ad eos qui sequebantur conversus, *ego me*, clamabat, *in tempore subducam manifesto discrimini, ut internecionis vestræ nuncium domi exspectem. Sapiet is quidem, qui exemplo meo idem faciet, damnatâ illorum temeritate, quos inconditè portis egressos, præsentissimum exitium accersere video.* Simul his pedem referebat. Abeuntem illum primo proximus quisque, deinde qui successerant sequi cœpere. Mox ij qui egressi fuerant, cum nemo amplius sequeretur, & ipsi in urbem revertuntur, cæteris proditionem identidem exprobrantes. Hermanno auctore signa rursus transferuntur in pontem Merium. Aditus omnes vigiliis firmant. Præsidia & stationes in foro locant. Crebrisque clamoribus, *Vivant Geusij*, exultantes, noctem turbidam & minacem egere. Pavida interim civitas, & prædæ exposita mutuo metu suspen-

ſpendebatur. Hi qui domi quieti conſederant, Calviniſtarum pervicaciam extimeſcebant; incerti quo tanta vis tandem erumperet. Calviniſtas econtra anxios habebat, ne ulcerata cæterorum civium patientia, ad Regias partes ſubſidiaque reſpiceret. Ortâ luce, in pontem Merium tormenta trahuntur. Quamvis nihil in commune turbaretur, non defuere tamen qui ſacerdotibus & monaſterijs, potentiorumque civium fortunis illuderent. Crederes urbem ab hoſtibus infeſſam. Suſpecta tumultuantium avaritia, pari metu omnes concuſſerat. Nec deerat Auriacus, æquis condicionibus iratos componere. At Miniſtris immodicâ cupiditate flagrãtibus, nullę ſatis leges placebant. Animi ex ſeditione creverant. Quibus rebus permotus Auriacus, reſiduã plebis partẽ & ipſam armatam, furentibus opponere cõſtituit. Coacto igitur domi ſenatu, tribunos ſimul plebis, atque optimum quemque in concilium adhibuit. Et ſi pacem habere vellent, oſtentandum eſſe bellum edocuit. Arma armis cõpeſcerent. Neque enim turbulentos illos ſpiritus rabiem poſituros, quam ſi contra paratos aſpexerint, qui opes ſuas poſſẽt defendere. Nemo erat cui non placeret hæc ſententia. Miſſi ſunt clanculum per civitatem, qui catholicos atque externos omnes citarẽt armatos in craſtinũ. Lutheranos quoq; Miniſtri ſpõdebant venturos.

Multi

Multi enim in civitate catholici, pluresLutherani erant, juxtà Calvinistis infensi, qui in omnes semper imperium usurpant. At hi, tametsi validiores singulis, ab omnibus tamen numero superabantur. Cæterum Lutherani genio sectæ quieti, nec catholicis discordes, hactenus in Kilio pago pari jure divina fecerant. Et hæc quoque inter reliquas sectas à magistratu potissimum fovebatur. Non odio pristinæ religionis; verum ne in tanta novarum opinionum dulcedine, Romanisque ritibus in fastidium versis, omnia ad Calvinistas vergerent. Quorum factio regnantibus gravis; Lutherani civilium patientes, nec adversi sceptris habebantur. Et hinc magistratus æquo animo acceperat, vocatos àb his è Germania plerosque doctores, & inter eos Mathæum Flaccum Illiricum Spangenburgicum, hominem non ineruditum. ut discordias exerceret cum Calvinistis, haut dubie in utriusque sectæ perniciem instructas, quoties secura professione, segnique pace aluntur. Postridie igitur Lutherani, ut constitutum erat, in forum equinum frequentes conveniunt, & Ministri in partibus. Simul ad delubrum S. Michaëlis ingentem planitiem multitudine complent. Catholici autem Oosterlingorum diversorium occupant, atque una cum his Itali, Hispani, Lusitani, cæteræque externæ gentes. Nemo omnino erat, qui in partes non secederet. Non tam

tam studio reipublicæ, quam privatarum rerum cura, & Calvinistarum formidine spolijs inhiantium. Sed in eo discursu occupati, cum alijs alij occurrerent, invicem suspecti, & quam religionem colerent interrogantes, non sine mutuo terrore ferebantur. Triste mortalibus spectaculum datura videbatur civitas, & sub mutuis ictibus vapulatura; cum Auriacus, cunctis sollicita exspectatione suspensis, & quid futurum esset invicem quærentibus, dandum adhuc pœnitentiæ spatium Calvinistis censuit. Misit itaque ad ministros, qui significarent, usurum se promiscua cæde ni sanioribus consilijs flecterentur. Neque multo post à Calvinistis ingenti metu correptis, venere delegati. Ministri una aderant, tanquam ex officio sequestres pacis, quam nimia ferocia concusserant. Illic agi de concordia cœptum. Consensumque in condiciones, quas pridie reiecerant. Paucæ omnino erant. *Pacta mensis Septembris rata sunto. Fidem Regi magistratibusque præstanto. Externi milites, nisi consentiente populo, intra mœnia ne admittuntor. Iurata privilegia servantor. Cujusque religionis homines concordiam fovento. Claves civitatis Auriacus obtineto. Nocturnæ, diurnæque vigiliæ, nullo religionum descrimine habentor. Tormenta bellica mœnibus redduntor.* Cavebatur præterea, *ut Auriacus, cum magistratibus, & collegijs quadringentos equites legerent, naves ad bellicos usus*

in flumine instruerent. In hanc rem Ecclesiastici cum civibus stipendia conferrent. Publicatis legibus primi omnium Hispani atque Itali arma posuere. Eos mox Calvinistæ secuti sunt. Deinde Catholici, & ad ultimum Lutherani.

Civitas quidem magno discrimine exemta videbatur. At non Gubernatrici jucunda hæc erant. Movebatur præcipue præsidiariatum navium, equitumque mentione fœderibus illata. Et quamvis magistratus fidem faceret, non sua voluntate conditionem hanc adscriptam legibus; sed ut aliquo blandimento amentiam civium ad quietem deduceret: Gubernatrici tamen ad insidias vigilanti suspecta omnia erant. Siquidem Auriacus & Hornanus in verba Regis detrectabant jurare. Trajectenses ad Mosam, & Silvæducenses novos delectus agebant. Nec multò lætiora ex Hollandia nunciabantur. Amsterdamum à Brederodio militibus insessum. Præsidiarias naves à tumultuantibus exstrui. Contractis igitur in concilium Proceribus, quid de his facto opus, consultat. Quorundam suffragia ferebant; *Quærendum ab Auriaco an sacramento tandem obstringi cuperet. Quod si id ipsum detrectaret, provincias eo statu redderet, quo à Rege acceperat. Amsterdamum ab amicis ejus occupatum esse. Ac ni concepti sceleris conscius foret, non dimissurum fuisse Antverpia Brederodium, cum tanta multitudine*

legibus

legibus proscripta. Quippe sciebat eum publicæ paci illusurum. Hæc tamen ut cumque excusari possint: purgare certe non posse, quod haut ignaro ipso rebelles in Hollandia classem instruerent, militem scriberent, palam bellum tractarent. Iam quidem ipsum scribere, paratum se renuntiare provincijs. Nempe ut excusandum non haberet, quod ibi peccaretur. Simulationem duntaxat esse, ut pro amico facilius imponeret callidissimus veterator. Nam si provincias dimittere velit, cur id protenus non facit, ut fidelioribus, quam ipse sit, tradi possint? Cur reservat sibi gubernaculum Burgundiæ? cur Antverpiensis civitatis? Fastidientem beneficia Regis, alia ex his retinere, alia remittere non posse pro sua libidine. Denique contra morem facere, quod ordinariæ turmæ præfecturam injuratus possideat. In hoc potissimum sacramentum exigi: ut Regi serviant sui milites, & eosdem amicos inimicosque habeant, quos ipse habuerit. At non idem consultioribus probabatur. *Nihil adhuc aperte agendum*, censebant. *Cum vulpe vulpinandum esse. Pari arte, pari simulatione, qua ipsos cogitaret pervertere, fallacem eluderent. Hortandum esse blandioribus litteris, ut ab inceptis Brederodium avertat, vel contumacem Amsterdamo ejiciat. In hanc rem* Hollandiam *peteret, & accepto Regis Sacramento provincias curaret, aut aperte denunciaret, quid de his fieri vellet. Sine rectore diutius relinqui non posse.* Ex hac sententia secretario Bertio ad Auriacum misso, Torrius simul ad Brederodium destinatus est, cum mandatis quæ juberent eum Amsterdamo cedere. Inter hæc

Gubernatrix Hermannum & D'Athenum Ministros proscripsit. Ingenti pecunia promissa, si quis vivos ad se retraheret. Sed exitiabiles homines, sua ipsorum solertia supplicio subduxit. Dei ira in rempublicam, quam post aliquot annos nō minus atrociter concussere.

In hac religionum tempestate, III. Idus Mart. primus Gandavi Iesuita sermonem instituit. Quippe Iesuitarum societas surgente Luthero exordium cœperat. Quasi præcaventibus fatis, ut essent, qui effrænam licentiam, quam ille priscorum hæreticorum vestigia ingressus, torpenti sæculo induxerat, severiori disciplina exemploque corrigerent. Igitur ad excipiendum concionatorem recens advectum, magno concursu populus affluxit, ut ferme solet ad nova omnia. Multitudinem templa non capiebant. Christianæ religionis rudimenta magno plausu exposuit. Res à prudentioribus hactenus desiderata, nec frustra cecidit. Multi illo auctore revocati sunt ad ecclesiam. Vt facile appareret, non tam suo, quam doctorum ingenio laborasse provincias. Ministri cœptis ejus æmuli, ac paucitate auditorum contempti, & ipsi acrius concionari cœpere, necnon sordidissimum quemque ex plebe donis illicere. Quibus cognitis senatus interdixit, ne quis sub eleemosynarum specie pecuniam publice distribueret. Cæterum ut ad ordinem historiæ redeam,

redeam, varia legatorum fortuna fuit. Torrium à Brederodio contumeliosius exceptum, Conjurati captivum faciunt. Commentarios & mandata intento mortis metu tradere subigunt. Ac ni magistratus tanti viri calamitate motus, clam emisisset portis civitatis, haut multum aberant à cæde legati, cujus etiam summa semper reverentia valuit apud barbaros. Auriacus autem Bertium benigne habuit. Pari quoque humanitate ad ea quæ rogaretur, in hæc verba respondit. *Renuncia Gubernatrici, quæ hactenus fecerim, omnia contulisse ad salutem imperij. Cur ergo de fide mea dubitare debeat, non intelligo. Multis honoribus à* Rege *excultus sum. At in auspicijs singulorum sacramentum dixi. Quod in hunc quoque diem illibatum servavi. Idem vero revocare non possum, nisi ut venisse videar in suspicionem perfidiæ. Ex quo gubernaculis admotus sum, privatis necessitudinibus rempublicam semper antehabui. Brederodium Antverpia abire permisi, cum incondita multitudine, quam scripsisse se dicebat in ordinariæ turmæ supplementum. Neque enim, quod sciam, Gubernatrix ei præfecturam ademit. Proinde si in Hollandia hostilia cœptaverit, fuerit ejus ista excusatio. Scito me perinde falli potuisse, ac ipsam Gubernatricem. Eadem solertia utrisque imposuit. Facturum hoc eum divinare non potui, cum quo consilia non communico. Ego ut primum licuit, quieta turbidis antepofui. Efferatam hanc civitatem pacavi, non sine discrimine vitæ meæ.*

Nullum ob privatum respectum. Sed ut in obedientia Regis contineam. Et hæc causa fuit, cur in Hollandiam non concesserim. Arctius hic detineor, inconstantia civium, bona fide pacem non colentium. Nec me pœnitet obsequii. Quod in obedientia hujus civitatis magnam partem tranquillitatis positam esse videam. Gubernacula vero resignare non possum, nisi volente eo à quo accepi. Per me non stat, quo minus Gubernatrix provinciis consulat, prout expedire ipsa duxerit. Ego omnino manum subtraho. Vnum tamen monitum velim, solidam pacem haberi non posse, nisi ex tota gente Concilium contrahens Rex, præteritarum rerum gratiam sponte fecerit. Quippe eam nemo petiturus est, nisi ut ex propria confessione nocens esse sustineat.

His in aulam relatis, multiplici sollicitudine Gubernatrix tangebatur. Centum & amplius nobiles Conjurati cum Auriaco pacti ferebantur, haut aliter se cum Rege in gratiam redituros, quam si & ipsos, & civitates, decreto suo absolveret. Antverpienses quoque hoc ipsum oraturi, libellum curiæ obtruserant. Adhæc prope tertius mensis erat ex quo Valencenenses obsidione pressi, pertinaciam non consumpserant. Nobilis & potens civitas defectione sua reliquas attraxerat. Eâque deditâ pervicacissimorum animi redituri rursus videbantur ad respectum imperij. In quam proinde justa ira stimulabatur. Sed in obsidione perseverando graviora timebat. Ne forte ad Gallorum auxilia oppidani respicerent. In

quo-

quorum ſtudia Miniſtri accendebant. Deinde pudebat hærere circa muros unius civitatis, aliarum opportunitate relicta. Omnia igitur circumſpicienti optimum viſum, oblatis condicionibus deditionem exigere. Ad tentandos obſeſſorum animos Egmondanus & Arſchotanus mittuntur. Valencenenſium delegatos Beuvragium evocant. Eos Noircarmius protinus adduxit, ut leges acciperent admonens, quas Gubernatrix præſcripſerat. *Vrbem dederent. Præſidiarios reciperent. Iis quibus placeret, integrum eſſet proximis diebus quindecim oppido cedere. Intra quos bona diſtrahere, vel tranſportare poſſent. Cæteri ſine fraude in urbe agerent. In officio ſe continerent. Edicta de religione acciperent. Aboleretur memoria rerum præteritarum. Integram cuique fore innocentiam ſuam teſtificari coram Rege; coram Status aut Privato, aut Mechlinienſi Concilio.* Anxijs ad hæc delegatis, Egmōdanus magnopere ſuadebat, *ne vim, quam clementiam Regis experiri vellent. Nullam ſpem in armis reliquam. Rebellium copias ad internecionem cæſas, cum Tholouſio duce. Nullam opem reſtare. Solos in contumacia perſiſtere. Reliquas fere civitates majeſtatem agnoſcere. Dum liceret, voluntate ſua facerent, quod coacti mox facturi eſſent cum pernicie omnium. Inducias in triduum fore. Intra quos reſponſum opperirentur.* Ea poſtquam Valencenis audita, magis Optimatibus, placebant, quam multitudini. Seditioſiſſimi quique cum Miniſtris plebem ſtimulabant ad bel-

bellum. In procinctu stare subsidia. Falsaque esse quæ de Tholousio traderentur, Optimates autem in contrarium tendebant. Nec interim multitudo se continuit, quin crebra tormentorum explosione in inducias peccaret. Patrum precibus ad ultimum victa, ita legibus assensa est; *si crimine læsæ majestatis cives absolverentur. Edictum quo hostes judicati essent irritum fieret. Vtrimque dimitterentur captivi. Bona in fiscum redacta aut ab eodem distracta, restituerentur. Præsidiarij ære Regis mererent, sine molestia vel incommodo civium. Vrbem non intrarent, priusquam hi, qui discedere vellent, fortunas suas extulissent. In hanc rem legitimum tempus præstitueretur.* His perferendis, duodecim ex Optimatibus delecti sunt. Proceres infesto vultu ad se venientes excipiunt; fortunæ eorum non convenire intonantes, victoribus leges præscribere. Clementia vero indignos videri, qui sanctitatem induciarum polluere sustinuerant. Proinde ni civitatem, seque deditum venissent, uti sine mora decederent. alioquin vinctis post tergum manibus in urbem propulsuros. Diriguerunt illi ad hanc vocem, & de multitudinis genio multa questi, Ministros substituebant in crimen. Ad ultimum id modo petebant, ut sibi saltem mitigati esse vellent, ac bona eorum pace extra oppidum liceret persistere. Surdæ erant Procerum aures ad has preces;

cum

cùm universi se prostraverunt in terram, genibusque Egmondani advoluti, per illius genium veniam precabantur. Sed ne tum quoque Noircarmius flectebatur. Catenis igitur adferri jussis, contumeliæ metu in oppidum compulit. Timebat enim ne vel invitos retinuisse crederetur, vel melioribus oppido abstractis insanæ multitudinis studio cuncta regerentur. Nam in omni seditione tutissimum esse remedium, si & boni in partes secesserint. Quod & legibus suis sanxit Solon. Vt semper essent, qui inconditam multitudinis ferociam sanioribus consiliis imbuerent. Oppidani ergo desperata venia, ad defensionem se convertunt. Multi in civitate veterani erant. Quibus ferocissimus quisque ex plebe permixtus, de corpore suo ducem eligunt, & Cardoniâ portâ in stationes erumpunt. Prælium acriter, nec ut cives sumpsere. Multi ex Noircarmianis cadunt, plures pavore amentes in fugam conjiciuntur, & ingentem trepidationem castris inferunt. Jam terror quoque ad præfectos pervenerat, in suspicionem lapsos, non civium hanc aciem esse, sed externorum militum auxilia ferentium. Ad primum tumultum Noircarmius contra legiones instruxit. Cum parte equitatus victoribus incubuit, & non sine strage in civitatem compulit. Hujus vero cladis dedecore admonitus, intentiore disciplina suos habuit. Militibusq; distributis,

qui ad tormenta consisterent, quique vallum tuerentur, Mansveldicam legionem secum assumpsit, & quà extrema desinit fossa, vallum promovet. Deinde portæ Montensis suburbia, nullo suorum desiderato, intempesta nocte occupat. Ibi verò aggerem erigi curat, propè æquantem portarum fastigia. Quo intra secundum diem absoluto, machinas attrahi, & in summitate ejus constitui jubet. Vnum & viginti tormenta erant. Quibus ingens globorum vis fuit excussa. Turris S. Nicolai, in quo oppidani machinas aliquot locaverant, inprimis dejicitur. Sub cujus ruina non pauci oppressi sunt. Mox in eminentiores domos tormenta diriguntur. Tunc plura undique funera, & semivivorum hominum amputata, & adhuc palpitantia membra, ipsis funeribus propemodum tristiora. Ejulatus quoque, & tectorum cadentium fragores per totam urbem passim audiebantur. Questusque mulierum præcipuè, & puerorum aliis maritos, aut liberos, aliis parentes desiderantium. Jamque muri civitatis crebro verberati, ictibus cesserant. Portæ quoque nudaverant latera; cùm obsessos ingens desperatio incessit. Jam non ambigua bonorum voluntate, iis quoque qui ferocius egerant consensu multitudinis victis, IX. Cal. Apr. caduceator mittitur, condiciones petiturus. Sed majora per contumaciam deliquisse videbantur, quàm quibus igno-

ignosci posset. Deditionem sine exceptione facere jubentur. Hæc vox non sine consternatione audita est. Sed si adversarentur cogi poterant. Itaque ut petebatur, Regis potestati se permittunt. Ingressus urbem miles, per custodias dividitur, ne quis exire aut dimitti posset. Noircarmius civibus arma ademit. His qui seditiosius egerant, catenas injecit. Eos deinde Gubernatrix ad terrorem omnium publicæ paci immolavit. Bona publica privatorumque in fiscum redacta. Insignis calamitas singulorum fuit. Nec multò post Michael Helinus, cum filio, simul Guido Bresseus, & Grangius Ministri, ex fuga in urbem retracti, tanquam principes seditionis damnantur. Helini pecuniâ, potentiâ, & auctoritate; Bresseus & Grangius turbido ingenio, & virulentia linguæ primùm ad cœptandam seditionem, mox ad obsidionem contumacius tolerandam populum erexerant. Et Ministri quidem patibulo suffiguntur. Helini vero gladio percussi. Sed non aliud supplicium spectantium oculos majori misericordia affecit, præteritæ fortunæ magnitudinem recordantium. Quippe tanta vanitas inerat illis hominibus; ut Egmondano se potentia sustinuerint æquare. Cœptaveritne seditionem multitudo ad supplicii spectaculum conglobata, an cœptare credita fuerit, haut satis liquet: miles tamen cir-

circum theatrum positus, ut in tumultuantes impressionem fecit, paucisque interfectis universos discussit.

Valencenensium deditio quantò tristior, eò velocius audita est per provincias. In unius hujus civitatis fortunam intentis omnium animis. Hoc initium Gubernatrici fuit resumendæ potentiæ. Sectarii enim contemni passim cœpere. Calvinistæ Cameracenses de salute sua soliciti urbem fugâ destituunt. Ad eam deinde componendam Archiepiscopus processit cum militari præsidio. Magistratus illi obviam venit. Magno plausu à multitudine excipitur, honoratiùs revocante, quem contumeliose expulerat. & hanc ille populi benevolentiam clementia pensavit. In neminem gladio sæviit. Profugorum bona fisco addixit. Reddita ecclesiasticis dignitate religionem restituit.

Hunc finem annus habuit, Gubernatrici haut lætus, multis vero exitiorum causa. In quorum scelera superveniens Albanus acerrimè postea quæstionem exercuit. Fatalis quædam rabies fuit. Cujus causam haut aliam prudentiores inveniunt, quàm amentiam nobilium, de clementia diffidentium. Præteritæ insaniæ veniam, quam Rex, suopte ingenio ad consilia tardus, cottidiè differebat, per seditiones, & crudescentem armorum libidinem extorquere nitebantur. Donec omnia in confusio-

fusionem venirent. Tum justâ irâ accensus Rex, militares copias ad ultionem instruxit. Et hinc metus quibusdam Proceribus, conscientię stimulo pulsatis; quia sectariis indulgentiores fuerant. Ex metu vero diffidentia nasci cœpit, non habentibus fidem verbis Gubernatricis quam suis detraxerant. Quoad ad ultimum Auriacus, ut vel invito Rege incolumis esse posset, à sceptro defecit. Quem statim secuta est frequens nobilitas. deinde & populus. Nam (ut postea trademus) utriusque patientiam Albanus juxta exasperavit, cùm alteruter tantum plectendus fuerit, ut multitudini eriperet capita, quæ sequeretur in Regem: vel capitibus multitudinem, quam Regi opponerent. In summa, tutissimum fuerat, suppressos tumultus in pace relinquere, non adeo inhonestis sopitos conditionibus, nec diutiùs mansuris, quàm Regi libuisset. Nunquam enim prætextus desunt dominantibus, ut à tranquillis repetant, quod rebelles expressere. Hæc illius temporis sententia fuit. Quam nec affirmare, nec refellere sustineo.

Gubernatrix victoriæ potita, non modica lætitia ferebatur. Quidquid virium sectariis fuisset, illa deditione videbat prostratum. Brederodium, & si qui præterea in armis erant, audebat despicere. Nam quid posset, rebelles admonuerat, claves se civitatum invenisse jactitans. Itaque Billium in Hispaniam delegat, nun-

nunciaturum Regi de victoria, & ut in provincias maturaret sine exercitu. Sectariorum res planè accisas. Nulloque se negotio totam brevi provinciam sub imperio; legibusque habituram. Deinde religionem erigere adorsa, conventiculis & concionibus, sectariis undique interdixit. Vniversos cives pro Rege ac religione obstringi jussit. Vulgi affectus cum fortuna mutabantur. quod non aliter Principes, quàm ex successibus æstimat. Et semper ii meliores creduntur, quorum virtus timeri meruerit. Sectas quas tanto plausu populus exceperat, pari fastidio detestabatur. Pauci in Flandria, & nisi sectariorum pervicacissimi, jurisjurandi condicionem repudiavêre. Prætor eis arma ademit. Ministri prærepta fuga Antverpiam se contulere. Perculerat animos eorum Valencenensis exempli atrocitas. Et quod ipsis timendum foret, exspectare non audebant. Gandavum, Aldenarda, & Ipræ novis cohortibus firmatæ. Et apud eos, qui sacramentum distulerant hospitia jussæ sunt accipere. Duæ aliæ cohortes Axellam missæ, quarum opera in domandis Antverpiensibus uteretur Gubernatrix, & circumjecta regionum à novitatibus abstraheret. Ecloa, Rotnacum, Deinsa, & si quæ alia opulenta municipia, ad Prætores Metropolitanos arma deferre jubebantur. Sectariorum templa eversa. Ac ne quod vestigium

gium sceleris relinqueretur, ipsa etiam fundamenta eruebantur. Certantibus æmulatione populis, ne externus miles hanc laudem incolis præriperet.

In hac rerum facie, Auriacus quoque timida sollicitudine pulsabatur. Egmondanum itaque rursus sollicitare constituit in partes; magnum indole virum, armisq; clarissimum. Qui Gallicanis expeditionibus ita se semper gesserat, ut Albani providentia laudaretur magis, audacia Egmondani timeretur. Cùm Auriacus contra civili prudentia, & consilio insignis, armisque timidior, imperatoriis artibus utrique concederet. Dicta est colloquii dies in Willebroeckio pago, non adeo procul Antverpia sito, quà Bruxellensis alveus Scaldi committitur. Ibi rursus Auriacus Egmondanum hortari cœpit, *ut nunc saltem admoneretur ad tutiora consilia imagine periculi. Et occupata aliqua insigni provincia, conjunctis viribus Albano resisterent, in utriusq; perniciem accincto. Arma & cõsilia in expedito esse. Populi mobilem animum. Non defutura auxilia, si ducem se partibus ostenderit. Principẽ præteritis rebus infestum, & vindicem, nunc quidem ficta benevolentiæ speciem facere. Sed ubi provincias exercitibus insederit, non illi, non Albano securitatem reditură, nisi sublatis capitibus, quibus præteriti furoris insaniam imputant. Hæc se crebris litteris ex Hispania admonitum, & de salute ejus sollicitum, non dubitasse denunciare : ne vir tantus infami caderet exitu, & ut*

& ut piacularis victima Regis ira immoletur, spiritumque, quem per virtutem retinere posset, per contumeliam effunderet. Eas voces Egmondanus segnius quàm ante accepit. *Neque tantam Regi iracundiam*, referebat, *ut non majorem in clementia illius fiduciam poneret. Penè peccare Auriacum, quod in animum induceret tam nefandam perfidiam. Si quid ejusmodi moliri Rex vellet, nemini fuisse proditurum. De officio Procerum queri non posse, qui concionandi licentiam protervis ademerint, Iconomachos justis suppliciis affecerint, forocissimos quosque sustulerint. Hæc esse beneficia in Regem sua, quibus vel gratiam sperare meruerit. Quod alioqui tantum suum delictum, ut in corpus suum peccare sustineat? Si tamen ille perseveraret irasci ad ultimum se pro fide moriturum.* Paullatim inde Auriacus ad indignationem prolapsus; *age ergo*, inquit, *fidem ei ut voles serva, qui te perfidia sua decipiet. Vter nostrum nimia credulitate peccaverit, tempus aperiet. Hoc unum scio, actutum te aliquando pœnitentiam spreti consilii mei. Trunco corpore pontem substernes, per quem Hispani calcaturi sunt provincias.* Post hæc mutuis complexibus functi, invicem valedicunt. Adjecit Auriacus eum se posthac non visurum, nisi amplecteretur saniora consilia. Et sic in præparatam descendens navem, ad Antverpienses, quibus potissimùm fidebat, rediit. Egmondanus in curiam regressus, & futurorum sollicitus, Gubernatrici blandissimè adulabatur. Convivia comiter instituebat, quibus ipsa quo-

quoque Gubernatrix frequens intererat, ut ex animo ejus eraderet diffidentiæ cicatricem; insigni dissimulatione intimos sensus, verbaque recondens.

Interea Noircarmius paucos dies Valencenis componendis rebus insumens, & accepto Gubernatricis imperio, Trajectum ad Mosam traduxit exercitum. Duodecim tormenta simul trahebantur. Quorum conspectu cives, desperatâ urbis tutelâ delegatos misere ad Gubernatricem, potestati ejus omnia permittentes. Nec ingratus Gubernatrici adventus fuit. Quippe & hujus urbis obsidio magni operis videbatur. Itaq; facto veniam dedit, splẽdido exemplo cæteras civitates invitatura ad deditionem, clementiam ejus doctas. Ministri tamen & seditionis auctores tradi jussi. Sed illi hoc ipsum metuentes in tempore excesserant. Præsidio Trajecti relicto, Noircarmius Tornhautum movit; quo propiore metu Antverpienses Silvæducensesq; perculleret, & terrore virium reduceret ad reverentiam majestatis. Nam in omni populari tumultu plus fama, quàm vis potest. Megemus cum Frisica sua legione eodem contendit, Noircarmioq; junctus magnum terrorem cunctis injiciunt.

Inter hos dies gravior motus Silvæducenses concusserat. Cives ex edicto Gubernatricis citabantur ad Sacramentum. Et erant qui præstarent. Cùm Bombergius suorum agmine stipatus

patus processit in forum, clausasque curiæ fores vi perfregit. Nemo violentiæ obstabat. Diuturna tyrannis reverentiã pepererat. Ergo senatum ingressus supercilium suum verbis ulciscitur; & quid hoc rei esset, quod injussu populi conscientias obstringerant, interrogat. Senatu contra fortiter loquente, utrimque clamor oritur. Et concursus vulgi ad certamen instructi, fiebat in curiam, cum senatus furori cessit, jussa multitudine ad sua quemque redire opificia. Sic per aliquot dies quies stetit. Donec pavidi agrestes, adventum Noircarmii in urbem referrent, consternatumque fama populum, majori terrore afficerent. Quippe Noircarmius popularium animorum haut nescius, lento agmine Tornhauto movebat, ut contumacibus daret pœnitentiæ spatium, atque ex seditiosorum manibus sine sanguine tela excuteret. Tum oppidani versare animo cœpere, quanto suo cum discrimine exspectarent exercitum. Neque mox parem conditionem habituros, si mora deditionis perseverarent irritare victores. Valencenensium supplicium in oculis erat. Et Bombergiani passim marcebant deposito supercilio. Facilique impetu, ut sunt vulgi studia, à multitudine destituebantur. Plurimi cum senatu sentire cœperant; cum Bombergius, & ferocissimus quisque, urbe excedunt. Nulloque factionis duce jam reliquo, tota respu-

respublica concessit in gremium optimatum: qui cōfestim quadringentos suarum partium cives conscribunt in centurias. Petersemium, & Cancellarium liberos dimittunt, & trecentorum civium præsidio deducunt in regiam. Delegatos denique ad Gubernatricem destinant. Pollicentes se imperata facturos, modò ne cogerentur præsidium accipere. Sed illa conditionem omnem aspernante, rursus alios mittunt qui deditionem offerrent, in quam universus populus sponte, aut metu jam consenserat. Noircarmius civitati præsidium imposuit, & Tornhautum rursus exercitum traduxit.

Siquidem Antverpienses defectione validissimarum urbium, Procerumque in pacem conspiratione perculsi; simul abscisâ undique spe, remittebat sensim altiores spiritus, & haut obscurè civium studia nutare cœperant. Nec Gubernatricem fallebant illa consilia. Proinde ostentari potius obsidionem, quàm promoveri jusserat. Longè tunc alia civitatis facies. Quid de ipsis quoque statueretur, si contumaces esse pergerent, propinquo Valencenensium exemplo admonebantur. Redacti itaque sunt ad summam desperationem. Nec tacita consternatio in omnium animis percipiebatur. Ministris impetus exciderat. Metus seditiosissimis furorem excusserat. Sciebat quoque magistratus, nihil salutarius, quàm

pacem experiri, gaudebatque id ipſum non diſplicere civibus. Auriacus in priſtinâ ſimulatione perſeverabat. Eoque auctore miſſi ſunt, qui Gubernatricem deprecarentur, datiſque conditionibus invitarent in oppidum. Illa nec ſe pacem daturam, nec ante venturam reſpondit, quàm præſidium militare recepiſſent. Hæc in urbem relata Miniſtris & ſeditioſiſſimis non ſatis arridebant, querentibus unos ſe peti, daturos ſanguinem vindictæ publicæ. Placuit tamen delegatos ad Gubernatricem rurſus proficiſci. A quâ tandem has conditiones accepere. *Miniſtros, apoſtatas, exules, cæteroſque improbæ notæ homines, finibus ejicerent. Illicitas conciones & miniſteria tollerent. Religionem catholicam, & delubra reſtituerent. Sectariorum templa, ſi ita Regi videretur, diruerent. Nova non ædificarent. Cives ſacramento Regi obſtringerentur. Religionem quam vellent, ſine fraude profiterentur. Miles à magiſtratu lectus, idem ſacramentum acciperet. Incolæ obedirent legibus, quæ de religione deinde ferrentur à Rege, vel ſine fraude oppido cederent. Ad Iconomachos, perduelliones, reoſque majeſtatis hæc pacta non pertinerent, nec diutius rata eſſent, quàm Majeſtati placuiſſet.*

Dura profecto hæc omnibus videbantur: ſed per fortunam recuſare non poterant. Ad flectendas vulgi mentes magno momento Auriacus fuit. Non amore pacis, quam tunc potiſſimum oderat, ſed neceſſitatem æſtimando

mando obſequium præferebat. Tacito, quàm profeſſo odio ſemper pernitioſior conſiliis publicis. Adventum Gubernatricis opperiri non auſus, Bredam ſe cum uxore recepit. Ibi paucos dies moratus, privatorum negotiorum obtentu in Naſſoviam proficiſcitur. Hoochſtratanus, & Hornanus eum ſequebantur. Poſt quæ, dimittitur per vicos præco, qui intra horas viginti & quatuor Miniſtros omnes excedere juberet. Exulibus, apoſtatis, diaconis, ſenioribus, breviter omnibus qui è Conſiſtorio fuerant, triduum præſtitueret. Tunc primùm tacita indignatio defixit ſectariorum animos. Quid agerent, quid ſecum efferrent conſilium præ metu defecerat. Compita & portas implebat continens migrantium agmen. Illi uxores & liberos tanquam ultimum viſuri amplectebantur. Hi ſecum in fugam trahebant. Iram Gubernatricis exſpectare nemo audebat. Pars ad Brederodium in Hollandiam, pars in Germaniam proficiſcitur. Magiſtratus interim ſacramentum Regis accepit. Nec reliqua multitudo, mutari facilis, moram fecit. Quinque urbanæ cohortes exauctorantur. Cùm ſtatim turma equitum ſupervenit ſub Gubernatricis auſpicio. Sequebatur Erneſtus comes Manſveldius cum ſex peditum ſignis. Et poſt eum Carolus ejus filius cum plena legione. Dein tria vexilla Beauvoiſius induxit. Cujus terga claudebat Lic-

kii dominus, cum ea centuria, quæ Gandavi per aliquot dies steterat. Miles tanquam in hostili solo iter fecit. glande ori inserta sclopos pulvere oneraverat. Tum demum successit Gubernatrix, succincta mille admodum equitibus, armorum fulgore splendentibus. Proceres Dominam sequebantur. Quidam è Finãtiis & Privatâ curiâ comitatum instruxerant. Noircarmius quoque propius admovit exercitum, ut si tumultus in urbe oriretur, in tempore adsisteret. Armati pedites gemino ordine dispositi, intrantem Dominam excipiebãt, deducebantque in hospitium quod publice præbebatur. Animis civium exspectatione detentis, quid primum actura esset, quatuor captivi repente producuntur. Eos Brabantiæ prætor ex fugâ retraxerat. Cruce in foro erecta seditiosum spiritum laqueo evomuêre. Nec multò post Joannes Onghena (quem Iconomachorum principem Gandavi extitisse memoravimus) eodem supplicio dignam sceleribus mercedem accepit. Tranantem Antverpiæ flumen, Gandavensis consul sibi notaverat, manumque injici fugitivo jusserat. Octavo Cal. Maij his legibus civitatem ordinavit. *Incolæ pacem quietemque fovento. Concionatores novæ religionis amissis bonis capite plectuntor. Fautores eorum puniuntor arbitrio Gubernatricis. Parentes & heri, pro familia tenentor. Conventicula ne sunto. Magistratus hæc ipsa dissipanto. Si quis*

quis indicaßit, impunitatem habeto, ita tamen si deinceps legibus se accommodaverit. Iconomachi laqueo vitam finiunto. Si magistratus non prohibuerint, damnum refundunto. Matrimonia, aliosque ritus novæ religionis exercentibus, laquei pœnam irroganto. Infantes ab hæreticis baptizati, rebaptizantor. Obstetrices intra horas viginti & quatuor puerperas magistratui denuncianto. Ludimagistri non publicè, non privatim juventutem instruunto, nisi prius examinati, & jurati. Docere illicita capitale esto. Magistratus, prætores, visitatores bibliopolarum & typographorum diligentem rationem habento. Qui libros illicitos sæpius distraxerit, capite plectitor, cæteri pœna extraordinaria. Tributa injussu Regis ne imponuntor. Ne conferuntor. Qui secus faxit quadruplum restituunto, & arbitrio judicis plectitor. Eleemosynarum collatione pauperes ad novam religionem ne alliciunto. Qui ad legendum militem pecuniam contulerit capite luito. Conventiculorum auctores rebelles habentor. Exules & apostatæ, urbe excedunto, similiter & hi, qui in provincias confluxerunt, sine vitæ testimonio. Catholicis vel sacerdotibus nemo injurius esto. Sin secus, capite & amißione bonorum punitor. Nulli sua religio fraudi esto. Ecclesiasticis pareto. priscis legibus edictisque stato; quoad à Rege ex consilio Ordinum aliter statutum fuerit. Gubernatrici interim curæ fore, ut generalem gratiam Rex indulgeat. Post hæc sectariorum templa militibus prædæ dedit. Cives arma sua ad magistratus deferre jussit. Imagines templis restitui t. Sacrificia, & supplicatio-

nes reſtituit, queis ipſa ingenti intererat pompa, cum Purpuratis & Optimatibus, ad cæterorum exemplum. Scholas quas erudiendæ juventuti ſectarii erexerant, ad alios uſus trãsfert, ut nervos eorũ paullatim exſcinderet; & inclinatis ad pœnitentiam ſeditioſorum animis, impetuque novitatis conſumpto, populus amaret redire ad quietem, quam tumultuantium furor excuſſerat. Vrbanus miles reliquus exauctoratus eſt. Firma præſidia civitati impoſita. Vectigal quo idem miles ante alebatur, præſidiariis ceſſit in ſtipendium. Quibus rebus effectum eſt ut vinaria, & cereviſiaria vectigalia ſine ulla Regis invidia intenderentur per omnes provincias. Semper quidem manſura. Nullo poſtea faſtidio populi oneribus aſſueti, nec averſantis rerum ſpeciem longo uſu conciliatam, quam diuturna patientia legitimam fecerat. Ea tum quidem haut difficulter impetrabantur à magiſtratibus, hac ratione ſalutem publicam redimi credentibus. Cùm econtrà paullò poſt Albanus, nullo neceſſitatis prætextu eadem augendo, res priſcas novare, vimque Regiam intendere arbitraretur. Populo certè nimiæ libertati innutrito aliis artibus imponere debuerat. Omnia ipſe per externos agebat. Cùm id rectius provinciales faciant. Qui faſtidita tributa non favori, non libidini, aut ſceptro; ſed neceſſitati publicæ dare

credun-

credũtur. Tantum intereſt quid à quoquam, & qua cauſa fiat. Populus duci vult, non trahi. regi, non ſubigi. Nec refert qua via, dum eo quo tendis, pervenias. Ergo rebus in hunc modum Antverpiæ ſtatutis, comes Manſveldius civitati præficitur. Summa benevolentia populum continuit, nulla remedij aſperitate laceſſitum.

Cum interim in Flandria acerrimæ quæſtiones de noxijs haberentur. Civitates tanquam ſemet abſolverent, ultione gaudebant. Multitudo metu perculſa impune contemnebatur. Nam & vis aderat imperium exercentibus. Ipris duo Miniſtri attolluntur in patibulum. Quibuſdam ſpectatorum fremere auſis, circumfunditur miles, & intento ferro turbatos diſcutit. Cecidere multi ex plebe, & quidam innocentes in promiſcuo diſcrimine. Nemo deinde auſus eſt obſtrepere. Seditionum auctores per provincias conquiſiti varijs ſuppliciorum generibus afficiuntur. Ioannes Winghene & Bacquerelius, vitam laqueo finière. Sectariorum quippe principes fuerant. Illi crimini datum, quod Rotnacenſes ad publicandas conciones Gandavum deduxerat. Hic vero Iconomachos in ſacrilegium Aldenardæ redemerat, ut ſupra retulimus. Bona utriuſque fiſco illata. Reliquum vulgus extra periculum, quod aliena magis inſania, quam proprio ingenio deliquerat. Pro

Rege tamē & religione juramentum præſtare jubetur. Iconomachi paſſim & undique ſine miſericordia necantur. Infamati magis, quam convicti relegantur in exilium. Replentur cruces cadaveribus, Germania exulibus. Nullâ tum quidem Gubernatricis invidiâ, quando omnia per magiſtratus agerentur. Nam & ipſi magiſtratus non iræ, aut ſævitiæ imputabant ſupplicia; ſed utilitati publicæ. Seditioſiſſimi quique jure putabantur damnari, tanquam ſceleribus ſuis promeruiſſent exitium, quod à proprijs civibus irrogabatur. Et hoc re vera in ejuſmodi tempeſtate ſinceriſſimum eſt remedium, ut optimorum civium ſuffragijs delicta vindicentur. Qui à nutu Regis pendentes, ex utilitate ejus omnia conſtituunt. Et ſi quid ſeverius fecerint, merito facere videntur, ſine infamia, vel criminatione Principum. Et ſi dicere licet, famam Albani nihil magis oneravit, quam quod extraordinaria ratione, & externis in conſilium adhibitis, in eadem facinora tam animoſe ſurrexerit. Pœnā remedij loco admovere non credebatur: ſed malis publicis ad occaſionem avaritiæ abuti, qui conſcientiam magiſtratuum ſuſpectans, extra ordinem judicia inſtitueret. Quarum rerum documenta apud antiquos multa recenſere poſſem. Sed hæc commodius ſuo tempore. Igitur Sectarij ad dandum ſacramentum paſſim citabantur. Contumaces ademptis bonis in

in exilium acti. Et quia promiscua fuga fuerat, ne civitates incolis destituerentur, & ad externas gentes transirent commercia, fugitivis ea lege edicto publico reditus permittitur, si religioni Regique sacramentum dicerent. Fuere qui præferrent exilium, fuere qui reverterentur.

Cæterum Lutherani tam infami proscriptione exulcerati apud Electorem Saxoniæ fortunas suas deflebant. *Nulla culpa provocatam Gubernatricem maximas contumelias in se statuisse. Non se sponte concessisse in Belgium: sed communi consensu invitatos. Ibi quoque in summa magistratuum obedientia egisse, citra cujuspiam injuriam. Civitatem imperij Antverpiam esse. Vnde certe ejici non possent sine religionis suæ infamia, quæ non alia esset, quam religio imperij. Quod ergo suum delictum? an quia pro catholicis nuper armati, & ne violarentur, vitam suam obtulissent in discrimen, in quorum perniciem Calvinistæ surrexerant? At si pœniteret obsequij honestius saltem dimitti potuisse, quam sub seditiosorum invidia. Lutheranorum protectorem Electorem esse, eique potissimum incumbere, ut innocentiam illorum velit adiutam.* Hæc & plura in eam sententiam referentes: pervicere tandē, ut Oratores mitteret in Belgium. Quibus Gubernatrix, habito consilio, in hunc modum respondit. *Scitote me, quæ de religione constitui, nihil proprio fecisse judicio. Regis imperium executa sum, quod sine crimine prætermittere non poteram. Cum illo igitur expo-*

expostulandum est vobis. Prudentius tamen facturi, si eodem jure permittatis Regem frui, quo ipsi utimini. Quid vobis cum nostra provincia? quare vultis aliis regnandi modum præscribere, quem ipsimet à nemine accipitis? Quid in Germania Vestra faciatis Regem non sollicitat. Religionem quam libet amplectimini. Paci publicæ, ut placet, consulite. Nemo deposcet à vobis rationem imperij. Relinquite, precor, Regi provincias suas, in quas nemo principum jus sibi vindicat. Ille quidem religionem à majoribus traditam, & solemni sacramento sancitam retinere statuit. Bellum & omnia potius toleraturus, quam libidini populari electionem sacrorum permitteret. Neque enim videri ex majestate, ut his malis tanquam impar, succumbat, ac libertatem indulgeat, quam vulgare non potest, sine sceptri discrimine. Quod & Illustrissimus Elector probe intelligit. Qui extra unos Lutheranos sacrificandi licentiam nemini facit. Ministri ergo vestri quid queri possint, non video. In pacem publicam serpentes, provincijs exegi. In quas injussu meo novas religiones, & nescio quæ turbamenta ausi sunt adferre, & in quæstionem adducere, qua ratione colenda sint numina. Vt in tanta fidei varietate, nihil sacrum, nihil sanctum, nihil denique de superis certum populus credere assuescat: deinde viribus sceptri contumaciam suam conferat. Audivisse vos arbitror, labefactatam ab his populorum fidem, descriptos exercitus, sublata vexilla in Regē, parumque abfuisse ab omnium pernicie. Quid si vires illorum hominum patientia nostra adolescant, qui pacē ferre non possunt?

Cum hoc responso oratores dimissi sunt.

Dum hæc Antverpiæ geruntur, Noircarmius interea cum tota exercitus mole contendit ad ſubigendos eos, qui averſabantur imperium. Arenbergius in itinere conjungitur ei cum ſua legione, & non modica Germanorum manu, quos ſub præfectis ejuſdem gentis, ij quibus imperatum erat, paullo ante in Belgium deduxerant. Brederodius multo armatorum præſidio Amſterdamum tenebat. Sed tolerandæ obſidioni imparem ſe exiſtimans, uxore atque omni inſtrumento, & pecunia navigio impoſitis, fugam adornat. Profectio in Germaniam parabatur cum Conjuratis; militibus vero juſſis ſibi quemque conſulere. Pecunia in ſtipendium deerat. Nec erat tutum tot armatos, & in illum fortaſſe peccaturos, ſine ſtipendio dimittere. Circumjecta monaſteria prædæ data. Gaudebatque rapinis miles. Duces è Conjuratis erant. Qui & ipſi inſania feroces, imparatos circa agreſtes undique diripiunt. Laſciviebant ergo præda graves, expilato per vim Egmondano monaſterio, quod in illa regione habebatur lautiſſimum. Sed in tempore ſupervenit Megemus. Primum exercitus agmen ducebat. Prægreſſuſque cum parte equitatus, eos omnes qui occurrerunt, fudit. Incondita turba erat, non imperio, non diſciplina inſtituta, neque aliter quam in latrocinijs fortitudinem exercere ſolita. Multi incompoſitè fugientes

occiſi.

occisi. Alij refugiebant in civitatem. Plures longius terror abstulit. Centum & amplius in æstuarijs maris securè prædæ incubantes, proteruntur ab equitibus, quos adesse necdum perceperant. Quinque naves Amsterdami stabant in anchoris, quæ ad fugam à Conjuratis conductæ, exspectabant vectores. In has non tantum Conjurati, sed & Ministri & exules & flagitiosissimus quisque desiliere. Nulloque jam partium duce reliquo, quia nihil magis Amsterdamensibus, quam deditio placuerat, delegati ad Megemum destinantur condiciones petituri. Quibus impetratis, intra mænia recepere præsidium. Brederodius propitijs usus ventis Emdam appulit. Vnde se in Germaniam contulit. Vbi paullo post morbo ex mœrore contracto, extinguitur. Vna omnino navis erat, qua vehebantur Conjuratorum præcipui. Hæc Hollandiam Frisiamque inter, pulvino deprehensa, hærebat in brevibus. Quibus prora cumulis arenarum impedita, par esse non potuit. Casu id acciderit, an ira gubernatoris, ebriorum vectorum injuriâ saucij, non satis constat. Et utrumque traditur. Cæterum Mulardus Arenbergij jussu fugitivos persequebatur cum quinque navigijs. Quos cum mira opportunitate comperisset ijsdem brevibus occupatos, ad deditionem compulit. Inditis vinculis Harlingæ in

Frisia

Frisia carceribus mancipavit. Superveniens inde Arenbergius, de singulis quæstionem habuit. Eos qui arma in Regem tulerant, laqueo confecit. Nobilium sanguine abstinuit, Gubernatrici significans quid de his fieri vellet. Illa vero ad se perduci jussit. In septem gladio animadvertit. Reliquos septem altiori sanguine genitos, arcta custodia Vilvordiæ habuit. In his duo fuere Battenburgij, fratres admodum juvenes, Hermannus Galama & Sieurtius Bayma Frisij generis. Octo & triginta è captivis, ad Wackemij dominum, ea tempestate Zeelandiæ præfectum vincti mittuntur: ut de singulorum sceleribus ille cognosceret, traderetque supplicio. Flandri omnes erant, aut fugitivi, aut proscripti. Apostatæ laqueo necati sunt. reliqui catenis constricti alligantur remigijs.

Omnes jam provinciæ in gremium Gubernatricis concesserant. Albanus tamen tanquam manente adhuc bello iter instruebat. Septendecim Hispanorum cohortes novis delectibus effecerat. Eas omnes Cartagini Novæ imponit in naves. Quippe Andreas Auria triginta triremium classem in portum deduxerat. Rege deinde protenus salutato, v. Id. Maij soluit à littore. In itinere febricula correptus Nicæam divertit. Ibi curandæ valetudini quatriduum insumens, septimo demũ, postquam navigare cœperat die, Genuam appulit.

pulit. Classis in portum appulsa exposuit militem. Ex his quatuor cohortibus Sardiniensi legioni in supplementum adiectis, cæteræ per Insubriam in præsidia distribuuntur. Albanus paucorum dierum intervallum Genuæ traxit, prodagra invalidus: sed tolerandæ moræ impatiens numerum copiarum iniri jussit. Hispanorum peditum octo millia, sexcenti & octoginta censi traduntur. Alfonsus de Vlca Neapolitanæ legioni præpositus duo millia, ducentos & triginta habebat. Decem vexilla Iulianus Romero ex Sicilia traduxerat. Totidem Sanctium de Loudogne ex Insubria sequebantur. Octingenti ex Sardinia appulerant, quibus tyrones illi, ut ante diximus, permixti, mille sexcentos & viginti milites explebant. Gonsalvus de Bracamont ijs præerat. Hæc pedestris acies, & veteranorum prope tota. Mille & ducentos numerus equitum impleverat. Hispanorum cataphractorum duæ turmæ, quinque ex eadem gente levis armaturæ. Itali tres, duas turmas Albani leviter armati explebant. In hunc modum recensitos, Sancto-Ambrosium pergere jubet. Vrbs hæc sita est in radicibus Alpium, Italiam à Germania Galliaque separantium immani fastigio, Albanus Turinam profectus, aliquot dies fuit cum Sabaudiæ Duce. Inde ad præmissum exercitum se recepit, & per Alpium angustias iter instituit. Acies hoc modo processit, in tres

partes

partes distincta. Frontem Albanus tuebatur, speculatores qui explorarent iter subinde pręmittens. Neapolitanicam legionem & cataphractos Hispanos sibi applicuerat. Quos Itali antecedebant leviter armati, simul itineri parati,& prælio. Medium agmen curabat Fredericus à Tolledo Albani filius. Insubricam legionem habebat, & Hispanorum equitum quatuor turmas. In hoc impedimenta vehebantur. Tergum exercitus Sicula,& Sardinica legio cum Albanis equitibus constituebant. Præerat huic Chiapinus Vitellius Marchio Cotonæus, magni in Italia nominis, manu promptus, belloque clarissimus. Arcta erat semita, & occurrentibus sæpe rupibus inclemens,quę paucos admodum caperet armatos. Viam tamen sic dispensaverant, ut in stativa, quæ primum agmen habuisset, sequenti die secundum succederet. Post alterum diem tertium agmen perveniret, iisdem stativis usurum. Hoc modo exercitus descendit in profundissimam vallem, exigua planitie procumbentem in flumen,cujus fons per prona magno strepitu aquarum decurrens, parvo alveo vehitur, donec Iseræ commissus, haut aliter quam ponte traijcitur. Latera utrimque asperis, præruptisque rupibus clauduntur, cacuminibus in immensam altitudinem surgentibus, humano negatis vestigio. Hac semita Annibalem Romanis bellum inferentem, pro-

rupisse volunt in Italiam. Neque dubium, quin in his angustijs deprehensus Albani exercitus debellari potuerit, si extitisset, qui modicâ manu resisteret in ulteriori ripa, transitu prohibiturus. Vbi non solum cum hoste, verum etiam cum iniquitate loci præliandum erat, qui tantam multitudinem redegisset ad paucitatem. Vnde sine pernicie, ac nisi victores recipi non poterant. Nam si reverterentur qua venerant, eos ibi deprehendisset inopia rerum omnium, famesq; ferro acutior, cõsumptis alimentis, quæ sterilitas loci suppeditare non poterat. Quippe stativa sic instructa commeatibus fuerant, ut non nisi in unam noctem toti exercitui cibaria sufficerent. Sed continua felicitas exercitum decimis quartis stativis in Burgundiam perduxit. Ibi quatuor turmæ, nuper conscriptæ, Albano junguntur. Militem sociorum terram permeantem, egregiâ severitate & disciplinâ continuit. Flagitiorum militarium insignis vindex, atque implacabilis peccantibus. Quod etiam inter laudes ejus à contrariarum partium scriptoribus numeratum est. Qui tamen ex odio, atque irâ famam illius divisere mortalibus. Cogitaveritne Genevenses Calvinisticæ sectæ artifices & propugnatores ad deditionem compellere, & hoc ipsum cum Sabaudo agitaverit, equidem nescio. Vtrumque tamen calumniatus est rumor. Nec Genevenses solum multo præsidio urbem

bem compleverant: sed & Helvetij montibus suis egressi, ingenti multitudine fines insederant. Gallus quoque subitis delectibus multum militum effecit, Helvetiorum sex millibus mercede conductis. Quacumque incedebat Hispanicus exercitus, paribus ipse passibus obequitabat in confinio regni, laterique Albani suum admovebat exercitum. Sic tandem in Lotharingiam, atque inde in Belgium perventum est.

FINIS.

HISTORIA Belgica, quam ab ANNO CHRISTI M. D. LVIII. Nobilis atque Clarissimus vir, Dominus NICOLAVS BVRGVNDIVS I. C. & Codicis in Vniversitate Ingolstadiensi Professor Ordinarius concinnavit; quia nihil Fidei Orthodoxæ, vel bonis moribus adversum continet; adeoque concinnè ac eleganter conscripta est, ut lectu non utilis minus, quàm jucunda futura videatur: typis & luce publica digna esse videtur.

Ita censeo

Nomine atque loco Admodum Reverendi & Spectabilis Domini Decani Theologici,

Leo Menzl. S. Theolog. D. Prof. & Vniversitatis Ingolstad. Procancellarius, &c.